

Revised
191459

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంకుప్రసాద్

డిశంబరు 1959

సంపుటము 36 :

: సంచిక 12

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

డిశంబరు 1959

విశ్వనాథమధ్యాక్షులు: శ్రీగిరి శతకము	శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	1
శాకుంతలము: రవీంద్ర కవీంద్రుడు	శ్రీ నేలటూరు రామదానయ్యంగారు	3
గృహోన్ముఖుడు	శ్రీ తాడిగిరి పోతరాజు	13
గయశాసనము జయశాసనమెట్లు?	శ్రీ కె. హెచ్. వి. శర్మ	25
స్వాత్మార్పణము	శ్రీ మోచర్ల రామకృష్ణకవి	30
నేటి తెలుగు: వర్ణనమామాయము	శ్రీ భద్రరాజు కృష్ణమూర్తి	33
ఉత్సేహితులు	శ్రీ జి. భాను	40
వీరబ్రహ్మముగారి కాలము	శ్రీ కొంభూరు వీరరాఘవాచార్యులు	50
క్రీస్తుజననము	శ్రీ బి. పురుషోత్తం	54
కాకతిశక్తి ఎవరు?	శ్రీ శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తి	56
అలానన!	శ్రీ రాఘవ	59
అన్యవదేశము: భల్లటూరు	శ్రీ బామ్మకంటి శ్రీనివాసాచార్యులు	67
శ్రీ సత్యసాయి బాబా	శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రి	71
విడిపోతున్న రెండు సంస్కృతులు	శ్రీ మైకేల్ పాలాస్సీ	74
భారతంలోని స్త్రీపాత్రలు: అంబ	శ్రీమతి పి. సత్యవతిదేవి	78
సుమిత్ర సాజన్యము	శ్రీమతి వీ.కాల శ్రీదేవమ్మ	81
తంత్రశాస్త్ర రహస్యాలు	శ్రీ వాసిరెడ్డి పార్థసారథి	83
సాహితీ సుగతుని స్వగతం	రామచంద్ర	87
కష్టాలలో కాలగమనం	శ్రీ పోరంకి ఆనందం	89
కలగూరగంప		90
గ్రంథసమీక్ష		93

జనవరి సంచికలో

రాజ్యము: రాజ్యపాలకులు	శ్రీ కామరాజగడ్డ రామచంద్రరావు
విన్ సెంట్ వాంగ్	శ్రీ మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి
సిద్ధేంద్రయోగి	శ్రీ పోణంగి శ్రీరామ అప్పారావు
గొల్లకలాపము	శ్రీ సాళ్యకృష్ణమూర్తి,
	శ్రీ ముట్నూరి-సంగమేశం
శివతత్త్వసారము	శ్రీ వర్ధుల చిన సీతారామస్వామిశాస్త్రి
ఎమిలీ దుథ్ షేమ్	శ్రీ జాన్తి జగన్నాథం
విశ్వనాథవారి విశ్వామిత్రాగమనము	శ్రీ వి. రామకృష్ణరావు
విశ్వేశ్వరుని చమత్కారప్రసాదము	శ్రీమతి బి. సి. సరస్వతి

వార్తలు

శ్రీ సంజీవరెడ్డికి కాంగ్రెస్ అధ్యక్షపదవి

ఆంగ్లప్రదేశ్ ముఖ్యమంత్రి శ్రీ నీలం సంజీవ రెడ్డిగారు అఖిలభారత కాంగ్రెసు అధ్యక్షుడుగా ఏక గ్రీవంగా ఎన్నుకోబడ్డారు. ఆయనతో పాటి చేయదలచినవా రందరూ నామినేషనులు ఉపసంహరించుకున్నారు. శ్రీ రెడ్డిగారి పేరును శ్రీమతి ఇందిరా గాంధీ, పంత్, మొరార్జీలు ప్రతిపాదించారు.

చైనా చర్యపై అమెరికా ఖండన

చైనా ఇండియా సరిహద్దు వివాదంలో ఇండియా వాదం, హక్కులు సస్యమైనవని అమెరికా అభిప్రాయ పడుతున్నట్లు అమెరికా విదేశాంగమంత్రి శ్రీ క్రిస్టియన్ హెర్బర్ నవంబరు నెలలో వాషింగ్టన్ లో ఒక ప్రతికా ప్రతినిధులతోష్టిలో అన్నారు. చైనా బల ప్రయోగం చేసిందని ఇది చాలా తప్పు ఆయన అన్నారు.

హెర్బర్ ప్రకటనపై అమెరికాలో పెద్ద గారి దుమారం లేగింది. దానిపై హెర్బర్ భారత రాయబారి కార్యాలయం ప్రతినిధిని పిలిపించి తన ప్రకటనను విడిచిపెట్టాడు.

కాంగ్రెసు అధిష్ఠానవర్గం తీర్మానం

చైనా - భారత దేశాల సరిహద్దు వివాదం విషయంలో భారత ప్రభుత్వం అనుసరించే నిశ్చయించిన విధానాలను, క్లిష్టపరిస్థితిని ఎదుర్కొనడానికి జరుపుతున్న చర్యలను కాంగ్రెసు అధిష్ఠానవర్గం నవంబరు 10న లేదీస్ బలపరుస్తూ తీర్మానించింది. తగినచర్యలు తీసుకోవాలని, అయితే, అలాటి చర్యలకు భారత దేశపు అఖండత్వానికి భంగం కలుగరాదని, వివిధంగాను దురాక్రమణను అంగీకరించినట్లు కాకుండానని ఈ తీర్మానంలో స్పష్టపరచబడింది.

శ్రీ కురుగంటి సీతారామయ్యగారి మృతి

సుప్రసిద్ధ పరిశోధకులు, విమర్శకులు శ్రీ కురుగంటి సీతారామయ్యగారు నవంబరు 4 న లేదీస్ వాంపల్లి (హైదరాబాద్)లోని స్వగృహంలో మరణించారు. వీరతయస్సు 70 సంవత్సరాలు. వీరు నవ్యాంగ్ల సాహిత్యవీరులు, తంజావూరాంగ్లవాయక చరిత్ర మున్నగు గ్రంథాలు రచించారు. నవ్యసాహితీ

సమితి మాజీ అధ్యక్షులు. పారిభాషికపదకోశ సంఘ సభ్యులు. వీరు లోగడ స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో పాల్గొన్నారు. విజాం కాలేజీలో ఆంగ్లోపన్యాసకులుగా పున్నారు. తర్వాత, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ తాళపత్రగ్రంథాలయంలో పరిశోధకులుగా ఉన్నారు.

కూచిపూడి బృందం పర్యటన

కేంద్రప్రభుత్వం కాస్త్రపరిశోధన, సాంస్కృతిక వ్యవహారాల అమలుజరుపనున్న పథకం ప్రకారం ఆంగ్లప్రదేశ్ నుండి కూచిపూడి నాట్యనటక బృందాన్ని కేరళ-మైసూరు రాష్ట్రాలలో పర్యటనకు ఆంగ్లప్రదేశ్ ప్రభుత్వం పంపిండును.

అజాద్ కాశ్మీర్ మాజీ అధ్యక్షుని అరెస్టు

అజాద్ కాశ్మీర్ మాజీ అధ్యక్షుడు సర్దార్ మహమ్మద్ ఇబ్రహీం రానల్పిండిలో పాకిస్తాన్ సైనిక శాసనం కింద అరెస్టు చేయబడ్డాడు. ప్రభుత్వంపై అసంతృప్తిని, విద్యేషాన్ని తెచ్చుకుంటున్నాడన్న ఆరోపణపై ఈ అరెస్టు జరిగింది.

మాకేర్ గ్రాం విముక్తి

అస్సాం-కూర్గు పాకిస్తాన్ సరిహద్దులో ఉన్న భారత గ్రామం మాకేర్ గ్రాం 14 మాసాల తర్వాత నవంబరు నెలలో మరల భారతదేశం అధీనంలోకి వచ్చింది. దీనిని లోగడ పాకిస్తాన్ పెక్కుసార్లు కాల్పులు సాగించి ఆక్రమించుకొన్న విషయం పాకీకులు విడితమే. రాడీక్లిఫ్ అనాథు ప్రకారం మరి కొన్ని గ్రామాలపై అధికారం కూడా ఇండియాకే సంక్రమించింది.

ఇండియాకు చెకోస్లోవాకియా ఋణం

భారతదేశంలో పరిశ్రమల అభివృద్ధి కోసం చెకోస్లోవాకియా భారత ప్రభుత్వానికి 28 కోట్ల రూపాయలు ఋణమివ్వడానికి ఒప్పందం జరిగింది. దీనిపై భారత పరిశ్రమలమంత్రి శ్రీ మనూభాయిషా, చెకోస్లోవాకియా విదేశీ వ్యాపారకాభామంత్రి ఎఫ్. క్రాసీర్ సంతకాలు చేశారు.

విశ్వనాథ మధ్యాక్షరాలు: శ్రీగిరి శతకము

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

ఎవలోని బాధకు భావనాదీప్తికెల్ల విరామ

మొదలిన యెవ్వోటనో నిరాకార మూని యుండువని
మది నమ్మజాలనికా భావశీవత మదిలోని నొవ్వు
సాద నీవు తోవ శ్రీశైలమల్లికార్జున మహాలింగ !

ఇదికాదటంచు నాబ్రదుకు నేను యథేచ్ఛంబుగాగ
బ్రదుకుచు మరి మధ్యమధ్య నీవు కన్పడవంచుఁ దెనుగు
పడములు వ్రాయుచు నాటకంబుగా భావించువేమొ
సుదతీకృతార్థ శ్రీశైలమల్లికార్జునమహాలింగ !

నానమ్మక మ్మిది స్వామి నాథ నాడు జన్మానులచేతఁ
బూని తా నియమితమయ్యె వాసుకిభోగి కేయూర
దీనిచే నిన్ను భావించు వైరమ్మనీయమా నరిసి
సోనపుగాఁగ శ్రీశైలమల్లికార్జునమహాలింగ !

నీలలోహిత ప్రొద్దుకుంకినంత నీ నీ వా వెనుకను
వ్రాలినత్తువని యెఱుంగుదన యమ్మవారి వా నగలు
వ్రాలుచందురురేక శుకగురుపులబావిలిల్ పాప
మూలచేకట్లు శ్రీశైలమల్లికార్జునమహాలింగ !

ఒనరైనయంతలో నా మన స్ఫూరియూరియున్నయది
వనితాధనోహలే యుష్వకార మావయు నూని యనగ
తనర బండనువేసి రాచినం బోదు దానిలక్షణము
సాన తావిచెడదు శ్రీశైలమల్లికార్జునమహాలింగ !

పిచ్చి తాఁ గుదిరినఁగాని యోష్వామి పెండిలి కాదు
పిచ్చి తాఁ గుదురదు ప్రాణనాయక పెండైనఁగాని
హెచ్చి నిన్ను హింతు మనచుచేతనే యిది చావ దీపు
చొచ్చినఁగాని శ్రీశైలమల్లికార్జునమహాలింగ !

చెట్ట యీ మనసున కయ్యె సిగ్గువచ్చియు సిగ్గురాదు
పట్టినచోటనే పాముకరచియుఁ బట్టు నచ్చోట

చుట్టపెట్టి హరింపు నీనివి మగుగుచొచ్చితి నాత్మ
చుట్టమవంచు శ్రీశైలమల్లి కార్జునమహాలింగ !

ప్రళయంబు లెన్నెనఁ గడచుదాఁక మార్కండేయునట్లు
ఘోరిఁద నుంచుమంచంటినా జన్మ లింకేమి నాకు
వలదంటినా నాదుతలపులో నీవు వచ్చి నిల్పంటి
చులుకచేసితిన్ శ్రీశైలమల్లి కార్జునమహాలింగ !

అనుభవస్మృతిఁగక పెద్దపులుయు లే దనుభవనేళ
ననుభవనేళయందు పులు మన్నచో నదియు భావనయు
ననితభావన కింత హేయ మ్మహా శరీరణశీలా
చొనిసినా నీవు శ్రీశైలమల్లి కార్జునమహాలింగ !

నమ్మితి నుపనిచుదర్శముల్ నిన్ను నమ్మితి నిన్ను
నిమ్మెయి నమ్మనో నీవుచేసెడి దేమియులేదు
నమ్మిన్పుడు చేయనొదరయ్య యీ నాకు నిమ్మననె
సొమ్ములు నీవి శ్రీశైలమల్లి కార్జునమహాలింగ !

ఏ నేళ నిరుఁ జూచినానొ యానేళ నీగుండెకాయ
కాపునేసితి గంగుమారె వృంశమ్ముకడఁ జక్కపాడిచె
నేవింఁగా నీవు నెంచనేలొ పచ్చి మ రిందు కలిమి
నూపె మిక్కిలిగ శ్రీశైలమల్లి కార్జునమహాలింగ !

ఒక నేళ నేనెఱుంగకయ నేవించుచుంటి నేమో య
యకదంబ ! నేవించనట్లుగ నభినయంబునెయుచుచు
ముకుపుటంబునఁ బెట్టి యాఘాణముం జేయునేమొ
నుకుమారమూర్తి శ్రీశైలమల్లి కార్జునమహాలింగ !

నీ వంతరాత్మలో నిలచి వెలికిని నిగుడుయత్నంబు
దేవి శారదగ భాసించె నాదేవి దేవ ! భవత్కృ
పావృష్టిఁ దగు నాదు జిహ్వకుగఁ బైకే బ్రాఁకిన నచట
నూపె నీయున్ని శ్రీశైలమల్లి కార్జునమహాలింగ !

ఘరగ నా శారదాదేవి నీనుండి బయలుదేరినది
నరసింజభవురాణి యొక్క ధార నానన్నిధిఁ బ్రాఁక
హర ! నన్ను నాధారపెంట నీవద్ద కరుదేరనీవె
నురనదీచూడ ! శ్రీశైలమల్లి కార్జునమహాలింగ !

శాకుంతలము: రవీంద్ర కవీంద్రుడు

శ్రీ నేలటూరి రామదాసయ్యంగారు

త్రిపుటికి ఇందుమిందు రెండేడ్లక్రింద ప్రకటితము
మీదను శాకుంతల రసాస్వాదిని శ్రీ బెజవాడ
గోపాలరెడ్డివేటి నుంచిరిని. ఆయన విభాషింపవలయును
తెలుపుచు, మహాకవి కావ్యముగారి శాకుంతల పరా
మర్శలను పరామర్శము లై వివరిచి అని యడిగెను.
అందులకు నేను వారి పేరు మీద ఉదాహరింపబడియే
యన్నది అని యంటిని. అట్లే గదా, — అది (శాకుం
తలము) సాహిత్యం గోరిచిన తొంటి యాచార్యులకు
అనందవర్ధి వాణివలపాసులయ్య నేటివారకు అనింద
ఘోష కావ్యం రవీంద్రులయ్య బహుమానప్రశ్నక
పరామర్శల వందియన్నది, అని. (రసాస్వాదిని —
ఉదాహరించు—పుట-1.) మనసు రవీంద్ర శాకుంతల విమ
ర్శకు అంతకు కాని నేను అంతకన్నను ప్రస్తావించిన
వాడ కాను. అట్లు ప్రస్తావించు “వృద్ధా నే, న
వివారణీయనిగితా స్థితిమై కిం వర్ణియి నే?” “శింశుకు
వ్యాధియై. తనకు నొప్పును వారి దిద్ది, యుండని”
అను లవనాశ్రయ వ్యాధియను నే.

రవీంద్రుని శాకుంతల ప్రశంస సర్వమును
యూరపు బిడ్డను కవివహ్నివలన దిగ్భరి గీతే పరిక
నన్ను తిప్పింపగలిగితకు తన విభలవ్యాఖ్యయే
అన్నాడు. గీతే గీతకకు ఇది అంగీకారము—

Wouldst thou the young years' blossoms
and the fruits of its decline,

And all by which the soul is charmed,
enraptured, feasted, fed?

Wouldst thou the earth and heaven it-
self in one sole name combine?

I name thee Sakuntala, and all at once
is said.

“నీవు కావ్యపు (ఎలజన్మనపు) నునుమములు కొంత
యూనా, అదితీతీ వీరహాయిని వాటి ఫలములం
గావలయునా? అంతకు కాక, ఆత్మ సేవ సంకల్పము
గొనునో, సుఖపరక మునో, పండువు గనునో, విం
దారగింనునో అని యెల్లను గావలయునా? మన్ను
మిన్ను — భూమియు స్వర్గమును ఒక్క (పేరి) బానే

కలుపం గోరికయా? ఈ యన్నింటికని, ఓ కనుంగులా,
నిన్నే నే చేర్చొంగును. అంత సర్వమును నొక్క
ముడి చెప్పబడి దిగును, నిరీకారములను.” ఇది
దానికి ఒకపాటి అంగీకారమునాదును. గీతే యీ శాకుం
తల ప్రశంసకు కారణము నేను ఒకడుగా ఉహించి
ఆ రసాస్వాదినియందు ఇట్లు తెలుపుకొనియుంటిని.
“ఉదాహరితప్రశ్న (పేర్చునీయరు వాటక గతి) రసా
భావదిదర్శిలగును, తిప్పిమలులగును, రస
మున్నును భావముల యుక్తి, ‘నందితం నందనం’ కాని,
పరవిద్యుతిం లలితలయ్యును లేను. అట్లే వాడు
కాను యుదాత్తి తోన్నయ్యు. కావున గావోలు,
మహా రసవ్యాసమునకు కవిత్వ గీతే తనకు భావలగువు
గాను వాడుకలు చేవుకుగాను తోచి, తన చిత్తమున
కుడి కట్టించునని ఆరాధన. నీలం నా స్త్రీయు లందిన
పేర్చునీయరు ఆ తండ్రియందుకు మిక్కిలి అబ్బుర
పడుదునే శిశ్యము బొంది కలిదాను శాకుంతలము
లోని చల్లని యా ‘లాస్యమునకు’ సంకల్పించి దానిని
ఇట్లు వాగారంభముం బోరయించినాడు. ‘Wouldst
thou’ అత్యది. ఇంతయు పొంగింటి యంగీకారము
మాది భాగించినట్లుగాక, హిమవర్షిండుగ్గిరియు
అతిమారనకవాసినియు, పరిశుద్ధిలయు, తియ్యారాకి
మర్శిగా నచ్చిరి వింగును ఆరు వాగ్విజ్ఞానీ శిశుంత
లను ఒకపాటి యెదురుగా మడిగా ఉంచి చూచి
మిక్కిలియే చేసినది యీ స్త్రీ ఆహ్వానిని తలంతురు
కావోలు” అని. మఱి కావ్యం రవీంద్రనాథుడు గీతే
ప్రశంసగలిగిస్తే ఇట్లు వ్యాఖ్యానించుచున్నాడు.
“మనము ఈ ప్రశంసను వట్టి కవనపు బొంగు అని
బొనిత్తుము. దాని గీతే శాకుంతలమును మిక్కిలి అంద
మైన కొవ్వముగా ఎంచెనని తలంతుము. కాని, నిజ
ముగా అది యట్లు గాను. అంతి పద్యము వట్టి మనంద
పారవశ్యపు మెచ్చుకొలును అతిశయోక్తియు గాను.
మఱి విమర్శకుడు లేవుగా అరిసిచెప్పిన విజగర్భియము.
ఆత్మ మాటలలో ఒక ముఖ్యమైన నిర్దేశము గలను,
శాకుంతలమున ఒక క్రమవృద్ధిని మార్చును గూర్చిన

దరిత స్వప్నముగా తోచి ప్రకాశించును అని ఆయన చెప్పట—త్రావు పెరిగి కొయ్యగా మాటులు, భూమియు స్వర్గముగా పరిణమించుట, అచిత్తు చిచ్ఛ క్షేం గనుట. నిజముగా కాకుంజలమున రెండు సంయోగములున్నవి. నాటికమున కవియుజేశ్వరును నాటక ప్రభువాంకము లోని తొలి సంయోగము విహికము-క్షణికము-అందవు వలపు విలాసముతోడిదియు, కడకుంకములోని యాయుక్తము సంయోగముగా, నిత్యతాత్పర్యసందను ము స్వర్ణాశ్రయపదములోనిదిగా మాటులుం జెప్పటయే. ఈ నాటకము ఏదేని యొక తీవ్ర మనోభావముం జెప్పటకుగాని ఏదేని యొకపాత్ర శీలముం బోషించుటకు గాని ఉద్దేశమింపబడినదిగాను. మఱి మనగా, సర్వమును ఒక లోకముగండి ఇంకొకలోకమునకు, అదో లోకమునుండి ఊర్ధ్వలోకమునకు మార్పుటకు, రాగమును క్షణికగ్రామ్య శరీరాంగరామణీయకముమిడి నుండి స్వర్గ నిత్యశక్తి రామణీయకము మిడికి ఎక్కించుటకు ఎగిరించుటకు ప్రవృత్తమైనది....." అని.

రవీంద్రుడు మఱియును చెప్పుచున్నాడు. "కాళిదాసు ఈ పరిణాని, అదే స్వర్గ మర్ధ్వలోక సంయోగమును అవలీలగా వాదించినాడు. అతని మర్ధ్వలోకము స్వభావానుగుణముగానే ఎంతలా ఎక్కడ స్వర్గ మునో ఆ హద్దును మనము, మెలకువతో నైనను, కనిపట్టు చేరము. తొలియంకమున శకుంతల పతియయొక్క గ్రామ్య ప్రకృతి కలిసిన దానురింప లేదు. నాకుకుని నడుగడియం జేసి నాయక నడువడి యం జేసి అభిలాష ఉపరితమనకు ఎంతగా కౌరవ మాయెకో స్వప్నముగానే చూపినాడు. యాదవసువము కల్పించు ఒండొడుల పొగడికలు, క్రీడారతి, గుండు దుకు-ఇచ్చెల నిండార వినర్థ ప్రమేసది. అట్లే గాటుంపు సిగ్గునకును, అర్ధభావ ప్రకటనకును పెను పెనలూట. శకుంతల మార్గ్యమునకు, అదే చేలతనమునకు, ఇది యొక తార్కాణ. దుష్కంఠపరూగమునకు వలయు భావతీత్రతకు శకుంతల పన్నుద్ధగాడు. తన్ను ఆమ కొనుట కేని, తన భావమును కమ్ముకొనుట కేని ఆమె ఎఱుగను. ఇంకను ఆమె అజ్ఞాతమన. కొవున ఆమె చిత్రమునకు తిగిన వర్మ మేమియు లేదు. ఆంగు లేదు చున్న రాగమును నమృతవాపుటకు గాని లేవుచున్న కంఠుని శీలమును సంజీహింపనం గాని, ఆమెకు దిటును చాలదు. ఆశ్రమలాల, అదట భయమెఱుగని మృగకాటమునలే నే, వట్టితేగ నుండెను. గుడ్డంకును శకుంతలను వశకరించుటను చాల స్వాభావికముగానే చెప్పినాడు, అంత గులుపుగానే సమకూర్చినాడు, కవి,

శకుంతల వశనపుబిర్రితను, సహజవన తిడఖింప పాత్రవత్తమును. ఇది శకుంతల యొలుకలేమికి, అది మార్గ్యమునకు మఱియో తార్కాణ. అదని పూల కెకుల ధూనిని ఏ తొటనులియు ముకువబరిలేను. అది అనావృతిములే. నానిపై ధూని దుమ్ముకేగును. చేరి నను, అది తను రమణీయ నైర్మల్యమును గోలుపోవు. శకుంతలపై మఱికి పరిశీలనకి; వివేచన అది ఆమెకు తెలియనేలేదు. అదియున్నను, బాలవారిణమువలెను, కొండయూటలెను ఆమె నిర్మలముగానే విరాజిల్లినది."

మఱియుం జెప్పుచున్నాడు, రవీంద్రనాథుడు. "అశ్రయమున చేరిన యాదావ సహజరింపంభము తోనే తన స్వభావమును అనుసరింపించినాడు. ఎక్కడను కుంచలేను, అడ్డలేదు. వివేచన ఆమెను తీత్రతల మేలుబంతిగా ఎదిగించినాడు. ఆమె గాంధీయమును, దుఃఖసహనమును, ఖరని మనుషరతను ప్రోదిచేసినాడు. తొలత ఆమె మనకు తన్ను చా మఱుచు, తీర వలెను పూవువలెను, స్వభావము ఎటు ప్రేరించిన అటు పాగుచు వడచుచుండినది. కడపట ఆమెయొక్క ప్రాతిస్థిక స్త్రీ స్వభావము అనివృత్తమైనది—ఆ కాంతికి, కష్టములకుండు ఆయోగ్య ప్రతముల ఆ నియమపరిత, ఆ పరమ భక్త్యనుష్ఠానము. సాటిలేని శిల్పముగా కాళిదాసు తన నాయకిను చేప్త కూర్చిం భావములయు, స్వభావ స్వేచ్ఛ కట్టబాటులయు, ఎటు సమద్రములయు కూడలి హద్దుపై నిలిపినాడు. ఆమె నాయన మహామని; ఆమె యమృతయో అపూర్వ; ఆమె జన్మ రిపాధంగమునం కలిగినది. మఱి యామె పెను గుట తపసాశ్రయమున, అనగా స్వేచ్ఛయు శివస్సును, అందమును ఆకయు అనిబద్ధముగా కలయుచోట. అంగు సంసారపు గృత్రిమంపు గట్ట పాటులు లేవు గాని, అంతకన్నను కలిపియు ధర్మనియమములు గలవు. ఆ గంధర్వరివాహమును ఆరేఱంగుడే. ప్రకృతి(= సహజ) నిరంకుశతను పెండ్లిబంధముతో కూర్చుట. కాకుంజలనాటకము భావలో తనకుతానే అద్వితీయమై సాటిలేకయున్నది; విలస ఆగమ స్వేచ్ఛతో పొందు పఱుచుటను వెలయించుచున్నంగున. ఈయా స్వేచ్ఛల సంఘర్షణమున బుట్టినవే అందరి సంతోషములు, దుఃఖములు, కలయింపు విడిపోవుటలు. అన్నియు... ..శకుంతల చేలతనము స్వభావవిధియు;.....అజ్ఞా నమునం గలిగిందికాదు. తొలి యంకమున శకుంతల చేలు లిరువురును ఆమె యభినవ యాదవమును ఆమెకు జ్ఞాప కము నేయుచుండురు, ఆమె సిగ్గుచెందినములు కేర్చు

కొనును. ఐనను ఇవన్నియు బాహ్యవిషయములు. ఆమె చేరిన మన్ననో అంతరంగికమైనది. అట్లే ఆమె పరిశుద్ధియు. అదినుండి అంతమునకు కలిగిన ఆమెను బాహ్య ప్రపంచానుభవములేని దానిగానే చూపును. ఆ చేరినము చాల లోతైనదియు, స్వబాహిష్టమును. ఆమెకు బాహ్య ప్రపంచము ఇంక ఎటుకదే; ఏలన ఆహ్లాదమును దానితో ఇంచుక పరిచయము కలిగినదే. అంగు గృహస్థములు పాటించబడుచు నేయున్నది. శిశువలె బాహ్య ప్రపంచమును బోలిగా ఎటుంగనది కాకున్నను దాని యనుభవము ఎంతయు చాలనిది. ఆమెకు మనమున ఎందునా సహజవిప్రసంగము రూఢిగనియున్నది. ఆ సులభ విప్రసంగమున గలిగిన యా చేరినమే ఒక నిమిషమున శిశువలెను అట్లు పడెం ద్రోసింది. మఱి అదియే ఆమెను కాశ్యపముగా ప్రాచీనిలవం దెట్టింది. ఆ విప్రసంగమే ఆ యతిశూర విశ్వాసభూత కలిగినపుడును దిగ్గును తునును ప్రీతితోటిచెయును ఆమెకుండు నెరిపినది....."

రవీంద్రుడు ఇట్లు శిశువలె శిలమును అతి నిశితముగా పరీక్షించినాడు. ఇట్టి యాముగ్ధ, నవయావన, శిశువలె చెలలంగునాడి దువ్యంతునికై దక్షిణి దక్షిణి నవ వసంతిఃస్మృతిబోవిది గీతే చెప్పిన తీవ్రమిది నవకము నాయని క్రొత్త పూలనుంజరి కాజోలు. (the young years' blossoms.) ఐనను అట్లు ఆశ్రయ గర్భమున నున్న యామె దువ్యంతునిపై అభిలాష గొనుట పరిచయని తాగుదు విశ్వోదయే పలమాలు నిర్దేశింపబడినది. దువ్యంతుకు ఆమెను అట్లు పడలాగి నాచోయు నూచింపబడినది. దాని నామె మీద అపరిపూలమీద గాలిగుమ్మలలె ముటికి పడ నేపడినది అనియు, ఐనను ఆమె పరిశుద్ధికి నిర్మలతకు నేగి కలుగ లేనదియు చెప్పబడినది. 'ఆమె అజ్ఞాతమదన. ఆమె చిత్రమునకు తగిన వర్ణమేమియులేదు. అందు లేదు చున్న రాగమును నమ్రకపావులకు గాని లేవుచున్న కాంతుని శిలమును సంహింపమంగాని ఆమెకు దిటము చాలకు.' అనియు ఉపన్యస్తము. ఇందు దువ్యంతుడు, పాపము శిశుంతులను విహా చేసినాడు అని సాక్షు గోచునట్లు ఉన్నది. ఆ మూడంకముల శృంగారము మీద గ్రామ్యతాముద్రయు మోసపుమెలయు నెట్లన వైచునట్లున్నది. శృంగారమే "అసభ్యపరిపాటికా మధికరోతి" అనకుడా తాగును.

రానునీలబో, అద్దన ద్రోపనులబో, ఉమ నిరుద్ధులబో, శిశు రాభిమన్యులబో—అట్టి క్రొత్త కయనులూ నున్న దువ్యంతునికై శిశువలెను అయోగశృంగార

మును, తగిన సంవిధానము కల్పించి చెప్పియున్న రమణీయతరమే యగు నేమో, అందు నాయకలలె నాయకులును, రామానులును, అనిరుద్ధాభిమన్యులును క్రొత్త యువలు ఇదే తోలునాటుగా మున్నును కన్నములు—తామును లోలి పరిచము గనుట అయోగశృంగారమునకు ఆలంబముల అభిలాషణీయతరమే యగు నేమో. అట్టి యయోగశృంగారము మహాపులు చెప్పింది మనకు అంతగా దొరక లేదు. వాగానందమున తీయారినా మని శృంగారముకట్టి ప్రసిద్ధముగా మున్నది. మాతీ ముగ్ధన మల్లి కామరూపియును కొన్నికలవు. (కావ్యమున కాదంబోగా ప్రసిద్ధి; మహాశ్వేతలదియు కాదంబో చంద్రావతీ కలదియు నభిదమకుంతునియు అట్టిదే.) అయినను ఆకవుల యా ప్రతిభి కాళిదాసు నీ ప్రతిభముండు విపాటికై లెక్కకు రాలేదు. ఏలన బహుభార్యుని, విశేషముగా తీర్చియుండు. ప్రతి స్మృతి శిషాచారముల నమరూపే సాధునితో వేరులు పాటియున్న మన హిందూచిత్రమున దువ్యంతుని యా యయోగశృంగారమున దోషముగాని అనుభవగాని లోపము. నాటిలేని శృంగారకవియును కాళిదాసుని మువ్వురు శృంగారనాయకులును దువ్యంతి పురూర వాగ్విమల్రులు బహుభార్యులే. మఱి శృంగారమునకు ఇంతిన్న వత్సెగొన్న నాటకములు లేవు. దువ్యంతుకు శిశువలె అభిలాష చెందుట, అంతల అయోగమున (కానుట, శిశువలె బొందుట కాని, శిశువలె దువ్యంతునిపై అభిలాష చెందుట, అంతల అయోగమున కానుట, దువ్యంతుం బొందుట కాని, 'పరిపా' మనువా? అది అతిపరిత్ర దరిత్రమే యని హిందువుల సంప్రదాయము. దువ్యంతుకు అభిలాష చెందుట లేన చిత్రమును ఎంతయో పరికిలించుకొనును. 'అపరితయం తీర్త్రపరిగ్రహ తీమా, య దాన్య ధనాన్య మభిలాష మే మనః, సతా! హి న నేహపదేషు వస్తుషు, ప్రమాద మ ప్రకరణ ప్రవృత్తియః॥' అని తి. బోసి కొనును. ఇది యూరక ఇంద్రియవశితచే తన ముక్కునకు నూటిగా చూచుకొని అసాధువును సాధుని యెంచుకొనుట గాదు. దువ్యంతుకు నిజముగా గొప్ప 'సత్త్వగుణుడు', ఆయనమనస్సు నిజముగా ఆర్ద్రము, ఆ యభిలాష ఎంతయు తిర్చిస్పృశము అని దానిపై కుమారీభిలు, గొప్ప మిహంపకాచార్యుడు తింతి వార్తికమున ఇట్లు ప్రమాదముద్ర వైచినాడు.

'యథా గుమాగూం లవణాక రేషు మేరా యథావోజ్జ్వల దుక్కు భూమా, య జ్ఞాయతే తస్మయ మేవత త్స్యోర'

తథా భవే ద్వేనని వాత్సర్యముః,
ఏవం చ విద్యద్యుసా ద్వివిధితం
ప్రవిద్యయాపంగవిధి ర్ని రూపితమ్,
సతాం హి వస్తేహుపదేభు వసుభు
ప్రమాణ ముత్తరణ ప్రభృతమ్॥

కాలిదాసు గుచ్ఛంతుంచేత మరల ఒండెడను 'శ పరి
హార్యే వసుని పారనాణాం మనః ప్రవర్తతే.' అనియు,
మరలను 'వశివాంహి పరపరిహా సంక్షేప పరామృభి
వృత్తిః' అని 'వశి' అనియు పరికించి నాడు. ఈ భాషిత
ముల నెవ్వగు వట్టి ఆత్మస్తుతి బడాయి అని యవలేను.
కావున ఈ యభివాదగ్రహణమును 'పతన' మన
జైల గు. ఇంకను శకుంతల చిత్రిము స్వభావముచేతనే
సాధుమార్గముం బట్టునది. ఆమె పుట్టుకేలతము, సహజ
సౌజన్యము, ఆశ్రయపర్యావృత్తి (పనకతి, తిరులం
ఘన భీతియు, అడవిపూవులంటియు కొండ యూట
వంటియు చూడని నిర్వినిర్మలతి మొదలగు సగ్గుణము
లను అనితరసాధ్యముగు భావలో రవీంద్రమహర్షి యే
ఉద్గడించి రాశిగా పోసినాడు. మఱి కాలిదాసు ఆమె
చేత ఇట్లు పరికించి నాడు. "(సరిమగ్నమ్ ఆశ్శుగతమ్)
కింను ఖలు ఇమం ప్రేక్ష్య తిహాంవిహాధిహా వికారస్య
గమనీగూప్తి సంకృతా!" అని. ఇందు 'సరిమగ్నం'
అని మిక్కిలియు ఆత్మకోధన కలగు. [మఱి వట్టి తేల
తముగాను.] 'తహాంవనిహా' అనుట వట్టి యొక
శ్రోతిభావమును తిడుపుకొను ఆచార్యుని కాని
నిషేధకాస్త్రవృత్తరణమును 'సరి' మను' గాను. 'సాగం
మజ్జి త్వ మ్రిత వా మహావ ద్యతతరతి' అని దానిని
సభి విజేతానిని అభింబించినది కాశ్యపులు నాయన
మను ఆమెను తగిననగుని కలయునన్న సంకల్పము
కలగు. మహామహాపురు అయిన పరివంఝుడు.
ఈ గుచ్ఛంతుని కీ నులయుననియె ఆయన సంకల్పించి
యుండెను. 'సక్కుల్పితం ప్రభుయ మేవ నయా త
వార్థే భర్తార మాత్మపద్మశిం మక్కుతైర్గతా త్వమ్.'
అని దానిపేర్కె ఆయన మెచ్చుకొలు. శకుంతలా
గుచ్ఛంతుల యీ సంయోగము భువనభూతికరము అని
కాశ్యప స్వకాస్త్రారాధ్యునా వాగ్ని నేతర తన పరిత్ర
గ్భామునండి ధంహాను గూతరీ వాక్కుం బల్కి
నది. 'గుచ్ఛస్తే వాహితిం తేజో దధావాం భూతయే
భువః! అతీహ తివయాం బ్రహ్మ వృగ్నిగ్భాం శివీ
మివ'. ఎట్టి హవత్రితమేదానినిం గూడ పరిత్రము
చేయు అగ్నికి ఎవతె తిలియె ఆమెకు పాటియట
గుచ్ఛంతులన గర్భముచాల్చిన శకుంతల! గుచ్ఛంతుడు

అధావము చేసినదియు తేజవట! ఈ పావన చారిత్రిము
యొక్క ఆచరిత రమణీ యారంభము, ఇటుగాని అటు
గాని, ఎంతమాత్రము పతనము గాదు. మఱి అభ్యు
దయమే అగును. ఈ శకుంతలా గుచ్ఛంతుల సంభోగ
శృంగార చిత్రమును అయోగిప్రపంధనరితును
తావలమైన కాలిదాసభారతికి లాలిత్య సౌమనార్య
సౌభాగ్యసహితి పావనతయందు పాటికి పాటికి వచ్చు
నది మఱి భావలో లేదు. అది యేగీతే చెప్పిన—
'young years' blossoms' లాభ్యపు (ఎలజవ్వనపు)
గుగుమములు. మఱి యిట్టి దానింకూర్చి 'నాటక ప్రభ
మాంకములోని తొలి సంయోగము విహితము-తీజితము-
మేని నుందపు నలపు విలాసముతోడే (పతనకాలి-జపు
వ్యవహారం?) అనియు, 'రాగమును తీజిత గ్రామ్య శరీ
రాంగ రామణీయకమునండి' అనియు రచింద్రమహర్షి
నిర్దేశించుట అచిచరనటేయము. ఆ నువమతిమును అంగీ
కరింతుమేని ఇంక నెన్నింటికో పారాజిత లోకోత్తమ
పావనలక్ష్మియు:మను ఆ దెప్పి తగులును. గీతేవాక్కున
'నీవు ఎల జవ్వనపు గుగుమములు కావాయనా, అని
తీజిపోయిన నాటి ఫలములుం గావాయనా' అను
దానియందు ఒక్కట గుగుమమను ఒక్కట నావ
మునకు ఏకాంత స్ఫురణగాని, ఒక్కట ఎక్కువకు
ఒక్కట తిక్కునకు ఏకాంత మాదనగాని. ముందు
భూమి తిరునాఠ స్వర్గము అను ఏకాంతకేమముగాని
తోపును. పర్యయము భౌమము ఎవ్వము స్వర్గ్యము
అన్న ఏకమహారతుకు ఆత్మసందహారమే తోమకు.
'Earth and Heaven itself in one sole na-
me combine' 'All by which the soul is cha-
rmed enraptured, feasted, fed.' అని
కదా ఆ పాంఠ! కల్యకాశ్యపాశ్రమమందలి కల
యాయు, మారినకాశ్యపాశ్రమమందలి కలయాయు
'భూత్వాచిగాను చతుర ని మహి సపత్నీ దౌష్ఠ్యని
గుప్రతి-ధం తివకుం నివేశ్య' అనియు 'విధేవా నాతాశ
స్తిమితగతివా తీర్థజుభిః పురాన పద్యపాం జయతి
వసుధా ముపరితథః' అనియు ఒక్క తెలుగు తూర్తి
కెంపనే అనుగ్రహించి సామాన్యసంభవమునకు
శకుంతలా గుచ్ఛంతులను ఈ భూమిమీది హస్తినకే
రేగ్గురు. చిత్రలేఖ తివరెలిని కల్యశని 'నాటి స్వర్గ
ముం దలంపడి గాతంగపును. నీ పాంఠున ఈ ప్రతి
హావయన' అని పునూంపుని ప్రతిహావయన 'తిష్ఠ్యర్థ
పాశ్రమమ్' అచ్చరించును. 'విధేయగభిః స్వతైర్వి
స్త్యైవ పరితథ మామలా' అనియు, "భూత్వా చిగాను
చతురస్త మహిసపత్నీ" అనియు నాయన శకుంతలకు

మా స్త్రీలలో స్వర్ణమునంతోలే అనుభవించవలయు శుభా శేషలం పలుకును.

ఎందును తొలియభివృద్ధి యున్నప్పుడు రాగమును పెండ్లియు సంభోగమును చేప్పిన యాదంపతులు నిరంతరభాగ్యులగుననుభవమున నీ సంతానముకలిగి కలసి మోసి కూడియాడి 'భూత్యాచిరాయచతురస్తమహి సపత్నీ' అని పెక్కిండ్లు, వరుసు కాపర్యవధానము లేక ఒక్కతీయన గానాస్థ్యము గడిచి అంతరికి వానప్రస్థ ముంకు చేరిన అది గోధినియమును ప్రళంపనీయమును అగు చరితముకాదా? వారి యనురాగము పవిత్రము గాదా? ఆపరిత్రమే అగువా? శిశుంతల యాదీని ఖర నియమములు గుచ్ఛంతునితోడి యామె తొలిసంయోగ దామములను కడిగివచ్చినవి, అవగా విమి? అట్లేల అనలయును? ఇటును అటును ఆ శాపవిదారణ విశో ధములు, చిత్తపుటపాకములు లేకున్న, శిశుంతల ముతీ యొక హంసపడికయే శుద్ధాంతిమన విమూలతో లేక్క లేక పడవేయబడియుండునుట మహాకవి చెప్పిన కాకుంఠల నాయకవాయుకుల శిరోదాత్రితమ విశేష ముగా రాజసౌజన్యభువనము హంసపడిక లేత్త్యమును ఎఱుంగుదు. విశ్రులంభము లేక సంభోగము పుష్టి వంది దిన్న రహస్యము సంప్రదాయునిగులగు పెద్దలు చెప్పినదే. 'తెచ్చిన తిష్ట మయినా ఘటనాను యోగ్యం' కాని 'పాలయక వాటి కూటమి' అని నునుతిశితమును. విశ్రులంభ మనగా అయోగమును, వియోగమును, కాలిదాసు తొలి మాడంకముల అయోగ మును సుభిగతముగా చెప్పనే చెప్పినాడు. శిశుంతల జలాంజలి శోరినది, గుచ్ఛంతుకు, ముకుగు బాఱువాడి జక్కినాడు. అంతట సంభోగమును చెప్ప దిరిగినాడు. అది యిండుకయే. ఎలన అది అంతలో చాలు నని పించును. 'నీకు ఆప్యాయముగా చల్ల గాలులు రిసరు దునా? నుఖముగా నునుపాదములు పీనుగునా?—' అని యుపచారములు పలికించివాడు. అంత కంత మొగమెత్తి మోది యానందోపునట్లు చేసినాడు. అంతలో ఒకతూటి విడిచి మరల విశ్రులంభముం జూపినాడు. తరువాతి మరల కలిగిన సంభోగమున 'అక్లిష్ట చాలతగులపల్లవ లోభనియం పీతం మనా సదయ మేర రతోత్పివేమ' అని బహువిధముచే పెక్కు దినాల గలిగిన రతోత్పివములు నూచితమైనవి. కాని ఆ సంభో గము ప్రదర్శియి కాదు. తరువాతి మరల విశ్రులంభమే ఒకతిట్టు దూరగతిచేత, ఒకతిట్టు కాపర్యవ్యతిరేకత, అది కడగివిశ్రులంభ పర్యంతమై అత్యంత ముకురము

మొనరి, తరువాతి పునఃసంయోగ సంభోగమునకే పర భాగముం గూర్చినది. అంతే. ఈకరుగి విశ్రులంభ ముకురి మను అదికవి వాగ్మీకి దుచిమాసినాడు. భాగము వ్యవస్థనునం చేప్పి లాట చేసినాడు. ఈ కవికుల కుగపు ఆతనిని ఇంగు మించినాడు. భగభూ త్యవంగ వార్తానులు ఉత్తరచరిత తాపనానులలో అనుకరించి ఆనందించినాడు. అంతమే రహస్యము. అదియ సంప్ర దాయము. మఱి 'ఇట్లు కాలిదాసు కామక తా వ్యవస మును : పాత్రుల హృదయాంతరాగ్నిలో కాన్పి నుని చేసినాడు.....కల ప్రభువాంకిములోని వాయు కుల సంయోగము వల్ల కాయక సంయోగమే వివిధ మాయెననియు, కవియంకిములోనిది, భరతుని తల్లి దండ్రులుగా వాగు కలసికొనునదియ సత్యసంయోగ మనియు లేపుగా దుజువుచేసినాడు.....అమె దిర్ఘత్రయములు గుచ్ఛంతునితోడి తొలిసంగమంపు బాపమును కడిగివచ్చినవి." అను రవీంద్రుని వాక్కు ఇదిటి యుపన్యాసము! (తరువాతి ఒకటి ఉత్తర చరితయందలి సీతావివాహముతోనిది పీఠిని మరల వియోగము ఎత్తేని కలిగియున్న!!) పట్టాభిషేకముం గోలుపోయి శుద్ధతాపములైన సీతారాముల వివాహము, అప్పుడు రావణ సీతాపహరము, అంతట యుద్ధాంత మున అగ్నిని కూడ పావనముచేసి సీత రాముం గూతులు పీఠిం గూర్చి ఏనునదలను? ఇటు వివాహమును వియగ్ని నునిచేయుట? శిశుంతలకు సౌజన్యము ఒగ్గు మొన లేనది సహభువులని ఎవ్వందమన్నయే చెప్పినాడు. జన్యమున త్రుంగును అంగు ఆ కంతునియోగమును, ఆయన తనరాణివాసముం జూచ్చు ఆలగ్నమున ఆ మానిని కూనవచ్చునదయ్యు మర్త జీయుము; గుర్వా సునివలన కాక మఱి యెవ్వరివలనను తిట్టునదనది కాదు. అంగులకై ఆమె మరీచాళియమున ఆధ్యక్షించి నేర్పుకొనవలసినది విదియు లేవు. 'అన్నియు పురా కృతియు అనుభవమునకు వచ్చు తెలం గలను' అను మాక్తరును సమాధానము గని సంతోషించవలను. 'నా నిగ్గ నీ స్వామి భాగ్యుని బాలా' అనియు, 'పరి త్యక్త మత్సరేణ అనుకమ్మితాస్మి దై వేన.' అనియు, 'నూనం మమ నుచరిత ప్రతిబద్ధం పురాకృతం లేషు దివసేషు పరిణామాభిముఖ మాసీత.' అనియు శిశుంతల తలపోసకొనను. వాగ్మీకి రామాయణమున అశోకవన సీతయు అట్లే తలంచుకొనుచున్నది. '—కీర్తింక గు మమ పాపం పురా జన్మాన్తర కృతమ్? యే నేదం ప్రాప్యతే గుఃఖం మయా ఘోరం నుదారుణమ్.' అని. అట్లే వివాహినితము 'మ మైవ జన్మాన్తర పాతి

కానా విహిక విహ్నార్జితం రుద్రపహ్యం' అని, శకుంతలకు దైవ మెంతయు ప్రతిఫలముగా నుండె ననియు, దానిని శివులజేతు కశ్యపునంతరితవాడు పోషిస్తీర్చునునకు పోషయినాను' అనియు, ఆ సంఘి అశ్రమమున పెద్దలకును అంతర్వేదికముగా తెలిపియుండె నని చాటకమున మొట్టమొదటనే 'ఇదానీ మేవ దుహీ రిరం శకుంతలాం అతిథిపత్యా రాయ నియుక్త్యై దైవ మహ్యః ప్రతిఫలం శివయతుం పోషిస్తీర్చం గతిః' అని దైఖావనలవారిహట, ఆ యాత్రి తోడంగినది మొదలు దుర్భిక్షశివము ఒకంత అగుచున్నను, తా సంశ్లింపిన రాజాధిరాజ శకుంతలై తానే అశ్రమమును వెఱి కొని వచ్చివాడో' యన వచ్చి అట్లు గాంధర్వముంకళ ముం గాదించి గర్భమును అధానించినను, అది గుర్యా నః కాపాదికమును బోత్రిగా మావ్య బాహదాయు. తను యాత్రికు తిరలగానే, దువ్యంతుకు అశ్రమ ముంకు వచ్చివాడు! తను యాత్రికుండి ములగానే శకుంతలం గూర్చి మంచిహట చెప్పివేసెనది. ఆమె నాడే గువ్యంతునియింటికి తిరిగింపుకొనెనది. కావమును, కావకేశ్యును అట్లు అపాటి విరాకరణ పునఃపంయోగ ముల బర్ధవశించుటయు ఎంతయో కాంక్షింపి దుర్భిక్ష వపు మొక్కవోయిం వేగముని యొందనగును.

వినను రవీంద్రుడున్నా కాదించిన యీ శకుంతల గుణశిలముల విచారము అది యుండెనీ; ఎట్లో ఓగ్గు కొందము. మఱి గువ్యంతు గూర్చిన యాయన విచారము కిరము పొడిపిదమును అపహ్యమును అగును. దానిం జదివిన పాదమునకు మనము ఎట్లు ప్రాయశ్చిత్తము చేసి కొందుమో! ఇది చూడుడు.

తొలుతినే శకుంతల ప్రసాదముననే 'శకుంతల ఇంకను అజ్ఞాతిమిదన. కావున ఆమె చిత్రిముంకు తిగిన వర్మమేమియు లేదు. అంగు లేదుచున్న రాగమును నమ్మకపోవుటకు గాని లేవుచున్న కాంతుని శిలమును సంక్షిపింపను గాని అమెకు దిటచుచాలగు.' అని దువ్యంతునియొడ తోహకంకంకురియును లేసేవాడు. మఱి దువ్యంతుని శిలము ఉదాత్తిము, విషయాంలం కృతిము, పరిత్రము, విశ్వసనీయును అని కాళిదాసు తొలుతకొండేయు అట్లొకనుచుచున్నాడు. పిశా కిం బోలినవాడట! పుణవంక ప్రదీపసంకట! బ్రాహ్మణ వదనమున గౌరవ విశ్వాసములగఁవాడు. అశ్రమ మ్మగ మును కొట్టడు. పుణ్యాశ్రమవర్ణన మతొహరి. కన్య ధిక్తుడు. తపోవశమునకు ఉపశోధమును పరిహరించును. తన మనము ఆర్యుని అర్థ విమర్శచేసికొనును. మొత్త

దిగనువు ఆయనతో రాజ్యంల యాత్రిజపై అధి లావ వహించును. ఇట్టి యశలంకునియొడ కలంకము తోపజేతుదిగువా? ఈ నాయకానాయకుల యుద్ధము ప్రార్థన పరిత్రముగానే నిర్వహింపబడినది; గ్రామ్యుతి ఇంచుకయు లేదు. శకుంతల దువ్యంతుని నమ్ముట; కాదు, దువ్యంతుకు శకుంతలను తిమ్మ నమ్మకేయుండు ఇంగు దువ్యంతునియొడ మోపపుఁ బోగయొను కలదా? చేలను శకుంతలను క్రిందబహుగివా డినదగువా? 'ఋషిభ్యో వాతిథిక్ష్మ రాజని' అనియు 'వశేషః' అనియు ప్రతిష్ఠితీర్తి యుగ దువ్యంతుని 'సర్వైయ' లేదుచున్నట్టియు శకుంతలా దుర్భిక్షము అపంగు యున్నట్టియు ప్రకారముగదా ఇది కవిహృదయమున? దువ్యంతుకు ఇంగుదునిన రగవహాయును అని కన్యా శ్రమమున ప్రవీణికలగు. తాపవహుదాయును ఎఱుంగు దుగు. అంతి దూరావను పశోక్షియును వియోపదకును అపాయమునకును, అశ్రమజనునకు అశ్రమయ్యగ మునకు, గువ్యంతుతో రుక్మిణుని అశ్రమ స్త్రీజనును వోలను. దువ్యంతు మోక్షవ్యస్' అన్నట్లు - మెదిలు చుండు పోవాడు. ఋషుల చిత్రిమున "రాజ్ని గా" ప్రవీణుడు. శకుంతలకు అందనిపం దిగువని తోపనగును గాని ఎన్నకయుచాలనివానిని తోపగూడదు. అతికు సంకాపహీనుడు, పుత్రార్థి; ఆ బ్రాహ్మణవచనమును గ్రహించివాడు. మంచి శుభశివము చూచు కొన్నాడు. ఇంబ అతిని తిల్లి పుత్రవంశపాలన ప్రతిము చేయుచున్నది. కావున "ప్రగహుబహుశ్వేపి ద్వే ప్రతిష్ఠే కులవ్యమే, నమద్రుకవా తోర్వీ సఖీ చ యవయో రియన్" అను మాటను దువ్యంతుకు త్రి రగకుద్దిగా చెప్పినదికాని, అంగును వందనవాసం యేని లేదు. ఉంగరము చేలనుంచి గతువుచెట్టి పిరిపించు కొందు నన్ను పుగును అతిని చిత్రిమున లేకమును మోపములేగు. మఱి తాను చాక్షివలో ఇంబ అకుగు పెట్టిబోవు నిమిషముననే, అది తిలంచుకొనియే కూర్చి వ్యాసముగా నున్న శకుంతలపై బసెన కావము దువ్యం తునిస్మృతిం గొట్టెనది. అది అత డెఱుంగకు. అంతట అతిని! స్వయమును చుఅపి, తన శకుంతల సహగమును తోడు అంచెని జవ్వాంతర వృత్తియవంటిది, అయి పోయినది. దువ్యంతుం గూర్చి గువ్యుకు భూతును తిర వించుతో 'భర్తారం ఆత్మపద్యం' అనియు, ఆత్మకత మున 'తెత్తిధికో దువ్యవస్య యుక్తరూపం' అనియు, 'అభిజనవో భర్తా' అనియు, 'భర్తా' తన ద్వితి కుటుమ్మధిరేణ సార్థం' అనియు అతి బహుమాన

పురి: పర నిర్దేశములూ తేసిన. ఆయనశిష్యుడు, వగరు
యొచ్చిన కాంక్షలకు తన మనసున చిర రూఢమును
అప్పుడును ఆపాతముగా తార్కాణపరిచియు నగు
దుష్టంతుని రాదనీకమును ఇట్లు మెచ్చుకొన్నాడు.

“మహాభాగ: కామం వరపతి రభిష్టస్థితి రసా
న కస్మి ద్వర్ణానా మపథ మంశుప్త్యై ని భజతే.”

అని. అట్టి దుష్టంతునిం గూర్చి రవింద్రుని చెప్పినాడు.
“బహుభాగ్యుడగు దుష్టంతుడు శకుంతలను బోధా
యలు అతని స్వభావముం బట్టి తొరకే నిజముగా ఎట్లును
జరుగునదే. (తామదలకు, నూతనప్రియుడు)...
.....రాజు పాపాత్మక మనకు తెలియుటకు కని
అతని పైకప్పున ఒక చిన్న చిహ్నమునుండా కల
రూపుం చూచినాడు, అదీ వివిధముకము. శకుంతల
వచ్చి, భర్తచే ప్రత్యాఘాత యుటకు రతంతముండు
రాజశృంగారవిషయముల (గుట్టు)వూది తెనుగు మీయు
తినిచి తత్త్వముం జూచినాడు. హంసపరికరాణే తనకు
తానే సంగీతకాలలో పాడుకొనుచున్నది. ‘అభినవ
మధుర’ అవ ప్రస్థం తిథా పరిమయ్యుమాతముజ్జరీం,
కమలవసంతాత్ర నింస్పృతో మధుకర విస్మృతో
స్మృతాం కథాం.’ అని. రాణివాసమున నొసరిన చిత్ర
మానం బొమిని యా యుగ్రసిక్తంపు బాట మనకు
తిలూన అనుకొని యుదిహపాటుం గూర్చును; విశేష
ముగా ముచిత్రము సంతకముందే (ఆశ్రమమున)
శకుంతలతో రాజు పరికిన యమరాగంపు తాప:ను
వినియున్నందున.....ఆమెకు మహాసురాగ భవన
మగునని మనము ఆపాసగా ఎదుగునూచుచున్నదానిపై
ఇట్లుదేశ మాయని మచ్చ పడుచున్నది.....
రాజువలపు క్షణికమ యగునను ఈ నూతన ఈ యం
కారంభమున వృథాగా చేయబడినది కాదు. కరునిపుణ
తతో ఇటు కని దుర్వాసుని కాపకార్యమునకుం గార
గము మానవ ప్రకృతిలోనే యున్నదిని స్పష్టపఱుచు
చున్నాడు.” (మనీ శకుంతల యజుంగవట్టియు,
తోడుకచ్చిన రిదీయు తెనరును ఎజుంగవట్టియు,
దుష్టంతుడును ఎజుంగవట్టియు ఆ కాపమునకు వేగా
రంభ మెట్టులగునా అని ప్రేక్షకులు ఎదురునూచు
చున్నారు గదా.) ‘The desertion of Sakuntala
by the amorous Dusyanta which in real
life would have happend as the natural con-
sequence of his character, is here brought
about by the curse of Durvasa.....

But the poet has left a small rent in the
veil thro’ which we can get an idea of royal
sin. It is in the fifth act. Just before
Sakuntala arrives at court and is repudi-
ated by her husband the poet momentarily
draws aside the curtain from the kings
love affairs. A woman’s voice is heard
singing behind the scene.

“O honey bee, having sucked the mango
blossoms in your search for new honey
you have forgotten the recent loving
welcome by the lotus”. (This is wrong-
ren dering of the original or must be
you ‘have forgotten them, feeling all
content and happy in your lotus abode.’)
This tear stained Song of a stricken hear-
t in the royal household gives us a rude
shock especially as our heart was hitherte
filled with Dusyanta’s love-passages with
Sakuntala.....And now a stain falls
on the picture we had so hopefully formed
of the home of love to which she was go-
ing. .... This indication of the
fickleness of royal love is not purposeless
at the begining of the fifth Act. With mas-
terly skill the poet here shows that what
Durvasa’s curse had brought about had its
seeds in human nature.” Tagore.

అయ్యయో, ఇక్కడి నాటకసంవిధానము
మహాకవి రవింద్రవాసునికి ఇంచుకయు బోధపడలేదు.
విశ్వంకి ఈ కాకుంఠల సంప్రదాయము తెలియలేదు.
శకుంతల పరమపతిత్వయయు హిందూ స్త్రీలకు ఎంతటి
లక్ష్మణూతురాలని రవింద్రునిచే నిజలోపవాదన
ప్రకంపలం గన్నదో, అట్లే దుష్టంతుడును హిందూ
పుణ్యులకు, గొప్ప హిందూరాజుకు లక్ష్మణూతుడుగా
కనిచే ఉద్దిష్టుడు, మను మాంధాతలయు చిరీపరస్సు
ప్రాయులయు కరునకు చెందినవాడు, కాళిదాసు
చిత్రితశిలోను హిందువుల శిష్యగోష్ఠిలోను తొలిమెట్టున
నుండువాడు, తనకు ఎంచును వింఛితవారు లేనివాడు,
అతనిని కాళిదాసు నా నాటకమున అట్టివానిగానే
నిర్వహించినాడు. అట్టివానిం గూర్చి “బహుభాగ్యుడగు
దుష్టంతుడు శకుంతలను బోధాయలు అతని స్వభావ
ముంబట్టి తొరకే నిజముగా ఎట్లును జరుగునదే.....

రాజు పాపాత్ముల మనకు తెలియుటకు కవి ఒక చిన్న ద్వారము తెఱచి చూపినాడు. అది హంసపరిక పాపం. అనుట ఎంత అంతరీహుట! కాంతము పాపము! కాంతము పాపము! మహాకావ్య ప్రసంగము కవికుల నుగవు సుహృద్భుతు కాలిదాసు 'అభింధ మధు లోలనా' అను పాటను విమర్శించుచున్నప్పుడు పాడించి వాడో హంసపరిక తెలి అది మహర్షి ఇందుకయ్య గ్రహింపదాయె. హంసపరిక ఒక బోగమునెల్ల. ఆ పేర చెప్పించుచుది. "శివ్యావు దారికి ఓడ్డి వసుమత్యాది వామళి, భోగవతి కాన్తిమతి కమలా కామలల్ల! ఇరావతి హంసపరిక త్యాది వాన్నా కు భోగిని" అని పింగరూపాలుకు గానులకును భోగిను-కును తగిన పేరులకు పేలుపేలుగా చెప్పినాడు. "హంసపరికాయా రాజాశ్రయాత్ రితిధిగతి కుర్వపరాగో విచూడకర్ణః. హంసపరికా వామ భోగిని రాక్షసః" అని శతవధాను ప్రసవాపాద్యాలరాదు. 'హంసపరికా Was a Concubine వేర్వే of the king'-అని వేదము వేంకటరామకృష్ణులవాగు. విచూడకుకు 'అది తన వారిలో' వన్ను నాట్టు పటకొని కట్టుయి చెప్పిన నేను ఎట్లు తప్పించుకొందును' అనుటయు, అందులకు రాజు 'వాగరకముగా తప్పించుకో' అనుటయు అది బోగమునెల్ల యింటి కృత్రిమని చూడవీయుచున్నది. ఆ హంసపరికలో 'సృష్టికృత్ ప్రణయోస్మి' - ఒక తూరి ప్రణయముం గలిసిపాడెట, నువ్వగుతుకు. తరు వారి తోరక వసుమతి (వేది) యింటనే యున్నాడు, నులల తనకడకు రాలేను. అన్న మాటలగా తన మధ్యాన్న నిర్విగీత భాగ్యవసుగా మహాక రాపతేశమున ఈ కృష్ణముం కాడివది. రాజు వచ్చుచు "అయ్యపాలంధ మును గ్రహించితిని" అని చెప్పించుట "మరల ప్రణయ మును పొగింతునులే—కేడో రిహా కత్తునులే" అని యూరిట తెలుపుటయే. అట్లు వచ్చుగా అంతిల హంస పరిక ప్రహరము చుగిసిపోయినది, అట్లుచై పేలు ప్రహరము. వినుచుగా, అంతిల రాజు అనును—"కిం ను ఖలు గీత పేతం విధాన్త మాకర్ణగి, ఇద్దజనరహా దృశేఽసి బున నుర్మిణీనోస్మి. అథవా—

'ఇతి పర్యాకుల స్థితి' అన్నాడు కాలిదాసు. ఈ యున్నకరిమ. పర్యాకులమ దాని తెలిండినో గూడ, కాలిదాసు కా: మతెన్నకు చెప్పగలడు, నువ్వగుతుకు కాక మతెన్నకు దానిని పడుచు ఇట్లు వాగాదంధముం బోరయింపగలకు! శకుంతలసంయో గము, రాజాస్మృతి శాపహరి మైనంగున, అబుద్ధి భావస్థి! జనవాంతర పాపాముంతోలే విహించినది. నువ్వగుతుని పర్యాకులరి తివకు ఎటుంగగాని నిజరిర హితివలన నే అనియు, వాపమున్న ను రతికి శకుంతలా రివయక విచ్చేయును మాపించే ఇది యిట్టిని యేటుంగ రని మోమెగయు అటూపాటును అయినదన్న మాన నిక రహస్యమును కాలిదాసు ఇట్లు అవనాగ్నియేముగా చెప్పినాడని పంప్రవాదరుదులు అంగున. ఈయంగము కథ శకుంతలకన్న ను నువ్వగుతునికి పరిక్షి; ఆమె బాంకన్న ను నువ్వగుతునిబాంక నే ఎక్కినగా చెప్ప నవదిగును. కాదా వారిది మనకు ద్రవ్యలకు ఒక్క తెలుగుదే. అయ్యో ఆమె ఇక నేమిచేయుగలను అన్నట్లు అయ్యో అత డింక నేమిచేయుగలను అని పించును. 'Sakuntala feels as if she had been struck with a thunderbolt' అన్నాడు రవీంద్రన్. అట్లే 'Dusyanta feels as if he had been struck with a thunderbolt' అవదిగును. 'అథవా ధర్మాపేక్షితా భర్తా! ఈదృశింశామ సుభోషితం రూపం దృష్ట్వా కోఽగ్రో విచారయతి!' అని శన్న వాకు విన్న వాడు నువ్వగుతుని ధర్మాపేక్షను మెచ్చు కొన్నాడు. అది కాలిదాసు హృదయము. 'వర్ణపక్షే కూరిలయతుంకి విహానే జన విమంధ పాతయతుంకి' అని నువ్వగుతుకు విట్లు వీడ్చినాడు! ఇంగు పుటను తీసిన పదియార్వన్నె బంగారమైనాడు. తగువార పానుమతి నువ్వగుతుం శాయమండిపుకు శకుంతల కై న అతిని యాజరి నునుకొనుగలుగునకును కనుమతీ వేదిని తప్పించుకోదుటకు అతను పడినపాటు పరిక్షన పలుకు ఎంచిమాచి 'అన్యస్యంకౌ ప్రహృతయోఽపి ప్రభయసంభావనా మపేక్షితే. అతోఽగ్రీధిల పాహ్లాం విష ఇహాసిం' అని నువ్వగుతుని వాక్షిగ్యమునకు ఆకు వారిం గూర్చిన మగవారిసట్టుగా కనిపట్టగల తన యవ్వన: ప్రాగల్భ్యముతో రజాపు పరిక్షనది. అను కెయిచేత ఈతిని హృదయము గాధముగా శకుంతల యెద పంకొంతిమని పానుమతికి ఇంతిట్లు ప్రత్యక్షమగువా. వనసు ఇతను అంతాత్తర ప్రతిష్ఠితిమైన

చాక్షిగ్యమును రక్షించువాడు అను నాతివి సౌజన్యమును పయిరిము ఇచ్చును ఎఱుంగుచున్నది. ప్రభును సంపాదించు ఇట్లు అజ్ఞానము నితరు మఱిసాదు, అన్యాయముచేరిన నను, శకుంతలను ఏ నిరాకరించె నమ్మా! నిజముగా గలపుచేరి నే కావలయును. మఱి యానతి పేరి కలిగినో గదా, పాపము! అని సాను మతి తలపాటిలు.

రవీంద్రనాథ మహర్షి గొప్ప కవి సహృదయు చక్రవర్తియే. ఆంగ్లంగూడ అర్థిపాథపహజమనో హుముగా పుట్టించులంబోరె వ్రాయ నేర్చి నాను నయే. విశ్వవిఖ్యాతుడే. ఆయన యాంగ్లగ్రంథములను పాఠ్యములుగా గొప్పయూనినప్పటి పరీక్షలకును ఇడుదురు. హిందూరచితిమకు ఆంగ్లమును అట్టి డుట అగును. మఱి తర్జిర్యాపరిచితి పాండితులు ఎట్టివో నాకు తెలియదు. ఆయన ఈ శకుంతల గుచ్ఛంతుల యగుపురియొకను పారపాటునం బడినాడనియే చెప్పవలసియున్నది. శకుంతలం గూర్చిన మాటలు అంత కాకున్నను గుచ్ఛంతులం గూర్చినది పాక్షియులే యగును. అది యొక వేళ పాక్షిగోష్ఠిలోపరిచయము చాలనందున ఆవిర్భవించియుండునోమో. ఆయన వ్యాఖ్యానించిన పాగడికు ప్రభవమయిన గీతీయును గొప్ప కవిసహృదయచక్రవర్తియే. ఆయనయేమియు గీర్వాణకాకుంతల ప్రతిష్ఠించి సాహిత్యాభివృద్ధికి పరిచయము కలవాడనో కాదో నాకు తెలియదు. కానియే నోయను. ఆయన మెచ్చుకొని రవీంద్ర నాథుడు కాదన్న వది యానంకాధానమే యగును. తొలి మూడంకము కథయు శకుంతలను పలుకును ఆశ్రయించినది కావ్యపు ను ను ను ను ను ను అననిన నేమో. నానయంకమున నానున శకుంతలను అంతర్వృత్తివి పరియింటికి తరలించుట పూరితీ కాపు పట్టబయా? నూరిచాక్రమమున భరతుతోడి శకుంతలను గుచ్ఛంతుకు కూడుట ఘటమై, నడిమి యొడవయానతి యంకములకథ పూవు పు పరిచితికెందు క్రమావధానా? ఇట్లు అనియతియును విజేచి విజేచి పరీక్షించె దగితిమో. ఎట్లెవను రాగము తీసికొని మృగ శరీరాంగ రామలేయ కనునుండి స్వర్ణవిశాల్కర్మ రామలేయకనునకు ఎత్తిపడి నది, ఎగిరింపువడినది అనుట అగతిమో! అది అదినుండి అంతిమున అకు ఏ విధపర్వతితోనే విలసింది. శకుంతల చరితమునగాని గుచ్ఛంతుని చరితమునగాని

ఈ మేదంకములలోను ఎందును ఏమాటిస్వముగాని లేను. ఇకను భూస్వర్ణముల కోక్కలు యోగము- అట్టిది? ఆ సంయోగము కాకుంకలమును ఏక నానుమున అని గీతే. భూమి క్రమముగా స్వర్ణముగా పరిణమించును, అది యొక్కడ ఎంతగా ఆ పరిణతిం తెంగుకో మనము మెలకువ కలిగియు నిట్లు నేరమని ఆగీతేమా క్షితి రవీంద్రుని వ్యాఖ్య. వానికిగాని దీనికి గాని అర్థమేమో, నిర్వాహమేమో. (a) తొలి మూడంకములలోను కథ నిర్వాహణ కర్తాశ్రయము లోనిది. హిమాలయము నడివారము, మాటిసీతము, హంసవిధునములు, జింకాదుపులు, పూలబోలులు, లతావిలములు... రవీంద్ర ప్రకాంతిమకు నాశ్రయము, స్వర్ణమణి కుము. ఇది భూమియే స్వర్ణమా? మేక కూతురు మెలపుదీప శకుంతల; పునఃపాఠింపుకు, అచ్చరల కనువిండు. మాటిమాటికి స్వర్ణమున ప్యావరియం పొందువాడు గుచ్ఛంతుకు. వారి తొలిశృంగార విలాసము భూమి, అది భూమియే యగునా, స్వర్ణమగునా, భూస్వర్ణసంయోగమగునా? (b) నాలవ యంకమున నానావకును కూతులకును నడుమ భేదములు తీర్చిపెడములం గూర్చును మింబ అగ్ని యాకేరీర వామ్మ, వనదేవతల దిగ్వికృతలహుపులు, వా రొపంగినది. స్వర్ణముననుం దొంగిలినో గుచ్ఛంతుని విభవమునకు సృజితులొ, దిగ్వి త్తమ స్వర్ణ త్తా భరణములు, వారికి అకేరీరవామ్మ న మింబ తీరి పూర్వ రహస్యంతర కమలీన వారితోని మార్గదాని కుభావంకరితము- ఇరియు భూస్వర్ణసంయోగ మునా? (c) వివిధ నంకముల భర్తృవిరాట్టయై ఆ పర్వతాగ్ని శరణమునండి వెలువడి దీప్తికొని రాగానే దిమ్మ తోడక ము కలంకముగా ఏనువజొచ్చిని శకుంతలను శ్రీ శక్తితి మేక అప్పుర స్థితియు చాయకొనిపోవుట అది భూస్వర్ణయోగమా? (d) ఆరవ నంకమున గుచ్ఛంతుని విప్రసంభవి విరహముకల పరిచివనమును అచ్చర సానుమతి దిగించ్చి చాయయండి సర్వమును ఎఱింగి, పునఃసంయోగమునకు దేవతలు పరివకుచున్నారని చెప్పి వింటి కెకవివాధాయ, మారితి ఇంద్రభ మతో రగిలచ్చి దుర్జనుసాహారమునకు గుచ్ఛంతుని స్వర్ణమునకుం గొడ్డొవిపోవుటయు ఇరియు ఒక తెలుగు భూస్వర్ణసంయోగ నగునా? (e) ఏడవ యంకమున స్వర్ణమునుండి హరిదంబినదగ్గా మంచార మాలతో గుచ్ఛంతుకు తన నిజముప్రకృతిని దేవతలు

పాడుచుండగా వినుచు వాయుస్కంధములను కరసగా
దిగుట, వడుచు పోయిపోయెను, అటు స్వర్గమునం
గా ఇటు భూమినిం గాక, అంతరాళమున నుండి,
స్వర్గమునకన్న నిర్వృతి యిడు అమృతప్రాదమువంటి
తోట, ఎటు చూచినను కల్పకన్యకలందఱు పసిడి
తామరకొలుకుల చెంతనే చింతామణితలముల మీదనే,
అప్పురః పరిధరితులగుచు నే యుండి, తెలివిన కన్ను
మూయకయు మానినకన్ను తెరిచకయు ఏకధారా
ధ్యానముగా తలచుచేయు ఋషులుండుతోట మఱి
చాత్రమును ప్రవేశించి సత్త్వికమునగుతోడి
కళంతల పునఃసంయోగముపొంది, అదితి మఱియు
దన్వకము చేసికొని తిరలి పగల సామ్రాజ్యభోగములకు
పూర్వకముగా బంగారా చేరుట ఇది యధ్యమైన భూస్వర్గ
సంయోగముగదా? ఇవే యగువా ఆయొక్కటైన
భూస్వర్గసంయోగములు, గీతే తన మనసునకు తెచ్చు
కొన్నవి? నాడు అట్లు పిఠిలో ఎచ్చుచున్న కింకంజలను
తిల్లి మేనక కొనిపోయి పోయిపోయెను మఱిచాత్ర
మునుం జేర్చెను. దాని ప్రయోజన రహస్యమును కాలి
దాసు దువ్యంతునిచే చెప్పించివాడు. అదియును అను
కయదుఃఖాగ్నిలో గుర్తుతెలియనట్లు మఱి యను
భావనాశ్రయతో నుండువాడు స్వర్గమునుండి వచ్చు
దారిలో నాతరిచే అరటికి చేర్చబడెనుకదా. అదట
అడుగు మోపగానే ఆత్మము జల్లుచునగా 'స్వర్గా దధిక
తరం నిర్వృతిసాగం! అమృతప్రాద మిత అవగాఢోస్మి'
అని యన్నాడు. ఎట్టి భిన్నచిత్తమును అదట తనంతట
ప్రపాదిము గనెను. కావున నాడు కింకంజలము, తిల్లి
తన్నుచట దింపగానే, తనంతట అట్టి చిత్త నిర్వృతి
గన్నది. రవీంద్రుడు చెప్పిన యా పుట్టుపరిశ్రమ
కింకంజల తన యెఱింగిన యేకారణమును లేకయే తాను
భర్తృవిరాళ్యకర్తయైనందున, మఱి తనకు ప్రత్యావ

కాము లేమి, ఫలము కోరకయే ఆతాపసన్నిక్షేత్ర
మున, దేవతాగురువుల సాక్షాత్సన్నిధిలోను ఎఱుక
లోను, ఇక్కడ అందఱును ఇట్లే యన్నట్లు, సాధా
రణముగానే విరహాశ్రయము తొడంగినది. మఱియు
వారికి కింకంజలను చూడగానే కావమును, దాని
వివృత్తి కాలక్రమములును చిత్తమున పాలనైనవి.
అదియే ఆమెకు అయిన కరుణాకటాక్షము. కాలమున
భర్తృపునఃసంయోగఫలము సమమూడినది. మఱి
చూచినతీరపు ఛాను దైవిక కామసంయోగము అను
కయదుఃఖమునను విరహాదుఃఖమునను మఱి స్వర్గమై
ఆత్మప్రేమసంయోగమైనది. కావంతలమున ఒక్కట
భూస్వర్గసంయోగమున అని యని రవీంద్రుని వ్యాఖ్య.
మఱి తొలియంకమున 'శృంగారే దిద చ్చక్షుః' అను
నూతు తొలి భాషితము మొదలుకొని కడపటి మఱియు
యాశీర్వాదము 'త్యయి భవతు విదోహః ప్రాజ్యవృద్ధిః
ప్రజాను' అను ముగింపునజను 'భావో భావం నుదతి
విషయా వ్రాగవద్ధం న వివ' అన్నట్లు వికరాగ బంధ
ముగా వెల్లి విరిసిన కావంతల శృంగారరసంపునుడువున
పెద్దలు అనుకాశించిన యా 'సద్వ్యవహరనిర్వృతి'
పొంగారుచుండగా 'ఆత్మ దేవ సంతసము గొనునో,
సుఖపరవశమగునో, పండువు గనునో విందారగించునో'
అది యెల్ల బ్రహ్మవంద సబ్రహ్మచారిగా సమృద్ధ
మైనది. గీతే Wouldst thou the young years'
blossoms' ఇత్యాది ఆత్మానందోద్ధారయనకు ఇ యెల్ల
ఇందుక ఒక రేఖంకు సమర్థన మగువా?

"పాప్యర్థ్య కృ పునాను వృథుతు న
శ్రేయాంసివేయం కథా
మధ్యార్థ ద మనోహరా వ జగతాం
మాలేన గత్తేవ చ."
"సరస్వతీ క్రుతిమహతాం మహీయతామ్."

గృహా న్ముఖం

శ్రీ కాడిగిరి పోతరాజు

మునిపాటికి కార్యాలయమునకి బ్రహ్మరా
జునిలా శ్రీ పెద్దది 'నైరమ'. రాత్రి ఎనిమిది
గంటలయిందని గ్రహించి, అందరూ త్వర త్వరగా తమ
తమ కార్యకలాపాలు ముగించుకొంటూనికీ ప్రవేశము
చేస్తున్నారు. అప్పటివరకు కార్యవాసలలో విను
గ్గులై ప్రవంచాన్ని మరచిపోయినవ్యాపారస్తులు,
రాజకీయవేత్తలు, నైరమ చెల్లలో 'గింగురు' మనేదికీ
క్రొల్లి పడి, ముందేరి వాచీచూడుకొని, ఒకరినద్ద ఒకరు
పెలవుతీసుకొంటూని పవక్రమించారు. దుకాణా
దారులు, పిల్లు లెక్క పెట్టకొని, కొట్టు మూస్తు
న్నారు.

పక్షాదీనం ఆ బహుత్వోనున్న అవసరాన్ని తీసుకొని వాయిదా వేసి అందరూ సర్దుకుంటూన్న వేళలో, ఆ ప్రజావానికి వింత వ్యక్తులు, కొత్త వ్యక్తులు బాగావుత్పన్నుడు. రాత్రించరులను ఆహ్వానించడానికై విశ్రాంతిగా తీగలు చుట్టుకొని నిల్చున్నాయి విద్యుద్దీప్త స్తంభాలు. ఉదయం ఆఫీసుకు బయలుదేరే ప్రభుత్వ వ్యోమగాళ్ళ బారులు, వాగులు మెయిన్ రోడ్డు ప్రజా కేంద్రాన్ని చూసి, వీరి కార్యచాననకు అనుకూలమనుకుని విడిచిపెట్టి, వీరితోపాటుగా, వీళ్ళింటికి వెళ్ళి వాటిని చూసి, వాటిని సర్దుకుంటూ, ప్రజాక్షేమం కోరకు, విజిల్స్ చేసుకొంటూ, పంజాలు చెసుకొంటూ బాగరగకు వేర్దిపడుతున్నారు.

ప్రతిరోజూ, ఈ వేళకు, ఈ రెండుపల్లాకు చెందిన మానవులు ఆదిరిలో ఆ సినిమాచాలు ముందున్న సక్రమవద్ద సమావేశమౌతుంటారు.

ఆ సక్రిం రెండులు మేన. క్రిందిభాగంలో
అరఫరాంగునూడుగువలెను. ఆ పంచపాళిలో నానా
జాతిమీరి సమావేశం జరుగుచుంటుంది. ఆ పంచకు
మందు భాగాన, కిరీటమై చిల్లలు పడిపోయి జీరాడు
కున్న మురికిగిన్నెపట్టాలు (వేలాడుతున్నాయి, వాటి
చెంత నీ, అకుతుకుచేసిన కొవిరడ్లు, చీరలు ఆరకట్ట
బడివున్నాయి.

సత్రంలా జనమాత్రం పట్టగనే వున్నాడు.
అక్కడక్కడ ఏ సన్యాసి, మురికిగుడ్డలమూటలు, వాటి

పెరితేనే వక్కు తీగలై విడిచివేస్తాను అనాకట్టలూ,
తప్ప నురవ్వకూలేదు. ఆ సత్యాన్ని చిరకాలంగా కవి
పెట్టుకొని బ్రతుకులు పోగొట్టుకున్న మహామూర్ఖు లం
దనూ, ఇంతిమప్రార్థనే "మాదాకవరేం తీర్చి!" ఉద్య
మంలో పాల్గొంటావని చెప్పాడు. ఇప్పుడా ఉద్యమ
నాయకు లందరూ, జట్టు జట్టుగా చేగుంటున్నారు.
అంధులు, అంగధికారులు, కుప్పుగోనులు, కర్మభేషం
పాటించి, ఎవరి విద్వేదితలలోనూ వారు ఏదిగో మాకుం
టున్నారు.

తీరుకా భిక్షులుచేసినవారు క్రిందనున్న ముద్రకు
 కాలం చెరిగి వంటప్రతుల్నిం పొగిస్తున్నారు.
 పొయ్యిక్రింద మంటకొండు కారుటైగముక్కలు,
 చెత్తచెదారం ప్రోవచేసి, కాల్యుతున్నారు. వాళ్ళకు
 సమాపం గా 'దిస్ట్రీబిన్'లో చేరి రెండుపండులు
 మామిడివిత్రివాలు కొరుగుతున్నాయి. మందం గా విత్పి
 లంగా ప్రవహిస్తూన్న ఆ ముగగుకొలది, అదోకంక
 మైనగుర్లంధాన్ని వెదజల్లుతోంది. కొలుతున్న ఆ టైరు
 ముక్కలు అదోకంకం కంపుకొడుతున్నాయి. ఏ వాసన
 పూలుగావుండో విద్లయించు లేక తాటనాగులు
 ముక్కుకు 'గమలా' అడ్డంపెట్టికొని నడకపొగిస్తు
 న్నారు. అయితే ఆ వాసన, అక్కడ అగాధపై అనేకు
 లైన వ్యక్తులపై నిలాటి ప్రభావంమాత్రమే, ఒక్కరు
 తిప్ప అందరూ, అనేక అనుభూతులతో, స్వల్పకులతో,
 విద్లక్ష్యంగా కూర్చున్నారు, మాయలుగా పార్శ్వలో
 కూర్చున్నట్లు. ఆ వ్యక్తి ఎదురుగానున్న దిమ్మకు
 కాళ్ళుతిన్నపెట్టి, తలక్రింద ఒక పాతరెడ్డల మాట
 పెట్టికొని కళ్ళుమూసుకున్నాడు. రెండు కలుతున్న
 వాసన భరించలేక "ఫీ...పాడు గవులు...గబ్బుకొడు
 తోంది...ఎవడా అక్కడ" అని గర్జించాడు.
 అదెట్లుగో, అక్కడచేరిన చైతన్యయాత్రలందరూ అటు
 చేసి చూడారు. మెలుపులవచ్చి ఆ పొయ్యి వెలుగు
 అరిచిముఖంపై పడింది. కోతెలులా ఇంత పొడుగు
 ముక్కు, రెండుబుల్బావున్న కనుబొమలు కుంచించుకు
 పోయాయి. నుంటున్నదేమోయి, కోళ్ళులా మెరు
 కున్నాయి కళ్ళు. వెలుగు ముఖంపై బడిగానే కను

రెప్పుడు ముకురించాయి. బాధగాకట్లుమాసికొన్నాడు. దవడ ఎముకలు ఎత్తుగా ఉబ్బి బయటికి పొడుచు కొత్తున్నాయి. “నుంట్ల ఆద్యుడున్నానులే!” భయకంపిత స్వరంతో, దీపంగా సమాధానమిచ్చింది ఒక కంఠం పొయ్యిదగ్గరనుంచి. దానితో తృప్తిపడి ఆగ్ని క్రి మళ్ళీ వెతుకు చేరిగిపడ్డాడు. అయినా విసుగు, కోపం తగ్గలేదు. “ఎదవనశ్రం...ఎదవనశ్రం” అని గొలుకున్నాడు.

అంతలో అక్కడకు మరొక వికారి చేరాడు. పడుకున్న ఆ వ్యక్తికి పి కోపంగా మాళాడు. కాని పడుకున్న వ్యక్తి ఆ మాటల కన్నించలేదు. ఇక లాభం లేవనకొని “ఏయో! ఎదవ నువ్వు? నాపొట్టోనుంచి లే” అన్నాడు.

పడుకున్న వ్యక్తి కదిలలేను. పలకలేను.

“నీకేవోయి చెప్పేది. రేత్రానా! లేవ్యా?” అని రెట్టించాడు. అక్షలం వాడి ‘జ్యోహా’క్కుయివట్లు. మళ్ళీ రెండుపొట్లు పిలిచాడు.

ఈసారి పడుకున్న వ్యక్తికి ఒళ్లు నుండిపోయింది. చివ్వునలేరాడు సిగ్గులురెకులా... “లేవనోయ్...ఎం చేత్రావేం?” అని హుందాగా రొమ్ములిరుచుకొని పలికాడు.

ఆ రకుగులమనిషి కపాయివాడి భంగిమలో లేచి నిల్చుకేసరికి నుండే జల్లరించింది. కాని ఇప్పుడు నోగు, మాసుక్కుచుంటే, అందరిదృష్టిలో శేపు ప్రావయి పోతాడు. ఈ ఆలోచన తల్లుగా చే కోపం పొంగిపొయి “బూత్ పేష్టు”లా బయటికొచ్చింది. “ఈపొట్టో గోహా నేపండుకుంటున్నాను.....ఇప్పుడు నువ్వు రేత్రానా? లేవ్యా?” అన్నాడు పొసాగ్ పోహ్లా రానికి ఏకో మార్గం కనిపెట్టినట్లు: “లేవని నీ కెన్నిసార్లు చెప్పాలోయో?...కాబంటే ఒకడెట్ట మాసుకో” అని శ్రోధావేళిమూర్తియై పిడికిలిపిగించి, చెయ్యిపైకెత్తి గోదపై ఆపాడు.

రెండవవ్యక్తి బాల్చిమాస్తే పొట్టిమనిషి. అతను చెయ్యిపైకెత్తకే ఉండెగానివంతి పవయింది. కిరీరం కంపమైంది. అయినా ధైర్యంచేసి “ఏమిటోయో? కాస్త జరిగినయ్యా! అంటే పెద్ద వస్త్రానులాగ మాటాడతావ్...ఎంతిసందిరి కొడతావు నువ్వు?...అసలు నేనెవనో తెలుసా...బాగ్ త్ర...” అంటూ తన గళ్లలంగీ పగ నిశిమపడి నడుంపై చుట్టుకున్నాడు. తిరువారి చేతులు పైకి తీస్తున్నాడు.

ఇంతలో ఒకాళ్ళి ఆ స్రవణంనుగా చూచుకు పోయింది. అప్పుడా కాగుదీపపు కాంతులు ఒక్కటేగాం వాళ్ళవీరప్రసరించి, ఆ దిమ్మెలనన్నిటిని పగవగా దాటిపోయాయి. ఆ కాంతిలో, రానమా ర్తియై, విలసితాండవానికి సిద్ధిమై పెరిమలు కరచిపట్టుకున్న మెడటివ్యక్తి ముఖాన్ని రెండవవ్యక్తి కుప్పవ్వంగా చూశాడు. సరాలు పెట్టిరి, కిరీరకవ్వం కుప్పించవేసి అతని వృధకాయం, రెండవవ్యక్తిలో గతి పృథులును తెట్టిలేపింది. కాని ఇప్పుడా ఆలోచనకు తావులేదు. కాని ఆ పృథులితో భయం ఉద్ధవితమైంది.

ఇద్దరూ ఆధిగిమలో నిల్చురి, ముష్టి మధ్యానికి సన్నుడతామంటే, తక్కినవాళ్ళంతా నిష్క్రమింకగా బాగ్గాజ్యపమిలి పర్యక్షేకల్పందంలా పరికిరిస్తున్నాడు. ఆ పరికిరిమలలో ఒక అంధుమకలుగజేసికొని “ఏమియ్యా? ఈపాలు మీ ఇద్దరిలో పోరిది కాను... రవ్వంత కుమకుతీసి పొద్దున్నే పొయ్యేవాళ్ళ కెండుకోట్లాట...అడనుకోవటం” అని తీగ్గు చెప్పాడు. ఆ తీగ్గులో బారి, కాంతి పియత్యంకన్న “పోలిమల భయం” ఎక్కువగా ప్రతివ్వరించింది.

ఇంతలో మరోకారు ఆరోడ్డున వెళ్లటంవల్ల, ఆ స్రవణంలో మసిబాగ్గుతో గీయబడిన, పెద్దపులి, పోలిసు, కోడిపుంజా, కర్తీసాముచేస్తున పిగులు - మొదలైన చిత్రాలు నిర్మించాయి పోలిసుబామ్మ మాచి అందరికి భయంచేసింది. వచ్చావంటే అందరినీ వెళ్ళికొద్దావని కుప్పించకనే ఎవరితావులకు వారు వెళ్ళిపోయారు.

ఆ పెద్దపులిబొమ్మ మాచి కలవరపడ్డా డా రెండో వ్యక్తి. ప్రేక్షకల్పందం రాజీవామా యివ్వటంతో పోరాటంలో పొట్టంటూన్న అధ్యక్షులు వెంటనె, కాలిపోయిన గడ్డివాముల్లా క్రిందకొరిగి దూగబారంగా పరికిరిబడ్డారు.

* * * *

ఆ గళ్ళలంగీవ్యక్తికి నిద్రుబట్టలేదు. గతానికి సంబంధించిన ఎన్నో దృశ్యాలు మురికిపుప్పై ముసురు తున్న రోమలాగా కళ్ళయంకు మెరిలపొగాయి. ఏడు సంవత్సరాలకితం, తను ఒకబారి మెరిలో గొలుగు అపహరించికేరానికి కారాగారంకిత విధించాడు. అప్పుడు తనగదికి ఎదురుగానున్న గదిలో “నిరాపావ్వు” అనే ఖైదీ వుంటాండేవాడు. మాత్రాగ వేరం ఆరోపించబడి ఎలానో మరణక్షేత్రేప్పి ఇరవై సంవత్సరాలు కారాగారవాసం అనుభవిస్తున్నాడు.

అట్లేదీ ఆహారవాహనము, ముగ్గురు మనుషుల పెట్టిన పనిచేసి, వార్తనుబోసి ఆ రాగింజ. కుడితిల పీల్చిపాచికి పకకొని ఎవరోనులా గుట్టు పెట్టేవాడు. తోటికై నీలంబికి అతిపంతుే భయం, అభిమానం. అస్తమానం అంధకాగబంధుర మైవున్న ఆరుకాగా పడివుండేవాడు. పాముగిరిం, ఒక అగ్రం. పేవు. కై నీలంబి శృంగుల బట్టలనుచేసి వాయువేదనంకోసం బయటికి తోలేవాడు. ఆ పనులుంటా, కై నీలంబయా, వివేదంగా కలుగునెప్పుడోని పంతోపించేవాడు. అప్పుడేమాడ అతిమ మానవతరం చాలించేవాడుకాదు. ఎప్పుడు రిడిచి పెడదానే తిహాతిహ, వియమియ్యాగ వీమిచెయ్యి లనే భావాలు ఉద్భవించేకావు. విరాళ, వ్యామతి ప్రస్తుతమాతాంజేరి. నువ్వు గాగరిగించబడిన బోడి తిల, చాలీచాని ఆగిళ్ళోక్కోతో వికారంగా వుండేవాడు. ఒక్కటలులో చెప్పాలంటే, అతిమ చేసిన అపరాధానికి క్షి అపభిన్నాన్నట్లు, పశ్చాత్తాప పడుతున్నట్లు కన్పించేవాడుకాదు. వెలుతురుకాని, గాలికాని ప్రవేశం కలగకాని ఆ కారాగారానికి రాతాతా గంభీరంగా వుండేవాడు.

ఒకరోజు కై నీలంబయా, శృంగులాలు గలగలనుచి కొదచేసికొంటూ గుట్టులు గుట్టులుగాచేరి చెల్లులకొడు క్కుంటున్నారు. అప్పుకాన్ని ప్రకటిస్తూ చెప్పకొని, ముఖాలు కంపకట్టలా పెట్టకుంటున్నారు. కొందరు వానాబూతులు తిడుస్తాడు. అహటలు వీరాస్వామిలో కొంతచెరివ్యం కలగజేసివాయి. అతిమమానవ్యుడ విచ రితిమైంది.

“అదివాళ్ళివాడలో ఒక గర్భిణిస్త్రీకి కెయిలరు బలంకోడ్డి తిన్నట్లు. ఆ అక్రమనిర్వహణ, పిండం మానుకుపోయి, ఆమె మరణించింది” ఇది అంటు అరిగిపిండగతి. ఆ గురి బహుమగూర్చిన విశేషాలు మరి మరి తక్కించుకొనేలోగా, కై నీలంబిలోపరికల్పకలసిన అతిశయితుల నూచిస్తూ వాడలో గంట వినిపించింది. వెంటనే వార్తను వెళ్లటానికి హుకుం జారీచేశాడు. సరికట్టు గలగలలాడించకొంటూ, వ్యవహారికాని పంతో ఆతాట భూమిమాసరితం చేసికొంటూ, ఎవడి ‘దుంరి’ (గంజి తాగిబాధ) వాడు తినుకొని, చీకటి గడుల్లో తొగిబడ్డారు.

పెగుర్లు బహుమ ప్రకటించుకొని రెండవరోజు వాడలో చిన్నిగల్లంతు అరిగింది. కైలరు వార్తలను వెంటనిడుకొని పర్యవేక్షిస్తున్నాడు. ప్రతిగదిలోకి తొంగిచూచి తాళిపుకప్ప లాగి చూస్తున్నాడు. వీరా

స్వామిగదిలోచూసి “వీడిరివయం బాగై... పాగడు బాతు... దితుడ చహాడు” అన్నాడు. అప్పుడతిరి పెరిగి పెనున్నకోగమోసం, మరింత సాగనుగా వాల్గం చేసింది. “వియమగూర్చి మత్వయివా వాళ్ళిరు సాపురా” అన్నాడు. కోపం, అపహాసం, బాధ సమ్మిలికిమై గొంతుతో... చిగిస్తామి

అహటలతో కెయిలరు మానం నల బడిపోయింది. “ఏమిటా, రాక్కోరీ! వియమగూర్చి చెప్పాట్లా నీకు” అంటూగాఫల ప్రవేశించి చెల్లంతో ఒక చెల్లు కొట్టాడు. మళ్ళీరెండో చెల్లుకొట్టటానికి చెయ్యి వైకత్తాడు. కొట్టబాయ్యేసరికి, వీరాస్వామి అతిరి చెయ్యి లంకించుకొని క్రిందికు కంకటిగాడు కంకటి, పంది మెలలా ఉద్బిహయం అతిరి మెనపటకొని రెండుమాడు వియమలసేపు క్కెరు ముసకుండా బంగా ఒర్లిపట్టి... అటూ ఇటూ రెండుచేవులు ఉగించి గది బయటికిత్రోగాడు. చెకులు రెండు అడ్డంగా గొలుసుతో పరివేష్టిక మైవున్నాయికాని లేక పోతే తాపాటి కా మెన ఇంకింతలా వున వాచిపాయ్యేది.

అప్పుకాని తిలకిస్తూ వార్తలను ఇద్దరూ ప్రసంగించిపాయ్యేది. కెయిలరుంటే ముందువాల్లిద్దరూ మార్చిపోయిపట్టు కన్పించారు. కెయిలరు గదిబయట పడినవెంటనే వాళ్లు తా ప్రపంచంలోపడ్డారు. వెంటనే అభీషకు గార్ని ఆదిరా బాదగా లేవకెత్తారు. కెయి లరులేచి మెనెనద్దకుంటూ “కార్తిచంపేస్తా రేవు... పాగడుబోరు బావా—అపలు నీకు మురగకక్షి విధించా ల్పింది.” అంటూ గది ఇతరల నిల్చుని వీరాస్వామి మాభావ సెక్కు పెక్కున రెండుచెట్టులు చరిచాడు.

దీనిని ఎగురుగురులలో వున్నవారు పుట్టంగా చూశారు. చూడలేకపోయిన కై నీలంబిగలనుబట్టి పరిస్థితి తోహించుకున్నాడు. వెంటనే మర్నద్యావాలు ప్రక టిస్తూ ‘హే’ అని నవ్వాడు. ఆ పవ్వు ధరించలేక కెయి లరు “చటక” అన్నాడు రోషపకుంటూ. సీమపంది లాంటికళ్ళతో కైలు గదుల వాకళ్ళిన్ని జీవేత్తా ఒక చూపు రిసిరాడు. క్షణంలో ఆ పవ్వు అంతిర్రావమైంది. కెయిలరు చెల్లిపాయ్యాగ కలుమాలునుండి, “ధరే పని చేశేవురా?” అంటూ అభీషంనవాలు వచ్చాయి.

రెండవరోజు, హతాగ్రప్రయత్ని మరి కెయిలరు చేసిన అభియోగం ఫలితంగా వీరాస్వామికి విద్యుత్ కారా గారవాసం పొడిగించబడింది. చానితోపాటుగా ముప్పయి కొరడా చెట్టులు స్వీకరించాడు.

ఈపంపులన ఇప్పుడా గల్పెలుంగీ వ్యక్తికి స్వల్పతి పదంలో నిష్ప జరిగింట్లు కన్పించింది. ఇప్పుడెకిగంతు,

పాగడం, కవలికలు, స్వయాపం, తనతో పుస్తీకుడ క్రియించిన వ్యక్తిలో ప్రకాశమున్నాయి. అయినా పల్లరించువాడును కొని “వీరాస్వామి?” అన్నాడు. సమాధానంలేకు నిద్రపాడువా, తేమ, ఎందుకులే, లేదని నునుక వి నిశబ్దంగా పూయకొన్నాడు.

కా ఆ మొదటివ్యక్తి అటునుంచి ఇటుపార్శి, పచ్చిబూతులు పెంతులికుతూ “నన్నానీ వుండ నియ్యకూడదూ... వాళ్ళిహమేమిట పోయింది?” అంటూ మళ్ళి పెంతుబూతులు తిట్టాడు.

“నీపేగు వీరాస్వామికదూ?” పల్లరించాడు గళ్ళలంగీవ్యక్తి.

కడు పొయ్యకుంటూ, పెద్దగా ఆపురించి “కాదు... వాపేగు సంబంధ 29 అన్నాడు కుప్రంగా. కాని వీరాస్వామికి ఇంకై అయ్యునుసంవత్సరాలక్రితంఎప్పుడో, పోయిన జన్మలో, ఆపేగురిష్టము ఒక అనుభూతి కల్గింది. ఆపాట బుచ్చించిన ముఖంకేసి నోగు పెరచు కొని పరికిలనగా చూశాడు. కాని అంతలోనే ఏదో పదిలో నిమిషము దైవాయోగము.

“వీరాస్వామి...” మళ్ళి పిలిచాడు గళ్ళలంగీ వ్యక్తి.

ఈపేగుతో తనను ఇదికాకప్పుడో, ఈరెరానికి ముందు మమమృత్యు పిలిచినట్లు జ్ఞాపకం వచ్చింది. నిధిల మైన గోవెయినులోనుండి ప్రవరిస్తూన్న కాంతిర గంలా, తనపేగుకు సంబంధించిన వ్యూతి మేల్కొని చింది. ఇరవై అయ్యును సంవత్సరాలనుండి ఇరవై దెవ్వరూ ఆపేగుతో పొగుటంలేదు. తెలులోవుండగా ‘సంబంధ ఇరవై తొమ్మిది’దని పిలచేవాళ్ళు. కావీపు తట పటాయించి అతనిపేకరో ధ్రువపరమతోలేక, వివ వస్తూన్న కంకవ్వరంకేసి నిర్లక్ష్యంగా చూడసాగాడు.

గళ్ళలంగీవ్యక్తి ఏమీ పాలుపోలేదు. మరిద్రుమ తాని కిది ప్రవచుస్తాయికాబోలు నమకున్నాడు. కాని ఒక అర్ధగంటక్రితం అతిగిప్రవర్తన సాధారణ ముగిసి లానే వుంది. ఇరవై వేషముకున్నాడు. అయితే తను కైదీగావున్నప్పుడు, అతని నిజాయితీ, వ్యాయమద్ది, పచ్చాదనకుత స్ఫురణ కొచ్చాయి. వేషమెమ్యుకులనైన అగర్భగ ఏమికల్గిందిపప్పుకు. ముగిసి చీకకుగా వున్నా తేమ నమకొని ఒకచీడి ముట్టించి అతని కొచ్చాడు. తను కూడ ఒకచీడుట్టించి గువ్వన ఒకఉక్కలాగి మళ్ళి ప్రారంభించాడు.

“వాని నీ ఇల్లెక్కడ?”

ఈపారి వెంటనే సమాధానమొచ్చింది. “జిల్లా కోర్టు ఎవక” - ఒకదమ్ములాగి నిర్లక్ష్యంగా సమాధాన

మిచ్చాడు. అతను పొగపీల్చుకప్పుడు చీడి చిరతనున్న నివృత్తితాలు ప్రవృత్తిగావెరిగి ఆరిపోయినాయి. ఆ ఎట్లని కలనలో గుమ్మకొట్టుకున్న ముక్కు కను తెల్లలు, బోడితలపై వికృతింగా పాతచుకునూర్చు వెంట్రుకలు వుద్ధంగా చూశాడు గళ్ళలంగీ వ్యక్తి.

“పేగు, సంబంధ 29. నివాసం, జిల్లాకోర్టు వెనుక నున్న కైదీలధికరం. — తేరే చెప్పవలసరంలేదు. ఇతను వీరాస్వామి” అని నిశ్చయించుకున్నాడు.

విరుసంవత్సరాలక్రితం తను బంధికుడుగా నున్న ఆ కారాగారం— ఎరుటిగిదిలో వీరాస్వామి - ఉప్పిరికి రాతిపోతాన్న నున్నపుగోడలు— మదపు కంపుకొనే ఆ చీటిగిగులు, ఒక్కపారి కళ్ళియింతు గ్లిగిన తిరిగాయి. ఆ చీటిలో ఇరవై పును సంవత్సరాలుగా, మ్రగ్గిపోయి పారిపోయి తిరిగి ఈవరం చంక పడిన వీరాస్వామినిచూచి నాదినడాడు. అతని వికృతపుటకుతు తెలంచుకొని, పెంతు అగ్రువులు విడి చాడు దయాపూర్వక మైన గొంతు, ప్రేమకలిగాయి.

“అన్నాగి నన్నావా వీరాస్వామి?” చీడి పేల రాచి అవతలపాకేసి అడిగాడు. వీరాస్వామి ఒక్కపారి ఇటుతిరిగిచూసి మళ్ళి ఏదోపదిలో నిమిషముడయాగికు వివాదం పూర్తయిపప్పుడినుండి ఆ కార్యభారం నిర్వహిస్తున్నాడు. ఇప్పటికి పూర్తికాతేను. ఆ చీటిలో అతనిమిచేస్తున్నాడోగళ్ళలంగీ వ్యక్తి అర్థంకాతేను. అగ్గిపుల్ల గీచిచూచి నిర్భాంతపాడుకు. మళ్ళి పెండ్లో పుల్లగీచాడు.

పరిజాల పాడవున్న చింకినకడ పీలికలను వర పగ్గా ముడిచెయ్యడి చేస్తున్నాడు. ఇప్పటికి రాచాపు కొన్ని సంవత్సరముళ్ళు జోగాడు. ఇంకా ముడివెయ్యకునైన మురికిఉడ్ల కొంతవుంది. ఇప్పుడేక పూర్తించివా పలుక డడనున్నాడు. చూటాదాలనుకుంటే యరికిఉడ్ల పూర్తయ్యేంతవరకూ వేది పూర్తాదాల్సిందే. ఇక లాభం లేదను కొని గళ్ళలంగీ వ్యక్తి బగుటికి వెళ్ళి ఒక కాపిచోటక నుండి అన్నం, సాంబారు తక్కువతో తీసికొని, తిరిగి వచ్చాడు. ఏనాడనూ కాదాలా వెరిగే ఒక కిరప వాయిలుబుడ్డి తీసికొచ్చాడు.

అతను అపత్రం పందపాళీ మెట్లక్కగనే వీరాస్వామి కల్లుమానుకొన్నాడు. దానికి అసలు కారణం వీరాస్వామి వెలుగుచూడలేక పోయిపోయే. నూగుణ్ణి చూసి ఇప్పటికరిమ, పెంతునకాబులు గడిచి, మూడో దశాబ్ది జరుగుతోంది. అర్ధప్రేమించి నీకటికొట్టులో మ్రగ్గిపోయాడు. చీటిలోనే సగంజీరింది వెళ్ళి మిచ్చాడు. మళ్ళి వెలుగు చూస్తానని ఆశించలేదతను.

మాడువారలకేరం కొరగాంనుంచి అయి
వ్రుంగా విముక్తుడయ్యాడు. చీకటిని ప్రేమించే తనను బల
వంతంగా వెలుగులోకి త్రోవారు. వెలుగుమాస్త్రే అతని
కళ్ళు మంచిందుకుపోయి చిరాకుపడి కోపగించుకుం
టాడు, జైలునుండి (నంబరు 29) గా కాక వీరాస్వా
మిగా బయటికిచ్చినప్పటినుండి, సగటు వంతున
క్రింద, పాటుపడేకొంపూ, నుండికొక్క గోతుల్లో గడి
చేవాడు. రాత్రిళ్ళు చీకటిసంతుల్లో నిర్బి అడుక్కు
తినేవాడు. అది ఒక్కొక్కలా నాశనమౌతున్నాడు. కాదు.
చింకినట్టిచీకే ముఖం వెలుగుటం మొదలుపెట్టాడు. అ
తని కే విషయమూ న్యూరించకు.

ఇప్పుడు కిరసవాయిబుడ్డి వెలుగుతలన రెండు
నిమిషాలపేపు కళ్ళుమూసికొని, తిరువారి కొద్దిగా
తొచి చీకరిస్తూ, మామూ, "తీసిపారెయ్యి అది"
అన్నాడు. గల్లెలుంగీ మిషి వెంటనే దీపం ఆర్పికుండ
అది మెచ్చాటున పెట్టాడు కొద్దిగా వెలుగు ప్రసరించేలా.
ఈదీపం వీరాస్వామి ఎక్కడైతే దింపం కల్గించింది.
తీచేలామందు పెట్టగానే 'గడగడ' ఖాళీచేసిపారే
తాడు వీరాస్వామి.

"నీను గర్వంకం వున్నావా? నేను సింహాద్రిని,
...యూతై రెండోగడిలో వుండేవాడిని" అన్నాడు
గల్లెలుంగీ.

ఈమాటలు పూర్తిగా వినిపించుకున్నాడు గాని
అన్నిమాటలూ పూర్తిగా అర్థంకాలేదు. అర్థంచేసు
కుంటానికి ఉత్సాహమూండ ప్రదర్శించలేదు, ఓ చిరు
నవ్వు విసిరాడు. సింహాద్రి తిరువారి ఆగడిలో ఇద్దరు
ముగ్గురు మరీపాఠ్యులు. వాళ్ళందరినీ చుర్చించుకొన
వలసిన అతనన మేముంది అతనికి. "సింహాద్రివా?
అన్నాడు నింకొకరిగా."

జైలునుండి తనను గుర్తించకల్గినందుకు సింహా
ద్రికి ఒకప్పుడొచ్చేసింది సంతోషం కల్గింది. దానితో
పరవశం చెందిపాఠ్యుడు. యజమానినిమాసి మక్కు
తోకాడించినట్లు సింహాద్రి ఈ ఆపందోద్రేకంలో
దీపా పాదాలుట్టుటం మొదలుపెట్టాడు. రెపటినుండి
తనకొద్దికలాపాలలో వీరాస్వామి ముడిభుజంగా
ఉంటాడు. దిబ్బు ఆపకూరించి పారిపాటాంటే, ఎవ
రైతా పట్టుకుంటే, వీరాస్వామి పట్టించి తన్నుగలడు.
ఓహ్... రెండుచేతులూ దిబ్బువంపాడించవచ్చునని చిరు
నవ్వులా స్వంతచేసే ముహూర్తం మిగ్రునికేసి తిరిగాడు.
తెచ్చిన కే వేదా మనుకున్నాడు.

వీరాస్వామి, మురికిపడ్డ చీలికలో నేసినముక్కున్న
విప్రుకున్నాడు, ఒక్కొక్కటే. ఇప్పుడు పల్లరిం
చటానికి వచ్చేడు.

జైలులోవుండగా అస్తమానం గోడకేసి మామూ
కుక్కతో తాపనికి తలపడ్డాడు. అత్యంత కొర్ర
దీక్షతో, ఉత్సాహంతో ఒపికతో ముఖంవేసి విప్రు
తాంటే, అనాకలోకంలో సందరించేవాడు, వాస్త
వికప్రదంబాన్ని విప్పించి. గతతీరితపు స్పృహలు,
జైలు అధికారులు అధికారార్థంతో చేసే అనూయ
తాగలు ఏమి దగ్గరను చేరేకొచ్చు. అపనికన్పించుకొనక
పోలే ఈవాటికి పిచ్చిపకుపత్తిలో వుంచేవారేమో.
అయినా ఇప్పుడు తీరకు పాధరణకర్త అని ఏ "నైకాల
జెప్తు" నిరూపించలేడు.

సింహాద్రి ఆకలు వచ్చుచున్నాయని ఇక వీరా
స్వామిలో కర్ణవరం చంకలో నిలిచావకుగా మారు
కుందని భావించాడు. అయితే వీరాస్వామిని భరివ్యక్తు
ఎమిటి? ఎవని పోషిస్తాడు? అని ప్రశ్నించుకొనాగాడు.

ఆ జేలు ఆ జేలువల్లి వీరాస్వామిని తన పోషించ
గలడు. కాని ఆక్రమం ఎక్కడ? ఈప్రతిలో మాత్రం
కుందను. గాలికి వెలుగుతుకు అలవాటుపడేటంకా ఒక
చీకటిట్టుమాదాలి. అది ఎలా పాస్యమాకుంది. ప్రపం
చమే తన ఇల్లుగా భావించి విప్రుమానశ్రేయోధి
లాషి సింహాద్రికి స్వంత ఇల్లు అతననం లేవచ్చుకు
వీరాస్వామికి చీకటిట్టుమాడటం, దుర్బంధం. అంతలో
మనోకంపకాంక్షల్గింది. వీరాస్వామిని తన ఎన్నాకు
పోషించగలడు? ఆప్రబంధపులూ, మిగ్రులైన 'కాళి'
నస్త్రుధారులు తనకు మర్యాదగా తీసికొని స్వక
కాంలో దిగబెట్టేవరుకు.

సర్వం చెప్పాంటే, వీరాస్వామికి, (అతని పతి
వారానికి) పుట్టిల్లు ఆజిల్లకొట్టు చనుకవుంది. తీరితంలో
ఎక్కువభాగం అక్కడేచేయగా కాలం గడుపుతారు.
వివాహాలు తెలవుకు ఇళ్ళకు వెళ్ళినట్లు ఆప్రబంధపుకు
బయట విహరిస్తూంటారు. ఇప్పుడు సింహాద్రిని వీరిస్తు
న్నది ఒకటే వాద. పుణ్యంపండివాయి తనా పుట్టింటికి
చేరితే, వీరాస్వామి తనను ఎలా కలుసుకొగలడు. అతను
మాడ దొంగతనంచేస్తే, మాట్లాడకుండా, జన్మభూమిలో
దిగబెడతారు. అయితే ఇప్పుడు వీరాస్వామికి, ఈపతి
నికులలో ఆలోచనలే తలెత్తు. అని సందాించు
కున్నాడు.

వీరాస్వామిలో అన్ని మానవప్రకృతులు చచ్చి
పోయినాయి. ఇంకా అప్పుపప్పుకు పొగరాయకంటు
న్నట్లు బయటికొస్తుంది పొగిలప్రకృతి. "ఎప్పుడైనా

కోపంత నే ఎవర్నయినా సంప్రకాశం, దానితో ఆటలు, తిరిగివస్తుంటుంది" అనుకున్నాడు.

ఆలోచిస్తూ సింహాద్రి ప్రక్కకు తిరిగాడు. దీప పుకాంతిలో తపనీపై ఆగోడపై బతుతోంది. ఆనీడకంతం వెలిగి పంపించింది సింహాద్రిని.

"అయితే ఇప్పుడు ఏరాస్వామి జీవించి పున్నాడా?" అని ప్రశ్నించింది.

"అరికిపున్నా దనుకొంటాడు" అన్నాడు సింహాద్రి.

"పారబతుకున్నావ్! ఏరాస్వామి మరణించి, నంబు 29 గా రెండో జన్మ ఎత్తాడు. నంబు ఇరవై తొమ్మిదవే పేగుతో ఇరవై అయిదు సంవత్సరాలు ఆ జిల్లాలోని నమోదస్వరూపంలో జీవించాడు. ఇద్దరు బంట్రోతులు రాజాజనంపాద్యారంకంద పహరాకాసి పట్టు గీతీరుగులూంజేవాడు. ఇప్పుడు చిట్టంప్రకారం బహుశా వదిలేశాడు. పారికవిల్లి గామ గులాగించి గొడ్డుచాకీ చేయించాడు. ద్విధమైన అరికిగీతం, ఇరువ దూలాలెత్తి ఆధననిర్మాణంలో పనిచేసాడు. వార్షిక్యం గోదరిస్తూ ఇంకా మావలించి అపబతుకున్న ఆదీం, వడిబాదానూ దిమ్మలేనిచావు పొందవలసిన అవసరమేమీ లేదు" అంది.

"అయితే ఇప్పుడు తిరిగి ఎవరు పోషిస్తారు?" సింహాద్రి సందేహం.

"పారికసంవత్సరాలు చాకీరి ఎవ్వరు చేయించు కున్నారో, వాళ్ళునే ఆపాపించాలన్న భాగ్యం. అంతే కానీ దీకెందుకీ భాగ్యం? విషేషాన్ని అరికి ఋణ పడ్డావా?" తిరిగి ప్రశ్నించింది వాంకం.

"రాగశేవుని కానీ....." అని ఏదోగొంక బాయ్యకు సింహాద్రి. "కానీలేదా గీతీకాడు. అక్కడికి పంపించెయ్యి. అసలధికనం మీదేగా!" అని ఆగంతం అదృశ్యమైపోయింది. ఇటు దీపం ఆరిపోయింది.

"శత్రు తెల్ల వారెప్పుటికీ, అక్కడికు పంపించక పోలే నాపేరు సింహాద్రికాద"ని విన్నంగా అరిచాడు. ఆ అగవుతో గుడ్డపీక ముక్కువేస్తూన్న ఏరాస్వామి ఇటు తిరిగిచూశాడు. సింహాద్రి గోడవేపుకు తిరిగి చూటాడుకోవలంచూని యిల్ల తనపనిలో తను నిమగ్నుడయ్యాడు.

నెలకే అరుగు దూకే సింహాద్రి కోడుపై బడ్డాడు. అర్ధరాత్రివేళ, గభావన అగులమూడిలం చూసి గీతీరుగులూన్న పోలీసు వడివడిగా పరుగెత్తు కొన్నాడు.

"సరేంలో ఎముందని రోంబువదారకున్నా" అని సింహాద్రి పకపకానివ్వి "దొంగలధియం ఈ

సరేంలో ఎవ్వరికీ లేదు. వాళ్ళకున్న భయమల్లా మీ పోలీస్లకు మాత్రం." అంటూ బంగ్లకొండకు దించాడు.

"ఒరీ మత్స్యప్రా సింహాద్రి.....దొంగ అనుకున్నారా" అన్నాడు పోలీసు సింహాద్రిని పట్టుకుకుగా త్వరపారింది.

"నీవు దొంగల్ని పట్టాలంటే...అరిగో ఆమెడల కలిపా...ఆ మేడల్లో నిద్రించేవారికి మీరు అవసరం" అన్నాడు.

"ఎరేకానీ ఈనెల మామూలేదిరా?" పోలీసు హెచ్చరించాడు.

"మొన్న కోడిత్రంజా, ఎన్నతూనపంపాకదండి"

"అయిన దానికి దీనికి తెల్లప్రా...గాడిదా..."

శత్రు ఇవ్వకపోతే బొక్కలో తోస్తూ" అధికార దర్పంతో హెచ్చరించాడు.

"తమామకాన్నాలెండి...శత్రు తప్పక మాస్తాగా...ఇప్పుడే పనిమీద పోతున్నా" అని మనిమని నవ్వులు నవ్వుకొంటూ ముందుకు వడిచాడు.

బాయి, "కుంట్రాగొండ్ల" ప్రక్కకున్న ఒక చిన్నటిస్తూలేవద్ద ఆగాడు. ఆ పోలీసుమండు పంది రిలో ప్రేమదీప్తిన గాఢమలెటు వెలుగుతుంటే నిల్వ ప్పడి ముగ్ధమయిపోయిపోవచ్చున్న ఒక యువతి. కలిసిపోయిన చోకరాను నిల్కచీరి పరించింది. ఇదిలో వాడిపోయిన మలెపూలున్నాయి. సింహాద్రిని చూపి బలవంతంగా చిరునవ్వువర్షించి. సింహాద్రి పాకలోకి చూసుకుపోతూ "రావీటి తాళదాం రా...ఎంకీ...ఈ కోలా జేరింగిట్టుపాలుగా లేదా? సరిగా లేవే!" అన్నాడు.

"ఒరీ సచ్చివోదా నోరుమానుకోరా" అను పంటూలోపరి కొచ్చింది. ఇద్దరుకలిసి జిల్లాకాసుల్కి సరేంద్రకల్లి ఏరాస్వామిని తీసుకొని"కుంట్రాగొండ్ల" ప్రక్కగా వెళ్తున్న కోడ్డుపై వదిలి రెండువం తెనల కొండగా పోయాడు.

* * *

ఏరాస్వామిత్తుకోనే తిండిని కోల్పోయిన నురదప్పవ్వకుతుడు. సుల్పొవార్లంతా నవ్వుతూ దిరిగి దివిదిరిచేసాడు. కొందరు "పాపిష్టిమఖం" అని మడ్డుగా పిలిచేవారు. కొందరు "ఏరామ్" అని పిలిచేవారు, వాళ్ళ తోడులగా.

ఏరాస్వామికి గతించినతెండి మిగిల్చిపోయింది, రెండే రాగిగుట్ట, వంకపాంపర్యంగా వడ్డున్న కోలిమిలిత్తి, సమ్మెలులు, పిరిన్న ఇల్లు. తిండిమీద

గౌరవం కొద్దీ అతని మిత్రుడొకడు వీరాస్వామిని చేర దీసి మలస్పృశి చేర్చించాడు.

వీరాస్వామి కన్నతండ్రి. ప్రాదుర్భూతని, కొలిమి ముట్టించి తిరిగొట్టేవాడు. ఇతని ముక్కులను ఎత్తుగా కాన్చి సమ్మెటలో సాగగొట్టేవాడు. సమ్మెటలో ఏకభాటిగా బొటు చేస్తూంటే ఇతని ముక్కునుండి ఎత్తుటి నిప్పులాంటి అగ్నినివీడుతూ దూకుతూపోయేది. రాత్రింబవళ్ళు సమ్మెటలో అతడు జరికే ఆహారాలం వాన అతని రెక్కలు పెడతెరిగిపోతూయ్యాయి. ఆ ఊళ్ళో బండిపట్టాలు మొదలుకొని, కత్తుళ్ళు దిగిపోవడం అతని సమ్మెటపాటు తనని వస్తువులేదు.

ఈకష్టానికి, వీరాస్వామికి డబ్బునుపేడా పెద్దగాముట్టేదికాదు. సగానికిపైగా, డాక్లో, సంవత్సరానికి ఇన్ని బస్తా-పట్టాలు, ఇన్ని బస్తాల బొప్పిలని కంట్రాక్టుపద్ధతి ఉండేది. పనిముగిసిన తరువాత 'ఇవ్వాలి' లేదని పంగవాదాలు పెట్టేవాళ్ళివ్వట్లు అతను ఉదాసీనంగా ప్రవర్తించేవాడు. మొత్తానికి డాక్లో వీరాస్వామి అవాయకుడు, పెమ్మటికలవాడనిపించుకున్నాడు.

ఆ ఊళ్ళోకల్లా మోతుబీరైతు వారాయగరావు, వీరాస్వామి రెండేకరాగరావు అయిన సామచేటి ధాన్యం ఇంటికొత్తేవాడు. ప్రతిచిప్ప నివయానికి వీరాస్వామికి కలుగుపెట్టేవాడు. ఇదివరకు ఇల్లుసరిగా గడవనిరోజుల్లో పది పరక సర్దుకునేవాడు. అందువలన వారాయగరావంటే అసంతోషమైన గురి ఏర్పడింది. ఆ విశ్వాసం కొద్దివీరాస్వామి, కొలిమివాడ మిగిలేవమ్మ వారాయగరావునగ్గర దాటుంచేవాడు.

మాటల్లో డబ్బుప్రస్తావనవచ్చి ఒకరోజు, వీరాస్వామిలిల్లి ప్రశ్నించింది. "ఎర్రా? ఆయనదగ్గర సామ్మెంరియిందిరా?" అని.

"నేను లెక్కట్టకొంటలేకే—అమ్మా.....వా పెళ్ళికి మనడెప్పుకొక రెండుమాడువందలు అదనంగా ముట్టచెల్లలేనన్నావే...అని ఒక్కటిగం ఆగి... ఆయన పాలా గొప్పరుగివే..." అన్నాడు.

"అంతేలే ఆయన దను, మనప్రాప్తం" అన్నది ముసలమ్మ.

ఆ రెండోసంవత్సరం పెద్దలు వీరాస్వామికి వివాహమహోత్సవం నిర్వహించారు. పెళ్ళికి వారుకున్న డబ్బు తో లాగు వీరాస్వామికి పన్నెండు వందల రూపాయలు (1400) వారాయగరావు ముట్టచెప్పాడు. ఎనిమిదిసంవత్సరాలనుండి, యేటా మాడువందల చొప్పున దాచినడబ్బుంత ఇచ్చినా అని అతనిముఖం

వివర్ణతచెందింది. మనస్సు చిత్తుకొనున్నది. అంతలోనే అంతిరాత్మప్రదోషించింది 'వారాయగరావ్ అలాంటిస్వల్పకాదు. అతని ఉపాధివ్యభావం కంటే చాలా ఎంతోపారపాటు' అని. దినాపాం తన తాతా తుమ బాగానే జరిగిందని సంస్మృతించేవాడు వీరాస్వామి. పెళ్ళికి వారాయగరావు నిధానంగాలకు బట్టలు పెట్టి చండిపాడుతువదిరించాడు. చానికి వీరాస్వామి అసంతోషిస్తున్న లోలోన వారాయగరావుగార్ని తన మనోచేత్రముండు పూజించాడు. అంతటి దిశల వ్యావయాన్ని కంటేచదలం పాపమని భావపడ్డాడు.

దినాపాంకరం, వీరాస్వామి ఖమ్మనోపడ్డాడు. చుట్టాలతొడిగి ఎక్కిపైంది. అల్లగారింటికి స్వగ్రామానికి తిరగటంతో పని మాటబడి ఆర్థికంగా చెబ్బలిన్నాడు. ఆ పరిస్థితులలో వారాయగరావుగారివద్ద రెండువందలు చేబగులు తీసికొని, పని ప్రారంభించి, రెండువెలుగు గిడుగు తిరిగేవరికి చెల్లుకట్టేవాడు.

ఇంతలో మరోవిషాదంజరిగింది. అతనిజీవితంలో దుర్మత్సప్రారంభమైంది. పెళ్ళియి రెండుసంవత్సరాలైన గడచాముంటే, వీరాస్వామికి జీవితసమస్యలు అనేకం ఎదురొచ్చాయి. వారాయగరావు పాలం చెత్తగుట్టలలోను, తిరుబడిలోకే ఒప్పుకున్నకోణాకి పనిమ్మ, చేసి యివ్వలేకపోతున్నాడు. చెతిగో చిలిగవ్వలేదు. పైన బంధువుల రాకపోకలు. ఏకాకాకోకా కొలిమివాడ పొట్టుగతలమైంది. మానసికంగా వ్యగ్రచెందాడు. చిట్టనిట్టి దుంచిన మరోసంఘటన అతనిని క్రుంగ దీయటం మొదలెట్టింది.

తల్లి మంచానవడింది. తెల్లగా పాలిపోయింది. కళ్ళుగుంటలు పడిపోయి తెల్లవాడూకన్ను మూయకుండా దగ్గతొంది. రాత్రికి రెండుసార్లయినా, తల్లి ఉమ్మిపేసింపెంకు కుంఠించెత్తవలసివచ్చింది. తల్లి అగోగ్యునిగూర్చితెరిసికొని బావామనివచ్చిం మామగారు "అక్కడ మోతల్లకూడ లేవలంలేదని" నాకుచెప్పి నాకున్నీ వెంటపెట్టకొని వెళ్ళిపోయాడు.

ఇప్పుడు తల్లికి అన్ని ఉపచారాలు తనొక్కతే చెయ్యవలసివచ్చింది. కొలిమిపని పూర్తిగా మూలబడింది. ఉదయంనుండి పాయంత్రంవరకూ నాలుగు గంటలుచెప్పినట్లు భిక్షాలు మూటం, మందులు కలపటంతో టిగం తిరిగిలేవంపెపోయింది. పరిస్థితి మరికలుపుగాఉండే మంగులకూ వాటికి వారాయగరావు గారివద్ద మాడుకుందలరూపాయలు తీసుకున్నాడు. అంత ఖమ్మయినా రోగిగూత్రం లేదుకోలేదు. పైగా ఇవ్వడెన్నీ మంచంలోకి.

ముసలమ్మకోణాకోణాగా టిగం దిబాసాగింది. రక్తనిహీనమై ఎముకల గూడులా రియాలైంది. ఒక్కో

కొర్రా ముసలమ్మ దగ్గి దగ్గి కోవవచ్చి పదిహేయ్యది. అదన్నలో వీరాస్వామి రక్తపుత్రర మానె కంపితుడయ్యెను. ఆ మృదయవిదారకదృశ్యంతో కళ్ళురీల్లు బిత్తుకొని, ఈప్రేమారోన్మాదము వీరాస్వామిని వైదుర్యము చాటుకు “ఏలచి. ఇది అంటుకోగం, మీయ, అగుట తెగుకూలేనంద కేవలచెయ్యటం, అంతకునుంచికాదు” అన్నాడు.

వీరాస్వామి ఆ ప్రతిభుడై మాటాడుతున్న ఆ శ్లోకమునీ నిర్మలంగామాసి, మరుక్షణంలో అతని కళ్ళపై బడ్డాడు.

“బాబ్బాయి... మీ పే రెన్నటికీ మరవను. ఎన్ని రుందలై వా ఇచ్చుకుంటాను. రోగం వయంచెయ్యండి” అని ప్రతిపాదాడు.

“వీరయ్య! నేను చెయ్యల్సిందంతా చేశాను. ఇప్పుడు మనశ్శాంతి దాటిపోయింది. ఇంకా నీకు ఆశలుంటే పట్నంమండి ఇంట్లో పుడార్చుకుని పిలిపించు. లేక పోలే ననం రోగిని మందంపై వేసుకొని పట్టణానికి పోవాలి” అన్నాడు.

మందంపై వేసుకొని నీటి కళ్ళు గర్భానుభవితలో కేర్పాలనుకున్నాడు. శోధన వర్షం కురుస్తున్నది. మాకాళ్ళలోకు బురద. మందంపట్టటానికి రెండోయని పైనా కావాలి. ఈవానిలో రోగిష్టి మందం మొయ్యటాని కేవల గుప్పడిమిపాడు..... ఆలోచనాభ్రాంతో మ్రంగిపోతూ ఈశ్వో కెళ్ళాడు.

“ఈవర్షంలో రోగిని ఎలా తీసుకెళ్ళావో?... చివకు పడలేదుమిషి చేతికి చిక్కుకుందిరా?” అన్నాడు శోటి కులస్తుడు. ఈ ప్రయత్నం విఫలంకావటంతో వీరాస్వామి డాక్టరుకు తీసుకురావటానికి నిశ్చయించుకున్నాడు.

దగ్గటానికికూడా ఒప్పికనంచి కళ్ళు మూలింపడి పోయి యమయాతనపడుతున్న తిల్లి కేరి ఒమారుమాసి, విసరిన వారాయణరావు ఇంటికేసి నడిచాడు.

యాధేయాపాయి లిస్తూ వారాయణరావుగారు “ఈ తిల్లి కేరిగింపై సంకం చేసిపోరా” అన్నాడు.

“పోనోటా దొరా.... మంచిచిటిలేంకీ.... అసలు నేనే ప్రాణా మనుకున్నాను” అన్నాడు.

“ప్రాణాలు కాదుకెరా?... ఎన్ని బాకీలు... గురుకోసం ఈసంతకం చెయ్యించుకున్నానులే” అన్నాడు, రావుగారు.

సంతకంచేసి వీరాస్వామి మాకాళ్ళ లోకు బురదలో నడిచి పట్నంపోయి, ఇద్దరు ముగ్గురు డాక్టర్లను విచారించాడు. ఒక డాక్టరు ‘టాక్సి’ పిలిపిస్తేకస్తా

వచ్చాడు: టాక్సివాడు, కోడులేని గామం, వర్షం కాబట్టి రావటాను యాధేయాపాయి లిస్తున్నాడు. అందుకంటే రించాడుకాని, నమ్మచేతిలో వెయ్యనిదే డాక్టరు యలుబేరనిది పంపిపొంది నమ్మకోసం తిరిగి గామానికి ప్రయాణమయ్యాడు.

ఈశ్వో ఆకురు పెట్టి సరాసరి వారాయణరావు గారింటికి వెళ్ళాడు. వారాయణరావుగారు మట్టకాలస్తూ కడలిమర్రిలో పడుకొని ముప్పటిస్తున్నాడు. వీరాస్వామిని చూడనే...

“నిమ్మటా! ఇంకా నమ్మ కావాలా?” ప్రశ్నించాడు... తలదాగించి “అవునుకీరా... ఈసారి పెద్ద మొల్లం కావాలండీ... పాలం తాకట్టు పెట్టుకొని... అంటావుండక నే వారాయణరావుగా రందుకొని “నీనీ అనే మాటల్లా! ఈపాటివానికేనా?” అన్నాడు. ఆపైని కొద్దిసంభాషణ జరిగింది. దానిని పురస్కరించుకొని వారాయణరావుగారున్నా “పకే నీ ఇష్టమొచ్చి వస్తే కానియ్యి. ఇప్పుడంతకావాలి నీకు?” “మూడు వందలండీ” “అంత లేనులే. రెండువందలన్నాయ్ తీసుకో!” అని వీరాస్వామి చేతిలో పెట్టి “దీనితో సరి పోయింది” అన్నాడు.

సరిపోవట మేమిటనుకున్నాడు వీరయ్య. కాని ఆలోచనకు వ్యతిరేకం. మరణశయ్యపైనున్న తిల్లి రిహదదృశ్యం పడవదీ గోపరిస్తోంది. తిల్లి దగ్గుకూన్న దృశ్యం మనస్సులో కలకుటుంటూంటే గడియలుగడగటం గుర్తుకొస్తాయి. ఓ మాట తిల్లిని చూసిపోదామని ఇల్లుచేరాడు.

“ఇల్లంతా చీకటిగా ఉంది. మృత్యుప్రళాంతం అవరించింది. పగలంతా వర్షం కురువటంచేత త్వరగా చీకటిపడింది. మనిషివచ్చి అతికిడివిని కొలిమిపొయ్యిలో పడుకున్న వక్క అతనికేసిచూసింది. వీరాస్వామి ‘ఆవుల్లోవున్నది’ గుంకంలేవా’ అని బావురుసున్నాడు. ఆతురతతో దీపంజలిగించి, మందంపైనున్న తిల్లిని చూశాడు. కళ్ళుచెరిపిపోయినాయి.

పక్కనడక లగ్ని రక్తగర్భములై పోయినాయి. పెద్దరు కువలలలో తలవాల్చుకొని, మార్పిడియై వున్నట్లు కనిపించుకున్న తిల్లికమ్మలు కాళ్ళెరింగా మూసుకున్నాయి. శయ్యాగ్రికి పీడితురాలై రక్తకరు మనంచేసికొని పోలిపోయి పడుపు పచ్చగావున్న తిల్లి అరచేతిని స్పృశించాడు. చల్లగావుంది. శరీరమంతా తడించుకాదు. వినుకుకుపోతూన్న శవాన్ని చూసి ఉలిక్కిపడ్డాడు. భౌతిక దేహాపు తార్కాణానికి చిహ్నంగా మిగిలిన దా కేవలం, తిల్లిపై బడి శోధన ఏదొకటి.

రెండవనోబా కివానికి దశావసరస్కారాలు జరి
గాయి. పది పానుకోబలము పెద్దదివని చెప్పారు. పునో
కమానుల పేరిట ఇవానోకముదోకయును నుష్టుగా భోం
చేసాక, ఆ ప్యాంకెనివనోబా, అందరూ పరావర్తిం
చారు. నిరాస్యమిది అందరితోపాటుగా వారాయు
రావునాడ రెండు అనుచువాక్యములవిడి,

“ఏమిరావీరయ్యాగి? మరి బాటిసంగలేం చేశావురా?” అన్నాడు పసుపుకూచిశిలా... “లేకతాను దొరా... బిగి పంకెల్లంం ఒకటమ్మంకి చట్టి” పసుపుకూచిశిలా అన్నాడు ప్రాధేయపూర్వకంగా.

“సంవత్సరం అగిజే ఎలా? ఇప్పటికే రెండు
వేల చిల్లరయి కూడు కావస్తోంటే” వీరాస్వామి
ప్రశ్నించిపోయాడు. భృగువతి కుంచితంగా వివక్షపూరిత
తెగ్గనగా పలికాడు. “సరిగా చూడండివోరా!
నేను తీసుకున్న బాకీ వడ్డీతోపాటు చెయ్యియాపాయిలు
కాదు,” అన్నాడు.

“అయితే నేను అబద్ధంబునకున్నానంటావా?” అన్నాడు కృత్రిమమైన చిరునవ్వుతో. అనూహ్యమైన ఈస్మి వేగం, సంభాషణలు నిలబడి వెంటిపోయాయి. వీరయ్య కోర్కెగా ఉండేవాడట. పొంగివెళ్ళాను. ఉద్వేగాన్ని అణచుకుంటూ,

“ఎరిగా మాచందీదోరలు.....కునీపాయ్యం
టాగు” అన్నాడు దీనినిగా, వ్యవహారస్థాయిం పురిష్క
రించుకొని,

“అంతేరా! తీసుకో చేస్తున్నాంనే బుద్ధి, ఇచ్చే
బుద్ధి ఉంటుందా?... ఇకనూ... అకపరమైతే కాక
చేస్తావురా. అకపరం తీరిపోతానో, ఈశ్వర
లబ్ధి... ఏ చెప్పమిన్న చెప్పాకో చెప్పమన” అంటూ
అసోబు చెప్పమిన్నులు ముగ్ధుల నిరారాధు.

ఒక పెద్దయనీషి నోటు పరీక్షించసాగాడు. అది
నక్షత్రం చి "పెద్దగా చూచు... ఇంకా... చూడ
లేం ఏ ముంది... ఆ రోజు, ఇంకా అయిదు
వందలు" అన్నాడు మేల్లో చెప్పే ఇంకా వుండదని
సారామణిరావు. సారామణిరావు గారి మాటల
పై పోయింది, ఆ పెద్దయనీషి దిగ్గరగా చూచువారం
వుండాడు.

అనాథులనా సంరక్షింప మొనరవలెనని... రివాజును తీర్చిదిద్దవలెనని (సా. 1400) ప్రజలను మనఃపూర్వముగా, అక్షరాల్గు అంబులదరుల వాగ్దేవ, నోటుదనవలెనని ప్రార్థించెను.

“మీరే నా చెప్పుండియ్యో.. ఇదీ నా మామ
 పాపములకు క్షమించి నీవు నాకు
 నీవు ప్రభువని నా నామముగా.

ఒక పెద్దమనిషి—“ఇన్ని వందల ధైర్యులూ బాని
సీలవడం ఎంత విమోచయించిరా వీర గారూ” అని ఒక
మాట ఆలోచిస్తోంది. “అయినా ఇన్నింటిని మా
ధైర్యుల వీరినాడు.. మర్యాదా చేసుకున్నాం!”
అంటూ వెళ్ళి పోవడం నిష్క్రమించాడు. పెద్ద
లందియా జాగ్రత్తపడ్డారు.

“మీరు వ్యయం చేస్తుంటే కోర్టు లేదా సాక్షులు లేరా? ఈ వయస్సు అక్కడే తేల్చుకుంటాను” అంటూ వారాయుర్రావు కోరికోర చూచుకుంటూ వెళ్ళిపోయాడు.

అందుకూ వెల్లిపాడుగూ, వీరావ్వూ కలి
పోయి పోలిమి బూడిదపై దరికలబడ్డారు. కూర్మం
లోకినూస్తూ గతి తీరితన్న ఒకవారే వెయ్యేవేద
మన్నాడు. సమ్మెల్లపై చెయి భారతోనే దెబ్బంతా
ఆ బూడిదలో ఇంకిపోయినట్లు అనుభూతికలిగింది. నిల్చి
దండ్రే ఆవాలోచితంగా నుత్తుకొచ్చి ముదిరిపా
య్యారు. ఆపందంతో కుబం గా గడుపబడిన ఈ
వయసులో తన నెన్ని బాబుల ఆవహించాయో, పోహం
మకొంటూండోనీ, నిద్రాదేశిత ఆవేశించింది. రెండవ
రోజు ఉదయం పోయేకలి పడియిందితో చెప్ప
మన్నాడు. చెయ్యిపుగ్లను చింత్రమానుక్రింద కూర్చు
ని బుచ్చు దాచిపెట్టుకుని తీసుకున్న పురుగుగాని మాకు
తెలియవచ్చానా? ఇప్పుడు నన్ను అవ్యాధుల చేర
డందే, లాభం ఏయింది వీరయ్యా... ఆసలు ఇంత
రాధాంధం జరుగుతుందని మొదటనే అనుకున్నాం.
ఆవాలం నీకు దమ్ముతుందని నమ్మకంలేదు" అన్నాడు.

"నారాయణరావు ఆపాలమంత్రి అవ్వడముగా సంపాదించినదేగా" అన్నాడో: స్పష్టము.

“నోటమీద నీసంతకంవుంచి నామం చేయిత్తు
 జీదీలేను ప్రియా!...అవధినించ తప్పును...అత్తమ్మ
 నమ్మి నానవాయించి నీ ఒక్కడేవే కానుగా” అంటూ
 పాన్పు అలలు చేతివదిలి సమావేశం ముగించారు.

మూడువారాలు దీగిగోగా, వీరాస్వామికి
 "సమస్త" అందాయి. కోడుకు పోజరయ్యగారు, తనతర
 పుష్టిపెట్టి పెట్టటానికి చాలినంతబట్టు లేకపోయింది.
 న్యాయవాదిమంతు, తన నిజాయితీకి, అకాయితీకూ
 నిలువలేకపోయింది. వాస్తవసరిస్థితులు వీరాస్వామి ఏ
 కదవుపెట్టకోటానికి అవకాశం లేకపోయింది. చిట్టం
 ప్రకారం నారాయణరావుకు న్యాయం చెబుగింది.
 ప్రారబ్ధావ్వో మైన నుకావున్న కారణంవల్ల వీరాస్వామి
 కున్న రెండేకరాలచెక్క రాశీలేవడం చెల్లిపోయింది.
 చాటువ ఆన్యాయం, అక్రమముని వాదించినవారె
 వ్వరూ, ఇప్పుడు సాక్ష్యం చెప్పలేదు.

వారాచణరావుగారి నిజాయితీ, ఉదారబుద్ధిని గూర్చి పశంపించినవీరు చక్కని అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తం చేశారు. 'తెలివెక్కువని పూజించే వాడు గొర్రెకుంటుంటే పశువుగా? కాదు... ఇప్పుడు నుంచునుపోయి నేనుంటా!' అనుకున్నాడు. పెద్దయిరికి బుర్రానికి లింబుకొని ఏడుపునపుట్టిన వస్తువులా తనను ఎంతమోసం గించాడో గ్రహించి, తనకే రంగు చేసుకోలేక ఇంకా ఏడుపుకున్నాడు. అది ప్రశ్నించుకున్నాడు.

ఏమీ బోధపడలేదు తన ప్రశ్నికై వారివకు తన్నువాళ్లు ఒక్కరూ లేరు. ఏదానినీ వాళ్లు అంతకన్నా ముఖ్యం. సమాజం, ఎందుకంటే సమాజమే, నిర్ణయంతో ప్రవర్తిస్తోందో తెలియక తియ్యకదాదు. ఈ స్పష్టపరిస్థితులలో నీవీడు తుదకు బానిస, కట్టుకున్న పెన్సియన్ మాదిరి చెంతిలేదు.

ఈ భావన కలగడంతో ముందులను ముగర్చి ఆర్థిక వారంటి కంపాడు, భార్యగారేదు. పైగా ఆర్థిక వాడు పండిత సంజీవం మృదంగం రాకం లోకి చూపుకు పోయి, అమాయక మృదంగం వీడు తనం చేసింది. "ఇలా వాళ్ళి తోడుకుపోయివా సిగ్గులేదు. అయ్యకు పెళ్ళం కావాలటవా? ముఖాకే..... ఇంకా ఎంలాంటి వాళ్ళిని తీయకొనవున్న ఆ సంబంధానికి వీరు, వానినెత్తిన విప్లవ పోరాటం. వాడు మారెవా, మారు మారెవా, వాడుకును నేను బ్రతికివుండగా ఆ కోరికలో అడుగుపెట్టుకుంటే ఆ పెద్దయిరువులలో అన్నది.

ఈ మాటలు, వీరయ్య చెవుల్లో ప్రతిఘటించి సమ్మెటపోలులా, గిండు ముసాగాయి. మృదయంలో భేదమైన అగ్ని బాటలు రేగి పాటలు కమ్మకున్నాయి. వారాచణరావు వ్యక్తితో వాళ్ళకు ఉండే జీవితంలో విమర్శ తీవ్రమయ్యింది ఈ మాటలు గొడ్డలి పెట్టడానికి లెక్క. తొలిసారిగా మీసంపై చెయ్యి వేసికొని, ఇల్లు ప్రవేశించి చాలా రోజులు పోసం చేశాడు. సమ్మెట చేతిబట్టి భాగీరాథుని కొలిచి దీమ్మపై రెండుబొట్లు చరిచాడు. పశువు పుట్టడానికి కొరికాడు.

సమాజం ఒక్కోకప్పుటిని నిర్వచించేవ్వకు, హంతకుడు, చోరుడు, కృషిచేసే అని నిర్ణయిస్తుంది. వాస్తవానికి జన్మతః హంతకుడుగా, చోరుడుగా ఎవ్వడూ ఉట్టుకు. అందరిలోనూ నీవర్తించి, క్రొత్తం, ప్రతీకంభావం, ఈర్ష్య, దోంగబుద్ధి మొదలై వ్యవస్థలు సమాజంగా ఉంటుంటాయి. అవి కోరికలన్నవ్వకు అవకాశాలకల్గినవ్వకు, నిగ్రహించినవ్వకు వాటికే జీవనార్థమేలాంటాయి. జీవనార్థమైన తన

వార, ఆ ప్రవృత్తి ప్రతిపాదనలూ సిగ్గుపడతాడు, పశ్చాత్తాపపాతాడు—ఎండ్లు రిండుకోవా లవకుంటాడు కాని వాళ్ళు చేయడానికి చూడం పుక నిర్ణయించుకుని ఎండ్లు రెండవవ్వకు. ఆ మాద్రింతుండి నాకుంటానికి వీలేవవ్వకు జీవితంలో, ఆ కృత్తి ఆ మాద్రిలోనే, ఎందరినూ.

ఇప్పుడు వీరాచణరావు అనే భావసంఘర్షణ జరుగుతోంది. వారాచణరావు చేసిన ప్రామాణ్యం, ఆర్థిక వాడు ఆపాదించిన అవమానం, తీవ్రంగా పనిచేయాయి. ఆ అవమానకృతయంతో అలాగని నిద్రానాన్ని ప్రతీకంభావం క్రొత్తం మొదలైన పాతక ప్రవృత్తులకు ఎంతో తిరిగి ఉనికికల్గిపోయింది. ఆ ఉద్దేశంతోనే సమ్మెట తీసికొని, పరాలో క్రొత్త భావం పొందినాడు. రెండు రెండు చేశాడు. ఆ తర్వాత ఆ ఉద్దేశాన్ని ఆ రూపాని ఉపయోగించుకున్నాడు.

క్రొత్త పాటలలో చాలామంది ముగ్ధులించింది. ప్రతీకంభావం, కత్తి అతని మృదయంలో పడగలేత్తి బుసలుకొట్టాయి. సమ్మెట క్రిందికి దిగింది, అనాలోచించి రెండు పనిచేశాడు.

తన నుంచంకవ్వించింది. ఆమె పరిచిన పాత చీరలు, కట్టె పై పేలాడుకున్నాయి. తండ్రికడకు విగిల్చిపోయిన కమ్మరిసామాను మూలపైకి వారిగా చూశాయి. స్వల్పవిభవంలో తిరిగి వెళ్ళుకున్నది, పక్కపై వారి కుమిలిపాడాయి. 'దీర్ఘలేశోద్ధి' దగ్గిరుద్ధి అని లోలోప కన్నులెరిగింది, చెయ్యికి కను రెప్పలు తెరిచాడు. ఇల్లంతా బోసికట్టి, వాళ్ళను మంటూ భీతావహంగా ఉంది. చూపు పిల్చి భార్య వియోగం, అతడింతకు ప్రాగ్భవ ముగ్ధులించిన నిరాశను ద్వంద్వీకరించేసింది. ఆ నిరాశలోనే ప్రతీకత్వ అంశ కారణం కత్తి మెలుపులా 'కత్తి కంటిమీద నెత్తురు పోట్లు'లా ప్రకాశించింది.

అంతా కన్నోద్ధి దగ్గరై నలుమూలలా చూడసాగాడు. బుద్ధివంతంగా రాజాకొని మనిగొట్టుకున్న ఆ చూడకేసి మాతాడు. తండ్రి ఉపయోగించిన పరికరాలు తుప్పుపట్టి పేలాడుకున్నాయి. కొడవరితో ఆ మాటను ఒక్క రెండుతో క్రిందకు పడగట్టాడు. ఇనప కాణాలు, ముద్దకత్తులు, ముల్లెలు, గొడ్డలి పిచ్చిపిచ్చి వన్నీ ఉన్నాయి. వాటి ప్రయోజనాలెవ్వం ఈమూట విస్తరించగ బోధపడసాగింది. ఒక ముద్దకత్తిని, ఒక గొడ్డలిని అపాగయంగా దగ్గరకు తీసికొని భయం కరంగా పర్యాడు, మెల్లగా కొలిచివెళ్ళు పడిచాడు. కొలిచిపోయినా ముకురుగొని నిద్రానాన్ని కుక్క

ఒప్పుదులువుకొని, చెవులుముడిచి తోకాడిందు కొంటూ ద్వారచేరింది. చేతుల్లో సామాన్లు వారివిడిచి మక్కల కాగలిందుకోవ్వాడు. "అందియూగా సామ్యు తిని వారొమ్ము నుద్దికోళ్ళే...నీ వోక్కడివే మువో దిరిరా" అంటూ రెండున్నీటిబోల్లు దానిపైకొచ్చాయి. అపైన, మక్కనుతీసికొని, ఎటుకలపాలెం కేసి నడిచాడు.

దివాకరుడు రక్తవర్ణం పూసికొనినప్పుడు నికా కాంతిమధ్యపడి, ప్రకృతివార ఒడిలో చొంగబడ్డాడు. మనకీటిల్లు క్రమ్ముకుంటున్నాయి. ఎటుకలపాలెంలో నున్న ఈతచెట్టు ఇంటిని విరచిసికొని వికృతంగా నిల్చున్నాయి.

ఆ గుడి బిల్లోనుండి వీరయ్య బయటపడ్డాడు. కని చింతింపబట్టా ఎట్లా మందుకొంటున్నాయి. తూటా మంటూపోయి నీటిలోపడ్డాడు. మనిషి అకుసు సరిగా నిలబడటంలేదు. సరాసరిపొయి వారాయణరావుగారింటివద్ద ఆగాడు.

"వారాయణరావు వున్నాడా?" ప్రశ్నించాడు కనుకెప్పులు బువంతంగా రెరుక్తూ. వారాయణరావు ధర్మపత్నికీ ఒప్పుమందింది ఆ వివరణ ప్రయోగానికి.

"లేదురా—ఏ?—ఎందుక?" అన్నది.

"అ...ఎదురెనులే...నా ఇల్లు చేంపేతాడేమా నని...లేదా?" ఆ నోటినుండి తనన్ను దుర్వ్యాసం ధరించ లేకపోయిందా ఇల్లాల.

"లేదు పట్నంపొయ్యార...రాత్రివస్తాను" అంది. ఒక్కక్షణం ఆలస్యం చెయ్యక ఇల్లుచేరాడు. కొలిమికి ఊకవాసి విప్పంటించాడు.

"అగొడ్డలి, ముద్దకర్తి ఇటివ్వూ తమ్ముడు" అన్నాడు మక్కకేసియాత్తూ. చొంగకాపుకుంటూ, నాకకచాదుకొని అంతేమామా మాగుంది మక్క.

"అజిల్లా? అట్లామాత్తా? గొడ్డలిమృంపే.. ఈకోణలో కొలిమి ఆఖశి.. రెంటినుంచి నువ్వే సాక్షికిగా పండుకోరా.....నీకే రిస్కీపోత" అంటూ గంగుగొడ్డలి. ముద్దకర్తి కొలిమిపొయ్యిలో పెట్టి ఎట్లా ధియారహంగా కాల్చాడు. బయటికితీసి పమ్మెటలో వాటిమొదలు పల్చగా విరిచాడు. సానగాయి తెచ్చి పగులుపెటాగాడు. పానెట్లుగొడ పగులు పెటాంతో. పొందింపలా మెరుగపాగాయి. గొడ్డలి చీత బట్టి అటూ ఇటూ తిప్పపాగాడు. తినిక్కు తినిక్కున పొయ్యిపెగవీడ మడిలాకంతులు వెజమింది. గోటిపై పగులుపరిగించి సంధిపై రెండూ. ఆసంధిపైకి తర్కాణంగా ధియారమైన నివ్వెవర్తి

వీదో అప్పట్లంగా గొణికి... "కమ్మరి కొలయ్య కొను మనేకాదు" అని ప్రతిజ్ఞ చేశాడు.

పట్నంపొయ్యికోడ్లు ఆ గ్రామంనుంచి రెండు మైళ్ళు. ఇవ్వడాత్రోవంతా బురజో, రాళ్ళతో కసాటుగాఉంది. తోరబయట చింతలతోపు పట్నం నుంచి తిరిగి రావటానికి, పోవటానికి ప్రతివ్యక్తి ఆతోపులో అకుసుపెట్టక తప్పదు. కింతపొనిపట్టు ఆతే కింతో ఆ గంగుగొడ్డలి భుజంపైకుకొని, బురజో, వర్తంతో ఆతోపులోకి పరుగెత్తి ఒక చింతమానుపై చేరాడు.

కన్నుపొడుమకున్నా కనపడవంత అంధకారం నలుమూలలా క్రమ్ముకుంది. పొలాలో పోసి ఎరువు మట్టి మాగిపోయి కుళికంపుకొడ్లొంది. కేసరిలో పెట్టి కొట్టినచేలు వీరుపోసుకుంటున్న కల్లుం అనిరామంగా వివరపోంది. ఆహంసీకరగత సందరిమ్మన్న పొయ్యిలో పడికప్పు ఆర్దివాదం వివరపోంది. గాలి వీచి వర్షంలా చింతిచెట్టునుండి రాలుతున్న లావుపాటి చిగుకులు గడుమడియ్యలు రాళ్ళునిసిరి, బొబూదు లాడుతున్నట్టుగా ఉంది. ఆ దృశ్యం తలచుకుంటే కే కోమాంనిరిమాతోని కిరిం. వావా భీధిల్లింగా వుండా చింతలతోపు.

పట్నంనుంచి వారాయణరావుగారు ఇద్దరు ప్రక్కవూరివారితో కలిసి వస్తున్నాడు. ఆ చింతల తోపుచేరాకే "ఇక మాకు తెలవిప్పించండి...ఈలో కొచ్చాగా" అంటూ చుట్టలు తీసంపట్టుకొని విడ్డొలుచెప్పి ప్రక్కనున్న త్రోవనే వెల్లిపొయ్యిగా వాళ్ళిద్దరూ.

విక్రమవ్యగింథం—వర్తం—రలికాలి...పట్ల పకతే భీతిగలిపి ఆతపులో అకుసుపెట్టాలంటే వారాయణరావుగారికి కాలిపాకలేదు. వెమక ఎవ్వ రైవా వమ్మన్నా రేమావని ఆ చింతిచెట్టుగొడవిల్చుని తకాతూరిత దృక్కులు బరిపాడు ఆ నికింథంకోకి. చెట్టుపెనుండి దూకినకల్లుగ విని తురిక్కిపడ్డాడు. ప్రక్కకు తిరిగాడు. కోరుకేఘాలను చించుకొని పెజిసిస మెటుపుకొ తిలో ఆ వ్యక్తిముఖం, గొడ్డలి నృప్తంగాదూసి "వీరయ్య" అని పరుగెత్తిపాగాడు. ప్రళయకొంగుదుడై రిసిగాడు గంగుగొడ్డలి వీరయ్య. ...బురజోపడి రిలలిలా తన్నుకున్న దాకెం.

వీరయ్యకు కేడిలు రిగిరించాడు. కోడ్లలో వివారణ జరిగింది. హంతకుడు కేరాన్ని అంగీకరించలేదు. వీరయ్యప్రతిపక్షానికి పాక్షిం చెప్పటానికి సిద్ధమైన వారికోకి సందేహం కల్గింది ఒకవేరీ వీరయ్యకేలనుండి రిసిగిస్తే ఎలా అని తలపటాయించి సద్దుకున్నాడు.

ఎలాకో ముగిసింది. తప్పి ఇరవై సంవత్సరాల కాలాగార వాసం విడిచిపెట్టింది. ఆ ఇరవై సంవత్సరాల తీవ్ర జెయి లగానై వీరస్వామి తీసుకున్న చర్యతో ఇరుపంచత్సరాలు పొడిగించబడింది.

వీరాస్వామి, భూస్వామి వారాయనరావు పట్టుకున్నట్లుగా ప్రవర్తించాడు. అమానుషకృత్తిం చేశాడు.

కానీ వారాయనరావు స్వేచ్ఛగా బ్రతికివున్న రోజుల్లో అన్యాయంగా అక్రమంగా ప్రవర్తించి, అమానుషుడను ఏదో చేసినట్లు ఇరికించి, దొంగ ప్రావోలులు త్రట్టించి వారి ఆస్తిపాస్తులు తనవని చెప్పే వున్నాడు. అయితే వీరాస్వామిలా ఎవ్వరైనా కార్యం చూపలేదు. కలంకాకితంతో శోభిస్తూ వ్రాయుట చేయించుకోవ్వాడు. వారాయనరావులో ఆ ప్రకాంధిక, గంభీరత వీరికితనం కాదమృ...ఆత్మకృపం యువసంకటమృ.

దుర్మార్గంబరగమందా వానటం, అపరాధిని శిక్షించటం కాగానేవుంది. వ్యాసుశాస్త్రవీర్యవల్లం ప్రకారం వీరాస్వామిని కొన్ని దినాల్లాలిరింది కారా గారంలో నిర్బంధించారు. తీవ్రవశం నిధించారు. మన్నుగారినిగించారు. చారీచాలని గల్లెచొక్కాలు వికారంగా తోడిగాడు. గానగ లాగించారు. ఎన్ని విధాల అతమాసం చెయ్యటానికి సాగ్యపశుకుండ్ అన్నివిధాల 'మానభంగం' చేశాడు. అపరాధిని శిక్షించటం కోసం ఇన్నిమార్గాలు పుషించినా ఆశించిన ఫలితం కలుగలేదు...శిక్షిస్తూ భావపరిరం కలుగ లేదు. పైగా వీలన్నిటికీ ఫలితంగా ఆ దుర్మార్గపు చేష్టలు, హత్య చెయ్యటానికి కావలసిన మార్గత్వం, శిక్ష, నిర్వహణకృత్తిమై జరిగించుకుపా న్యుయి. ఈ మానసిక ప్రకృత్యలు "ఇబ్రతికి ప్రయోజనంలేదే వీరాస్వామి"తో పెంచుకునివచ్చాయి పరాకాష్ఠమందు కున్నాయి. ఆ పరిస్థితుల్లో వీ వీరాస్వామి జెయిలరుకు హత్యచెయ్యటానికి ప్రయత్నించాడు.

కయస్సాన్వితమిదవార తరితమంతా వైదీగా గడచిపోయింది. అన్నివిధాలా తూర్తిగా ద్రిక్షుడైపోయిన తరువార స్వేచ్ఛగా విడుదలచెయ్యబడ్డాడు ఆ దిక్కు చూచిపెట్టానికి.

* * * *

రెండోజుల నీరు విడిచిపెట్టేవరకే కావసాంది. భారీరిక్తాలు రోడ్డుపక్కకు లాగి ముడుచుకొని వాటి ల్లోనై పడుకున్నాడు రక్తవాణ్ణు. ఇద్దరు స్త్రీలు చక్కగా అలంకరించుకొని రోడ్డుముఖపులో ఎరికి కొనిపో నిలిచివున్నాడు.

'సంజగ్రండ్ల దగ్గరనున్న అబూరెటు అను నునై వీరాస్వామి తప్పకరాగిపడి ఉన్నాడు. కోక

త ప్రయోజనకర వరిత చెంతకే చాగాలాపన చెప్పాంది. దుఃఖిరిస్వరాన వింతాడి ఒక చేతితో వీరాస్వామిని గట్టిగా రక్కె చుకుకు మడిచిపట్టుకొని ఆమెను ఒదా ద్దుకున్నాడు. నలుగురూ పొగయ్యుకు. ఒకవర్గ కి స్వారికిదార్జమై పుగళి త్రికొనిపోయి పోలీసుకు ప్రవేశపెట్టాడు.

"ఒక్కేటా తెంచండి" ప్రశ్నించాడు పోలీసు.

"అవునండీ... ఒక్క గొలుచేసండి... అంతలోనే వాడు మెనుకునవచ్చి పెద్దగా అనిచానండీ... ఆ అను ప్రకు మాచాగులేచి వెంటనే పట్టారండీ..." ఏమన్నానే సమాధాన మిచ్చాడి.

"ఇప్పుడేదా పామ్మ?" అన్నాడు పోలీసు.

"ఇనుగోనండీ" అని తెగిపోయిన ఒకరినా

రాన్ని చూపించాడు వింతాడి.

"పరచిపెట్టండి?"

"వాడేరు రామారావండీ" రివశుంగా చెప్పాడు

వింతాడి.

"వీరార్యచేరు?"

"త్యగతి" జవాబిచ్చింది ఆ వరిత తల ఆడించు కుంటూ. ఇంకా 'వీరాస్వామి'ని వెంటనే చివ ముక్కుకు చేరు 'కోవో'చేసికొని మీరంతా చేపు తాలూకా అధీశుల్లో హాజరుండి" అని ఆశించి 'వీరాస్వామి' చేతికి చేడియ తిరిగించాడు పోలీసులు.

జిల్లాకోర్టు నమోదున్న అధికార సాంగణంలో అకురుపెట్టుటతో "అన్యాయం" అన్నటు ఒక నిట్టాన్లు విడిచాడు వీరాస్వామి. జస్ట్యూసుల్లో అకురుపెట్టి ఒక్కొక్క వీటికొట్టు దాలుకుంటే ఒక కైదీ ఇనుప మువ్వలమగ్గగా తలమాన్చి "నీయంక, నీగంజ లొచ్చు ఎరుగమా తిన్నయి రోయి" అని హ్యాతిం పరికాడు. కిట్టిన ఒక ఇనుపమువ్వలగొలుతీసి, లొపల ప్రవేశ పెట్టాడు వీరాస్వామి. ఆసందాగ సుప్రలు గెండు కన్నీటి బొట్టు ఆమెచ్చు కనపంపె వారాయి. కాని కీరిపోతు న్నాయి. సందెలో పోటుగవుండి రాసగా నేలపై కొరిగాడు...

మప్రభాతానికి రిముఖత్వం చూపుతూ జెయి గోడలో కూరింది నుకునూలు చాగులూ, చోరలూ, త్రాగుబోతులూ, రోడ్డు భారీచేసున్నాడు. విచార ద్రిక్ష హాజరుపరచలనీసి కైదిలను ఆరు రైపగున్నా చార్డెన్ 'వీరాస్వామి' గదిలోకి తొంగిచూశాడు.

వీరాస్వామి అగ్గనిమిలిత కీతాతో నిశ్చలంగా చూసున్నాడు. అచంచంగావున్న ఆ భౌతిక చేపావు కనుగెప్పులు ఎరికేపటికి మారిపరావాలం చూసి "అమ్మో" అని గావుకే పెట్టి పడుగెత్తాడు వారెన్.

'నెరను' లేచి పెద్దగా అవురించి, మళ్ళీ పడుకుంది.

గయశాసనము జయశాసన మెట్లు?

శ్రీ కె. హెచ్. వి. శర్మ

రాయల గయశాసనమును గూర్చి చర్చ ఇప్పటికే చాల పెరిగినది. పరిశోధనరంగమున ననేక పండితుల, విమర్శకుల దృక్పథాల వాకర్షించి గయలో దొరకిన తిదితర శాసనముల పాశ్చాత్యరచయన నిదిగూడ నట్టి యాత్రికుల శాసనము (Pilgrims record) అని చాల మంది యభిప్రాయమైయుంటేగా, డాక్టరు వెంకటరమణయ్యగారు దీని కితిరశాసనములతో ప్రమేయము లేననియు అందులో చెప్పబడినట్లు విజయశాసనమే అనుచున్నారు. తదనుగుణముగ ఆగట్టు సంచికలో నేను చేసిన ఆక్షేపణల నన్నింటిని ఖండించి మరల ఆక్షేపణల సంచికలో "రాయల గయశాసనము జయశాసనమే" అని సిద్ధాంతీకరించిరి. వారు ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతములోగల కొన్ని సందేహములను తెలిసికొనుటకే మరల ఈ వ్యాసము వ్రాయుచున్నాను.

వారు రాయల గయశాసనము విజయశాసనమే గాని యన్యముగాదని నిరూపించగల ప్రబు. పాశ్చాత్యుల శాసనముందే కానవచ్చుచున్నదని ఇట్లు చెల్లినది. "శాసనముయొక్క చివరిభాగము రెండు చీలికలుగ విభజింపబడియున్నది. ఎడమప్రక్క చీలికయందు 'వరసంధన శాసనపత్రవరగంధాంకా' యను పద్యపాదము లైదు చిన్నపంక్తులుగ నొకదానిక్రింది మఱియొకటి చెక్కబడినవి. కుడిప్రక్క 'యశాసనము ముక్కు తిమ్మయ్యవ్రాసెను' అను వాక్యము ఎడమప్రక్క చీలికవలె వైరుపంక్తులుగ చెక్కబడియున్నది. (అయ్యతరాయల గయశాసనమునందు గూడ ఇట్లే చీలికలుగ విభజింపబడి చెరియొకప్రక్క పంక్తులు చెక్కబడి కలవు.) ఈ రెండు చీలికలనుకును ఆయుధపాణులయిన పుగలు మువ్వురు నిలిచియుండునట్లు చెక్కబడియుండు శిల్పముగ్గటి కానవచ్చుచున్నది. ఆ మువ్వురిలోను మధ్యనిలిచియున్న పుగలు కురుదర్శి కాయును. ఖడ్గముతోడి దక్షిణపాదమును కిరస్సుపై కత్తికత్తులు తివళిముఖుడై నిలిచి యాయుధపాదము యెదిరించుచున్న ప్రతినిధి నొక్కని ప్రేయ నంకించుచున్నాడు. తిక్కనవాగు మధ్య నిలిచియుండు నా యోధుని పిలువ

నాతనికి బాసలుగ కుడిచేతి ఖడ్గముతో లేక యట్టి యాయుధముతో వూని నిలిచియున్నాడు. ఈ శిల్పము మనపూర్వీకులు యుద్ధక్షేత్రములందు నెలకొల్పు వీరశిలాఫలకములవంటిది."—అని డాక్టరు రమణయ్యగారు కృష్ణరాయల గయశాసనమును పీఠకట్ల (Herostone) గా నిర్ధారణచేసినారు. ముద్రసిద్ధి శాసనపరిశోధకులను డాక్టరు రమణయ్యగారు విజయశాసన పీఠకట్లలకు గల భేదమును గమనించకుండుట కనుకోదనీయము. మానప్రాణసంరక్షకార్థమై వీరులు యుద్ధములలో ప్రతి పక్షుల పెచ్చి ధైర్యపాపములతో పోరాడి మృతి నొందినవారి స్మారకార్థమై త్రించెడి శాసనములను 'వీరశిలాఫలకము' లందును. శాసనపరిశోధకుల పరిభాషలో పీఠిక "హిరోస్టోన్స్" అని పేరు. ఇట్టి శిలాఫలకములపై చిత్రములు కొన్ని వరుసలుగ చెక్కబడి, ఆ తరుఫలమధ్య శాసనాక్షరములు లిఖించబడియుండును. యుద్ధములో మరణించినవారికి స్వర్గము కట్టించును. "హిరోవా ప్రాప్స్యతి స్వర్గం జిత్యవా ధోక్ష్యతే మహీమ్" అనుగీతవాక్యము వనుసరించి ఈ వీరశిలాఫలకముల యుపరిభాగమున సామాన్యముగ నీక్రింది శ్లోకము చెక్కబడియుండును.

"జితేన లభ్యతే లక్ష్మీః మృతేనాపి మరాంగవా,
క్షిణిగన్యంనీనీ కామే కాచింతా మరణేరణే"—

ఈ అర్థమునే మూలించు చిత్రములు సింహాసనముపై నెడవేంద్రుడు, ఆస్పరసలు మున్నగునవి ఆ శిలాఫలకముల పైవరుసలలోను; కిరస్సుగారులు ధరించిన యోధులు కత్తులు, కటారులతో బాహుదహిగాని, హస్త్యార్ధవాహనములపై గాని పోరాడుచున్నట్లు క్రిందివరుసలలోను చిత్రించబడియుండును. ఇట్టి శాస

1. (i) గోవా పీఠకట్ల :—భారతి పంచదుసంపుటము, ద్వితీయభాగము (విభనపంతకర్తర వ్రాతల మాసము) పేజీ 826 (ii) Three Herostones from Kaikini; Archaeology of Karnatak by R.S. Panchamukhi, page 34. etc.

వసులలో నా వీధుని జయావజయములతో బని లేదు. దైర్ఘ్యపాపములతో ప్రతిపక్షుల పెరిగి పోరాడి మృతిచెందుటయే ప్రధానము. మృతిచెందిన వీధుని పేరు, అది పాపాపకార్యము తప్పక యిందుండి తీర వలెను. గయకాసనమున కృష్ణరాయల పేరు తప్ప (పాప ము కెమించుగా!) మరి ఏ వీధుని పేరును లేకుండుట యెంత అనుచితమో యూహింపుడు.

నేనా శిల్పము మహిమకురదుర్దరికలై కాన్పించు చున్న దనుటకు కారణములు.

“కవయావన సంపన్నం పగ్యధరణభూషితం, ముచారు దశాంశం తద్విత్ వీనోష్ణత పయోధరాం. శిథిలగ్రామ సంస్థానం మహిమకురదుర్దరికం, మృతాలయత సంస్కృత దశరావం సమన్వితం. త్రిశూలం దక్షిణే చాక్షో బద్ధం చక్రం క్రమా దధః, తిక్తరాలం తథాశ్రితం దక్షిణే వన్ని వేశయేత్. భేదకం పూర్ణ చాపం పాశి కంకుశిమేన చ, ఘంటాం వా పరశం వాపి వామతః సన్ని వేశయేత్.

అధస్తా వృహిషం తద్వి ద్విధిరన్తం ప్రదర్శయేత్.” అను వర్ణనల ననుసరించి ఆ శిల్పములోని విగ్రహమునకు దక్షిణములు, త్రిశూల, ఖడ్గ, చక్ర, శిక్తులు దక్షిణ హస్తములలోను, భేదక, పూర్ణచాప, పాశాంకుశములు వామహస్తములలోను, దక్షిణపాదము క్రింద శిరస్సునోకిటి కాన్పించుట బట్టి నేనట్లుహించితిని. వారు మరిల స్పష్టముగ ప్రకటించిన ప్రతినిబంధములో నే యెడిమనైపు (యీశాసనము ముక్కు తిమ్మయ్యచాసెను అను ప్రక్క) మంత్రేభువ కార్ధరణములగుల మృతాలా యతహస్తములు వాలగు స్పష్టముగ కాన్పించుచున్నది. అందు భేదక, పూర్ణచాపములతోగల హస్తములు తీర్థముఖముగను పాశాంకుశములతో గూడిన హస్తము లభోముఖముగను చిత్రించబడి, మొత్త మూ విగ్రహ మునకు అస్తభుజము లుండినట్లు రుజువు చెయుచున్నది.

“మక్కార్యము చేసిన తీర్థయాత్రను ప్రకటించు టయే ఈశాసనోద్దేశమైన వందు కత్తులు కటార్లతో యుద్ధమువీయు శిల్పముతో నేమిపని?”—అని ప్రశ్నించినారు. మహిమకురవనలో నుత్తమ కత్తులు కటార్లు మొదలగు ఆయుధములతోగాక మరి చేదతో పని?— “అట్లయినను అది రాయల శైత్రయాత్రను సూచించు నేకాని తీర్థయాత్రను సూచింపదు. దుర్గాదేవి యుద్ధమున కధిపతి—పూర్వము విజయనగర చక్రవర్తులయి రిక్కిన హిందూభూపాలుడెని శిరస్సుకరాత్రిశ్చిర

ములు బరిసి యుద్ధయాత్రలు వెళలువారు.”—అంటే అత్యుజ శుద్ధవశిషి (విజయనగర) వాడు దుర్గాదేవి పూజించి కృష్ణదేవరాయలు, శైత్రయాత్రకు బయలు దేరియుండవలెననిగదా వారి యభిప్రాయము, కాని ఈశాసనకాలము అమెథ బహుశైత్రయోగి. మంగళ వారమని అంక్షగలదు. కావున ఇదియు సరియైనది కాదు.

ఈశాసనమున ప్రాయించిన ముక్కు తిమ్మన తన పాఠికాతాపహరణములో—

“తిమ్మయాగ్యుండు శివరాధీనమతి య ఘోరశివశుభవిఘ్నంతు”—

అని స్పష్టముగ చెప్పకొనినారు. పెద్దనలెగాక నీతడు సన్మతిమనంగు విక్కిలి పట్టుచుకలవారు. కనుక నే తీర్థయాత్రకై గయగిరికి యంగు తాను వేయించిన కాసనముపై మహిమకురదుర్దరి శిల్పమునుగూడ గయ వద్ద చెక్కించియుండును. మరియు కాసనములను అందుండు శిల్పములనుబట్టి అన్వయించుట సర్వత్ర కుదరదు. ప్రస్తుతకాలములో చక్కటి కాసనశిలలను మనవారెట్లు ఇంక్షకు, కట్టడమునకు నుపయోగించుచుం డిగో అట్లే వారి యవసరార్థ విదివరలో శిల్పము చెక్క బడిన శిలలపై పూర్ణయు కాసనములు చెక్కించుట కూడగలదు. అంతమాత్రమున ఆ రెండింటి సంబంధ ముండెనని విశ్చయించుటకు నీలుపడదు. ఈ శిలాఫలక ములో కాసనాక్షరములు లోనికని, శిల్పముపైకిని చెక్క బడియుండుటచే కాసనముపై తీసిన ప్రతినిబంధములో శిల్పము పూర్తిగా రాదు. దానిని ప్రత్యేకముగ ఘాటో తీసి పరిశీలించవలెను. ఇట్లు అస్పష్టమగు శిల్పము వాధా రముగ వారు చేసిన సిద్ధాంతము సరియైనదికాదు.

కృష్ణరాయల కాసనముతో బాటు గయాశైత్ర మున దొరికిన మిగత మూడు కాసనములు వా వాదమున కనుకూలంపవనియు వాని ప్రస్తావనే అనవసర మనియు డాక్టర్ రమణయ్యగారు రినిరి. మొదటి రెండు—అనగా కాకతి ప్రభావజ్ఞుడని వాటిది, హయానగర వీరవారసింగదేవుని వాటిది కాసన పరి శోధకుల పరిభాషలో “పైకేటు” కాసనము లనిరి. విజయనగర ఆ పరిభాషలోనే గయ మొదలగు క్షుపసిద్ధ పుణ్యశైత్రములందు గల కాసనములకు యాత్రికుల కాసనములు (Pilgrim's records) అని వీనికి పరిత్ర కాదు లెవ్వరు నంతగా ప్రాధాన్య వివక్షను. కారణము యాత్రికులకు వాస్తవ చక్రైతాంశములతో పనిలేకుండు

టయే. రాజు దైవాంశసంభూతుడు; ఆతనిరాజ్యము లోని ప్రజలెవరైనా యొక్కదైనా దానసర్వాది పుణ్యకర్మము లాదరించునపుడు “యో రాజా స పితా మాతా ప్రజావా మేష నిత్యమి” — అనుమాత్రమనున రించి యాతనికి గూడ కొంత పుణ్యము వంటగట్టుటకే వారు చేయించిన కాసనములలోను రాజులను పేర్కొందురు. కనుక నే మన కాసనములలో నూటికి నొంబది నొమ్మిదింటి ఆయాకాసనములతో రాజుల కేమియు ప్రమేయము లేకుండెనను వారిని పేర్కొనుట, అట్లే తీర్థయాత్రకై యరగిన గౌరి కాసనములో కాకతి ప్రతాపరుద్రుడు, అప్పట్లనే కాసనములో హయానశి వీరవారసింగదేవుడు, ముక్కుతిమ్మన్న కాసనములో విజయనగర శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు, తిమ్మిగన్న కాసనములో విజయనగర అయ్యలదేవరాయలు ఆయాకాలపు రాజులు పేర్కొనబడిరి. ఈ కాసనములను బట్టి ఆయా రాజులచే వారు పంపబడినారో లేదా తిరుంతిట తామే తీర్థయాత్రలకై యరగి కాసనములు చేయించు తిరి ఆచారప్రకార మా యా రాజులను పేర్కొనినారో స్పష్టముగ చెప్పలేము.

“కృష్ణరాయలు తిమ్మనను గయకంపెననుటకు కాసనమునం దెట్టి యాచారమును లేదు. మతీయు నంది తిమ్మన నియోగిదిష్ట యని శిర్మగారి చెప్పియున్నాడు. అతడు మహాశిరి. బ్రాహ్మణికర్మలను నేయించుటగాని, యజమానులకు బ్రత్యగ్భూత్యముగ నేయుటగాని రాజ పురోహితుని నియమితకృత్యము, కావున శ్రీ కృష్ణ దేవరాయలు దన పితాశివుని గయాక్రాంతము జరుపవలె నని యుద్దేశపడియుండిన విజపురోహితుడైన రంగనాథ దీక్షితులతో లేక మతీయుక నైదికుతో పంపక నియోగి దిష్ట సంపీయుండినది. తిమ్మనయు నట్లు పోయి యుండి జాలడు. కావున, కృష్ణరాయల విజయకాసనమును శిర్మ కాసనముగ మార్చుటయునవి శిర్మగానిచేసిన ప్రయత్న మాచరింపబడినది కాదు. పైగా అందు పిత్తిపర్వరణయే లేదు.” — అని డాక్టరు రమణయ్యగారు విరిసించిరి. వారు ముక్కుతిమ్మన యొక్కతే గయకువర్ణి రాయల పితాశివుని స్వహస్తముతో బ్రాహ్మణికర్మల నిర్వర్తించినట్లు ప్రాయశచిదనట్లున్నాడు. ఏ కాలములోనైనా తీర్థయాత్ర అంటే అప్పుడు ముందుదాడునుండి తిమ్మర కొకుంపె వర్ణియగదా! (ఆ విషయము హయానశి వారసింగదేవుని కాసనమునుబట్టి స్పష్టము) కావున ఆ వర్ణివారలలో విజపురోహితుడైన రంగనాథ దీక్షి

తులు నుండవచ్చు, లేదా అట్టి విధుక్తకర్మలు జరి పించుటకుగాను వైదికబ్రాహ్మణులు నుండవచ్చును. కేవల విదేవ్యత్రిగా గయవృత్తమునే బ్రాహ్మణు లేమై వారు? ఆ యాత్రకు లందిజీలో మహాశిరి ముక్కు తిమ్మన ప్రధానుడు. మతీయు కాసనము చేయించిన వాడు గయక యాత్రని పేరుమాత్రము కాసనములోగలడు. “పైగా అందు పిత్తిపర్వరణయే లేదు.” అని వాక్రమిచ్చిరి గదా. “ఈశ్వర వరసభూపురందరవర” — అను పర్వ పాదములోని ఈశ్వర, వరసానాయకులు కృష్ణరాయల తిండి తాతలుగాక మరెవ్వరు?

ఇక అయ్యలరాయల కాసనమును గూర్చి — “ఇది శిర్మకాసనముని యందె స్పష్టముగ గలదు. శిర్మకాసన మనగా మతీయునకు సంబంధించినది. ఈ కాసనము నెత్తించినవాడు తిమ్మిగన్న — అతడు గయయందు చేసిన కార్యమెద్దియో వివరించియుండలేదు గాని ‘విజయనగర సింహాసనకర్తల గయాముక్తం చేసెను’ అని యున్న” దని నుడిచిరి. గయయందు తిమ్మిగన్న చేసిన కార్యమే అది; అంటే విజయనగర సింహాసనకర్తలను గయాముక్తయేయుట, మతీ ఆకార్యము వివరించక పోవుట యనగా నెట్టిది? — ఇచ్చట నొక యుగస్సా చిత్ర చేర్చి అందిట్లు వివరించిరి. “ఇందు పేర్కొనబడిన విజయనగరసింహాసనకర్త లెవ్వరో విచారించదగి యున్నది. కాసనములో తిమ్మయ ఈశ్వర వారసింహ అను పేర్లున్నవి. వీరు అయ్యలరాయల పిత్తిపితా మహాలు అని శిర్మగాని నుడిచిరి. పిత్తిపితామహా ప్రపితామహులని యుండిన వైయాదు పెరులును కలసివచ్చియుండెడివి. ఈ పందొమ్మిది శిర్మగాని తిమ్మననున్న విప్పిచెప్పుకున్నను వారి ధోంజీనిబట్టి చూడగా పై పేర్కొనిన తిమ్మయ ఈశ్వర వార సింహులే తిమ్మిగన్నచే గయాముక్తయగ నేయబడిన విజయనగరసింహాసన కర్తలని వారి యభిప్రాయమై యుండునని తోచుచున్నది. (నా మనస్సులోని యభి ప్రాయమును సరిగా విప్పి చెప్పిండుటకు డాక్టరు రమణయ్యగారికి నా అభినందనములు.) సింహాసనకర్త యనగా సింహాసనాధిపతియని యర్థము. తిమ్మయ ఈశ్వరవారసింహులయం దెవ్వరును విజయనగర సింహాసనము నధిష్టించియుండలేదు.” — ఈకాసనమును చేయించిన తిమ్మిగన్న దిగ్వికారుడు కాదు. పండి తుడు కాదు. తా నెరికి గయాముక్తయ నే నెనో వారల పేర్లు నెప్పి వాడుకప్రకార ముండలేని విజయనగర

సింహాసనకర్తవీ పేర్కొనివాడు. మరుదరిత్ర, పారి
బాతాపహరణము, అమృతకూర్మము మున్నగు ప్రబంధ
ములలోను, తుళుకంజిల తామ్రతాపసములలోను
రాయలపిప్పిపితామహప్రసీతాపహులుగా వర్ణించబడి
తిమ్మయ్య, ఈశ్వర, వారసింహులు వీరలేకదా!
తిమ్మయ్య ఈశ్వరులు వారు నెవ్వరమ్ము విజయనగర
సింహాసనము నధిష్ఠించినవారు వాస్తవమే కాని వరసా
నాయకుడు విజయనగరసింహాసనము నధిష్ఠించిన
యారనిప్రతులవీరవారసింహ, కృష్ణరాయ, అయ్యల
రాయలకు విజయనగర సింహాసన మెట్లు లభించి
నది? “కావున తిమ్మగన్నచే గయమువ్రలు గావించ
బడిన విజయనగరసింహాసనకర్తలు వారయి యుండురా
యని సంశయము గలుగుచున్నది.”—ఈ సంశయమును
బాసి నిర్ధారణ చేయవలసిన త్యాగిక విజయనగరచరిత్ర
కారులగు డాక్టరు రమణయ్యగారిపై నే యున్నది.

ఇక కృష్ణదేవరాయల చరిత్ర పట్టుననే గాక
సమస్తమైన పూర్వహిందూరాజుల యెడను రాజ్యముల
యెడను చెల్లగల పత్రికము నొక్కచాని విల్లు విక్కా
ణించిరి. “మనపూర్వులకు లెవ్వరును మనజేరిచరిత్రాత్మక
గ్రంథములను రచించియుండలేదు, బ్రిటిషు యుగమున
అంగ్లేయులతోడి సంస్కృతమువల్లను వాంగ్ల విద్యా
భ్యాసమువల్లను భారతీయులకు, ముఖ్యముగ హిందువు
లకు చారిత్రకజ్ఞానోదయమైన పిమ్మట శ్రీ. కె. 19 వ
శతాబ్దము తుదిను 20 వ శతాబ్ద ప్రారంభమునను విజ
యనగరపూర్వచరిత్ర నెవరగా నవ్వకు తిచ్చివయ్యగ్రంథ
ముల యభావము వారి కెఱుకపడెను.”—మనపూర్వులు
చరిత్రాత్మకగ్రంథము లని ప్రత్యేకముగ వ్రాయ
కున్నను చారిత్రకరచయనులనుగూర్చి క్రిస్తుపూర్వము
నుండియే మన పురాణ, ఇతిహాస, కావ్య, నాటక,
ప్రబంధాదిగ్రంథములలో యథాశిక్షముగ గాకపోయి
నను అతియోక్తలు బోధించియైన తెల్పుచునే
యుండిరి. అట్లే తామ్రతాపసములలో రాజులవంశ
వర్ణనలు, రాజ్యాభిషేకకాలములు, దిగ్విజయములు
మున్నగు విషయము లన్నియు గలవు. తూర్పు చాళు
క్యుల తామ్రతాపసములలో నెవరెవ రెన్ని సంవత్సర
ములు పాలించిరో యెన్నెన్ని యుద్ధములుచేసిరో కూడ
ఆ కావ్యకావ్యకర్తలు పుష్టముగ తెల్పుచు నేయుండిరి.
అమృతకూర్మదల కృష్ణరాయలే తన దిగ్విజయముల
నన్నింటిని వర్ణించినవాడు. రాజతరంగిణి, భోజవర్ణిత్ర,
ప్రతాపచరిత్ర, వెలుగోటివారివంశావళి, కృష్ణరాయ

విజయము, రాయవాడకము మున్నగు గ్రంథములు చారి
త్రక గ్రంథములు గాక ఏమగును?

శకంబర్ లోడినివరించి వ్రాయుచు డాక్టరు
రమణయ్యగారు “ఇగన్నాభలల్లభనాటకవిజయము
నందు ప్రతాపరుద్రగజపతియొక్క ప్రతిపక్షిగ
లేర్పొనబడిన సికంబర్ ఎవ్వకోకాదు; అతడు
ధిల్లిశ్వరుడైన శకంబరు లోడియే. అతడు యనువాపు
రాధివాణుడైన హుసేన్‌హు మిర్కా నోడించి యతని
రాజ్యమును హరించెను. హుసేన్‌హు ప్రతాపరుద్రగజ
పతి వాక్రియించెను. వికారముచేతనో ప్రతాప
రుద్రగజపతి సికంబర్ లోడి నెదిర్చి యుద్ధముచేసి విజ
యము చేకొనెను. ఆ విజయకారముననే ప్రతాప
రుద్రగజపతి “పందిగోరాధినాయక” యని బిరుదు
ధరించినది.”—అని తెల్పిరి. దీనినిబట్టి ధిల్లిశ్వరుడైన
శకంబర్ ప్రతాపరుద్రగజపతికి యోధిహోయినవంగతి
స్పష్టమేగదా! ఈ ప్రతాపరుద్రగజపతి నే కృష్ణరాయలు
తన కరిగావు చేసికొనినదిమాడ. కనుక నే పెద్దవాడయ్యకు
“కడయూరలేంద్రులు మొదల నెవ్వని మువారికిను”
అనే పీఠపద్యములో ధిల్లిశ్వరుడైన శకంబర్ లోడిని
జయించిన ప్రతాపరుద్రగజపతియే రాయలకరిగాపరు
టచే సికంబర్ మాడ వరిగావైనట్లే భావించి “శకంబర
సింఘరాజ్యమి” లని యిద్దరినిచేర్చి వర్ణించి యుండ
వలెను.—“శ్రీ. కె. 1517 వఱకు ధిల్లి పతానురాజ్య
మును పాలించిన శకంబర్ లోడియొక్కడును, 1526లో
నూడు మాసములకాలము గుజరాతును పాలించిన
శకంబర్ హు యొక్కడును దప్ప రాజుల సమకాలికు
లైన భారతీయ మహమ్మదీయ ప్రభువులలో శకంబర్
నానుధానిలు మఱియెవ్వరను గానరాదు. కలరేనివారిని
శివ్యగాని పేర్కొందురుగాక.”—అని సవాలుచెప్పిరి.
రాజుల సమకాలికులగు భారత మహమ్మదీయ ప్రభువు
లలో శకంబర్ నానుధాని లండనుకు చారిత్రక కావ్య
వాద్యయముల పేర్కొనబడినది సిద్ధాంతము డాక్టరు
రమణయ్యగారు చేయగలరా? అట్లు సిద్ధాంత మగునట
కును ఆ నిర్ణయము కుదరను.

కృష్ణరాయలు ముక్కు తిమ్మనను దనకు ప్రత్యా
మ్నాయముగ గయకు తీర్థయాత్రార్థ ముంపెనని గుఱువు
నేయుటకు నను మఱియొకమార్గ మువలంబించి నేను
కృష్ణరాయలు గొప్ప దైవిధిక్తుడు—శ్రీ వెంకటేశ్వరు
డాతని యిచ్చచేసెను—తీర్థయాత్రపరాయణుడు—

విరరణాలి—అని యద్రుతప్రశంస తేవితినయ్యు. అని యేరియు కృష్ణరాయలు ముక్కు తిమ్మనను తన మాతాపితల సుకృతార్థము గయకు తీర్థార్థ మంపెనను విషయమును స్థాపించుటకు సాక్ష్యములు కొరాలవు? గాన “విరాధారమైన వట్టిభ నోకదానిని కల్పన నేయుటవలన గలుగు ప్రయోజన మేమి?” అని ఖట్టిగా నన్ను గందరించివారు. “అనియు తిరావళమున హిందూ మహమ్మదీయమతముల సంఘర్షణ భీషణమై జరుగు చుండిన రోజులు, మహమ్మదీయప్రభువులు హిందూ ధర్మమును విరూపమునీయ నిర్మయించి తమసంకల్పము నెఱవేర్చుకొనుటకు నిరంతరము కృషిసల్పుచుండిరి. నీకందరు లోడి స్వయంతాభిమాని, పరమతిద్వేషి, నిజమత మందలి దుర్భిమానము పెంపున హిందువుల పతిదాగుణ ముగ పీడించెను. హిందూజీవాలయములను విలుక గొట్టించి వానిస్థానమున మసీదులను గట్టించెను. విగ్రహ మును తునియులు గారించి యా తునకలను మాంస విక్రయమునందు కపాయివారిచే దూకరాల్లిక వాడు కొననియొగించెను. తీర్థములలో గ్రుంక గాదని కాపించి దేశాంతరగతులయిన యాత్రికులను ఘోరముగ బాధించెను. స్వయంతాభిమానులైన హిందువుల నేకులను జంపించెను.

“హిందూధర్మ సంరక్షకుడైన కృష్ణరాయలు నీకందరు లోడికృత్యములను పహింపక యతినిపై దండువడలి యుండువచ్చును”—అని వాస్తవ దర్శితాంకిములను ముచ్చటగా వివరించిరి.

“భారతీయ ప్రాచీనదర్శితమగూర్చి మనకు తెలిసిన విషయముల్పము. తత్సూర్య మపరిచితమైన దర్శితాంకి మేదైన బయలుపడినపుడు మన యరిగొంద్రుం జ్ఞానము వాధారముచేసికొని యవి యుద్ధులులనిచెప్పి వానికపార్థమును గల్పించుట పాడిగా”దని యనుచువచ్చారు.

కాని ఇట్లరగారక భర్తమైన సాధనసామగ్రి వాధార ముగ మనమేల నిర్ధారములు చేయవలెను? భారీ పరి శోధనల వాని సత్యవర్త్యములు చెల్ల జేయవలెనను చేచి యుండుట సమంజసము కాదా!

విజయనగరదర్శిత, అంగుడు కృష్ణరాయలను గూర్చి చాట్టరు రమణయ్యగారుచేసిన కృషి యద్వితీయము, పాశ్చాత్య భారతదర్శిత కారులలో నెవ్వని నిట్టిపరిశ్రమ చేసియుండిలేదనుట అతిశయోక్తి కావలెను. మరల మరల వారివ్యాసములపై వ్రాయుచుండుట వాతీయంగు వాదించు గొంకమును శంకించుటకే కారణమగునగాన రాయల గయశాసనమును గూర్చిన దర్ప కంఠిటితో విరమించుచువచ్చాను.

2. కృష్ణరాయల నిర్వాణమున గూర్చివ్రాయుచు చాట్టరు రమణయ్యగారు ‘ఏప్రిల్ 1890 యా కల్లాటికా’ 9 వ సంపుటము మాగడి తాలూకా మాతనహళ్ళిలోని రాయలవాసము నోకదానిని ప్రస్తావించిరి. అంగు “కృష్ణ దేవరాయరాజుని గంగోదక పేరితరత్న... రోనప్పువాడుగు”—అని గలదు. ఈ సందర్భమున వారు “పై కాసం పరిష్కర్తయగు లూయూరైసు గారు ‘గంగోదక పేరితరత్న’ యను మాటలకు గంగోదమును హేయవాహరి (The bearer of the Ganges water to Krishnadevamaharaya) యర్థము తెప్పిరి. కృష్ణరాయలు వ్యయముగా యాత్రిచేసే గంగాలోష్ణా నమునే నులుకు వలనుపడకపోగా నీ రోనప్పునాయకు నంపి యతినిచే గంగాజలమును తెప్పించుకొని గంగు ష్ణానమాడి యుండువచ్చును. ఇం దసంగతి మెద్దియు లేదు”—అని వచించిరి. (భారతి 80 వ సంపుటము, పేజీ 404)—వారి యభిప్రాయమును మరల మాన్యు కొంకపోలే గయశాసనమును గూర్చి వా యూహా విదియు తోడ్పడగలదు.

స్వాత్మార్పణము

శ్రీ మోచర్ల రామకృష్ణ కవి

ఛత్రపతి శివాజి చంద్రధ్వజుల యథా:

పతనమునకు రాచబాట వైచి

పోయె దివికి — బ్రహ్మభూయ మందెను గురు

స్వామి శ్రీ సమర్థ రామదాసు.

రాజయ్యెను బిమ్మట శంభాజీ - ఛత్రపతి కొడుకు - పరిపాలన పూ
దేజగల తేమ గాడని వౌజప్యన మొగలు పాదుషా దండెత్తె.

“దింతా శల్యము వాసి బరంతపుడు శివాజి మడిసె, బ్రాజేతలకుఁ
మంతువులకు బ్రతికృతి కావించు జూచి” యంచు మొగలు విభుడు తలంచె.

ఈ యోజ బాదుషా నిశ్చయకుడై బహుళసైన్య సన్నాహముతో
సూర్యాణము నడపె జగీషాయత్త మనీషమై మహారాష్ట్రముపై.

అటు కాబూలు మొదల్కొని యిటు బంగాళమ్మువఱకు నెనగెడి వసుధ
భటధనపటలిన వలసినయటు లెవ డపురంగజేబు కంపక బ్రదుకుఁ?

అట్టి మొగలాయి సక్రమాట్టు పట్టువట్టి మూడులక్షల దండుతో గూడి వచ్చి
ముట్టడించి మహారాష్ట్రమును జయించి పతిని శంభాజి నలవోక బందితేసె.

సంగర జయప్రమత్తు డౌరంగజేబు నిగళబద్ధుని శంభాజిని దన సమ్ము
భిమునకుం దెమ్మటంచు లెంకలకు ముదల పూంచి రావించి నిలువబెట్టించి చూచి,
విల్లువలె పంగిపోయిన వెన్నుపూస సురుగ బస్తున్న మానిసి చూడ్కి గదుర,
బునలు వెట్టుచు, వెక్కనమ్మున మొగమ్ము జేగుతీంపంగ నౌరంగజేబు పలికె.

“ఓయీ, హేయము నీ మతమ్ము; దురితం బుత్సన్నమా దూష్యమా
నీ యాకారము కన్నులం బడిన; మన్నింపంగ రానట్టి పె
న్నో యేనమ్మ లొనర్చె నీ పిత దురుద్యోగంబున న్నాకు; డ
న్మాయావిత్వము మూర్తిగైకొనియె యుష్మత్తుచ్చ జన్మంబునఁ.

ఎవరు మునల్కానులు గా రననిం గాఢర్లు వార లధములు చెడుగుల
వివశులు శీర్షచ్ఛేద్యులు పవతులు మొగలాయిచక్రవర్తికి నాకుఁ.

నరకమున గూలనున్న ముష్కరుల నెల్ల దేర్ప వర్తిలైడి మహమ్మదీయ మతమె
గీకు నేడు శరణ్యము - స్వీకరింప వలయు నిది - ప్రాణములనైన పడలవలయు.

మా మత మవలంబించిన నీ మనుగడ నెగడు బుడమి నిరచాయముగా
సామంతుల మేల్బొందివి గా మెఱయంగలవు నిజముగా శంభాజీ!

మతకర్తవై నీ మతమే హితమని భావించువేని; ఇప్పుడే నీ జీ
విత మంతము నొందుట నిశ్చితము సుమీ, చేయు మేది చేయందగునో!"

నా విని వెఱ గుఱుతులకుఁ దావలములు గాని కన్నుదామరలఁ డి
ల్లీ విభుని మొగము గని, యీ ప్రావ శివాజీ సుతుండు బదులు వదించెన్.

"తురకల్ పుణ్యులటంచు దక్కిన మతస్థుల్ పాపులంచు, బారిం
బారి, వాకొంటివటోయి, ముస్లిముల దేవుం డెక్కువా? హైందవుల్
నరకం బంద జనిందిరా? మఱి ముసల్మానుల్ చిదానందముం
బారయం బుట్టువు నందిరా? యవుర నీవుం గొప్ప విజ్ఞానివే!

భగవత్తత్వము నీకు బోధపడునా? ప్రాణివ్యభాధీను లే
వగ దన్మర్మ మెఱుంగ బాలుదురు? నిర్వైరుల్ నిరీహుల్ మనీ
షి గరిష్ఠుల్ గద బ్రహ్మతత్వము విమర్శింపంగ బ్రాత్రుల్ భువిన్!
మొగలాయి ప్రభువైన మాత్రమున నబ్బో! నీవు వేదాంతివా?

కత్తితో మానవుల చిత్తకమలములకు గ్రొత్త రంగులు వేయ గోరుదువటయ్య?
కుంచె మొగమైన గనని ముగ్ధుడవు నీవు రంగరివిగా నటించు వారంగజేబ!

వితగాదే మతికెక్కని మత మిల? బలవంతమైన మాఖస్సానం
బతికించునె సుకృతంబుఁ బ్రతికృష్టం డగు నికృష్టనకు నెన్నటికే?

జీవములఁ హరింతువని చేడ్పడి, యిమ్మగు నా మతమ్ము గో
ల్పోవుదునా? శరీర మది పోయిన బోవునుగాక! నిత్యమై
పావనమై యఖండమయి భాసిలు బ్రహ్మనదార్థ మున్నదో
యీ, వధియింపరానిది - దహింపగ రానిది - నిశ్చయమ్ముగఁ.

నే నీ దేహమ్ముని యజ్ఞానమ్మున మోసపోదునా? నా మతమన్
మానికము నిద్వికొందునె పూనికమై మేడిపండు బోలిన తనువున్?

మతము పేర నెంతమందిని నంహరిందితివో, పావమెంత నేకరించి
యుంచినావో, సుంత యోజించుకొనుము తద్ వృజినదంష్ట్రీ నిన్ను దినకమున్నె."

ఇత్రైఱుంగున శంభాజి యుత్తరమ్ము వినిన యారంగజేబు క్రొవ్విడవు గినుక
తలము దప్పగ, గడ్డియ వెలలి, పుడమి యొడ్డగెడవయినట్లు నిట్టూర్చి యార్చి,
పండ్లు పెటపెట గొఱుకుచు బల్కెనిట్లు -

"పాండు, కొనిపాండు ఖలుని మా మ్రోలనుండి

క్షణములో వచ్చుమీకు మా శాసనంబు
దండుడగు వీని చిత్రవధక్రమంబు."

ఆతం డీగతి రోషజరితాత్ముడు నిష్క లుమిసి తీవ్రస్వన జనియెన్ ;
నీతం డయ్యెను భటతలిచేత మహారాష్ట్ర)నేత చెజుకు బిరాసన్.
"ఏడు గుఱ్ఱాల తేరున్న నేమిఫలము? కరము లొక నేయిగల్గిన కార్యమేమి?
ఒక విఘ్నముని గాపాడ నోపవైతి" అనుచు దలదాచుకొనె నన నినుడు గ్రుంకె.

చేరె గుండ్రకు బలుగులు, ఫేరవములు నెమకె నామిచములను, ఘూకములు గూసి,
నాడు నప్టేందుకళయాట నాల్గుదెసల సంధ తమనాబు లత్యర్థ మాక్రమించె.

"నగటి చెయ్యల పాకిరి బాధలేదు - చేయగావచ్చు నెదియైన రేయిగాన"
అన్న తల పూసకుడు లోకు, లరయుచున్న వారమని తారకలు వెల్లు తిరు దోచె.

గడచె జామురేయి, వడివడి శంభాజి నపుడు ఖడ్గహస్తలైన భటులు
నగర బాహ్యవనికి నడిపించుకొని వచ్చినారు కాగడాలు దారిజాన.

అయ్యది రుద్రభూమి బాటియల్ నెటియల్ గలనట్టు - గచ్చులక
గ్రయ్యల వియ్యమందిన యగారము - లెక్కలిక్కొడి యక్కయన్ -
ముయ్యెలగుట్ట పాములకు బూమెల కెమ్ములకున్ - గుజాలిపై
నుయ్యెల లూగుచుండు బ్రబలోద్ధతి దయ్యపుమాక లచ్చటక.

చిదుగు లెగ్రవోయుచుండెరి సొదలో నైదుగురు మానుసులు వికృతామృత
తదుపాంతపు జిచ్చన బిట్టుదటున ముక్కాక గాగుచుండెను గుట్టల్.

అచ్చోటికి శంభాజిం దెచ్చిన లెంకలు మహామృదీయులు తమతే
డిచ్చిన ముదల బదంపడి నిద్రలపు తెడందలూని నెఱవేర్చి రొగిన్.

ఇనుపగుండెలవారల కేని నచ్చు నేకి మేనికి పెంటనే, యశకోర
దండనోదంతమును విన్న; దండధరుని శిక్షలం దుండు వట్టి విచిత్రవిధులు.

కన్నుల్ గట్టులగుచ్చి, నాల్కల్ జేలునేసి, కను కాయమ్ము నె
న్నెన్నో ముక్కలు చేసివైచిరి - "హరీ, యాశా, జగద్రక్షకా,
నిన్నే నమ్మితి, పాహి పాహి" యని బొందిక జేవ మున్నంత నే
పు న్నోరాదిన యంతమట్టు ధృతి గోల్పోలేదు శంభాజి తాన్.

మతమున కాత్మార్థమీ వితమున బూజ్యుడు శివాజి బిడ్డ యొన ర్చిన్;
క్షీతి నిట్టివారిదే కద బ్రతుకన, మృతజీవు లిట్టివారలు గారే!

పులికడుపున గలుగునట చలిచీమ? నవ్వితుండైన శంభాజి మహా
జ్వల చారిత్రము గద రావలయు శివాజి కథాప్రవచనాంతమునక.

నేటి తెలుగు : వర్ణ సమామూయం

శ్రీ భద్రరాజు కృష్ణమూర్తి

ఇంతకుముందు రాసిన “స్వని : వర్ణం” అన్న వ్యాసంలో (చూ! భారతి, అక్టోబరు, పేజీలు 38-44) భాషలో స్వని, కర్ణానికిల పరస్పర సంబంధం వివరించబడ్డది. అర్థ భేదాలుగాని తుల్యతా వ్యాసాల గలిగిన స్వనిలసమాహార వర్ణమునీ, ఒక్కొక్క వర్ణానికి చెందిన స్వమును పరిపరిభేదాన్ని బట్టి నిర్ణయించటం సాధ్యమునీ, భాషలో వర్ణాలకే లిపిచిహ్నాలవ్యవహారంగాని ఉద్భవించే స్వము లన్నిటికీ చురుకు పెట్టుకోవక్కర్లేదని ఆ వ్యాసంలో ప్రతిపాదించాను. ఈ విధాంతానికి లక్ష్యంగా నేటి తెలుగులోని వర్ణ సమామూయం విధులగా చూపించటమే ఈ వ్యాసం ఉద్దేశం.

నేటి తెలుగులో ప్రాంతర్ని బట్టి, కులార్ని బట్టి కృత్తుర్ని బట్టి, ఉచ్చారణలోనూ పదజాలంలోనూ ఎంతో వైవిధ్యం వుంది. ఆయా భేదాలన్నీట్లే ఒక్కచోట కనిపించిన వర్ణించటం అసాధ్యం కాకపోయినా సామగ్రి లోపాన్ని బట్టి ప్రస్తుతం గుర్తించి, ఈవిధ చూపించబోయే వర్ణ సమామూయం మూలంగా కోపాక్షలాలోని శిష్టుల (పెదవితరగలి నాగరికుల) వ్యవహారంలోనిది. చాలావరకు రాయలసీమ, తెలంగాణావారి వ్యవహారానికేమీదా ఈ వర్ణ సమామూయం పరిపాదవచ్చు. ఎందుకంటే భిన్న మండలికాల మధ్య పరిపరితరాలలో ఈవదే భేదాలుండవచ్చును గాని వర్ణాలమొత్తం సంఖ్యలో ఎక్కువ తిక్కుతాయి సామాన్యంగా ఉండవు. ఇలాటి భేదాలు వాడుగురకాలగా ఉంటాయి.

1. రెండుమండలాలలో, కొన్ని పదాలలో ఒకేవర్ణం ప్రయోగిస్తున్నా, ఆ వర్ణోచ్చారణలో (పరిష్కారాల్లో) కొద్ది తేడాలుండవచ్చు. ఉదాహరణకు కోస్తా జిల్లాల శిష్టుల వ్యవహారంలోనూ, రాయలసీమ వారి వ్యవహారంలోనూ ‘ను’ వర్ణం ఉంది. కాని కోస్తా వ్యవహారంలో ‘ను’ వర్ణానికి భిన్న స్థానాల్లో ‘ను-న’ అని రెండు రకాల ఉచ్చారణ ఉంది. రాయలసీమ వ్యవహారంలో అన్ని పద పరిపరితరాలలోనూ ఒక్క మకారోచ్చారణే ఉంది. ఇక్కడ సామాన్య లక్షణం రెండు ప్రాంతాల్లోనూ ‘ను’ వర్ణం ఉండటం. సవర్ణాల (సర్వ స్వముల) భేదం అతిగాపాపకు అటంకం కాదు కాబట్టి అది అంత తిక్కలోదికాదు. కాని

కోస్తా జిల్లాలో ‘ను’ వర్ణం ఉపయోగించే చోట రాయలసీమలో మరోవర్ణం, ఏ ‘ట’ వర్ణమో ‘గ’ వర్ణమో, ఉపయోగించేట్లయితే కొంతవరకు అర్థ భేద కష్టమానుంది. మాండలిక వ్యాకరణాలు రాసివచ్చు డిలాటి వర్ణ భేదాలు ముఖ్యంగా గుర్తించాలి.

2. సమానపదాలలో ఒక మండలంలో ఒక వర్ణం ఉంటే - రెండోమండలంలో మరొకవర్ణం ఉండటం. ఉదా: ప్రకాశకం, విశాఖపట్టణం ప్రాంతాల్లో ‘గిన్ని, దొన్ని’ అన్న మాటలు మిగిలిన దిగువ కోస్తా జిల్లాలవారు ‘గిన్నె, దొన్నె’ అంటారు. అంటే ద్వితీయకాలమైన పదాంతంలో ఒక ప్రాంతంలో ‘ని’ వర్ణం. మరొక ప్రాంతంలో ‘ఇ’ వర్ణం నిశ్చయంగా వినిపిస్తాయి. కాని మిగిలిన పరిపరితరాలలో ఇ, ఎ లు రెండు మండలాల్లోను ప్రత్యేక వర్ణాలుగా ఉన్నాయి కాబట్టి వర్ణాల మొత్తం అక్కడా ఇక్కడా ఒకటిగా నే ఉంటుంది.

3. రెండు వ్యవహార మండలాలమధ్య, కొన్ని పదాలలో, ఒక మండలంలో లేని వర్ణం మరొక మండలంలో అవసరంగా ఉండటంగాని, ఉన్న వర్ణం లేక పోవటంగాని జరగవచ్చు. ఉదా: గుంటూరు ప్రాంతంలో ‘అట్టా, ఇట్టా’ అనే మాటలకు తెలంగాణాలో చాలామంది (శిష్టులు కూడా) ‘గట్టా, గిట్టా’ అంటారు. అలానే ‘వాస, వచ్చింది’ అనే మాటలకు సరిగా ‘ఆక అచ్చింది’ అంటారు. ఈ ఉదాహరణల్లో ఒక ప్రాంతంలో లేని ‘గ’ వర్ణం మరొక ప్రాంతంలో ఉండటం, ఉన్న ‘ట’ వర్ణం లేక పోవటం అర్థభేదకు తాగక మవుతుంది. కాని మొత్తంమీద ఇది మాత్రం కల ‘గ’ వర్ణం ఒక ప్రాంతంలో అంటూ లేకపోవటం, మరొక ప్రాంతంలో ‘వ’ వర్ణం అంతలా లేకపోవటంగాని సంభవించదు గాబట్టి, పదజాలమంతా పరిశీలిస్తే వర్ణాల మొత్తం అక్కడా ఇక్కడా ఒకటే.

4. శిష్టు వ్యవహారంలో ఉన్న కొన్ని వర్ణాలు శిష్టులు కానివారి వ్యవహారంలో పర్యత్ర లేక పోవచ్చు. నేటి తెలుగులో శిష్టుల వ్యవహారంలో క—ఖ, గ—ఘ, చ—ఛ మొదలైన అల్పప్రాణమహా ప్రాణాలు ప్రత్యేక వర్ణాలు. వారు ‘సుఖం, ఘనత, ధర్మం, ఫలం, ధర్మ’ అని వాటి మాటలకు సరిగా శిష్ట తెలుగు ‘సుకం, గనత, దర్మం, పలం, ధర్మ’ అని వ్యవ

హరించుట కను. అంటే శివులవాడలో ఉన్న
రెండేసి వర్ణాలకు (అల్పప్రాణ—మహాప్రాణ వర్ణా
లకు) సమానంగా తదితరులలో ఒక్కవర్ణమే (అల్ప
ప్రాణవర్ణమే) ఉంటుంది. ఇటువంటివోల ఈ రెండు
తెలువారి స్వరూపానికి పరిపతే స్వరూప మొత్తంలో
లేదా వస్తుంది. కాని ఈ వ్యాసంలో శివులభావనే
గ్రహిస్తున్నాం గాబట్టి ముందిచ్చే వర్ణ సమామూయం

భావ అంశానికి పరిపతేకర్త. మాంసవిక పరిశోధన
వైశాధికంగా జరిగితేనేగాని ఈ విషయం నిర్దు
ష్టంగా చెప్పలేం. ప్రతివర్ణానికి చెందిన ఉచ్చారణలోని
లేక గమ్యాలు ఆధారంగా చేటి తెలుగులోని వర్ణ
లను ఈ కింది పద్ధతిలో యాపించవచ్చు. ముందుగా
గించే పారిభాషిక ప్రచార అవగాహనకు, 'స్వని-వర్ణం'
వ్యాసం చివరితరులందరి పాఠకులు దదవటం అవసరం.

కా. = కావ్యసంకలం (పదుదం లేక అభూషం); వా. = వాచకసంకలం (పదకం లేక భూషం);
అ. = అల్పప్రాణం (ఒత్తులేనిది); మ. = మహాప్రాణం (ఒత్తి ఉన్నదనిచ్చేది).

హల్లులు

స్థానకరణాలు

ప్రయత్నం		ఓవర్ణం	దండవర్ణం	దంత యూరీయం	తలవర్ణం	యౌర్ధ్వవర్ణం	కంఠవర్ణం	కంఠ యూరీయం
స్వరం	అ.	ప	త			ట	క	
	కా.	ఫ				శ	ఖ	
	వా.	బ	ద			డ	గ	
	మ.	ధ	ధ			ఢ	ఘ	
ఉచ్చారణ	కా.	ఫ		న	క మ			హ
స్వరస్వరం	అ.				ద			
	కా.				ధ			
	వా.				జ			
	మ.				ఝ			
అనునాసికం	వా.	మ		ని		ణ		
హస్త్యకం	వా.			ల		ళ		
కంఠం	వా.			ర				
అంశవర్ణం	వా.	క			య			

అచ్చులు

తలవర్ణం (నిశ్చయవర్ణం)		కంఠవర్ణం (నిశ్చయవర్ణం)		కంఠవర్ణం (ఓవర్ణం)	
పంపుకం	ఇ ఈ			ఉ ఊ	
అర్ధపంపుకం	ఎ ఏ			ఒ ఓ	
అర్ధనిశ్చయం	ఐ				
నిశ్చయం	ఊ				

అ ఆ

ప్రక్కన నిరూపించి వర్ణాల్లో ఒక్కొక్కదారికి భిన్నపరిపరాల్లో ఏర్పడి ఉచ్చారణ భేదాలు అంటే ధ్వనులు లేక పదార్థాలు:—

హల్లులు

స్వరాలు:

పుగ్గు వర్ణా లన్నిటిని వదం మొదట, ద్వీగు క్రిలోను బరువు (Tense) గాను, అయ్యలమధ్యి అధ్యక్షంగా వచ్చింపును తేలిక (Lax) గాను, ఉచ్చారణం. అంటే పరిపూర్ణవర్ణానికి భిన్నపరిపరాల్లో రెండవ పదార్థాలు ఉన్నాయన్నమాట. బరువుగా ఉచ్చరించిన వాటిలో స్థానికరణానుభవ స్వర్య ఎక్కువగా ఉంటుంది. తేలిగ్గా ఉచ్చరించినవాటిలో తక్కువగా ఉంటుంది. ఈ భేదం పదమల్లోకంటే పదాల్లో (వాదవత్ ధ్వనుల్లో) మరింత స్పష్టంగా వివరమవుతుంది. తేలిక ఉచ్చారణను మార్చి ధ్వనికే కింద ఒక చుక్క గుర్తుగా పెట్టుకుందాం. ఉదా.

బరువు:

తేలిక:

(అ)	కాలి, ఎర్ర	వగ్గలు, రిక్కాదా
(ఇ)	డబ్బు, అక్షం	గడవ, పడక
(ఎ)	చారి, గద్ద	మొదలు, రద్దువు
(ఁ)	చావ, బబ్బు	తబలా, బబ్బలు

పె మాటల్లో వున్న పదార్థాల ఉచ్చారణభేదాలు తెలుగు మాట్లాడేవార, ఎవరికి వారు బాగ్రతగా ఉచ్చరించి స్థానికరణస్వర్య పరిశీలిస్తే చాలా స్పష్టంగా తెలుసుంది. ఈ విధంగానే పదమల్లోనూ మహా ప్రాణాల్లోనూ పైవ చెప్పిన పరిపరాలనుబట్టి వచ్చే ఉచ్చారణ భేదాలు వివిధమైనాయి.

శ్చిభావలోనూ మహా ప్రాణాలు ప్రత్యేక వర్ణాలుగా వచ్చేపదాలు సామాన్యంగా తక్కువ. చాలవరకు అవ్యకాల్లో వచ్చే మహా ప్రాణ ధ్వనులు, అబ్రహ్మ ధ్వనులతో పదార్థాలుగానే ఉంటాయి. ఉదా. భాగీ—కాగీ, భక్తు—కర్తు, భద్ర—కరితు, తగి—తనిగి, కావు—టావు.

వ్యవహారంలో ఉన్న పదాలన్నిటిలోనూ అబ్రహ్మ ప్రాణ మహా ప్రాణాలు ఈ విధంగా అన్ని పరిపరాల్లోనూ అవభేదాన్ని కలిగింపడానికి విశేషముంది. అందుకే అర్థమవుతుంది. —ఇ మొదలైనవి పదార్థాలమతయ గాని పూర్వవర్ణాలు గావు. కాని శ్చిభుల భావలో ఇవి అలాగేవు. గుణం, దుశ్శం (లేక దుశ్శం), సంఘం, తది, కంఠం,

ధంకా, గాధం, గర్భం, కగ, ఫలం, భార్య, ప్రంభం. ఈ శ్చిభుల ఉచ్చారణలో శ్చిభులు మహా ప్రాణాల బదులు అబ్రహ్మ ప్రాణాలు ఉపయోగించడం అగును. మకం, దుక్కం, గవరి, సంకం, మొదలైన ఉచ్చారణలు ఉండవు. కొన్నిచోట ఈ రకంగా ఉచ్చరిస్తే అర్థభేదం కలుగుతుంది మాదా. ఉదా. ఫలం (పండు), పం (తూనికలో) మొ. ఈ కారణంవల్ల కొనా జిల్లా శ్చిభుల భావలో అబ్రహ్మ ప్రాణమహా ప్రాణాలు ప్రత్యేక వర్ణాలుగానే ఉద్భవించాయి.

నేటి వ్యవహారంలో 'భ' ప్రత్యేక వర్ణం కాదు. 'క'భ, అర్థం మొదలైన శ్చిభులన్నిటిలోనూ 'భ' వర్ణాన్ని శ్చిభులు అంటారు. 'భ' వర్ణంగానే ఉచ్చరించారు. విశ్చిభులు 'భ' గానే ఉచ్చరించవచ్చు. కాని తొలిను మార్చి ధ్వనవ్యవహారంవల్ల వచ్చిన 'భూభూ' లో మాత్రం 'భ' వర్ణోచ్చారణ వివిధమన్నది. కాని ఇటువంటి అనుకరణ శ్చిభులు (Clicks) భావలో చేరవని కొందరు కాస్త్రజ్ఞుల నుంచి.

ఉరి ష్చా లు

స్థానిక విశేషం లేకుండా ఒకటికొకటి వెలువడే ధ్వనులు ఉచ్చారణ. స, కి, వ, వర్ణలన్నీ క్వాస (ప్రయత్నం) కలవి. వాగర్థం వాదప్రయత్నంతో ఏర్పడుతుంది. వీటి పదార్థాల ఉచ్చారణ స్థానికరణాలు:

||స/ స్థానం, పై దంతాల అందు; కరణం, కిడి పైవి. అవ్యవహారంలో ప్రధానంగా అంగం నించి వచ్చి చెరిపి శ్చిభులలో ఈ వర్ణాన్ని వ, ఫ వర్ణాలంటే భిన్నంగా శ్చిభులు వచ్చిస్తాయి. ఉదా: కాగీ, అగీ, ఘగీ మొ.

|స/ స్థానం, దంతములం, కరణం నాలుక అందు. విచ్చిరింపాలాగా ఇది దివిరింప కాదు. తికారం ఉచ్చరించిన వెంటనే సకారాన్ని ఉచ్చరించి చూసుకుంటే స్థానంలోని భేదం తెలుస్తుంది.

|క/ దివి: స్థానం, కిడితలపుముందుభాగం, కరణం, పువుగా వున్న నాలుక ముందుభాగం.

|వ/ దివి: స్థానం కిడి తలపై. నాలుక ఇరు వైపులూ ముడితెరిచి కిడి తలపును దాకి గుండ్రగా విచ్చిరి అవకాశం ఉండగా ఈ ధ్వని వెలువడుతుంది. విచ్చిరింపాలాగా కారం కిడి మూర్ధివ్యం. బ, వి, పి, థ, ల ఉచ్చారణ సావమే దివి. నేటి తెలుగులో బ కారం మూర్ధివ్యమేగాని వ కారం అగీచోట విచ్చిరింపదు. బ కారోచ్చారణలోలాగ వ కారోచ్చారణలో నాలుకను వదిల్చి ముడితెరిచి ఉచ్చరించును.

|హ/ దివి: స్థానికరణాలు వాదించుట, వాదించుటయ్యి ఉన్న అవకాశం ఉండగా గాని భగ్న

దీర్ఘ రాకటంబు ఈ స్వని ఏర్పడుతుంది. దీని రెండు సవర్ణాలు. శ్వాసప్రయత్నం కలిగిన హకారం 'అకారాక్షరం, కుహారం' మొదలైన చోట్లు, అంటే సంయోగంలో పగడపు ఏర్పడగలముందు; వాదప్రయత్నం కలిగిన హకారం-పదాదిన, అయ్యుమస్య, ఉవా: హులు, హం, మొహం, ము. మొదటిరకం హకారాన్ని సాంప్రదాయకంగా వివక్షతో రాస్తుంటాం. కాని ఉచ్చారణమంటే దీన్ని హవర్ణస్వనిగా నిరూపించటమే సుకరం.

చాలామంది వ్యవహారంలో స, శిలు సవర్ణాలుగా వినిపిస్తాయి, అంటే చాలాచోట్ల స, శిలు స్వతంత్రంగా ఒకదాని బదులు ఇంకొకటి వ్యవహారంలో మారటం కద్దు. ఉదాహరణకు: సకం, హమ, మన్నం, మాడుగు, సాంపు, సోకు, సిస్ట, పీమ, సెగ నేటూ—వీటిలో సకంమే వివక్షమవుతున్నది. కాని శివుడు, శిథాకలం, కుధం, మాలం, శోధనం మొదలైన శిల్పాల్లో మనం సంస్కృతిసంప్రదాయాన్ని బట్టి 'శి' రల్లం రాస్తున్నా, ఉచ్చారణలో మాగ్రం ఇది అంతటా 'స' వర్ణకంటే భిన్నమైందని చెప్పటానికి వీలేదు. అంటే శివుడు, శిథాకలం, కుధం, మాలం, సోధనం, అనే చాలామంది శిల్పాలు ఉచ్చరిస్తున్నట్లు పరిశీలిస్తే తెలుస్తుంది. 'స' స్థానంలో 'శి' రాకపోయినా శికారం ఉచ్చరించటమైన చోట్లా 'స' కారంకూడా ఉచ్చరించటం అంతటా ఉంటే అప్పుడు స, శిలు సవర్ణాలనే చెప్పవచ్చు. కాని కొందరు అధిక సంస్కారవంతులు, భాషాపాండిత్యం కలవారు ఈ రెండు స్వరూప ఉచ్చారణను వేరువేరుగానే ఉంచుతారు కాబట్టి శిష్టవాదవారికింటా వీటిని ప్రత్యేక వర్ణాలుగా గ్రహించటమే వాంఛనీయం. సంయోగంలో 'మ' కారానికి ముందుకూడా స, శిలు చాలామంది ఒకేరకంగా ఉచ్చరిస్తారు. సస్యం హస్యం, దృశ్యం మొదలైన చోట్ల స, శి లభేనం శిష్టజన సామాన్యంలో లేదేమో. విశిష్టుల ఉచ్చారణలో ఉందివచ్చు.

స్పృష్టాక్షరాలు

తద భ య ర్మ వర్ణాలు మొదట స్పృ ప్రయత్నం, చివర ఉచ్ఛ్వాసప్రయత్నం కలది కాబట్టి స్పృష్టాక్షరాలు (affricates) అనవచ్చు. ఒక్కొక్కదాని సవర్ణాలు:-

/చ:/ చ-తాలవ్యం; ఇ ఎ ఏ (హస్యదీర్ఘ)ల ముందు వస్తుంది. చిలు, చెస్కు, చించె, చేప.

చేదంతయారీయం; అ ఉ ఒ (హస్యదీర్ఘ)ల ముందు. చేతువు, చుక్క, చొప్ప.

/జ:/ జ-తాలవ్యం; తలవ్యాప్తుల ముందు (మా, మై), జలుగు, జెల్ల, గజ్జె.

చేదంతయారీయం; కంఠాగ్రయ్యలముందు (మా, మై) చెడ్డికం, జట్టు, జోప్ప, /శ/, శి/ల ముందుమాత్రం సామాన్యంగా 'జ' కదులు 'శి' లో 'జి' లాంటి స్వనికూడా తరుచు వినిపిస్తుంది. ఉవా: శోజ, శాజ, వాజోకు.

/ఛ, ఛు/ ఛ వచ్చే శిల్పాల సంస్థ శిష్టుల భాషలో తిక్కుత. నుంటూరు, నెల్లూరు మండలాలవారు మాత్రం పట్లెనిమిది, మట్లూన్నం అనే చోట్ల ఉన్నది 'జ్ఞ' గాని 'ఞ్' వర్ణ సంయోగం గాదని గుర్తించాలి.

'అవారం, సహారం, చాగు' మొదలైన చోట్ల 'చ' కు పరంగా 'అ' మరం రాసున్నా ఉచ్చారణను బట్టి అది తాలవ్య 'చి' వర్ణమే. 'చాదు', 'చచ్చేగు' ఈ రెంటి ఉచ్చారణను పోల్చిమాస్తే తెలుస్తుంది. అందుకని మైన చెప్పకట్టు తాలవ్యాగ్రయ్యలముందే చకారాచ్చారణం ఉంటుందన్న మాత్రానికి అది అపవాదాలు కావు.

అనునాసికాలు

వీటి తెలుగులో 'చ, ఛ' లు ప్రత్యేక వర్ణాలు కావు. ఎరిగకంటే ఎవ్వరూ సంయోగంలో వేరవర్ణ స్వరూపమును చ కారాచ్చారణ, శొన్ని 'చి' వర్ణ సవర్ణాలముందు ఛ కారాచ్చారణ రియతంగా వస్తుంది. ఈ స్థానాల్లో మరి వి అనునాసికాలూ ఉచ్చరించబడవు. అంటే - న్న, -న్, -మ్మ, -మ్మ, -మ్మ, -మ్మ, ము. ఉచ్చారణల కోస్తా వ్యవహారంలో లేవు. అందుకల్ల 'చ, ఛ' లు /చ/ వర్ణానికిగాని, /మ/ వర్ణానికిగాని చెందిన స్వరూపంగా చూపెట్టవచ్చు. ఇది /చ/ వర్ణానికి చెందిన స్వరూపమన్నప్పుడు 'ఇంక, సంగతి అని మనం సాంప్రదాయకంగా రాస్తున్నది, వర్ణవిధేయంగా రాస్తే /ఇన్క/, /సన్గతి/ అని రాయాలి. అప్పుడు /చ/ వర్ణానికి క, గ ల ముందు చ కారాచ్చారణ తప్ప వకారాచ్చారణ లేదని మూచించటంకల్ల ఈ చూటలను 'ఇన్క, సన్గతి' అనే ఉచ్చరించాలని తెలుస్తుంది.

తెలుగులోని అనునాసిక వర్ణాలకు భిన్న పరివర్తాల్లో వచ్చే ఉచ్చారణలు (సవర్ణాలు):-

/మ/ మ:- ఓవ్యం, అనునాసికం, పుర్య ప్రయత్నం; పదాదిని, స్వత్వంలోను, ఓవ్యస్వరూపముందు, ఉవా: మాట, అమ్మయ్య, గమ్మ.

క:- ఓవ్యం, అనునాసికం, ఉచ్ఛ్వాసప్రయత్నం; అధిగ్రహకంగా అయ్యుమస్య వచ్చినపుడు,

పదాంతవాక్యంతాల్లోనూ, సంయోగంలో వ, ప, హల ముందు. ఉదా: నూనె, ఉన్నావీ, పవ్ (ఉప్పవ్), నూనెపవ్, పివ్ (చూవ్) c.

/స/ స—దంతమాలీయం; దంతమాలీయముందు, ఉదా. అనెత, అనెదం.

శ—తలవర్ణం; తలవర్ణ వ జలముందు (చూ. పుష్పప్రేక్ష్యులు), ఉదా. వశ్చేచి, గశ్చేచి.

ఞ—కణ్వం; సంయోగంలో క వర్ణ పుష్పముందు, ఉదా. మత్తేం, కేత్తేం, పత్తేగతి, పత్తేఘం.

ఞ—దంతమాలీయం; దంతమాలీయ దేశ లముందు. పై చెప్పినవిగాక మిగిలిన పరిధరా :న్నిటి లోనూ. ఉదా. మనయ, ఉనెత, నానవ, పనలేదు (పనిలేను), పనయాపి, అవునరా.

పై విశ్లేషించిన స్వరూపి పరస్పర భిన్న స్థానాల్లోనే వస్తాయి కాబట్టి /వ/ వర్ణానికి చెందిన పదార్థాలుగా గ్రహించవచ్చు.

/గ/ గ—మూర్ధవ్యం; అపదాదిని ద్వ్యగుక్తం గాను, అద్వ్యగుక్తంగాను, మూర్ధవ్య పుష్పముందు, ఉదా. అజా, దజ్జేం, గజ్జేం, కజ్జేం, కొజ్జేం.

నేటి మన రచనా సంప్రదాయంలో ఉపయోగించే అనుష్టూపం [0] ప్రత్యేక వర్ణంకాదు. అనుష్టూప వర్ణాలైన /ప, య, మ/లనులు కొన్ని పరిధరాల్లో ఉపయోగించుకోనే లేకుండా చిహ్నం మార్చేకే. సాధారణంగా పదాంత, వాక్యంతాల్లోనూ, సంయుక్తాక్షరాల్లోనూ దీన్ని ఉపయోగిస్తుంటారు. పై ఉదాహరణలు చూస్తే మనం అనుష్టూపాన్ని వివిధంగా భిన్నవర్ణాల స్థానంలో ఉపయోగిస్తున్నామో తెలుస్తుంది.

పార్శ్వకాలు

నాలుక ముందుభాగం తలుపునపు పైకెత్తి రెండు బ్రతులకుండా గాలిని వెలువరింపజేసే ఈ వర్ణాలకి చెందిన వ్యవస్థ లేరుకున్నాయి.

/ల/ దంతమాలీయం, పార్శ్వకం, వాదం, ఉదా. లాగు, కల, మల్లె.

/ర/ మూర్ధవ్యం, పార్శ్వకం, వాదం; కళ, కళ్యం.

దీటిలో /ర/ వర్ణం, /ల/ వర్ణంలాగానే పదాదిని ఉంచెను. సాంప్రదాయక వ్యాకర్తలు లభ్యలక్షు ప్రయత్న భేదాన్ని క్రమంగా లకి లకు ఆలోపించారు. కాని దీన్ని ప్రయత్న భేదం అనబడకంటే పాఠకరణాల్లోని భేదం అనబడ సమంజసం.

లేఫ (కంపితం): దీనికి నేటి తెలుగులో భిన్న స్థానాల్లో రెండురకాల ఉచ్చారణ ఉంది.

/ర/ ర:—దంతమాలీయం, శిథిల పుష్పం లేక తుదక్కిరిపిం, వాదం; పదాదిన, పరిమిష్టంలో అద్వ్యగుక్తంగా వచ్చినపుడు. సంయోగంలోనూ, ఉదా. రాజ, పరాధి, క్రమం, తిక్కం.

అ:—దంతమాలీయం, అధిక కంపితం, వాదం; ద్వ్యగుక్తంగా వచ్చినపుడు, ఉదా: కల్లె, గొల్లె.

అంతస్తాలు

య, వ, లు. సంస్కృతంలో యకారోచ్చారణ అభివృద్ధి ప్రయత్నంలో ఉండటంవల్ల (ప్రా) తాలో 'జ'కారంగా మారింది. కాని తెలుగులో యకారాన్ని తేలిగ్గా ఉచ్చరిస్తారు.

/య/ తావ్యం, శిథిలోద్భవ ప్రయత్నం, వాదం; పదాదిని /అ అ/ ల ముందు, పరిమిష్టంలో అద్వ్యగుక్తంగాను, ద్వ్యగుక్తంగాను ఉదా. యముకు, యాతక, కాయ, ఆయ్య.

/ర/ వ (W)—ఉపయోగ్యం, శిథిలోద్భవ ప్రయత్నం, వాదం; అద్వ్యగుక్తంగా ఉంది /అ అ/ లు పరంగా ఉన్నప్పుడు. ఉదా. వంట, వాడు.

వ (V)—సంకోష్ట్యం, శిథిలోద్భవ ప్రయత్నం, వాదం, ద్వ్యగుక్తంలోనూ, తలవర్ణములు - ఇ, ఈ, ఎ, ఏ, ఏ లు పరంగా ఉన్నప్పుడు, ఉదా. వీడు. వేడి, వేళ, కవ్వం.

అచ్చులు

నేటి తెలుగులో స్వరవర్ణాలు ఆరుమార్తె; అ, ఇ, ఉ, ఎ, ఒ, ఏ, య; స్వరదీర్ఘతమ (:): ప్రత్యేక వర్ణంగా గ్రహిస్తే దీర్ఘాచ్చులన్నీ రెండే. వర్ణాలుగా వ్యాఖ్యానించుకోవాలి. అంటే 'అఅ: అని. అలానే ఈ ఊ లకు గూడా. /ఏ/ వర్ణం (=ఎ) ఎవ్వడూ దీర్ఘంగానే ఉంటుంది. ఉదా. మేడ, కొబ్బేడు. మరొక పక్షంలో దీర్ఘాచ్చులను ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క వర్ణంగానే గ్రహిస్తే వర్ణాల సంఖ్య పెరుగుతుంది. కాని ఈ రకమైన విధివన లోనూ కాస్త్రవైరుధ్యంలేదు. ఈ వ్యాసంలో చూపినదీర్ఘాలు ప్రత్యేక వర్ణాలుగానే గ్రహించ బడ్డాయి. దీటిలో ఇ, ఈ, ఎ, ఏ, ఏ లు తలవర్ణములు, నిరోహ్యములు. ఉ, ఊ, ఒ, ఓ లు కంఠాచ్చులు, ఓహ్యములు. అ, ఆ లు కంఠాచ్చులు, నిరోహ్యములు. ఓహ్యాచ్చుల ఉచ్చారణలో పెదవులు రెండూ వృత్తాకృతిలో ఉంటాయి. నిరోహ్యాచ్చుల ఉచ్చారణ

లో ఈ ప్రకృతి ఉంది. ఇ. ఈ సమస్తా చ్యుత. 'అ' నిర్వృతాచ్యు. ఏ, బి లు అర్ధసంకృతాలు. ఏ అర్ధనిర్వృతం. పదాది పరకర్తా లన్నీ, 'అ' వర్ణం పరావ వచ్చినప్పుడు నిర్వృతాచ్యుగను నిర్వృతం బాయి. ఉదా: నూడు—నూడి. మొదటి మాటలోని 'అ' కారం కంటే రెండో మాటలోని 'అ' కారం మరింత నిర్వృతాచ్యుగతో ఉంటుంది. అలానే 'నోడు—నోడ. నీలుకు—నీలి, పెట్టు—పెట్టి, ఈజంటలో రెండో పదాల ఆవృత్యలు మొదటి పదాల ఆవృత్యకంటే భిన్నంగా నిపట్టం పరకాలు విధ వచ్చిన నిర్వృత 'అ' కారం వల్లనే. సంకృతాచ్యుతైన ఇ, ఈ లు వరంగా ఉన్నప్పుడు పూర్వాచ్యుతా సంకృతాచ్యుతామే ఉండటం గమనించగలం.

1/2: పదాంతిధానంలో దీనికి కొన్ని ముద లాల్లో అర్ధనిర్వృతాచ్యుత ఉంటుంది. (పావ రికగా లకు చూ. వటం) ఉదా. గివ్ నై, గరితై, గోర్ గై మొ. పదాది ప అర్ధసంకృతంగా నే ఉంటుంది. మెటు, మెట్టు మొ. కాని రెండో అక్షరంలో 'అ' వర్ణం ఉన్నప్పుడు వైవేచిత్వ మా తాన్ని బట్టి అర్ధనిర్వృతంగా నే, అంటే 'ఎ' లాగా నే వినిపిస్తుంది చూ. మెట్టు—మెట్టు. ఇలా 'ఎ-ఎ' లు పాపర భిన్న పరిపరాలో నే వస్తాయి కాబట్టి 1/2 వర్ణానికి సవర్ణాలుగా భావించవచ్చు.

నేటి తెలుగులో 1/2 ప్రత్యేకవర్ణం. ఉదా. 'కొచ్చేవ నునా', 'నిన్న కొట్టేవ. ఈ రెండు వాక్యాలలోని 'ఎ—ఎ' ల కవిత్వభేదం వల్లనే అర్థ భేదం తెలుసుకున్నది. చెందువల్ల వీటిని ప్రత్యేక వర్ణాలుగా తీసికోనూడ చూపెట్టడం అవ్యక్తం.

విరామం తర్వాతగాని, వర్ణధానం తర్వాత గాని వచ్చిన ఇ ఈ, ఏ, ఎ లు ఈ, ఉ ఈ, ఓ ఈ క్రమంగా య క లు ముందు చేరతాయి. అంటే 1/2 వర్ణానికి 'య—ఇ' లు సవర్ణాలు. సంధిలో 'ఇ' అనే సవర్ణం, సంధిచేసికోట 'య' అనే సవర్ణం వినిపి స్తుంది. ఉదా. నాకో-ఇచ్చాకు, నాకో యిచ్చాకు. విరామం తర్వాత: యిల్లు, యక్కడ, యిప్పుడు మొ. మిగిలిన అచ్చులకునూ ఈ విధంగా నే అవ్యయం ను కోవాలి. ఈ విధంగా పరిపర భేదాన్ని బట్టి 'ఇ—య' మొదలైనవి 1/2 మొదలైన వర్ణాను నిర్వృతాలుగా నిరూపించవచ్చు. గాబట్టి వర్తవిధేయంగా రాసే రాత లో ఈ రెండెట్టి ఒకే పద్య ప్రియుకుంటే పరిపరకుంది.

పాదప్రదాయోన్మత్త సహజాయలో ప్రత్యేక తీసి సంకేతాలతో చూపించే 'వి ట' లు (వర్తక మాలు) నేటి తెలుగులో 'అయ్, అవ' లుగా, అంటే

రెండేకి వర్ణాలుగా స్వీకరించటం లాభవంశ్యమే పయంజయం. ఉచ్చారణలో 'అయ్-వి' లకు 'అవ-ట', లకు తెలుగులో భేదంలేదు. ఉదా. 'అయ్-విం', 'అవ-న-టెయ్'. కాకపోతే ధంద్యులో యితి (పాపం సంకృతంలో వి-ట' లు అయ్+కాటుల లాగా గా, దీర్ఘాచ్యుత ఉదా. అ-టెయ్) లాగా ప్రక రించటంవల్ల చాటిని ప్రత్యేక వర్ణాలుగా గుర్తించి వా తాస్త్ర ప్రాగ్భంజనం. అందు: నే లాభవం, ఉచ్చా రణ, ప్రమాదాలుగా తీసుకో న్నప్పుడు 'అయ్-అవ' లుగా నే గ్రహించటం పయంజయ మన్నాను. అనుష్టూర విధిలు తెలుగు వర్ణ సహజాయంలో చేర్చటం, సంకృతవ్యాకరణాల అనుసరణవల్లనే. వీటికి ఈ వ్యాసంలో అవ్యక్త గతికల్పించబడ్డది.

వ్యవధాన భేదాలు

సహజంగా మాట్లాడేటప్పుడు పన్నీ హితవర్ణాలో ఒకదాన్నించి ఇంకోకదానికి ఉచ్చారణ ఉపక్రమించే ప్కృతి (transition) లో వచ్చే తేదాలనుబట్టి అర్థాలు మారుతుంటాయి. ఉదాహరణకు ఈ కింది వాక్యాల జంటచూడండి. 1. ఆ అమ్మాయి పాట్-వాకు రాను 2. ఆ అమ్మాయి-పాట్నాకురాను. మొదటి వాక్యంలో 'ఆ అమ్మాయి పాట్-వాకు రాను. ఆది 'పాట్' తర్వాత వ్యవధానం నిలపవచ్చు. కాని 'అమ్మాయి' క్లిష్టం తరు వాది నిలపటానికి వీలేదు. రెండో వాక్యంలో 'ఆ అమ్మాయి-పాట్నాకురాను', అన్నప్పుడు 'పాట్నా' ఒక పట్టణం. మొదటివాక్యంలో లాగాకాక 'అమ్మాయి' పదం తర్వాతి వ్యవధానం ఉండవచ్చు. 'పాట్నాకు' అన్నది ఏకపదం కాబట్టి దాన్లో ఉన్న వర్ణాలమధ్య ఉచ్చారణలో వ్యవధానం ఉండదు. అలా టిదే ఇంకోక వాక్యాలజంట. 1. రెండే-ఎడ్లబండ్లు-తీసుకురా; 2. రెండెడ్లబండ్లు-తీసుకురా. ఈ రెండు వాక్యాలమధ్య ఉన్న అర్థభేదం తెలుగువాడిందరికీ విదితమే. నిదానంగా ఉచ్చారణే మొదటి వాక్యంలో సంధిచెయ్యకుండా 'రెండే-ఎడ్లబండ్లు' అవవచ్చు. కాని రెండో వాక్యంలో అలా వి-పటానికి వీలేదు. 'రెండెడ్లబండ్లు' అనే అవారి. సహజాచ్యుతంలో మును వ్యవధానాలు వృద్ధుకావోయినా, వాటి ఉనికి మనోవిధంగా అనుమతునువుతుంది. అంటే, 'పాట్-వాకు' అన్నప్పుడు భిన్న పదాలైన 'పాట్, వాకు' అనే రెండెట్టి మొదటి అక్షరాలవిధాన గట్టి ఊనిక (stress) ఉంటుంది. 'పాట్నాకు' అన్నది ఏకపదం కాబట్టి 'పా' విధానే ఊనిక ఉంటుంది. అలానే 'రెండే-ఎడ్లబండ్లు' అన్న

వృత్తు '1' గుర్తుతో వేరుచేసిన రెండుపదాల మొదటి అక్షరాలమీద ఉచితక నిలుస్తుంది. 'రెండైట్లు బుద్ధు' ఏ? పదంగా, లేక పదబంధంగా ఉచ్చరించినప్పుడు 'రెం' అన్నదాని మీదనే ఉచితక ఉంటుంది. అంటే, వాక్యంలో ఉచితకలు నిలిచే పదాలన్నీ ముందుపదాల వించి రెండోపదాలనీ, అటువంటిదొకటి వ్యవధానం నిలుపుందనీ గుర్తించవచ్చు. ఇక రెండోరక మైన గణక ధావం. ఉపవాక్యాలచివరికచ్చేది. దీనికి గుర్తుగా /+ / గాని, కాదు /- / గాని పెట్టుకోవచ్చు. ఉదా. వాదూ—మావాడే+నీదూ—మావాడే. నోరు—మంచిదీ—అయితే, నోరు—మంచిదీ—అవేమంది. ఇల్లు—చిన్నదీ—అయితే, అద్దె—తక్కువదీ—గాదు.

ఇక మూడోరక మైన గణకధావం వాక్యంతోన వచ్చేది. దీన్ని విధానం అనవచ్చు. వాక్యంమధ్య వచ్చే /1/ గుర్తుతో నూచించే వ్యవధావానికి దీనికి భేదం, కాలపరిమితిలోను, కొన్ని స్వరస్థాయి భేదాల్లోను తెలుస్తుంది. వాంక్యంతో ఎంతవీపు వివా అప వచ్చును గాని వాక్యంమధ్య /1/ తర్వాత వ్యవధానం కొద్దిపేజీ ఉంటుంది. పైపేరాలోనే ఉదాహరణలు చర్చించినా వేరొకవిషయంకోసంపడుతుంది వాక్యంతో విరాహానికి ఇప్పుడు మనం పెట్టుకొంటున్న గుర్తే, (యక్క) /1/ పెట్టుకోవచ్చు. ఇంతవరకు నేటి తెలుగులో మూడురకాలైన వ్యవధానభేదాలు అర్థ భేదకాలుగా నిరూపించాను. సహజోచ్చారణలో వ్యవధానంలేకుండా వర్ణాలు రావడం నానగోరికం. అంటే ఇది పైకెక్కిన మామభేదాలకు చెందని కల్లోప్రకరణల వద్దలి కావట్టి వాల్లోభేదంగా స్వీకరించాలి. దీన్ని సంస్కృతగ్రామికరణ సంప్రదాయంలో 'సంహిత' అన్నారు. "వర్ణాల అతియితిమైన సంస్కృతి సంహిత" అని వారి నిర్వచనం. ఉదా. అక్కడుంది? అన్నప్పుడు అన్ని వర్ణాలు ఏదైనంత స్వహితస్థితిలో ఉన్నాయి. 'అది, యెక్కడుంది?' అన్నప్పుడు 'ది—ఎ' వర్ణాల మధ్య సంహితలేదు. అందుకే సంధివరగా యదోగ నూ వచ్చింది. పైవాక్యంలో కలిపిందివే మిగిలిన పదాల :ర్ణాలన్నీ మామూలుగా సంహిత స్థితిలోనే ఉన్నాయి.

స్వరాశ్రయభేదాలు

వక్రస్వర (Intonation) భాగాలుగా వచ్చే ఉచ్చరిత సమాహారాలు అనే స్థాయిభేదాలనుబట్టి మనకు వాక్యార్థం పూర్తిగా తెలుస్తున్నది. ఉదా: 'ఉగ్గో లేదు.' 'ఉగ్గో లేకుం?' ఈ రెండువాక్యల్లో అచ్చులూ హల్లులూ సమానమే అయినా ఒక వాక్యం

నిర్ధారణకు, రెండోది ప్రశ్నిత నూచించటంవాక్రస్వర భేదాన్ని బట్టి. మైనకెక్కిన మామరకాల స్వరస్థాయి భేదాలకు 8 (ఉచ్చి), 1 (వీధ), 2 (సమాహార) అనే అంకాలు గుర్తులుగా తీసుకుంటే, మొదటి వాక్యం చివరి /2-2/, రెండోవాక్యం చివరి /1-8/ ఉంటాయి. అంటే మొదటి వాక్యం సమస్వరంలో ముగుస్తుంది, రెండోవాక్యం ఉచ్చస్వరంలో ముగుస్తుంది. ఇంకో వాక్యం చూడండి, 'హా లే, హా'. ఈ వాక్యం చివరి స్వరం /8 1/ అని నూచించవచ్చు. అంటే వాక్యంతో స్వరం 8 వ స్థాయినించి అధోముఖ మవుతుంది. నేటి తెలుగులో ఉపవాక్యాలు (Clauses) అసమాప కాలుగా నూచించేది చాలావరకు ఈ స్వర స్థాయి భేదాలే. ఉదా. 'వాడు తెలిసినా, చెప్పడు'. 'వెళ్లే జో లేక గాని, వాలో యెందుకు చెప్ప లేదు?' ఇలాటి వాక్యల్లో /1/ గు ముందు వివరణే స్వర సంయోజనాలను బట్టి వాక్యం పూర్తికాదనని తెలుస్తుంది. అంటే వాక్య విశామంతో అలాటి స్వర సంయోగాలు రావు. చెప్పడలకుకోన్న వాక్యం పూర్తి అయిందా, లేక ఇంకో ఉండా అన్న సంగతి వాక్రస్వర భేదాలను బట్టి తెలుసుకుంటాం. విభావ కవా వాక్యప్రకరణం (Syntax) రావటప్పుడు నేటి ప్రవర్తనను సమగ్రంగా వర్ణిస్తేనేగాని వాక్రస్వర సహసరిహసరణం సాగ్యంకాదు.

ముగింపు

భావతేజో భావరామ్రాగా గా నిర్దిష్టమయిన తర్వాత ఒక ప్రాంతంవారి భావను మరొక ప్రాంతం వారు నేర్చుకోటంవల్లనే వక్రస్వరం నిలుస్తుంది. ఈ ఉద్దేశంతోనే భారతి ప్రభుత్వంవారు తెలుగు, తమిళం, కన్నడం బోధించటానికి కాక, అలహాబాద్, ఢిల్లీ, ఆగ్రా, మొదలైన విశ్వవిద్యాలయాల్లో ప్రశ్నోభాష గ్రామీణుల ప్లాపించారు. భావలను కొచ్చేను పద్ధతిలో బోధించటానికి అధునిక భాషాస్రస్థానం ఆవశ్యకం.

ఈ వ్యాసంలో నూచించిన విషయాలు తెలుగు వారికి ముపరిచితాలై నా, వాటి కొచ్చేను ప్రతిపాదన నూతనంగా తీరివచ్చు. మన భాషా నిర్మాణాన్ని అర్థం చేసుకోవాలన్నా, అవ్య భాషా వ్యవహారంకు బోధించాలన్నా వ్యవసరమే గురించి, వర్ణానుసరించి యిలాటి సమగ్రనిర్ణయాల ఎంతైనా అవశ్యకం. ఏ భాషకైనా వర్ణసమామ్యములో ప్రతిస్పందనోచ్చారణను చెప్పకుండా కేవలం వర్ణాల వాచితమే మాత్రం ఇదీ కొత్తగా భాష నేర్చుకోవడానికి బోధించే వారికి కూడా దానివల్ల అట్టే ప్రయోజనం ఉండదు.

ఉ త్సే రి తు లు !

శ్రీ జి. భాను

గుడ్డికంటిలో పాపలాగ వున్నాడు చంద్రుడు. భూదేవి వక్షోజంలావున్న పర్యతానికి నన్నని వలిపెంటాగా తెల్లని ముట్టుచాలులు అడుపడ్డాయి. ఎక్కడో మెరుపుమెరిసింది. పాతలాంటి ఆకాశం పసిలింది. పాగరతిరంగాల కన్నుల్లో కాంతి మెరసింది. పసిరివ ఆకాశం నుండి కన్నీటిధారలు నల్లగా ప్రసరిస్తున్నాయి.

ముట్టుల వెనకాల మెరుపుతీగల ఎలవాగల నాట్యం. ఆ నాట్యానికి అనుగుణంగా ఉరుములవాద్యం. ఆనందవాక్కుల ప్రవాహం. వార్షంతో నీక్తమైన ప్రకృతి. ఆనందమైన వాతావరణం.

ఒకనల్లని ఆకారం నలుగురూ వేగంగా నడుస్తున్నది. ఎక్కడా తలదాచుకొనే ఆశ్రయం కనబడలేదు. ఇంకా వేగంగా నడుస్తున్నది. తలమీదనుండి నీళ్ళు రిచారంగా బాడుతున్నాయి. ఆకారం ఇంకా వేగంగా నడుస్తున్నది. దగ్గర ఎత్తైన దిబ్బరీద ఇల్లులాటి ఆకారం. ఆకారం కళ్ళు ముందుకు నడచాయి. కళ్ళు నిశితంగా చూశాయి. ఆయింటికి దూరంగా కొన్ని యిళ్ళు.

పసిరివ తలుపులోనుండి నలుపు పదార్థాన్ని ఛేదిస్తూ ప్రసరిస్తున్న కాంతిరణం. లోపల ఎలుకల కీచులాట. ఆకారం కళ్ళు మెరశాయి. తలుపుతీర్చాడు. ఒక వృద్ధురాలు వచ్చి తలుపుతీసింది. ప్రమిదలో ముఖాన్ని పరీక్షగా చూసింది.

“రా నాయనా! రిడిసిపోయావు. ఎదురు నాయనా నూపు?” అంది. అతను సమాధానం చెప్పలేదు. నలుగురూ నిలబడ్డారు. ఒకరుండుగుడ్డ తీసుకొనివచ్చి యిచ్చిం దా వృద్ధురాలు. తల దుడుచుకొన్నాడు. నూసికల చొక్కా పిండుకొన్నాడు. కొంచెం నలుగురు తగ్గింది. చుట్టు కలయికాచాడు.

ఒక చిన్న మంచం మీద పన్నెండుసంవత్సరాల అమ్మాయి నిద్రపోతూ వుంది. తెల్లని అమాయకమైన ముఖంమీద నల్లని చెంట్రుకలు చిన్నగాలికి బెదుర్లు చెప్తున్నాయి. బరువైన తేవులు రికాం

శ్రేణులమైన భారంగా నిద్రపోతున్నాయి. అకన్నుల్లో ఎంత సోయగం వుంటో అనిపిస్తుంది. చుట్టు కలయికాచాడు. ప్రేలాడుతున్న మొక్కజొన్నకండలు. నలసంచిలోనుండి కనిపిస్తున్న పెద్ద ఉగ్రిపాయలు. ఒక మూలగాదె. రెండు చెక్కపెట్టెలు. ఇంకొక మూల ఎల్ల చిరుగడదుంపలు. ఇంకొక మూల మట్టిపొయ్యి. దాని ప్రక్కన పొంతుకుంభ. ఇంకొకవ్వలోనుండి పిచ్చికల కలవరింతలు.

“ఏ... నాయనా! అకలిగా వుందా?” అంది. “ఐ” అన్నాడు.

కాసిని చిరుగడదుంపలు, ఒక ముంతలో మట్టిగ తీసుకొనివచ్చింది ముసలమ్మ. అతను ఆతంగా తిని, మట్టిగ్రాగాడు. అకలి ఉపశమించింది. చిరిగినదాప మీద ఏనుకొని అలాగే నిద్రపోయాడు. ప్రమిదలో నూనెలేక వత్తి కునుకుతూ నిద్రపోయింది. ఆకాశం ప్రకాంతంగా కన్నులు మూసింది. వర్షం ఆగిపోయింది.

ప్రపంచపు కంటిపాప తూర్పురెప్పలోనుండి అందంగా చూసింది. సరుగుతు వోపులలోనుండి గాలి భయంకరంగా పిస్తున్నది. వెదురుపొలలో నవ్వల జంట రిహారాల చెప్తున్నది.

అతను లేచాడు. బయటకు వచ్చాడు. ముసలమ్మ మొక్కజొన్నలు దంచుకున్నది. ఆప్యాయంగా చూసింది. అకన్నుల్లో ఆనంద గోదరించింది.

“ఏ... నాయనా! బాగా నిద్రపోయావ్. ఏవూరు మీదికి అమ్మ, నాన్న ఉన్నారా?” అంది. అతను యీ ప్రశ్నకు పెద్దరిలుక యివ్వలేదు. కొంచెంవరకు పొంతున్న కాకర చూస్తూ ‘నాకు ఏ వూరు లేదు. మా అమ్మ, నాన్న లేరు’ మనాయానంగా అన్నాడు.

వృద్ధురాలి నుండి శ్రేణుల్లో ఆకృర్యచిహ్నాలు నీళ్ళనూపంలో కనబడ్డాయి.

“ఎక్కడికొచ్చా నాయనా మరి?”

“ఈ పల్లెటూరు చూద్దామని” నిర్లక్ష్యమైన సమాధానం.

‘అయితే నూయింట్లో వుండి పోతున్నావా? ముగ్గురేమీ నాయనా! పెదవులు విరుస్తూ వారిగా అడిగింది.

‘ఎందుకుండాలి? నీ నువ్వను’

‘పరిశీలన నాయనా! నోట్లో అవకుం?.

‘అయ్యయ్య! అయ్యయ్య! ఎక్కడున్నావే. తొందరగారావే! అంది అపిల్లగొంగు.

‘వస్తున్నానమ్మా! అంటూ లోపలికి వెళ్లి బతుకను తీసుకువచ్చింది అపిల్లను.

‘ఎవరితో? నీ మాట్లాడుతున్నావా? అంది నెమ్మదిగా అనుకుంటూ వేస్తూ. ముసలమ్మ మాట్లాడలేదు. పిండి చేబలోనికి తోడుతున్నది. ఆ అమ్మాయి అతివివేకపడి నిలబడింది.

‘ఎవరితో? నీ అమ్మమ్మ మాట్లాడింది ఇండా? గట్టించి అడిగింది. అతిని కేరీ అర్థంకాలేదు. ‘మామ్మా మాడి అడుగుతుందేమిటి? అనుకున్నాడు మనసులో.

‘ఒ! అమ్మాయిలేమో! నీ ప్రక్క వున్నాడులే! అంది మనసు. ఎక్కడా అంటూ చేతులు చాచింది పిల్ల.

అతను అమ్మాయి ముఖం అప్పుడు చూశాడు. అమ్మాయి కళ్ళు నీలిపారలతో కమ్ముకున్నాయి! కంటిపాపలు ఎక్కడో మినుకు మినుకుంటున్నాయి. పెదవులు మాటిమాటికి ఆగ్మకున్నది. కళ్ళవెంబడి నీళ్ళు కారుతున్నాయి. ఆ అమ్మాయి స్రుద్ధిది.

అతను చీకటిపడతాడు. మొదట ప్రకృతిలోని వికృతి జ్ఞప్తికివచ్చింది. మధుర పొరభ్యాసంతో మత్తుగలిచి సులాదిపూవులలో ముగ్గు-ప్రకృతి మొదల మొదలలో ఇరవయ్యవం—చల్లని తెల్లని చందమామలో మచ్చ-అమ్మకం ఉండాలివచ్చి మృత్యులో విషం—ఎవరో ఒక పరమేష్ఠి విచిత్రప్రకృతిగా అనిపించింది. అపిల్ల అతిని చెయ్యి పట్టుకుంది.

‘అమ్మమ్మ! నిజంగా నీయ్.. ఎవరే అమ్మాయి? సంతోషంతో అంది.

‘జరికే వచ్చావమ్మా! రాత్రి వర్షంవస్తే’

‘అమ్మా! ఇక్కడంటావంటే’

‘ఎందుకుంటాడు. ఉండవచ్చు! ముసలమ్మ యింకేం మాట్లాడలేదు. పిండితో యింట్లోకి వెళ్లింది. ఆ స్రుద్ధిపిల్ల మాట్లాడుకుంటూ అతిని చెయ్యి దిద్ది వేసింది. అతిని ఏమిటలాగా అయింది మనసు.

తొమ్మిదిగంటలైంది. అతను బతుకుచేరడానికి సంసిద్ధంఅయ్యాడు. ముసలమ్మ, అపిల్ల మామంగా అంగీకారం తెచ్చాడు. అనుసలమ్మ అతినుంటే భాగంతును అనుకుంది. అపిల్ల మాడా అతినుంటే కలసి మేసి వుండొచ్చు అనుకుంది. ఇంత తిమ్మవకాలంలోనే ఆ ముగ్గురవాడంటే ఏమిటి మనసులోపల పన్నిపాతర్యం ముకుకారం—అనుకుంది మృదులాలు మనసులో. అపిల్లకు అతనుంటే ఎందుకు ముకుకారం విరవడింకో ఆమెకే తెలియలేదు. మృత్యువానికి మృత్యువానికి అనూహ్యమైన, అగోచరమైన రాగబంధం వుండకపోతే అలాంటి భావం వుండవచ్చున్నాడు. ఆ రాగబంధమే అన్యత్తమైనది. అలాగేమైన పీరి — వర్ణంవలేని పీరి, ప్రాకృతమానవుని మృత్యువాస్తుంపంబోనుండి నేటి వరకు అరిగిపోయిగా వ్యాప్తమవుతున్న చప్పుడు చెయని అర్థంబంధం.

అతను బతుకుచేరే సమయానికి ఏతామనగ్గర వాళ్ళపాలంలో పనిచేస్తున్నాడు. ఆ స్రుద్ధిపిల్ల ఏతామనగడమీద నుంచోని బానిలో పెద్దబోక్కన ముంచుతున్నది. ముసలమ్మ నీళ్ళు తోడుతూ, కూరగాయమొక్కలకు పొడులు తీస్తున్నది అతికద్దంగా. ఏతామనగడమీద నుంచున్న పిల్ల ప్రపంచంతో ప్రమేయంలేకుండా ఆకి, జిహ్వా, నిరాకి, విప్రుహలేకుండా నీళ్ళు తోడుతున్నది సర్కులులోని జంతువులాగా.

అతను దూరంగా నిలవబడి చూశాడు—పిల్ల కాయవలోనుండి గలగలమని పరిహాసంగా వచ్చుతూ ప్రవహిస్తున్నది నీటి సందడి—జీవం తెచ్చుకొంటున్న మొక్కల కదలిక—కడులుతున్న చెట్లనీడలు—ముసలమ్మ అవస్థ, స్రుద్ధిపిల్ల పని—నికాలమైన ఆకాశం—పరిశీలన తిరుగుతూ ఎక్కడో ఒకప్పుడు వర్షించే మేఘాలు — సంచారం చేస్తున్న పక్షులు — బాదలు తప్పి చెక్కుతున్న చీమలు—అతిని చీకటి మనసులో కాంతి కలిగించాయి.

‘వచ్చావమ్మా! దగ్గరకువెళ్లి అమ్మాడు.

ముసలమ్మ అక్కలా లేచి నుంచోని ‘నుంచది నాయనా! అంది. ఆ మాటల్లో అతిని కెంతో ఆహ్లాదంతో, అదరగ, అనురాగం కనిపించాయి. స్రుద్ధిపిల్ల వైపు చూశాడు. అపిల్ల పని అపి అతిని మాటలాడుతున్నది మృగన చేరిపెట్టింటున్నది. ఆ అమ్మాయిముఖంలో ఏదో ఆనందంలాంటి కవళిక కనపడుతున్నది. పెదవులు చరిస్తున్నాయి.

అతడు వాల్చిదర్శి చూడలేకపోయాడు. వడక పొగించాడు తండ్రివంతులలోనికి. వెనక్కు తిరిగి చూశాడు. తేలగాచూస్తున్న ముసలమ్మ— స్తబ్ధంగా నిల్చున్న గ్రుడ్డిపిల్ల, వారివైపునుండి విచారకరమైన గాలి. కొన్ని అడుగులు ముందుకువేళాడు. వెనక్కు చూశాడు. ఇంకా నిల్చున్న తనవైపుచూస్తున్న వృద్ధురాలు చేయి వ్రాపుతున్న తీరు నిలబడ్డ గ్రుడ్డిపిల్ల—ఇంకా కొన్ని అడుగులు ముందుకువేళాడు. పూర్వం లాగే నిల్చున్న గ్రుడ్డిపిల్ల, వృద్ధురాలు, ఎదురుగా ఆకులురాలి చీరగొడుగున్న చెట్టు, 'అంతా' అని అడమై తిరిగి వైపు చూస్తున్న లేగమాడి— మరలా తిరిగిచూశాడు. చేయి విడుదలచేసి ముసలమ్మ నిల్చున్న గ్రుడ్డిపిల్ల మునుకు కిరిగింది. తలపు మారింది. వయసాలు ఆర్థాశ్రీనాయి. కాబట్టి ముందుకు సాగలేదు. వెనక్కు తిరిగాడు. ఒక్కటే పడుగు—ఒక్కటే విశ్వాసం. ఒక్కటే దీక్ష. ముసలమ్మ పాదాలపై పడిపోయాడు.

'అమ్మా! నే వెళ్ళిపో!'

'మా నాయకే! మా నాయకే!' కాగలించుకొంది. ముసలమ్మ కన్నుల్లో నీరు చిప్పిలిచాయి. ఏలామనిద మంచున్న పిల్ల మనసులో హర్షం కురిసింది. ముఖంలో సంతోషరేఖలు గ్రుడ్డికన్నుల్లో ఆనందబాహులు.

2

ముసలమ్మ 'కృష్ణదేవా' అనిపిరిస్తే అతడు ఆనందం పొందేవాడు. 'రాధా' అని కృష్ణుడు పిలిస్తే అక్లిల ఉప్పొంగిపోయేది. ముసలమ్మచేరు నాగమ్మ.

కృష్ణుడు రాంకో పకలు చేయించడంలేదు. రాంకోంకికాలం పసిమరా అంది కాని కడుపు అతని మాట తిగపాడకొంది. ఏవో చిన్నపనులు చేసింది. ముసలమ్మ అప్పటివల్లకు అనుకొంటూ వుండేది— తన కొడుకే గవక ప్రతిఫలంలే కృష్ణుడికి లాగా ఉదహరణలు వుండేవి; వృద్ధుగానే తండ్రిని పోగొట్టకుం, చిన్న తనంలోనే తిరిగి దంపుకొని, పొరలుక్రమ్మ దృష్టి లేని కూతురు దిడ్డ రాధకు ఈడుకోడు అయ్యేవాడు అని.

కృష్ణుడు ముసలమ్మదగ్గర వుంటూ ఆర ఎకరం మెట్లలో కూరగాయలేకాకుండా రకరకాలు పూల మెక్కలు తెచ్చి నాటాడు— రుబీ, కాగదామల్లెలు, మల్లీశిగలు, ఎమ్మబాతులు, కనకంబరాలు నాటాడు. క్రమ అనుకోకుండా పసిపిల్లల్ని పెంచినట్లు పోవడం చేయబోగాడు. ఇతడు గమ్యంపొరెంకా సందరిస్తున్న

అతనిహృదయంలో ఏవోకొన్ని తోడికిపలాడింది. మాతృమాతృవంటి ముసలమ్మ— రాంకోం తెలిసిన రాధ అవలంబించేవి అవాదానికి కృష్ణుణ్ణి బంధించివేళాయి. ఇక వారి యోగక్షేమాల్లే తన లక్ష్యంగా నిర్ణయించు కొన్నాడు.

అకాంతిలో పరిమరిచాడున్న నాగమ్మ మన క్షుణ్ణి యిప్పుడు శ్రవంతి దొరికింది. కొడుకువంటి కృష్ణుడు ఎదురుగా వుంటే ఆమెకన్ను ఆమె హృదయం లోకి చూచేది. ఆమె విశ్చింతిగావుంది.

రాధ హృదయం కృష్ణుని దాక్షిణ్యకాగలకల్ల హృదయపుత్రమైంది. ఉపాదాగా మాట్లాడుతూ, చలాకిగా పనిచేస్తున్న కృష్ణుడంటే రాధకు చాల ఇష్టం. అంతేకాదు; అతనింటే అమితధైర్యం. ఎలాంటిదంబంధం లేకుండా తన అమ్మమ్మకు, తనకు సహాయంగా వున్నాడు అంటే అతడు ఎంతో మంచివాడు అనుకుంది. క్రమక్రమంగా కృష్ణుణ్ణి పోషించి అతని ఆకారం హృదయంలో లిఖించుకొంది. గోజాకి గోజా తన భావనా మూర్తికి పగిలి పెడున్నది.

వినుకు విరామంలేకుండా కృష్ణుడు పనిచేస్తున్నాడు. రాధకు ఎన్నో సంగతులు చెప్పేవాడు. ఆమెకు చిత్రింగా వుండేయి అతని మాటలు. అందుకనే కృష్ణుణ్ణి చేపు దెనుకొన్నది. రాధలో, అకాంతిలో అగగారివాడే దౌర్భాగ్యతేవులకు సహాయంచేయడానికి చేపుకు చూడలేకపోవడంలే ఆమె అమ్మమ్మ చెప్పినమాటలు కృష్ణుడి విషయంలో సనస్వతులకయి కుంది. 'ఏమో! చేపుతేమో!' అనుకోలేది. అమ్మమ్మ తనకు గోపాలకృష్ణుడు దయాపరుడని కుచేయనింటి నిద్ర పిందలకు సహాయంచేపాడని, వయినవార్యకు కొంచెం గంగరమని చెప్పగా నిద్ర నిజంగా ఆకృష్ణుడే ఈ కృష్ణుడుగా వచ్చాడేమో అనుకోలేది రాధ.

'రాధాకృష్ణులు' అని నోట్లో అనుకొని కిక్కి పడేది రాధ.

మల్లీశిగలు సాగుతున్నాయి. పూలమెక్కలు పాదాన్ని పొందాయి. కృష్ణుడు క్రమ అనేకమాట లేకుండా కృష్ణుడేస్తున్నాడు. ముసలమ్మ 'నా కన్న తండ్రి! నా దక్కనయ్య' అని ముగిసిపోయేది కృష్ణుణ్ణి చూసి. అమ్మమ్మ ఆకృష్ణుడనవుతున్నాడు చాల అందమైనవాడని, అకాంతం మానసికతలే అప్పు తరిస్తుందని, మల్లీశిగలు పరివరిమాతామతే మాటలునుంటే రాధ 'కృష్ణుడు' చాల అందంగా వుంటాడు' అని తిలకించు

కొన్నది. 'అందం అంటే ఏమిటి?' అనుకుంది రాధ మొదలు ఆనూబు విన్నప్పుడు. ఇప్పుడు అందం అనే మాటకు అర్థం కొంత తెలిసింది—కొన్నింటి, దయార్థి వ్యభావం ప్రాంతం, తీరుగా మాట్లాడితేనే అందం అనుకుంది రాధ. 'ఈ కృష్ణుడు చాలా... అందమైనవాడు. అందరికీ న్నా—అందమైనవాడు..... కళ్లున్న వాళ్ళకు ప్రజ్ఞివాళ్ళొన్న అందంగా కనిపిస్తాడేమో!' అనుకుంది రాధ. రాధ మదిలో కృష్ణుడు నిండిపోయాడు.

రాధ భావఃపారంతో కాలం ఉత్సాహంగా పోతున్నది.

కృష్ణుడు ఎనిమిది మైళ్ల దూరంలోవున్న బస్తీకి వెళ్లి కూర్చోగాయి అమ్మ రాధకు ఏదో తిరుగుదారాలు, క్రొత్త బట్టలు, ఇంట్లోకి దిల్లర పావుగిరి తెచ్చేవాడు. ఆ సమయంలో ఆతను ఒక పిల్లన గ్రోలి తెచ్చుకొన్నాడు. ఒక వాడు పావుత్రం కొంటెయారంగా వున్న కొంచెల మీద నుండి పిల్ల వాయువులు ఆసించాన్ని కలుపుచెబుతూ, గోదవంకలకంఠాల్లో ఉత్సాహాన్ని కురిపిస్తూ, గగనరంగస్థలంలో ఎడయాకుకున్న మబ్బులకు మందగమనాన్ని చేస్తున్న సమయంలో వేణుగానం పోగించాడు తేమమిడి చెట్టు క్రింద.

తీపలు తీపలుగా, తెరలు తెరలుగా, క్రమ క్రమంగా వేణువాదం స్థాయి అంకురొన్నది. ప్రకృతి పరవశమైపోయింది. రాధ సమ్మోహితియైపోయింది. ఆమె కంఠంలో ప్రశ్నలు వున్నాట్యం చెసింది. కోమాంధం కల్గింది. ప్రజ్ఞ కళ్లు ఆనందంతో మెరిశాయి. భావ్య కదాలు రాలాయి.

'అవును నిశం గా ఈ కృష్ణుడు—ఆ కృష్ణుడేమో! ఆ కృష్ణుడు బృందావనంలో, యమునా తీరంలో, గోపికల దగ్గర, గోవులు ఆనందపడేటట్లు, పువ్వులు వికసించేటట్లు పిల్లన గ్రోలి ఉండేవాడని అమ్మమ్మ ఏమిటేమిటో గోడరగా చెబుతుంది. అమ్మమ్మ చూసి డేహమరి! తాని ఈ కృష్ణుడు పిల్లన గ్రోలి ఉండటం చాలా బాగుంది. ఏమిటో ఎంతోమంగా వుంటుంది. ఎట్లా ఉండరాడోమో! అనుకో నేటి రాధ.

మొత్తం మీద కృష్ణుడు రాధ తలంపులో తదాత్మ్యం చెందాడు. ఆమె విశ్వాసంలో సమ్మిరితమైనాడు. ఆతను మాట్లాడుతుంటే హృదయం ఆనందంగా వుండేది ఒక్కోసారి కృష్ణుడు సంతోషంగా 'రాధా! అది పిరి ప్తే ఆమె నుండేలో వేయివసంతాల చిరుగుల మృదుత్వం పిల్ల మొగ్గు ఆయ్యేది.

'ఒక కృష్ణుడూ! మన కందుకురా యాపిల్ల? నవ్వు చానితో మాట్లాడమో!' అని నాగమ్మ అంటే ఒకరకంగా సవ్యేవాడు కృష్ణుడు. అవును రాధ కాల్య ముగ్ధత్వం నుంచెక్కి క్షణానికి దూరి, హృదయంలో వాల్గించేసి 'వా! అమ్మమ్మా' కిందకు రేది.

3

నాలుగు వసంతాలు కాలముఖంలో కోరిన మార్పాయి.

పిల్లగ్గ గగనపు గులాబిరంగు అ గా ధ సా గ రం ముఖంలో ప్రతిబింబం చూసుకుంది. భూదేవి కుంగ ప్ర వాలెన పర్యతాలు ఆకుపచ్చని రంగుపచ్చెన్నది కప్పుకొన్నవి. నూగొని రాకలో కలువలు సిగ్గుతో ముకులించుకొన్నాయి. చూపిడి చిగురు మెసిన కొయిల కన్నెల కంఠవాదాలు ప్రకృతి హృదయాన్ని తిట్టి తేపాయి. ఆకాశంలో మబ్బులు అందంగా ఆడుకులు చేరుకొంటున్నాయి.

మల్లలు, మొల్లలు తెప్పలు రిప్పాయి. గులాబీలు సాగభాన్ని గావ్య స్తంభం గాంచాయి. యాగ పూలు నిట్టారాయి.

వసంతంలో మధుమాసంలాగా, మధుమాసంలో నవపల్ల రంలాగా, నవపల్ల వంలో లతాశంలాగా, లతా శంలో మకరందంలాగా, మకరందంలో మాధుర్యంలాగా రాధలో నవయావన చిహ్నాలు చోటుచేసుకొన్నాయి. ఆమె అందం నూరుగతు లేని ఉదయంలా వుంటే, సంగ్రుడు లేని వెన్నెలలా వుండి, మృగుత్వం లేని ఎలకలంలా వుండి, శేమలేని హృదయంలా వుండి.

నామ్మ జడపత్తాలు ఉడిగిపోతున్నాయి. రాధ, కృష్ణుడు ఆమెకు శేత్రాల్లాగా వున్నాడు. అదిరకుంటే, ముసలబ్బ యుండి పరిస్థితి నూరింది. కృష్ణుడు వాటిని పూల మొక్కలు కన్నులు విచ్చి కలాపితుంటే వాళ్ళోలేమి తిరుగుముఖం పట్టింది. నాగమ్మ కృష్ణుణ్ణి మనుషులో మొక్కుకు నేసి, కృష్ణుడి ఆదిరానికి రాధ మురిపిపోయేది. ఆమెకు కౌతలసిన తన్నీ కృష్ణుడు తెచ్చేవాడు. అతని గుడించి అలా చించి పడితే ఆమెకు చర్యగా అయింది. కృష్ణుడు ఎంత మంచివాడు! ఆతని హృదయం ఎంత విశాల! కృష్ణుడు ఎలా వుంటాడు! బాగా మాట్లాడుతాడు కూడా! తనంటే చాల అభిమాని! అసలు అసలీ వాళ్ళకు గల సంబంధం ఏమిటి? కన్నున్న వా క్షయించినా మంచివాళ్ళే కన్నుమాట! ఏమో! ఎంగుకు సహాయం చేస్తున్నాడుకీ—అని రాధ అనుకో నేది.

అందరికీ కృష్ణుడు కున్నాడు? తనకెందుకు లేవు. అమ్మమ్మ పూర్వజన్మలో చేసుకొన్న పాపంవల్ల శ్రుద్ధి కళ్ళు కద్రాయి అంటుంది. అసలు పాపం అంటే ఏమిటో? అయినా తానొక్కతేనా పాపం చేసింది? ఎవరూ చేయలేదా పాపం?—

ఈ లోకం ఎలా వుంటుందో! అమ్మమ్మ నీకటి, పగలు అంటుంది. తనకేమో అంతా నల్లగావుంది. గులాబీలు, మల్లెపూలు బలే మంచివాసన! అది ఎట్లా వుంటాయో? మరి పిట్టలు...పిచ్చిక...కళ్ళు లేకపోతే ఎందుకు బ్రతుకు? ఒక్కసారి కళ్ళొస్తే! కృష్ణుణ్ణి చూడొచ్చు. అమ్మమ్మను చూడొచ్చు! అంతా చూడొచ్చు—అనుకోకేది రాధ.

కృష్ణుడు చూట్టాడుకుంటే—‘విన్నెలలాగా చల్లగా—ఉదయంలాగా ఉల్లాసంగా—ఏమిటో ఒక లాంటి ఆనందంగా వుంటుంది. ఎందుకోమరి? అసలు.. కృష్ణు డెలావుంటాడు?’ - అనుకోకేది రాధ.

ఒకనాడు సంధ్యాసమయం. కృష్ణుడు ఇంటి ఎదురుగావున్న చూమిడిచెట్టు క్రింద కూర్చోని, కూని రాగం అలవీస్తూ చూమిడిచెట్టును కలయజూస్తున్నాడు. అతని విశిష్టతనిబట్టి రాధనెమ్మదిగా అక్కడకు వచ్చింది.

‘రాధా! ఈ చూమిడిచెట్టు నాలుగేళ్ళకు పూత పూసింది’ అన్నాడు.

‘అవును. నాకు వాసనవస్తుంది. అబ్బ! నాలుగేళ్ళకు పూతపూసింది!’

‘రాధా! మనం...ఆ లోకా ప్రాద్దున...ఎద్దులు నన్ను తిడుతున్నాయని చెప్పానే అప్పుడు ఏమా దిన్ని నాటింది?’

‘అ...చుక్కె...’

‘మానవా! రాధా! కొం ఎంత త్వరగా పడు గడ్డావుందో? నేనువచ్చి నాల్గు సంస్కారాలు అయిందా? ఇదిగో! చూమిడిచెట్టు పూసింది. అనుకో! అక్కడ పొగకచెట్టు పెద్దదయింది. మల్లెపాదలు గుబురులయ్యాయి. గులాబీమొక్కలు బాగా పెరిగాయి. అంతా మరిపోయిందా?’

‘నీ కిందంతా మరిపోవడమే చిత్రంగా వుందా?’ ముఖంలో ఏదో కవలికలు కన్పించాయి.

‘ఏం...నీకులేదా?’

‘అట్టే ఎందుకులేదా? నాకు నేనే చిత్రంగా లేదా?’ హృదయంలో రాధ మాటల్లో కనబడింది.

‘ఓ.. తప్పు రాధా... నేను ఏం చెప్పాను నీకు; ఎప్పుడూ అట్లా అనొద్దు?’ బాగా అన్నాడు.

‘అవును నేనెంచుకు బడకటం...చెప్తూ...ఈ సుద్దికళ్ళు, నీకటి...మొత్తం...ఒకరి ఆధారం...నాబతు కెందుకు?’ అమెకన్నులు ఏడ్చాయి.

‘అదే తప్పు రాధా! బాధ...ఆనందం మానసిక వికారాలు. ఇంతే రాధా!...నీకు కళ్ళులేవని బాధ పడున్నావ్. నేనూ బాధపడున్నా నీకు కళ్ళులేవని? ఏమింది లేదా? నువ్వు శ్రుద్ధికావుండి లోకం ఎంత బాగుంది - అవకొంటావు. కళ్ళులే నీ లోకం శ్రుద్ధిది అవకొంటావు. లోకం సమాధిలాంటిది. నువ్వు ఏదో ఒక రాధా...ఏదోఒకటో. రాధా చూట్టాడేదు. కొన్ని నిమిషాలు గడిచాయి.

కృష్ణుడు చుట్టు కలయజూచాడు. పశ్చిమ దిక్కున నూరుగ్గుడు అస్త్రంకరుడైనప్పటికీ కిరణాలు ప్రపంచాన్ని విడువలేని ఆకల్లాగా బైటకు ప్రసరిస్తున్నాయి. శ్రుద్ధి పర్యవాలమీద నెలవంక. పూత పూసిన చూమిడిచెట్టు. ఆకులు చాలుతున్న చెడుగు పాదలు. అతను ఆనందభరితుడయ్యాడు.

‘రాధా! ఈవాళ్ చాల బాగుంది. మంకురు రం నుతో నూరుగ్గు డ ప్రయిస్తున్నాడు. నల్లని హస్తం మీద వున్న నెలవంక పరమేశ్వరుని జటాజూటంతో వున్న చాలరం ద్రుడులావున్నాడు. అదిగో! మన విశాంబర్గర గుట్టమీద ఈతచెట్టుపై నుండి మినుకుమంటన్న చుక్క. చెడుగుపాదలవర్గర గువ్వలు సంసారాడుకొంటున్నాయి. ఇదిగో! మనచూమిడి చెట్టు పూతకు లేనెటిగలు ముసుగుకొంటున్నాయి. విన్నావా! శేషమ్మగారి తోటలోనుండి కొయిల ఎంత బాగా కూస్తోందో! మల్లెపూలు విరిసి చాలా రాలి పోయాయి. అబ్బ! గులాబీలు ఎంత బావున్నాయి. కాగడా మల్లెల్ని చేతుకు చూగవువ్వలాగా ఎందుకు చేకాడబ్బా...’ ఆగిపోయాడు. ఏడుపు విస్పించింది.

అతను ప్రబుడయ్యాడు. హృదయం విస్ఫుర్తవ అయింది. రాధ ఎందుకు ఏడుస్తుందో అర్థమైంది.

‘రాధా పొరపాటయింది...ఏదో ఉపాయంగా అన్నిటిని చూస్తూ చెప్పానుగాని నా మాటలు నీకు బాధ కలిగిస్తాయనుకోలేదు. అనుకోనిరీతిగా నిన్ను బాధపెట్టారు. నన్ను మీమించు రాధ,’ భుజంమీది కండువతో ఆమె ముఖమీద ప్రవీణున్న కన్నీళ్ళను తుడిచాడు. రాధకిరీంద్రుని విద్యుక్తు ప్రసరించింది.

గుండెలోని కత్తానికి పోటు అధికమైంది. కఠిరం గతుకొచ్చింది.

‘ఒక్కసంగతి చెబుతున్నా రాధా నీకన్నుల్లో నీటి తేరను నీను చూడలేదు. నీ ముఖంలో విషాదాన్ని ఉహించలేదు. నువ్వు ఉత్సాహంగా వుండక పోలే నీను వుండలేదు ఇక్కడ. ఇంకా ఎన్నడైనా నీ కన్నుల్లో కన్నీడుగలవబడే వాకళ్ళు అగ్ని...’

రాధ కృష్ణుడి పిదాలు చేతితో మూసివేసింది. అతడు రాధచేతిని మెల్లగా స్పృశించాడు. అమె చూడకుండా పాటపాడింది. ఆనందం వంత వేసింది. రాధ అతనికళ్ళు చేతితో స్పృశించింది.

‘ఏమిరా పొద్దుపోవడంలా. చెట్టుక్రింద నుంచున్నారేం’ అన్న వాగమృదులులు విని కృష్ణుడు రాధ చెయ్యిపట్టుకొని నడిపించుకొని వెళ్లాడు.

4

విద్రలో రాధకు కలవచ్చింది. కలలో అనుభూతివచ్చింది. అనుభూతి అనుభవాన్ని మనసంచేయించింది. చల్లనిచీకటి...నీళ్ళ గలగల...మల్లెపూల వాసన...గులాబీల సౌరభ్యం...కొయిలకూతి...తిడను పెంజేసుకోపోతున్న కృష్ణునిస్వరూపం...ఆనంద ప్రవాహం...మైకం...మీసలలో విడిపోయి దూరంగా వెళ్ళిన కృష్ణుడు...భయానకమైన అతనికేక...ఆరణ్యం కృష్ణ! అని కేక వేసింది దుఃఖపూరితకంకంకో రాధ.

‘ఏచిప్పిల్ల! కలరిస్తున్నావా! లేవ్వా తెల్లరింది. కృష్ణుడు పూలు కోసుకొని బస్తీకెక్కాడు! అంది ముసలయ్య తిట్టుతూ. కలలోకల చెరిసిపోయింది కలగా లేచింది రాధ.

మామగ్గుడు వెలివీడకు వచ్చాడు. కృష్ణుడు లేక పోవడం రాధకు ఒంటరితనంగా, ఒకరికేమైన భీతావహంగావుంది. మాసంగా మార్చున్నది. అప్పుడే కృష్ణుడు వచ్చాడు ‘అమ్మా’ అంటూ. నక్కు ఎండ బెడుతున్న ముసలయ్య ‘వచ్చావా బాయివా! కాళ్ళు కడుక్కురా. అన్నం తిందువు’ అంది.

రాధ ముఖంలో సంతోషరేఖల చిహ్నాలు. ఉప్పొంగిన మృగము.

‘అమ్మా! బస్తీలో భలే పెద్ద దాక్టరు వచ్చాడు. అబ్బ! చాలమంది గ్రంథీవాళ్ళకు కళ్ళు తెప్పించాడనుకో! నేను ఆసుపత్రివద్దకు వెళ్ళి చూడొ అమ్మాయి వుంది. తీసుకొస్తా అమ్మా! రోండురగా తీసుకురా అమ్మాయి. కాంట్రీ రాధను ఇప్పుడు తీసికెత్తవచ్చు.’

‘ఒకేటాబూ! నీపిచ్చిగాని వస్త్రయ అంటావా!’ అక్కిరెడ్డిగా అంది ముసలయ్య.

‘ఎందుకు రావే. చాలామందికి కళ్ళువస్తే. తప్పక తీసికెత్తాడు. ఏమంటావమ్మా!’

వాగమృదు కృష్ణుడి విశ్వమాన్ని కాదనలేక పోయింది. చివరికు ‘నీరే’ అంది.

ఈమాటలు వింటున్న రాధమనసు సంతోషంతో గంతులేసింది. కృష్ణుణ్ణి గట్టిగా కాగలించుకొందామ అనిపించింది. అతనిపాదాలు ఆనందాగ్రువులతో అభిషేకంచేద్దామ అనిపించింది. అనిని ముఖాన్ని ముద్దులలో నింపి శృంగీకరించా మనిపించింది. కీర్తితంతం అతని బానిసగా వుందామ అనిపించింది.

బస్తీకి ప్రయాణమయ్యాడు. వాళ్ళు బయలుదేరుతుంటే వాగమృదు అయోమయంగావుంది. తన నేత్రావకాశితనం ఆవరించిపట్లు చాడపడింది. రాధకు ఎక్స్ బాగ్రత్రయ చెప్పి ధైర్యంచెప్పింది. అయినప్పటికీ మనశికన్నుల్లో నీళ్ళు తిరిగాయి. ‘వేయంటే భయం ఎందుకమ్మా—అని కృష్ణుడు అన్నతిర్వాత నీమిత పడింది. వాగమృదులు ‘వెబడేంతిరకు నూసింది.

బస్తీలో వెంటార్ల మోతలు, నమలకోలాహలాన్ని విని రాధ అక్కిరెడ్డిపోయింది. కృష్ణుడు ప్రతివాన్ని గురించి ఎంతో గొప్పగా చెప్పేవాడు రాధ బాధపడకుండా. ‘నువ్వుకూడ చూస్తావులే లోకాన్ని’ అనే వాడు. రాధ ఆనందంలో మునిగిపోయేది. అప్పటికి సాయంత్రం అయింది.

హాస్పిటల్ కు వెళ్లాడు. దాక్టరు రాధ కళ్ళు పరీక్ష చేశాడు. ‘కళ్ళురావచ్చు. పారలుమూరి నీ ఆపరేషన్ చేశారు. ఇంతవరకు ఏ దాక్టరుకు చూపించడండా ఎందుకుంచాడు? అయినా భగ్యాలేదు. ఇక్కడ నాలుగు రోజులు వుంచు; ఆపరేషన్ చేస్తాం’ అన్నాడు. ‘కృష్ణుడు మహానందంతో మునిగిపోయాడు. రాధకు క్రాంతిలోకం లోనికి ప్రవేశిస్తున్నాడు అనే భావన కలుగుతున్నది.

అక్కడ ఏర్పాట్లన్నీ సక్రమంగా జరిగాయి. దాక్టరు ఆపరేషన్ జరిగేరోజు తప్పక రావాలి అన్నాడు. తలూపాడు కృష్ణుడు.

‘నేను యింటికెళ్తున్నా రాధా! ఇక్కడ పక్కలు రాగా చూస్తావులే. అమ్మకు ఈసంగతు లన్నీ చెప్పాద్దా నురీ!’

‘అమ్మా నేను ఒక్కదానే; నాకు భయం. నువ్వు వెళ్ళొద్దు.’

‘అల్లా రాధామరి! చెట్లకు నీళ్లు పెట్టాలా? పూలు కొయ్యలా? పానాలు చెయ్యలా? ఇవన్నీ ఎవరు చేస్తాను చెప్పు. లేవు (పొద్దుల పూలు అమృతానికి ఎట్లానూ రావాలిగా.)’

‘లేవు తప్పక రావాలి...తప్పక రావాలి’ అంది. ‘ఓ! అమ్మకు.’

నాలుగోజులు గడిచాయి. ఆరోజు సాయంత్రం అపరేవన్ చేసే పనులయంలో కృష్ణుడు అక్కజేవున్నాడు. అపరేవన్ బయటపడంగా అయింది.

‘ఇదిగో! వారంరోజుల్లో కట్టనివ్వకం. కళ్ళు వస్తాయి. అవును దగ్గరివుండాలి. మళ్ళీవా వస్తావు? తప్పక రావాలి? అమ్మకు దాక్టరు.’

‘రోజూ వస్తున్నావండీ’ అమ్మకు కృష్ణుడు. ‘అట్లే రైట్’ అని చెల్లారు దాక్టరు. దాక్టరుమాటలు విన్న రాధ మనస్సు ఆకాశంలో లేలిపోతున్నట్లుగా, సంతోష ప్రవాహంలో మయిపోతున్నట్లుగా, ఆనంద వ్యర్థంలో విహరిస్తున్నట్లుగా అనుకుంది. ‘వాకు కళ్ళు...వస్తాయి. వాకు కళ్ళు...వస్తాయి...వస్తాయి’ మనసులో అనుకోని తృప్తిపడింది. కృష్ణుని ఆనందం వర్ణనాతీతం.

‘రాధా నీకు కళ్ళు వస్తాయంట! వాకంతో సంతోషంగా వుంది. అమృతం కి సంతోషపడుతుందా? కళ్ళు వస్తాయమ్మకు - అని చెప్పే నీ ఆటోస్ ఎంత యిద యిందనుకోవ్వా?!’

‘అ...నాకు ఎంతో సంతోషంగా వుంది... నే ననుకున్నావా? జీరింకిలో యిలా అవుతుందని... నాకు...లోకం కనబడుంది...నేనూ...; అది సరిగాని అమృతమైతే నాకు నమ్మకం ఉందా?!’

‘ఎలాననుంది రాధా? మనిషిదగ్గర ఓపిక లేక పోయే. లేకపోతే రాకుండా వుండకలదా?!’

‘మరిచిదంట, మామిడిచెట్టు, పొగడచెట్టు ఎలా వున్నాయి?’

‘మామిడిచెట్టు చిన్న చిన్న పిండెలు వేస్తున్నది. పొగడచెట్టులు యిప్పుడిప్పుడే కనబడుతున్నాయి. మరె పూలు, సులాచిలు విరిగబూస్తున్నాయి. నీ దిచ్చిక కూడా బాగా నేవుంది రాధా! అప్పుడప్పుడూ అరుస్తూ వుంటుంది నీకో పమే నేనా?!’ రాధ చిన్నగా వదిలింది.

‘వస్తా రాధా! పొద్దుపోతుంది; ఇంటికేళ్ళటప్పటికీ, కదిలకు. దా పనుకో.’

‘నీ చెయ్యికి కృష్ణ...ఇలా...ఇప్పు...ఇక్కడ మనుషులు లేరుగా,’ అంది, కృష్ణుడు చేరిన అంది

రాడు. రాధ అతనిచేతిని ముప్పికంగా తన స్నిగ్ధకపోలాలమీద రాసుకోవ్వది. క్రొత్తగా ప్రసరించిన రాడిలే భ్రమలోని లేఖలతో సామ్యంకలిగిన అనుభూతితో ముడుచుకున్నది.

కృష్ణుడు కొంచెంసేపు మానంగావుండి తెమ్మడిగా చెయ్యిలాక్కిరి ‘వసారాధా’ అని చెప్పిపోయాడు. రాధ కృష్ణుణ్ణిగురించి ఆలోచిస్తూ ముప్పు ప్రిలో పడింది. ఆమె భావనాప్రపంచం, వ్యక్త ప్రపంచంగా మారిపోయింది. దానిలో అప్పడతేలు...నిద్రపుముకాని ఆకారాలు...

పడకొండవ రోజు...కృష్ణుడురాలేడు. అరోజు కట్టు విప్పలేదు. రాధ అనురతతో కృష్ణునిరాకకోసం ఎదురుచూస్తున్నది. రెండుసార్లు దాక్టరు ఆడిగాడు. ఇంకా కృష్ణుడురాలేదు. తన ఆలోచనలపరివర్తనలో మిలితమైన కృష్ణుడు-తన ఆలోచన ఆశ-తన సంరక్షకుడు, తన పర్యవసం...ఇంకా రాలేదు? ఎందుకు రాలేదు? రాకుండా వుండేదే! కళ్ళు విప్పగానే అతినిశాంతి మాడాలని వున్న రాధ మనసు అంతోకేపడింది. మనస్సులో అనుకుంది రావాలి...రావాలి...అని. కొన్ని నిమిషాల్లో కట్టువిప్పలేదు. కృష్ణుడు రాలేడు.

కట్టు విప్పగా, విశాలవయసాలమీద కనురెప్పలు భారంగా, బద్ధకంగా పోయగంతో, ముసుమరంగా—దృష్టికి అంధత్వానికి మధ్య తేరల్లాగా లేచాయి—కంటిలోకి వెలుగువచ్చుతుంది...వెలుగులోకి కంటికిరణం ప్రసరించింది...క్షణం చీకటి...మరుక్షణం దృష్టి...దాక్టరు కవులున్న ముఖం...అతని కళ్ళు, వదలులు తెలు విట్టలులో...చెలాకీ కళ్ళు. బయట ప్రకాశమైన వెలుగుడు. పైనవిశాలమైన ఆకాశం...పలచని మబ్బులు, సన్నని...రుబురు నిద్రాక్షేపాలు...తాలుకున్న ఆకులు...చెట్టు మీద కిక్కిరింపు...కన్నుల నిలకలు...చెట్లక్రింద మందారచెట్టు...రానిపోయిన ఎత్తనిపూలు రంగురంగుల పూలమొక్కలు...నిండు కదలిక...వాటిపైన సీతాకోకచిలుకల సంచారం...ప్రేమనిహారం...పద్మనిగడ్డి...కాటికి కడులుతున్న వాటికంటులు...ప్రక్కన కోడునివైన నడుమున్న మనుషులు...చిత్రవర్ణం...ప్రపంచం. లోకాన్ని రాధ చూసింది. లోకం రాధను చూసింది. అప్పుడే పుట్టిన జ్ఞానగలగళిమృతంగా రాధ విసుపోయిచూస్తున్నది. కళ్ళున్న పనుషుల జీవితంలో తోలియాపున ప్రసరింపజేసింది రాధ. తనకు తానే క్రొత్తగా వుంది.

మరుక్షణంలో రాధకృష్ణదయలో కృష్ణుడు మెదిలాడు. ఎలావుంటాడు? చీకటి అందరికన్న బాగుంటాడు! దాక్షరకన్న బాగుంటాడు! లోకంలో అందరికన్నా బాగుంటాడు! చూపులో... చూపులో ప్రతి విషయంలో బాగుంటాడు! మూర్తినించిన మార్గం లాగా వుంటాడు. కృష్ణుణ్ణి చూడాలి... రాధకృష్ణ కోరికున్నాయి. కృష్ణుడి మాటలు వివారి... కేవుల యాచించాయి. ఆత్మ స్వీకరించాలి. రక్షణ ప్రత్యక్షులు అర్పించింది. నయనాలు రెప్పలు విప్పకొన్నాయి. హృదయం కనాటాలు తెరిచింది ఉత్సాహం ఉరకలు వేసింది... ఉద్వేగం పరిధి దాటింది...

మరుక్షణంలో నాగయ్య జ్ఞప్తికి వచ్చింది. అయ్యయ్య... ఎలావుంటుంది? తన కేరీరాన్ని కమిచే తేలిక ముద్దు పెట్టుకోవాలి. తనకు సహృదయిని ఆమెను పూజించాలి. తనను పిరిచిన ఆమెకు ప్రాణం యివ్వాలి. తనను అనునయించి ఆమెను అభినందనలు చేయాలి.

రాధకు ప్రీతిపాత్రమైన వస్తువులు... స్వృతిగా నిర్దుష్ట ఆకారవిహీనంగా మిసిగా మనసులో కదిలాయి. అనందం లభించింది. అనుభూతులకు ఆలోకం వచ్చింది యథాస్థితికి వచ్చింది. ఎదురుగా దాక్షణ చిరుసత్వం.

‘ఏమండీ... మా కృష్ణ... రా... రే... గు’ అంది దిలకుగా రాధ.

‘వస్తాడులే గాని మత్స్య క్షేమమానుకోవి పనుకో; పర్వ! పేకేకే!’ అని వెళ్ళాడు దాక్షణ.

రాధ కృష్ణుణ్ణి మనలయ్యకు తిరుమకొంటూ కన్నులు మూసింది. సాయంత్రం అయింది. రాధను చూడడానికి చాలమంది వచ్చారు. ఆమె అందాన్ని కళ్ళతో ఎంగిలిచేతా. రాధ ప్రతివారిని పరిక్షిగా చూసింది. ప్రతివారిని కృష్ణుడుతో పోల్చుకుంది. కృష్ణుడు వాళ్ళిన్న అంశంగావుంటాడు... ఎంతో బాగుంటాడు. అనుకోనే. రాత్రి అయింది. కృష్ణుడు రాతేను. ఎందుకురాతేను? ఆకేప్రశ్న ఆమె మనసులో పరిపరచేద్యమింది. తను ఒక్కరే ప్రపంచంలో ఏకాకిగా, విక్రమిక్రమంబున్నా నదిపించింది. ఆమెకన్నులు అశుభ్రావృత్తి వాయి. ఏర్పి నిద్రపోయాయి.

తెల్లవారింది. రాధ నూర్వీరయ్యాన్ని తొలి పారిగా చూసింది కాకుల అంపులు, ప్రాణికాపు ప్రత్యేక వాతావరణాన్ని నిశ్చయంగా పరిశీలించింది.

మనసులో ఏకేకాభావాలు క్రమశ్చక్రవాయి. ఆరోజు కూడా ఎంతోమంది రాధను చూడడానికి వచ్చారు. అందాన్ని దర్శించారు. రాధ ప్రతివారిని చూసి కృష్ణుణ్ణి గొప్పగా మనసులో ఊహించుకొన్నది. మధ్యాహ్నాన్ని సాయంత్రం ఆక్రమించుకొంది. రాధకృష్ణదయం ఉత్కంఠతో ఉరకలు వేస్తున్నది. కన్నులు మూసుకోని ఆలోచిస్తున్నది.

‘రాధా!’ సంతోషపూరితమైన కంఠస్వని వినిపించింది. నాగవ్యరం నిస్వనానికి కమనం విప్పిన కోడై త్రాచులాగా రాధ ఉపైక్తుగా రేచింది. ఆతనిదికంకం! తన ఆకేమాను! దయానిధి; తను అందంగా ఊహించుకొన్న సుందరికంకం. రెప్పలు పరియించి చూసింది ఎగురుగా కృష్ణుడు. చూస్తూనే పోయింది. గగనాగ్రం నుండి పాతాళంలోని కలన కలాపలయినా పడి చిగురు పల్లె పోయింది ఆకాశం. చల్లని నీటితుంపకుల వర్షిస్తాయనుకొన్న మేఘాలు అగ్నికణాలు వర్షించాయి. కృష్ణుణ్ణి చూడలేకపోయింది... ఎజ్జరిజాట్టు, వికారమైన నల్లనియలు, ఎక్కడోవున్న కళ్ళు. బండ్ల పెనవులు, మెళ్ళోతుండు, కావిరంగు బట్టలు, నవ్వి వికీరం. కళ్ళుభారంగా మూసుకొన్నది. కన్నుల్లో క్షణంవేపు మీటి, హృదయంపై క్షణంవేపు నల్లనినీడ, మెనకు పారలలో కొంచెంవేపు అధిక ఉష్ణం. మనసులో చిటి నరుకుల మరుగులోని వికేబల్ల విస్వనం - ఊహించుకొన్న కలనిరలెల చిగుకోసం నిత్యాపాట - ప్రకోపించినరక్తపు ప్రంభం - కళ్ళు మూసుకొన్నది. కృష్ణుని ముఖంలో ఉత్సాహం తగ్గింది. సువక్రమైన వత్స నివ్యాకు.

‘నేనే రాధా! నిన్నరాతే పోయా. ఎదులు వన్ను తిరుమకొని పోచిచాయి. అందుకని రాతేను. అయ్య అవిలు తోటకొప్పులు అంది. కానీ నేను వచ్చా రాధ. నీకు క్షేమ వచ్చాయి. నాకు ఎంత ఎంబరంగా వుందనుకొన్నావ్. అబ్బ! నాకు ఏమిటో లాగావుంది. అయ్య ఎంత సంతోషమిస్తున్నా! భావన్నా వా రాధా? నాకు ఏమి నుట్టాడలో తెలియటం లేదు రాధా, నీకళ్ళు బాచున్నాయి కదా? వంట్లో కులాపాగా వుందిగా? ఏమన్నా అనుకొంటా వేమీ నడకొన్నాను. నుట్టాడు రాధా. దాక్షణు రెల్లపొద్దున యింటి తిను తెల్లమన్నాడు. కను రాత్రి యిక్కడేవుంటా. బాగావున్నావుగా? ఆహ్లాదకర గోపరించింది చూడల్లో.

రాధ గొంతు పెగల్లేదు. నెమ్మదిగా రెప్పలు విప్పి కృష్ణుణ్ణి చూసి మళ్ళా కన్నులు మూసుకుంది. ఆమె మనసులో ఆశకు విరాళం మధ్యవుండేసిరి, రావ నకు వాస్తవానికి మధ్యవుండేసిరి, వెలుగుకు చీకటికి మధ్య వుండేసిరి, కల్పవకు కలకు మధ్యవుండేసిరి నడయాడింది. కళ్ళ చివరలలో నుండి ఆక్రూరలు. ఆమె కళ్ళిని కూడ దీసుకొన్నది. ఆమె అధరాలు స్పందించాయి.

‘శేను రాగానే వున్నాను కృష్ణ! చాలా బాగున్నాను. నా కళ్ళు రాగా చూడగలుగున్నాయి. శేను చూడేది ఇక్కడ విడువ్నాయి చెప్ప. నా పరిస్థితి ఆలోచనలలో వుండిగా? ఎదురుగా ఏమీ కనబడలేదు. అంత అగమ్యం గావుంది.’

‘అవును రాధా నువ్వు చెప్పింది విజం. నువ్వు ఏమీ చూడలేవు యిక్కడ; ఇంటివద్దగ అయితే మామిడి చెట్టు... పొగడ చెట్టు... నీ పిచ్చిక...’ ఫాల భాగంలో గీతలు కవిించాయి.

రాధ నవ్వింది. ‘పొగడపోయే సమయపు చివరి చిరువత్సలాగా నవ్వింది. హృదయంలో ఏడుస్తూ నవ్వింది. ఏమీ చెయ్యలేక నవ్వింది. నవ్వలేక నవ్వింది. కృష్ణుడు బయటకు వెళ్ళాడు; రాధను నిద్రపొమ్మని చెప్పాడు.

రాధ మనసులో ఏడ్చింది. తాను అనుకోన్న దానికన్నా విషమంగా పరిస్థితులు పరిణమించాయని వ్యధతో క్రుంగిపోయింది. కర్తవ్యం ఏమిటో అర్థం కాలేదు. ఏమి జరుగుతుంది? ఎంచెయ్యాలి? కర్తవ్యం తోనడలేదు. చూస్తూ చూస్తూ మనస్సుకు యివ్వంకాని దాన్ని ఎలా ఎన్నుకోవాలి? నానవలేని పువ్వును ఎలా ఆహ్వానించాలి? మృగశృంగ అని తెలిపి ఎందుకు పరుగెత్తాలి? ఆతను మానసికంగా మంచువాడు, జేవుడు... కాని భయపడి... తనపాలిటి రక్షకుండు... కాని—ఎలా? అటువంటివ్యక్తితో ఎలా ప్రకర్తిం చాలి? జీవితానికి భావిక మధ్యవుండే సమస్య ఎలా పరిష్కరించుకోవాలి?..... అని మనసులో సమస్యలు క్రమ్ముకొన్నాయి.

ప్రకాంతమైన పడుద్రంలో ఉత్తరంగా తరంగాల్లాగా, ఆకాశంలో వికసించిన పూలకేకులు ప్రచండమైన గాలిలో నలుగుతున్నవిధంగా, మధురమైన గావంలో అపకృతిలాగా, ఆనందంలో ఆజేవనలాగా మనస్సులో సమస్యలు. చీకటి లోకాన్ని ఆక్రమించు

కొంది. చీకటి రాధ మనసులో చోటుచేసుకుంది. ఆమె రెప్పలు చీకటిని ఆహ్వానించాయి. నిద్రాజీవత కాగ లించుకొంది. మనస్సు ఘనీభవించింది.

తెల్లవారింది. రాధాకృష్ణులు యింటికి బయలు జేరారు. రాధ ప్రతిపక్షపును క్రొత్తగా చూసింది. కృష్ణుడు అన్ని సంగతులు చెప్తున్నాడు. కాని రాధ ముఖావగాళివుంది. తొమ్మిది గంటలైనా, ఇంటి సమీపానికి వచ్చాడు. మామిడిచెట్టు, పొగడచెట్టు, జేప చెట్టు, విశామ, పాలం, పూల యిక్కలు—భారత కళ్ళలో కనిపిస్తూవుంది. అంత క్రొత్త ప్రపంచం... క్రొత్త భావాలు... క్రొత్త అభిలాషలు... దైవ్యం... అగమ్యం... సమస్యలు.....

ఎదురుగా ముసలమ్మ ఆనందభాష్యులలో క్రొత్త జన్మలాగా భావిస్తున్న ముసలమ్మ రాధ వేగంగా నడిచింది... ముసలమ్మ కాళ్ళమీద పడిపోయింది. కన్నుల్లో నీరు దొరింది రాధకి. ‘మాతల్లికి కళ్ళొచ్చాయి. మాతల్లికి కళ్ళొచ్చాయి’ ఆనందంలో అంది ముసలమ్మ. రాధ కిరియాన్ని ప్రేమతో నిమిరింది. రాధ ప్రతిచెట్టు దగ్గరకు, ప్రతివట్టుదగ్గరకు వల్లి పడకరించి వచ్చింది. నాగమ్మ, కృష్ణుడు ఆనందంలో మునిగిపోయాడు.

రోజులు భారంగా గడుస్తున్నాయి. రాధ పూర్వం లాగా కృష్ణుడితో కలసివుండటంలేదు. ఏకా ఆలోచిస్తున్నట్లు వుంటుంది ఎప్పుడూ. అకారణంగా విడుస్తుంది. నిద్రలో కలవరిస్తుంది. కృష్ణుడికి ఎదురుగా వుండలేక పోతుంది. అలంకరించుకోవడం కూడా లేదు. మనస్సుకు ఏమిటో క్రొత్తగా వుంది, మనసులో లోతులు చూసే కత్తి ఆమెకు లేదు.

కృష్ణుడు రాధకు ప్రార్థనగా అర్థంచేసుకొన్నాడు; దానికి అనుగుణంగా ప్రవర్తిస్తున్నాడు. అతని హృదయంలో నీలులు ప్రచివట్టుగావుంది. పూర్వంలాంటి ఆనందంలేదు. రాధ చూట్టాడంటే లేదు. ఏకాకో పరాయి మరిపిరి మానెనట్లు ప్రవర్తిస్తున్నది. నవ్వుతో చూట్టాడంటే లేదు. కనిపించుకుంటే చూడడంలేదు. అతను కురులి పోయాడు. క్లుప్త రాక పూర్వం రాధకు, క్లుప్త చచ్చివెళ్ళాక రాధకు యెంత పాలికవుందో పోల్చు కున్నాడు ‘రాధ మారిపోయింది... రాధ మారిపోయింది. ప్రతిధీనం పోయి మూగివెనం వచ్చిందే అన్నట్లు మారిపోయింది’ అని అనుకొన్నాడు.

కోలాలు భారంగా గడుస్తున్నాయి. ఆవాకు పార్లమెంటు, పశ్చిమదిక్కున కొరుమేఘాలు.

‘కృష్ణదూ! రాధ పెండ్లిసంగతి ఏం జేయాలి. వాకు అంతుకట్టడంలేదు. ఏమిటో అదివరకంత చలాకీ లేకుండా. నువ్వు ఏం జెప్తుతా?’ అంది వాగమ్మ.

‘జేతుండగా నీకందుకమ్మ! భాగ. అన్ని పంకాలు చూడకో నేనాల్టి నేనున్నాగా? రాధకు ఏం లోటు వస్తుందమ్మ! నీవీచ్చిగానీ? అన్నాడు. అంతలో రాధ ఇంట్లోకి వచ్చింది. కృష్ణకు బయటకు వెళ్లాడు. రాధ కళ్లలో ఏదోబాధ వ్యక్తమవుతున్నది.

‘అమ్మమ్మ! నేను కృష్ణుడిని చేసుకోను. అసలు ఈ యింట్లో నే వుండవూ, వాకు కళ్ళు వచ్చేటట్లు చేసింది యిందుకా అమ్మమ్మ! వాకు యివ్వడంలేదు. ఏమాత్రం యివ్వడంలేదు! అని చందె పగిలేటట్లు ఏడ్చింది.

వాగమ్మ వోరు తెచ్చి అలా నే వుండిపోయింది. మాట్లాడలేకపోయింది. ఆ మాటలు విన్నకృష్ణకు ఇంట్లోకి వచ్చాడు. అతినికంట్లో రక్తపుత్రీలు, వృద్ధ యంతలో బాధాతరంగాలు, ముఖంలో చీటిరేఖలు తెరచి తెరచిగా కొనవస్తున్నాయి. రాధ బయటకు వెళ్ళిపోయింది.

‘ఆ...ను...రాధా...’

‘ఎందుకు?’

‘మా.....ట’

‘ఏం మాట? బయటకు మాట్లాడండి.

‘రాధా...నువ్వు—నన్ను...అర్థం చేసుకోలేదు. అసలు...వా ప్రక్క నిన్ను కలలో నూదా... ఉపొంతుకోలేదు రాధా...నువ్వు...నెక్కడున్నది... నేను...రాయని. నువ్వు మంచిదానివి...నేను వికారిని...ఎందుకూ పనికిరానివాణ్ణి. మొదట్లో అన్ని సంగతుల చెబుతానుకోన్నాను కాని...నీకు మనశ్శాంతి లేకుండా చేస్తూ నేమిదాని చెప్పలేదు రాధా. ....నువ్వు ముఖంగా...వుండాలి—నీ... కన్నుల్లో...తనీ కనబడకుండా...నువ్వు... ఎక్కడకు...నెళ్ళి పోకుండా...నీ...ముఖంలో... ఎప్పుడూ...విచారం... తొంగిచూడకుండా...నీ... మనశ్శాంతికోసం...యివ్వు...జే...నెల్లా. రా..ధా.. అమ్మని...కాగ్రతిగా...చూడు...నువ్వు...చాలా..

మంచి దానివి...నీకు...మంచి...ధర్మ...కస్తాకు... నీ జీవితం...రాగా గడవాలి...అంతే...వానికరికోరిక రాధా...’ అని వాగమ్మనైపు తిరిగి...‘నేనువస్తా... నమ్మా... రాధ...వా... గ్ర...పుల...మొ... క్కలు.....వాకు...సంతో...సంతోషంగా... వుం...నమ్మా...వస్తా...నమ్మా...వస్తా, రా..ధా., అమ్మా...నన్ను...కలలో...అనుకో...అమ్మా... వస్తా’ ఇట్లు అంతా ఒక్కసారి కలయజాలి బయట ప్రకృతిని సానునయంగా చూసి కన్నీళ్ళు కుడుచు కోన్నాడు. వెనకకు తిరిగిచూడకుండా బయట చేరాడు.

వాగమ్మ చందెలో తడిలేదు. కళ్ళలో నీరు యింకిపోయింది. నోరు పడిపోయింది.

రాధ శిల్పతతిమలాగా, అచేతంగా, స్వబంగా, మూగగా, పిచ్చుగా నిలబడిపోయింది. కబోలాలమీద కన్నీరు ప్రవహిస్తున్నది. విరంతిరం ప్రవహించేటట్లు ఉండవలసివుంది.

ఆకాశం నిండుబోట్టుగా పెట్టుకోన్న చంద మామను వశ్యమిద్దిన నల్లని మేఘాలు క్రమ్ము కోన్నాయి. రాత్రి కాంత నిశ్వాసం ఉద్ధృతంగా వీచింది.

వెన్నెల ముప్పుల మాటున దాగింది. చీకటి నైవరవిహారం చేసింది.

మొదట ఆకాశపుదయాన్ని పరులగొట్టింది. ఆకాశం చిన్నాభిన్నమైంది.

వీరులపాటుకు మావికొమ్మ పెరుక్కునుంది. పొగడకొమ్మలు రాలాయి.

మల్లపాదలు వణికాయి. చురచి మొక్కలు తల వంచుకోన్నాయి.

రాధ కన్నుల్లో వీరును మరుమిట్లు ప్రతిబింబించాయి.

కన్నుల్లో వెలుగురు వృద్ధులలో వెలిగింది.

‘భగవాన్! వాకు కళ్ళెందుకిచ్చావ్...వాకు... కళ్ళెందుకిచ్చావ్’ అని రాధ వీధుగా కూలిపోయింది.

మొదట ఆకాశం వెలుగురు యిచ్చింది.

చూరంగా వణుకుతున్న చుక్కలు ముప్పు నువ్వుటి కప్పకోన్నాయి.

వీరబ్రహ్మముగారి కాలము

శ్రీ కొండూరు వీరరాఘవాచార్యులు

శ్రీ కొత్త భావయ్య చాచరిగారు 1959 పెప్టెంబరు నెల భారతిలో “గోవింద వాక్యాలలోని చరిత్రాంశాలు” అని ఒక వ్యాసమును వ్రాసియున్నారు. చారిత్రకులదృష్టి బ్రహ్మముగారి కాలజ్ఞానము మీదికి, గోవింద వాక్యాలమీదికి ప్రపంచములు ఎంతగా నోసంత పింపదగిన విషయము. బ్రహ్మముగారు ఒక అపారధార తాండ్ర మహాపురుషుడు. ఆంధ్రదేశమునకే గాక యావత్ భారతదేశమునను - ఇంకను విశాలముగా విచారించిన ప్రపంచముననుగూడ నలయు సంస్కారములను, సంకేతములను నూచించి ఒపరిగిన మహాజ్ఞాని. అనేకులు మహాపురుషులు సాధకులుగా పుట్టి తమజీవితముం దేయొగమునో అనుష్ఠించి, తాము తిరించి లోకమునకు తరణోపాయమును బోధించి పోవుచుండుదు. ఈ మహాపురుషు డెట్లు లోక నిర్దుకుగానే అవతరించి ఆయా సాధనములను ఆర్యముక్తికిగాక లోక సంగ్రహార్థమై తానాచరించి లోకోద్ధరణము చేసినట్లు గ్రహింపగలము చున్నాము. హిందూ మహమ్మదీయోకమత్యమున కొంత దోసగిన కృషి యేమి, అర్హులైనవారు హూర్నరై నను చందాలులై నను హైందవేతరులైనను వారికి ఉపనిషద్రహాయనము నందించి తరింపజేయుటలో నేమి, రజస్వలానంతర వివాహాది సంస్కారములు, చేతిపనలు, శిల్పము, యోగాభ్యాసము మొదలగువానిని ప్రోత్సహించుటలో నేమి, కులభేద ప్రాధాన్య నిరాసములో నేమి తతకు చూపిన బాటలు జగదారాధ్యులు. వీర బ్రహ్మస్వామి జీవితములో పైగుణము లన్నియు నొక యొక్క; కాలజ్ఞానరూపమున భవిష్యత్విషయములను వక్కాణించుట ఒకయొక్క. బ్రహ్మముగా రవగ నే కాలజ్ఞాన ప్రవక్తగానే తాతకు మనుష్యుల మనస్సులలో ప్రవేశించును. కనుక బ్రహ్మముగారి కాలజ్ఞానమును మనము చిన్న చూపుమాడక అంపలి ప్రతిఙ్గమును బాగదుకతతో విరికిరింపవలసి యున్నది. అంతేకవాక్యములు గూఢార్థ బంధురములు. బ్రహ్మముగారి తత్వములలోను, కీర్తనలలోను “రూపకారి కయోక్తియు, వర్గిరీకపక్షిణము అవ్యదుర్లభములై

యున్నవని శ్రీ వేటూరి శివరామకృష్ణుగా లోకబోధాసియున్నారు. ఇట్టి మహనీయుని రచనలను చారిత్రకులుగాని, తార్కికులుగాని, రాగద్వేషములకు వశులుగాక సముదారమున దృష్టితో పరికిరించి యువ యోగించుకొనుట సమంజసము. ఈ ప్రయత్నమును ఆంధ్రదేశములో తొలిసారిగా చేసిన శ్రీ భావయ్య చాచరిగారు ఆంధ్రులకు మార్గదర్శకు లయవారనుట సరియము.

భారతి వ్యాసములో శ్రీ భావయ్య చాచరిగారు గోవిందవాక్యములలోని అనేక చరిత్రాంశములను ప్రస్తావనచేసి సమన్వయము చేసినారు. వారు చూపిన చరిత్రాంశములు పెక్కులు శ్రీ. క. 18 వ శతాబ్దికి సంబంధించినవిగా నున్నవి. ఉండవచ్చును. ఒకవాక్యములో వారు “జరిగిన సంగతులనే భావి విషయములుగా వ్రాసి తాతకు జనులలో నద్భుత కాలజ్ఞానిగా కేరొందెను.” అని వ్రాసినారు. ఈ వాక్యమును బట్టి యాద వ్యాపక రై బ్రహ్మముగారి కాలమును పాటించి నట్లు లేదు. బ్రహ్మముగారి జీవితకాలమును దృష్టిలో నుంచుకొన్నయెడల వారంత పాహసముగా వ్రాయదు. త్రికాలవేదియగు బ్రహ్మముగారి మహిమకు చాచరిగారి వాక్య మపకర్షను గూర్చుచున్నదని తదేజ్ఞులు బాధపడవలసివచ్చినది. కావున ఈ వ్యాసమున బ్రహ్మముగారి జీవితకాలమును గూర్చి వా పరికిరించినంతవఱకు పాఠకులకు నిశ్చించుట వా కర్తవ్యము.

నేను 1949 ప్రాంతమున వీరబ్రహ్మముగారి చరిత్రాంశములను పరిశోధన చేయుటకు పూనుకొని కొంత వఱకు కృషి చేసియుంటిని. తత్ఫలితముగా వీరబ్రహ్మస్వామి శ్రీ. క. 1604 మొదలుకొని 1680 ప్రాంతము వఱకు నుండి తన లీలలను మహిమలను ప్రదర్శించినట్లు కొన్ని ఆధారములను సంపాదించుకొనినాడెను. కాగా 17 వ శతాబ్ది పూర్తిగా ఈ మహనీయుని చరిత్రోదంతములతో నిండియున్నట్లు తోచుచున్నది.

బ్రహ్మముగారు నేటికి మూడారు మూడువందల మేండ్లకు పూర్వమున్నారని ఆచున శిష్యులును భక్తు

అను చెప్పచుండుదు. కందిగుల్ల తుపల్లిలోని బ్రహ్మము గారిమూము పరిపాటులును ఇట్లే చెప్పచుండుదు. మఱయులో బ్రహ్మము సమాధిలోపాటు తద్యంతయుల సమాధులును పెమ్మలన్నది. ఒక్క సమాధిమీదగూడ సమాధిచెందినవారి సమాధికాలము కా సమరూపముగా చెక్కబడిలేదు. అట్టి కా సమమలే ఆ సమాధులయందున్నచో కాలనిర్ణయముపకు మనము పరిశోధన చేయ వలసినయొక్కటయే యేర్పడెడిది కాదు. ధిక్రాలు చెప్పే ప్రకృతిప్రరాగములను బట్టియే మనము కాలనిర్ణయము చేయరాదుగదా! కావున బాహిరమును, అంతరములనున కొన్ని దృష్టాంతములు దొరకినగాని పరియర కాలమును నిర్ణయించుట ససంజనముకాదు. ఇందుకు బాకు దొరకిన యాధారభూతి గ్రంథము లిది:

1. 1987 లో కందిగుల్ల యపల్లె నివాసియుగ శ్రీ చాటుకొండ సుబ్బయ్యగారు రచించి ప్రకటించిన "శ్రీ వీరబ్రహ్మముగారి జీవితచరిత్రము".

2. 1920 ప్రాంతమున శిల్పపాకరవిరుదాంకితులు శ్రీ తటికొండ వెంకటరాఘవాచార్యులుగారు వ్రాసి ప్రకటించిన "వీరాచార్య చరిత్రము".

3. "కాలజ్ఞాన తత్త్వములు" అను పుస్తకము.

4. కాగిరిములమీద వ్రాయబడిన 'కాలజ్ఞానము' అను గ్రంథము,

5. కవిశేఖర వడ్డెపాటి నిరంజనకాశ్రమి గారు రచించిన "కల్యాణకాముని" అను పద్యకావ్యము.

మద్రాసు ప్రాచ్యరిఖిత గ్రంథాలయములో మొకంతిదరగాదు సంపాదించిపెట్టిన గ్రామచరిత్రలు (క్రేఫీయరులు) కొన్ని చూచితిని గాని వాని యందు వలసిన యంశములు దొరకలేదు. ఇంకను గాఢముగా పరిశీలించినచో ఏమేని యాధారములు దొరకు సేమా!

కాల నిర్ణయము

మఱయులోనున్న ఒక కాలజ్ఞానగ్రంథములో బ్రహ్మముగారి పూర్తియన ఈశ్వరమృగాదు సమాధి యైన కాలము కలియుగాబ్దములు 48718 పరియైన విశ్వతి సంవత్సర చైత్రశుక్ల విదియ సోమవారమని వ్రాయబడియున్నది. నేటికి కలికతాబ్దములు 5(80, కాగా ఈశ్వరమృగాదు సమాధిపొంది నేటి 189 సం వత్సరములు. ఈశ్వరమృగాదు 98 సంవత్సరముల పూర్ణజీవితమును గడిపి తత్త్వవిద్యాప్రచారముచేసిన

దని ప్రకటియున్నది. ఆ మె మహాయోగిరియ, బ్రహ్మ చారిణియు గావున 98 సంవత్సరముల పూర్ణజీవిత మును గడిపినదను ప్రసిద్ధి అనుభూతముగాదు. అప్పు డామె జననకాలము కలియుగ సం॥ 4776 అనుచున్నది. బ్రహ్మము జీవసమాధిని ప్రవేశించునప్పటికి ఈశ్వరమృగాదు 10, 12 సంవత్సరముల వయస్సుగలవారిట, ఆ పది రెండు సంవత్సరములు కలపుకొన్నచో 4788 ప్రాంతము బ్రహ్మముగారి సమాధికాల మగుచున్నది. కాగా నేటికి 272 సంవత్సరములవాడు బ్రహ్మము సమాధి యైనారని తేలుచున్నది. తరముపకు ముప్పది సంవత్సరములని లెక్కచూచిన నేటికి తొమ్మిదివత్సరముల వాడు బ్రహ్మముగా రున్నారని చెప్పటకు వీలగుచున్నది. దీనికి దగినట్లు బ్రహ్మముగారినుండి నేటివఱకు వారి వంశిపరంపరలోనివారి సమాధులు తొమ్మిది బ్రహ్మము గారి మతములో నేటి కగవడుచున్నది. కనుక క్రీ. శ. 1687 ప్రాంతము సమాధికాలము. కాగా అంతకు పూర్వకాలమున బ్రహ్మముగాని జీవించియున్నారన్న మాట. ఆయనకు ఎనుబదియేండ్లకు మించిన జీవిత కాలము నూహనీయుచో పదాఠవశతాబ్దిప్రారంభ మాయన జననకాలమగును. బ్రహ్మముగా రెనుబది వత్సరముల చెక్కినయే జీవించివారనుట కనేక సాక్ష్యము లున్నవి.

ఇంకొక ప్రమాణమును బట్టి చూతము. అమృతములకు కాలజ్ఞానతత్త్వములలోని ఒక మంజులీ ద్విపదలో నిట్లున్నది.

"అందఁగురువుల అనుమతిచేత
భావసంధికివచ్చి భక్తవత్సలుడు
ఆదికేశవులకు అధియంబు నిచ్చి
ఆదిలక్ష్మీనిరూడి ఆనందమొంది
సిద్ధాద్రివాసుసంవత్సరమందు
బసగానపల్లెలో పరగంగ నిలిచి
రత్నపింహాసనాహుధుడై తాను
కృతయుగ ధర్మంబు నడిపిందుకొఱకు
వీరకనంతుడై వచ్చియున్నాడు
కానకయున్నాము బ్రహ్మంబు మాయ
కారణంబులు మందు కానకచ్చెగును."

దీనిని బట్టి సిద్ధాద్రివాసుసంవత్సరములో బ్రహ్మము బసగానపల్లెలో విహరించినట్లు తెలియుచున్నది. బసగానపల్లెలో వీరవృత్తి యనుపేర బ్రహ్మముగారు గరిమరెడ్డి అచ్చమృగాది యింట

అత్రులగాయుట, అన్నాజయ్య మొదలగు శిష్యులకు కాలజ్ఞానాదు లుపదేశించుట చరిత్రపవిత్రము. నేటికిని బనగానపల్లెలో బ్రహ్మయ విహరించిన ఆయాచిహ్నులు లగవడుచుండుట, భిక్షులు వెల్లి చూచుచుండుట ప్రత్యేకము. పై ద్వీపదశాయమును బ్రహ్మయగారి (మొలశిష్యులకు అన్నాజయ్యయో మఱియొకవ్యో) చాసియుండునని నా అభిప్రాయము.

ఇప్పటి వికారి వత్సరముతో నాటునికొరకును దీసివేయగా ఆయనకువరులు మూడు వందలగుచున్నది. తుది వికారముండి విలోమముగా (వెనుకకు) లెక్కించినచో సిద్ధాద్రివాటికిఁ బలుబది సంవత్సరములకును, కాగా ఇప్పటికి 840 సంవత్సరములనాడు వీరబ్రహ్మయగారు బనగానపల్లెలో నున్నారని చెప్పవలయున్నది. పై ద్వీపదశాయని “భావసంధి”, “వీరవసంతాది” పుములు సూక్ష్మార్థయుక్తములు. వసంతము లోకమునకు వికాసకారి గావున దానవ వికాసమును సూక్ష్మ తనను వీరవసంతుడని అయిన చెప్పకొనుట గాని, శిష్యు లట్లునుటగాని అరిగియుండువచ్చును. బ్రహ్మయ విష్ణుదేవు నవతారమనియు, ఆయన భార్య గొలిచిందయ్య ఆదిలక్ష్మి అనియు కాలజ్ఞానాది గ్రంథములలో నుపవర్ణితము. ఆ యంశములు పై ద్వీపదశాయ నుచిత్తులైనవి.

గరిమరెడ్డి అచ్చయ్యగారి యాత్రుల గాయనప్పటి కాయనకు 12 లేక 15 వత్సరముల కెక్కువయుండివు. దీనింబట్టి చూచినచో నేటికి 855 వింశతాదు-క్రీ. శ. 160కి ప్రాంతమున బ్రహ్మయగారు జన్మించి యుండవచ్చునని తెలియుచున్నది. 1687 ప్రాంతమున జీవ సమాధియందు ప్రవేశించినారని పూర్వము చెప్పి కొంటమి గాన 17 వ శతాబ్దియంతయు ఆయనని యుని తీరితిరిలతో గడిచినట్లు భావింపవచ్చును.

ఇప్పటి కలియుగాది గతాబ్దసంఖ్య 1060 లో 855 తీసివేయగా కల్యాది 4705 బ్రహ్మయగారి జనన కాలమగుచున్నది. కాలజ్ఞానములోని వర్ణనమును బట్టి చూచినను పై లెక్క సరివడుచున్నది. కాలజ్ఞానము లోని వర్ణనలు — వాక్యములు పెక్కులు శ్రీ కృష్ణ దేవరాయల యనంతరము జరిగిన కృతాంతములను నూచించుచున్నవి. కృష్ణరాయల పితృలు నె-అందును తరిగోట యుద్ధమునకు పితృలు నె — విజయనగర ప్రాంతము మహమ్మదీయక్రాంత ముగిగులుయు, భారతీధర్మము చెప్పుదినుటయు సంభించినది

గావునను, హిందూ మహమ్మదీయ విభేద విద్యేవములు పాదనూసింది గావునను తత్సంస్కరణమునకే తా నవతరించి కృషి రేయుచున్నట్లు కాలజ్ఞానములో బ్రహ్మయ విప్పప్రముగా తేల్కొనినాడు.

“కలియుగము నుమాదు 8180 సం॥ (సరిగా 8172 సం॥) జగగగా శివుఁడువలె కాలివాహను దివతరించి ధర్మపరిపాలనము చేసెను. కాలివాహన శక సం॥ 1258 గవతగా ఆ నెగొందియను రాయసింహాసనమునకు వారి వార రాయలు రాజై ధర్మపరిపాలన మొనర్చుచు విజయ నగరమును నొకపట్టణమును నిర్మించుకొని యుండియే రాజస్థానముగా ప్రజాపరిపాలనము చేసెను. వారి తరువాత వారి సంతతి రాయ మూడుతరములవారు పాలించిరి. (1) అటు వీరవ సాకున నరసింహరాయలు 18 వింశతేలెను. అతని కుమారుడు వీరనరసింహరాయలు తిమ్మరాయలను జంపించి అయిదువత్సరము లేలెను. నరసరాయని రెండవకుమారుడు కృష్ణదేవరాయలు 21 వత్సరములు పాలించెను. అయ్యతరాయలు ఎనిమిది నెలలు రాజ్యమేలెను. సదాశివరాయలను ముందుంచుకొని రాయరాజు 22 సం॥ విజయనగరపాలనముచేసెను. అతనితో విజయనగర హిందూసామ్రాజ్య ముంధిరించెను. (తరువాత తురకల పరిపాలనలోని దుర్భేద్యుల వర్ణనమున్నది. అది యిటు ప్రస్తావింపవలెనిది.) అప్పటికి కలియుగము 4700 సం వత్సరములు గడచెను.”

ఇది కాలజ్ఞానములోని భాగము. తరువాత భూదివి పాప భారమును మోయలేక విష్ణుమూర్తితో మొల పెట్టికొన్నట్లును, అమె మొల నాలించి యాతనిను బ్రహ్మయగాను, శింకరు డానందచైతన్యయోగిగాను, బ్రహ్మదేవుడు అన్నాజయ్యగాను భూలోకమున బుట్టినట్లును కాలజ్ఞానము చెప్పుచున్నది.

ఇంకను బ్రహ్మయగారు బనగానపల్లెలో అన్నాజయ్యకు కాలజ్ఞానము నుపదేశించుచు, విజయనగర రాజాశృతాంతమును వినిపించినపిమ్మట ఇట్లునుడిచిరి:

“రాయరజతో విజయనగరసామ్రాజ్య ముంత రించెను. తరువాత నారాష్ట్రీయనకు మహమ్మదీయులు ప్రభువులై ధర్మముల తిరస్కరింపుచు వ్యాయ మెఱుంగక రాజ్యపాలనముచేయుచుండిరి. ఇట్లధర్మములు దేశమున పెచ్చుపెరుగుటచేత వాని నెరుచుటకై నేనిట్టి యవతారమెల్లించిరి. వాయనా! నాకీయవతారమందు వీరబ్రహ్మయ సాధారణ నామధేయను. బాల్యమున వీరం

భిల్లుయ్య యనియు, నీవును వీరబ్రహ్మయ్యయనియు, విక
ముందు వీరబ్రహ్మయ్యనియు వాదాంతిరములు గలవు. ఈ
వాదులే నుమెతో కొందఱికి విజ్ఞానము గలసి సమాధి
నిష్ఠులహింతును" అనియు, మఱియొకఁడో "...విమృట
అనంతావతార మహిమలకుగాను పగునొకండవ యవ
తారమెత్తి బనగావలెలో" పంచదింకెదవ్వ మలు తపము
తేసి వెనుక కొంతకాలము గృహస్థాశ్రమముననుండి
యానేక శిష్యులొకటి క్షానోపదేశముచేసి యటువెనుక
సమాధినిష్ఠులహింతును" అని యున్నది.

దీనింబట్టి బ్రహ్మము మహామృత్యునకు గురైవుల
వలెట్టి వారికి మలిసానుదస్యమును బోధించుటకును,
హిందూజాతిని సంస్కరించుటకును బూనినట్లు తెలి
యుచున్నది. ఇంకను ఇది పదివొకండవ యవతార
మనియును తెలియుచున్నది. ఇందిరి అతిలోకములు-
చేతతార్థ్యములు వన వర్ణనలను ఎల్లరు విశ్వసింపజా
లకపోయినప్పటికిని, చారిత్రకాంకితులను సుర్తించి
వానికి ప్రాధాన్య మిచ్చి, తత్త్వమును విచారించుటకు
వనుకంజ చేయరి తెలంచెను.

పై సువాహించిన కాలజ్ఞానవాక్యములనుబట్టి
యీ బ్రహ్మముగారు బనగావలెలోనుండి తిపమ్మ
చేసినది ఇకఁబడియైజేంద్రుని తెలియుచున్నది. అతడు
సంక్రందెండవయేటగాని, పదు శేవయేటగాని బనగాని
పల్లెకు వచ్చివాడనకొన్న వాదాపు నలుబదితర్సెరులు
ప్రాయమున ఆయనకు వివాహముజరిగినట్లు నిర్ణయించ
వచ్చును. బనగానిపల్లెనుండి కందిమల్ల యపల్లెకు వచ్చిన
పిమ్మటనే ఆయన భద్రాకాము జరిగెను. వెంటనే
ప్రభుసంతానముగా గోవిందయ్య జన్మించినాడు.
ఆయన పుత్రులయే ఈశ్వరయ్య. బ్రహ్మముగారి జన
నము క్రీ. శ. 1604. ఆయనకు నలుబదియేట వివా
హము జరిగినదనకొన్న 1644. పెండికాల మగును.
వివాహసంతర మొకటి రెండు సంవత్సరములలోనే
గోవిందయ్యగారు జన్మించినారన్న 1645, 46 గోవిం
దయ్య జన్మకాలము కాగలదు. ఆయనకు 30 యేండ్ల
ప్రాయమున ఈశ్వర జన్మించియుండును. ఆమె పుట్టిన
12 వత్సరములకు బ్రహ్మము సమాధియైనారు కావున
1687, 88 ప్రాంతము బ్రహ్మముగారి సమాధికాలము
చున్నది. ఇదియు మనము మొదలుచేసికొన్న లెక్కకు
సరిపోవుచున్నది. కనుక ఇప్పటికి వాకు దొరికిన ఆధార

ములనుబట్టి బ్రహ్మముగారు పదు శేవవ శతాబ్దమున
నున్నారనియు, వాదాపు 1690 తో ఆయన జీవితము
ముగియుచున్నదనియు నిర్ణయింపజారి నాగును. బ్రహ్మ
ముగారి మరణములో బ్రహ్మము స్యయముగా వ్రాసిన
కొఱ్ఱానమును (యూలము) గూడ నేపై చూచుటకు
ప్రయత్నించుచున్నాను. ఆ పరిశీలనమైన పిమ్మట
ఇంకకంటెను మనిశితముగా కాలనిర్ణయమును
జేయు నవకాళములు చిక్కైన లోకమునకు నివేదించు
కొందును.

మొత్తముమీద బ్రహ్మముగారి యుగము
మాత్రము ఆంధ్రజేతెచరిత్రలోనే గాక భారతజేతెచరి
త్రలోగూడ ఒక ప్రత్యేకతగలది వాయుభిప్రాయము.
కారణమేమన, భారతజేతెచరిత్రలోని వివిధ ప్రాంతములలో
పలువురు మరాఠువంశు లందఱుంచి భారతముసంస్కృతి
మధ్యించుటకు కృషిచేసిన కొఱుది. ఈ 17 వ, శతాబ్ది
మధ్యభాగమున కే, మరాఠావంశములో శివాజీ దక్షతర్తి
మహామృదీయుల వాడుల నరికట్టబూనినాడు. ఆయనకు
గురుమూర్తులై సమర్థిరామదాసవ్యామి—కుకా బ్రహ్మ
సందవ్యాములు ఆధ్యాత్మికదాగ్ధి ప్రచారము చేసినారు.
ఆ శతాబ్దపు టు త్తరభాగముననే కంచర్ల గోపన్న రామ
దాసుడై భక్తితత్త్వమును విస్తరింపజేసినాడు. అటు
కన్న పెదేశములోను పెక్కురు కైలసిద్ధు లందఱుంచి
తత్త్వప్రచారము కొనసాగియున్నారు. ఈవిధముగా
యవదభారతజేతెచరిత్రలో ఆధ్యాత్మిక తత్త్వపరి
మళములతో సుభాళించిపోయినట్లు చరిత్రకర్తలెల్లరుకు
గోచరింకెడివి.

ఇట్లు 17 వ శతాబ్దిలోనున్న బ్రహ్మముగారు
18 వ శతాబ్దిలో జరుగనున్న చారిత్రకవిశేషమును
జెప్పగా, అది యాయనకు సమకాలమున జరిగిన ఐల్ల
సను? ఆయన జరిగిన సంగతులనే భావించుచును
లుగా వ్రాసి జనులలో అచ్చుతకొఱ్ఱానిగా పేరొందిన
వాడెల్లసను? కావున బ్రహ్మముగారి కాలజ్ఞానాంకి
ములకుగాని, గోవిందవాక్యములకుగాని తీలలు, తత్త్వ
ములు, గీతములు మున్నగువానికి గాని, చరిత్రాంకి
సంయోజన—సహూలీతనలు చేయువారు వారికాల
మును దృష్టిలో నిడుకొని మఱి చేయవలయునని
ప్రార్థించుచున్నాను.

క్రీస్తు జననము

శ్రీ వి. పురుషోత్తం

“క్రీస్తు గర్భముం దాల్చి కనును బుత్తు)
వాని నామధేయము ఇమ్మారుయేలు”
అందుఁ బ్రవదించె నెన్నో శతాబ్దములకు
మునుపె ‘యెషయా’ ప్రవక్త యేసును గుఱించి.

“బెల్లెహేము! యూదయ ¹ పుట భేదనముల నల్పవేమియుఁ గావు ని న్నరసిచూడ;
ఇశ్రాయేలను నాప్రజ నేలువాఁడు కలుగు నీలోన” ననియె ‘మీకా’ ప్రవక్త.

దండీ గలిగిన యాసియాఖండమందఁ బశ్చిమోత్తర భాగాన వాసిగన్న
దేశములలోన ‘యూదయ’ దేశ మొకటి ఇందు గాన వచ్చును బెల్లెహేమ పురము.

కైన రాగుస్తు ² నప్రమాట్టు కాలమందు యూదయాదేశమునకు హేరోదుశిరాజు;
సింహస్వన్నము ప్రజలకు నీజరనిన నింక హేరోదుపాలన హేయమాయె.

అఖలలోకాల జనసంఖ్య లిఖితమాట కాన తిచ్చెను కైన రా యవనరమున
‘గాలిలయ’లోని నజరేతు గ్రామ మెడలి వచ్చె యోసేపు దావీదుపట్టణంబు.

తనకు నిర్ణయమైన కన్నెను మరియును వెంటఁ దోడ్కొనిపోయెను బెల్లెహేము;
స్థలము లేదాయె వారికి సత్రమందు అయ్యెఁ బసువులపాక గత్యంతరంబు.

ప్రవదించఁబడిన తీటున నవతారము నొందెను బరమాత్మ నరుండై
లవమగు బెల్లెహేమునఁ బవిత్ర కన్యక కడుపునఁ బసువుల పాకన్.

అది బీ, నీ, నాలుగు; పున్యదినములు; చలియు మంచుఁ జాలగ నుండెన్
కదిసి పరుండెను గొత్తెల కడుపులు; కునుకుచు వణకుచుఁ గాచిరి గొల్లలో.

ధగ్గునమెరిపె ననంతము దిగ్గున మేల్కొంది యధిక దీధిలి వలనన్
అగ్గలముగ గొల్లల దళర బిగ్గటగా దూత క్రింది విధమునఁ బలికెన్.

“ధయమందఁ బనిలేదు ప్రజలకందఱ కొక్క సంతోషకరమైన శాంతివార్త;
ఉన్నాఁడు పుట్టి మీ కొక రక్షకుఁడు నేఁడు దావీదుపురోమం దతండ క్రీస్తు;
దాని కియ్యదె మీకు నానవా లొక బిడ్డఁ దొట్టిలోఁ బొత్తులఁ జట్టియుంట
మీరు కాంచెద”రని వారితోఁ బలికిన రత్న మూకాశ దళము గూడి

దేవ సంస్తుతుల్ చేసినారీ విధాన :

“కలుగు నశ్వోన్నతములైన స్థలములంకు
భూరి మహిమ దైవమునకు; భూమి మీఁద
నతని కిష్టులొ నరులకు నమరు శాంతి.”

తదుపరి గొల్లలు రయమున “నిదియేమో చూచి వత్త మిప్పుడ” యనుచున్
గదలిరి నడిరాతిరిలో చదలున దారాగణంబె సాయము కాగన్.

పోయి బెల్లెహేము పురమున నొక చోటఁ దొట్టుపట్టులోని తొట్టిలోన
రాజమెచ్చవాని రతనాల బాలుని ‘యేసు’ఁ జూచి మోకరించినారు.

మరియాంబవదన బింబము అరలునఁ గొప్పెక్కి చివురుటాకులఁ దొడిగెన్
మరియాంబ పుత్త్రు పదనము కరుణాన్విత దైవ ప్రేమకాంతులఁ జిమ్మెన్.

వసుధపై కర్వరి వాలియున్నప్పుడు ఆత్మలోపల రాత్రి యైన యపుడు,
వ్యవసాకర్తరి నుండి బైబరాగలమను నాన పూర్తిగ నాశమైన యపుడు,
కృపయొడ గల దీ నికృష్టజీవికి నింక ననెడు నిరాశలో మునుగునపుడు,
సీలాపనిందలు నెత్తిపై బడునప్పు మిత్తులే వృకములై మ్రొగునపుడు,

పడక కన్నీటి ధారతోఁ దడియునపుడు,
బ్రతుకు భారమై గుండెలు పగులునపుడు,
మృత్యుచే చాలమే లనిపించునపుడు,
పిలుచుచున్నాడు ప్రభువు నిన్ బెల్లెహేము.

మన్ను పుట్టక మున్న మిన్ను పుట్టకమున్న ఒక్కడై ముగ్గురై యున్నవాడ,
బలులు బంగారముల్ పాటించకయ భుగ్నహృదయార్పణమే స్వీకరించువాడ,
కాణు మబ్బులనేఁగ గటికిచీకటి నేళ నిన్ను నమ్మినవారి కున్నవాడ,
పశువుల తొట్టిలోఁ బవ్వలించినవాడ, కన్యక మరియాంబ కన్నవాడ,

ఇల్లు కై నేసీ పన్నీరు చల్లినాడు,
క్రోధ సంపెంగ గండలు గ్రుచ్చినాడు,
వెచ్చవెచ్చని క్షీరముల్ పిండినాడు,
ఇట్లు దయచేయుచుయ్యట యేసురాజు!

1 యూదకు, యూదయ = Judaea. 2. కైసర్ + బౌను = కైసర్ + బౌను : Caesar Augustus.
3. హేరోదు = Herod 4. సీజరు - కైసరును సీజరనియు నందురు. 5. గాలిలయ, గలిలయ = Galilee. 6. దావీదు
పురము : బెల్లెహేమున కొంత కేరు. గోత్రకర్తయైన దావీదు వంశమువారు నివసించునది కాబట్టి దావీదా
శిరు వచ్చినది. యోసేపు దావీదు గోత్రములోనివాడు కావున తన పితరుని పట్టణమునకేఁబోయి జనాభా
తెక్క యయ్యగలసి వచ్చినది.

కాకతిశక్తి ఎవరు?

శ్రీ శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తి

క్రిస్తు శకము 1050 సంవత్సర ప్రాంతంనుంచి 1825 వరకూ హనుమకొండా, ఓరుగల్లు రాజధానులుగా పరిపాలించిన రాజవంశమువారిని కాకతీయులంటున్నాము. వారు 'కాకతి' అనే నీవతన వంశ పారంపర్యముగా అర్పించినవారు కనుక కాకతీయులై వారు. ఈ 'కాకతిశక్తి' ఎవరు అన్న జ్ఞాన కొంత వరకూ సాగింది కాని నిశ్చయము లేలేదు. కాననములూ సారస్వతమూ, శిల్పమూ ఎంతో కొంత సాక్ష్యన్ని సమకూర్చినా ఈ సాక్ష్యాలను సమన్వయ పరిచే యత్నము సాగలేదు. "అవీలు 'కాకతిజీవి' అంటూ ఒకరిని ఉంచినవా?" అన్నారు వామియులు పండితులొకరు. ఈ సమస్యలపై విద్యాధికుల విమరుమ తెల్పడానికి చాలు ఈ ప్రశ్న. అయితే, కాకతీయులు అన్న పేరు పిరమై నిలిచింది, దానికి త్రోసివేయలేము. మరి కాకతి ఎవరు? ముందు ముందు ఇంకా సాక్ష్యము లభించవచ్చును. ఇప్పటికి లభించిన సాక్ష్యము చేసే నూచన విమిటి? అని తెల్పుకోవడము అవసర మనిపించింది. ఆ యత్న ఫలమే ఈ వ్యాసము.

కాకతీయులకు పూర్వము అని భావించబడుతున్న 'కాకర్త్యంబద్ధుల' పేరులోని 'కాకర్త్య'ము అనిపింట్టి వచ్చిందో దేవతనుబట్టి వచ్చినదో తెలియలేదు. భాతీపేటకానము ఒకటి శేఖరాజును 'శ్రీమహాకాకతిపురాధివాసో శేఖ' అని పేర్కొన్నది. ఈ కాకతిపురమున్న చిది? అని ప్రశ్న. తెలుగులో శిరాజులు రాజ్యము చేసిన కొండచివలో వైవచ్చటికి "విరుగు నొరయూరి కధిపతు"ల మని చాలాగొప్పలు చెప్పుకొన్నారు. వారివలెనే కాకతీయులు కూడా 'కాకతిపురాన్ని పాలించిన రాజవంశమువారమని గ్రాయంమకొన్నారేమో నవవచ్చును గదా? ఈ అభిప్రాయముతో చిలువూరి వీరధీంద్రరావుగారూ, మారేమండ రామారావుగారూ చాలాజ్ఞాన చెకారుకాని ఫలితము ఇదిమిర్చియని తేలేదు. 'కాకతీయవంశపు మూలపురుషులు పాలించిన ఉరీదీ' అని నిశ్చయించడానికి అవకాశము చిక్కలేదు. కావున, కాకాని

వంటివూళ్ళు చాలావున్నాయి కాని యీ ప్రసిద్ధి మాత్రము జరిగిలేదు.

కాకతిశక్తి వేంచేసివున్న పురము కాకతిపురమని పేరువపాలదు. అయితే, అట్లాంటిపురముకూడా ఏదీ తెలియరావడము లేదు. కాకతి అన్న చింతలపి ఎక్కడా వున్నట్లు తెలియదు. అసలు కాకతి ఎవరు? అన్న ప్రశ్న వేస్తే నిర్భయముగా చెప్పగల జవాబూ లేదు. మరి కాకతివేంచేసివున్న పురమిదీ అని ఎట్లా తేల్చుచుమా? కానవాలుమాత్రము కాకతిపురాన్ని దిక్కుగా పేర్కొంటున్నాయి భాతీపేటకానము సంకతి చెప్పినాను. తెక్కెల్లు కానము "మహామండలేశ్వర కాకతి పూవరేశ్వర మహారాజాధిపతి జగద్విదేవరాజులు ఓరుగంటి పేట పట్టణ అని చెల్లెటూ ఓరుగల్లు వేమూ, కాకతిపురము వేమూ అని నూచిస్తున్నది. పానుంటి కానము "శ్రీమతు కాకతిపురవరాధీశ్వర దుద్రదేవ మహారాజానకు" అంటూ శేఖరాజే కాక దుద్రదేవుడు కూడా కాకతిపురవరాధీశ్వరుడే అంటున్నది. కాకతి పురము అనుమకొండయే కాగలదా? దుద్రదేవుని రాజధాని అనుమకొండయే, అనుమకొండలో కాకతిమ్మ గుడి ఉన్నాడు లేదు. కాని అనుమకొండ కొండలో ఒక చెట్టుకొండ అద్భుతజనుతో ప్రతాపనాధిపతియైన శక్తి విగ్రహము ఉన్నది, పర్యాటకులందరీ ఉన్నది.

క్రీడాధిరామములోని "కాకతిమ్మకు పైవాడు విఠి" అన్న పద్యపాదమే సారస్వతంలో కాకతిమ్మ మొదటి ప్రకంప. వికవీర అనగా రేణుక. ఈమె తలను నరకమున్న జమదగ్ని అజ్ఞ మేరకు పరశురాముడు వరుకగా అమెతల యెగిరి యాలవాడలో పడెనట. మాలవానూ, ఇతరులూ ఆ తలకు యెల్లవచ్చు అని పేరుపెట్టి ఒక దేవతగా పూజిస్తున్నాని పేటికీ. ఈమె నన్నదిగ్రహము కూడ వికవీర పేరిట పూజించుచుండినట్లు క్రీడాధిరామములోని "వీరానూనక కటిర మండలము" అన్న పదావళి తెలుపుతుంది. అలంపుంలో ఈమెయొక్క నన్నకబంధా లున్నది గాని క్రీడాధిరామకర్తనము 'సోమనూర్యానల పేత్రము'ను

అరిమల నిలచేదీనిని గురించిన ముఖ్య వర్ణనలు మూడూ ఈ మేరే. వీ పూజలందుకున్నట్లు చెప్పలేము. సంతానార్థులైన స్త్రీలు మాత్రము వర్ణనలుగలవని అర్థమవుతుంది. ఈమె బ్రహ్మగిరి పుణ్యక్షేత్రమున కన్న అరికొత్త అని మాతపురాణమున జానపద గేయభాష చెప్పుచున్నది. ఈమెకు హేమాయతా సంతాన పుట్టలము గలవేమిగా నుత్తర గలదట. ఈమె కాకతీయులకు సైన్యాధిపతి. ఈ పరాకర్షికి ఈమెయిది సేవక అన్నదట కాకతీయుల సృష్టికి తల్లియైన పరాకర్షికి సైన్య దేవత కాగలదా?

విద్యావాద శ్రుతి ప్రతాపదుర్జయములో “కాకతీయుల దుర్గాదేవి” అని కాకతీయులు ములదేవతగా కొలిచే దుర్గాదేవి ప్రకారం కలదు. భువనరహస్యమునాటి తన వ్యాఖ్యానములో “కాకతీయుల దుర్గాదేవి తన కలనగరిష్టరాజాం ములదేవత, పాకర్షి రృషినియూ అవ్యక్తి కాకతీయ” అని వ్రాసి కాకతీయ దుర్గాదేవిగానే వర్ణించాడు. దుర్గాదేవి కాకతీ అన్నమాట మున్నట్లు కానరాదు. స్థానిక దర్శిత్రులు త్రిభువనముల తేరరాజు “కాకతీదేవి వరప్రసాదమున ఒక్క మకురింగిని కాకతీ ప్రాంతా అని నామకరణ మొనర్చి”వాడని చెప్పుటా కాకతీదేవి అంటే పద్మాక్షి దేవియే నేమో అన్న అనుమానము కలిగిస్తున్నాయి. జైనుల ఇరవైమూడో తీర్థంకరుడు పార్వ్యవాధుడు. ఆయన బుద్ధిగతి పర్యవర్తి. పార్వ్యవాధుడు సంతాన వరప్రసాదిగా ఈనాడు శ్రీకామగిరియందు ధర్మరములో, కరీంనగరుయందులను కలిగింపగా, కడపయందు వాడవులపాడులో పూజలందుకుంటున్నాడు. తీర్థంకరులపక్షమున కానపడేదేవి వరుము: ను దియనేయునని, తీర్థంకరులు కర్మ చేతరనే జైనుల నమ్మకము. కనుక పార్వ్యవాధుని వరవాదముల కీర్తి పద్మావతిదే; భక్తులమీదే కొలిచేవారిని అన్నా విశ్రవతిత్తిరిను. కనుక చెరరాజుకు సంతాన వరప్రసాదము చేసిందే పద్మాక్షియే కావచ్చును. ప్రాచీన జానపద భార్య మెలమకూడా పద్మాక్షి కొండమీది జైనులపడిని సంతానవరముకొనే విధ్యంబించి యుండవచ్చును. స్థానిక దర్శిత్రులు కాకతీయుల మూలపురుషుడైన మాధవ వర్య పద్మాక్షిదేవిని కొలిచివాడని చెప్పుటా కాకతీయుల ములదేవత పద్మాక్షియేనా అన్న అనుమానము కలిగిస్తున్నాయి. సంతాన ప్రవృత్తియైన ఈమెయే, దుర్గాదేవి, చామండీ కానేకారు. గలపతి దేవుడు విధ్యంబించాడన్న ఒక గల్లువార్త గోరణాలలో దక్షిణవార్తగోరణము చెలివైపు పద్మాక్షి కల్పించ

బడింది. కాకతీయులు పూర్తిగా కరీంనగరుల కానంతవరకూ వారి ములదేవత పద్మాక్షియే నేమో! పద్మాక్షియే కాకతీ ములదేవతమే, ఆమె వేంచేసి వున్న అనుమకొండయే కాకతీపురము కావచ్చును.

సృష్టియ నేమూరి ప్రభావకామ్రేగము నొంద పాడుగావు “కాకతీయగిరి” మొదల “కాకతీయ” విగ్రహము నొకదానిని ముక్త్యాల చేర్చించినారు. ఆ విగ్రహము ఫాటో నుడేమంటరి వారు ప్రయోగించిన శ్రీదాభిరామము తృతీయము దలములో మనము చూడవచ్చును. ఆ దేవి నదుర్వాహువులనూ త్రికూలమూ, దివ్యురమూ, కత్తి, గిన్నే సరించి టీము మొదల ముక్త్యాల ముడికొనినాత్రము కొంత ప్రయోగించి నది. ఈమె టీము దిలినన వక్కలొమ్మి రేఖామూలముగా గీయబడినది. వక్క చామండీదేవి చిహ్నము. ఆమె యమునికీర్తి, సప్తమాతృకలలో ఒక్కతే. త్రికూల, దివ్యుర, కత్తి, పాత్ర లామె ఆయుధాలు. ఆగస్టు 15 వ తేదీ ఆంధ్ర దినపత్రిక 17 వ పుటలో మండపాక గ్రామములోని ‘ఎల్లారమ్మ’ విగ్రహాన్ని జి. ఆర్. వర్మగారు ప్రయోగించారు. ఈ దేవి నాలుగు

చేతులలోనూ కత్తి, దివ్యుర, త్రికూలమూ, గిన్నే కలవు. ఈమె కాకతీయుల కామములోనే ములదేవ

యందునును ఈ మెకు గల (కుకర) తోరణము నూచి ప్రోంది. (హనుమకొండ దుర్యోధనులలో, ఒకరు గంటి ద్వారా తోరణాలమీద, ఈ తోరణము కావలసింది.) అయితే (క్రీడాభిరామవర్ణననుబట్టి ఈ మె వికవీరము (ఎల్లమృత్యు) కానేకాదు; చాముండియే. ఈ మె వాహనము నక్కడక్కడా తెలుస్తోంది బొమ్మలలో. (ప్రభాకరరామ్యులు గారికి: క్రిందికి పాటి కంఠ శిల్పము గాని చెప్పి వారన్న దొండపాటి కాకతిమృత్యులై తమ నిజమైతే ఈ మెకూడ కాకతిమృత్యు కావలయును. అయితే ఆ మె ఈ మె చాముండి రూపములే; సందేహము లేదు.

తేలూరు సప్తమాతృకలలోని చాముండి పరిగ్రామిని రూపము. (క్రీడాభిరామ కాంఠా ఒకరుగంటి 'చమదేశ్వరి మహాశక్తి సగరు' ఉన్నట్లు మండలకర్మవర్ణన సాక్ష్యము. ఈ చాముండి శక్తి, చాదేశ్వరి, ముక్త్యుల ప్రాంతంలోనే కాదు కాకతియుల రాజ్యమువందెంతటా గోచరిస్తుంది. శక్తి రమణ మండలలో ఈ మె పీఠానికి దిగువ రెండు తిలలున్నాయి; చాముండికి ప్రేతాననము చెప్పుకుంది విష్ణు ధర్మోత్తరము. ఈ తిలలు ప్రేతానికి చిహ్నము; చాముండిని పరిశీలించి ఉండే ప్రేత సమాహార చిహ్నములన్నా అనవచ్చును. దక్షిణాన్ని దోరణాలలో, నమమ మేల్చి చెరువులో ఈ మెకు పై ఆయుధాలే ఉన్నవిగాని వాహనము లేదు. ఉలింప కొండలోనూ, మదన పల్లిలోనూ, వద్దిపర్రులోనూ, వర్ధిమామలలోనూ కూడా వాహనము కొనరాదు. చైదరాబాదు మ్యూజియములో నీ మె లంబ ప్రసి, వికృతాక్షి, ఘోరరూప. అత్తిరాల విడిశిల్పాలలో ఈ మెకు వాహనము లేదూ పరవారము లేదుగాని పరమరామేశ్వరాలను అర్ధ శిల్పాలలో ఈ మె గూటియట్లా ప్రేతి పరివారమున్నది. గొల్కొండ మ్యూజియంలో ఈ మె ఆనవానికి దిగువన ఒక తిల-ప్రేతానన చిహ్నము కొనవస్తోంది. ఈ మె పేర్లు ఎన్నైనా ఉన్నవి: మేల్ల చెరువులో ముత్యాలమృత్యు, ఉలింపకొండలో మంకులమృత్యు, వద్దిపర్రులో ఎల్లమృత్యు, మండపాకలో ఎల్లరమృత్యు, దొండపాడులో కాకతిమృత్యు, గెవకుడిలో తిలకంటమృత్యు. ఈ చివరివోలు నీ మెకు (ప్రేతానన, (యముని) మహిమ వాహనముగా చేరాయి. హనుమకొండలో నీ మె లంబ ప్రసి—

కృకోదర—, అష్టభుజ—, ఘోరరూప—, (ప్రేతానన—, మలతో యోగేశ్వరి లేక శోనలాంబ అయినది. స్థానికచరిత్రకారులకూడా ఈ మెయే కాకతి అనుకుని గార్గశక్తి అన్న సంస్కృతపుకే రీమెకిచ్చి, పద్మాక్షి విశ్వేశ్వరులతోపాటు ఈ మెనూ గోపాల మూర్తిని ఏకామ్రవాహనపతే శైవసన్యాసి (పరిశీలించివాడవ్వారు. ఈ మె దుర్గాశక్తికాదు. (తిలూల దిగుతుము లా అహాహను కలిగించియుండవచ్చును. అలంపురములో ఈ మె పేరు శోనలాంబ. అక్కడి బ్రహ్మేశ్వరాలయము మొదటిలో ఈ మె ఆలయమే కావాలి, ద్వారబంధము దిగువన ప్రేత ద్వారపాటిలున్నారు.

ఈ మె రూపశిల్పాలను కాకతియులే కాదు కందుకూరుతోలుల వర్ధమానవగరంలో, పాత్రపిరోగులు అత్తిరాల మదనపల్లివగరాలలో, వెల్లూగనోగులు వెల్లూరిలో నిర్మించించారు. ఈ మె గుర్తాశక్తి కానేకాదు, శక్తి దైవముకాదు; చాముండి. ఈ మె సప్తమాతృకలలో ఒకటి, యమునిశక్తి. అంధకాసుర సంహారకాలములో నీ మె ఆ అనుకూల క్రమం నేలమీద చిందకుండా గిన్నెపట్టి త్రావినది. కృకోదరికాన ఈ మె ఆకలి కంతులేదు. చాముండి యమునిశక్తి అనీ, యోగేశ్వరి శివునికంటెపు పెగునుండి సృష్టి అయినదనీ వేరకన వున్నది కాని వీరిద్దరు పెరవేర్చిన పనులూ ఒక్కటే, వాహనాలు అవే; అవతారాలే భేదము. నేటి ఈ మె రూపాలు మందులకు లొంగని గోగలకు అధి నేతిలు. మేల్ల చేరువు ముత్యాలమృత్యు, మండపాక ఎల్లరమృత్యు, వెల్లూరి చెరుకొలిమృత్యు, మనుచిరోగానికి అధి దైవతాలు. రాజగుండి శ్యామలాంబ, అనకొపల్లి నూకలమృత్యువంటి గ్రామదేవతలన్నీ ఈ మె రూప భేదాలే. ఈ మెకు చైదరాబాదులో వలె కవాలముల యజ్ఞోపవీతంగా ఉండవచ్చునూ, విష్ణుధర్మోత్తరము ప్రకారము కొర లుండవచ్చునూ, తూర్వకారణాగమము చెప్పి పట్టు చంద్రకళానీతంప ముండవచ్చును. వాహనస్థ జనలస్పృష్టిలో సృష్టికి తిల్లి అయిన వికవీరా, సంహార కారిణి. చాముండి, ఇద్దరి దేవతలు. వికవీరమృత్యు లేకుండా దేవి శిరస్సురూపంలోనూ, చాముండిని చతుర్భుజుల దేవిరూపంలోనూ అర్చిస్తున్నారు పాటక జనము నేటికీ, "కాకతిమృత్యుకు చైదోడు వికవీర."

ఆలాపన!

శ్రీ రామవ

రాజశేఖరం - సుబ్బులు - నదానందం -

కాంతం - భార్య - అప్పన్న...

[చేపవ్యంబో (పయోక్త—

ఒక అమావాస్యనాటిరాత్రి మండవోలిగా నిల్చి
మరుస్తున్న బడివానిరొద - సుడిసి సుడిసి విస్తున్న
యీదురుగాలి హోయ-భూమ్యాకాశాలు దద్దరిల్లే వురు

అప్పన్న : ...అలాగే బాబూ!... (అగ్గిపెట్టెని 'చక్క' మని గీసింది చప్పుడు)

రా. శే : ...కాస్త పెద్దజేసురా దీపాన్ని...ఊ...
ఆనవ్యాగు మంచం వెయ్యి. రవ్వంతే పనం
చాలుస్తాను.

అప్పన్న : ...గొగడిలో పండిరిమంచం మీద బాగా
నిద్రపట్టలేదా బాబూ!...

అప్పుడు : ఈ వేళ్ళకు ఎవరు బాబూ! ఆ నైపు
నుంచి వచ్చే దట్టా?

రా. శే : 'ఎవరూ?' అంటే 'ఎవరని' చెప్పగలగి!
గారీ రావయ్యా-ఘోరి రావయ్యా...! ఒక వేళ
చచ్చినవాణ్ణి యీ చివ్వుపనుకుంటే మాడ
టాగి! రావయ్య...ఒంటరికొంపకి అడుతూ...ఆత్మా
వుంటేగా...!!

అప్పుడు : ఒక వేళ, మీరు పడకుటిగది సద్దాక తలు
పులు వెయ్యటం మరిచారేమో!

రా. శే : (అనుమానంగా...అలాగే చూచి) వేరే!...
(చప్పుడు యింకా వినిపిస్తూనే వుంటుంది)
వేరుకుండా మర్చిపోవే! అయినా యివ్వా
శేమినా పొరబాటున మర్చిపోయా వేమా!...
వెళ్ళి చూసరా...అప్పున్నా...

అప్పుడు : (అకుసుల చప్పుడులు) అన్ని తలుపులూ గట్టి
గానే వేసివున్నాయి బాబూ!

రా. శే : మరెవటా చప్పుడు ... విక్కు విక్కుమని
పిస్తూ...

అప్పుడు : ఇంకాకన్నుంచి వాకేమీ వినిపించటం
లేదు ... బాబుగారూ! అదంతా మీ ఆలాప
నేమో అనిపిస్తోంది. నిర్భయంగా వెళ్ళిపడుకోండి.
దీపంకూడా మీ గదిలోనే వుంచుకోండి...
భయంలేకుండా వుంటుంది.

రా. శే : నవ్వు యింత కటిక చీకట్లా వే పడుకుంటావా?
భయం వేయదూ!...

అప్పుడు : నా కలవాలేగా బాబుగారూ! పొద్దోయింది.
వెళ్ళి పడుకోండి... తెల్లారే వచ్చా నీరసం గా
వుంటారు...

రా. శే : టై మెం తవుతుంది అప్పున్నా!...

అప్పుడు : పడకొండుగంటలు రైలు వెళ్ళి చాలాసేపైంది
బాబూగారూ!

రా. శే : అంటే సుమారుగా ఎంతయిందంటావ్?

అప్పుడు : పన్నెండు దాదాపుగా అవ్వొచ్చు...

రా. శే : అబ్బా!...సరే... నేను లాంటిరు తీసుకు
పోయి పడుకుంటాన్నా...వీర్వీర్వడే! కొస్త
దిగ్గరగా పలుకు... మెరువగా పడుకో! ఏం?

అప్పుడు : ఆలాగే బాబూ!...పలుకుతా రెండి...

(కొద్దిరొకమం... శేవ్యంలో మరల ప్రయోక్త-
మెదటి శ్రవ్యంలోని వాతావరణమంతా భయా
నకంగా, రకంకాల వికృత శబ్దాలతో ఆ గది

అంతా ప్రతివ్యవస్థుంది. దీరువామిద యెన్నడో
ఆగిపోయిన గడియారం గత గతమంటూ
(మౌనంగా వుంటుంది. దొంగతనగా పెట్టిన
అలమత్తో వున్నకాలు దశానవదుతువుంటాయి.
గోలకున్న పటాలు రహితమాయంటూ కొట్టు
కుంటావుంటాయి...కుప్పీటమిది మందీళ్ళ
మర చెంబు 'సె' మని గచ్చు నేమిదపడి విళ్ళ
తంగా, వెకిరిగా నవ్వుతుంది...ఎవరో వచ్చి
పట్టా...రాజశేఖరం గారు కలవరంగా లేస్తూ...)

రా. శే : (భయంగా) ఎవరా వనిపి?
(గడియారం గతగత తిన్నతుంది. అయాసం...
రొవ్వ...మక్కుడూ వినిపిస్తూవుంటాయి...)

రా. శే : (తనలో) వెకిరించిన లాంటి రెడీ? ఏమి
టో వీటికి? (ఆశ్చర్యంతో) పలకరే? ఎవరా
మనిషిని అడుగుతుంటే?

సదానందం : నేనే తాతయ్యా! వచ్చింది! దీపం వెలు
గుతున్నా వే వుంటేగా-...

రా. శే : (కంగారుగా) ఎవరూ? ఎవరు నవ్వు 'తాత
య్యా! అంటాన్నా వు...చెప్ప...ఎవరు నవ్వు?
నా ఆస్తికి వారసుడవుదామని వచ్చావా?
తాతయ్యా అంటూ...చెప్ప...

సదానందం : నేనే తాతయ్యా!...సదానందాన్ని...

రా. శే : (గొణుగుతూ) సదానందం!...సదానందం...
(తనలో) నాకు తెలిసినవాడే! కళ్ళు మసగ్గా
వున్నయ్యెమిటి? చూద్దామంటే! యిలాగా
నాయనా దగ్గరకి...

సదానందం : నేనే తాతయ్యా! సదానందాన్ని. అప్పుడే
మర్చిపోయావా?...

రా. శే : (ప్రీతిచెందుతూ) నవ్వా సదానందం! నాతా
త్తుగావచ్చి పక్కరించేసరికి, మరుపు వచ్చేసి
పట్టయింది...ఎవ్వడొచ్చావురా! ఎలావచ్చావు?
సదానందం : ఇప్పుడే వచ్చాను తాతయ్యా! నీకోసం
వర్షాన్ని కూడా లెక్క చెయ్యకుండా...

రా. శే : (ఆశ్చర్యంగా) చూచాయే...! నేనుంటే
వీకెంత తీసిరా! వర్షయా-తంతుకూ కూడా
కాదనివచ్చావు. అంతా పలుకాగా వున్నారా!
నాన్ని ప్తం చేస్తున్నావు? అన్యోకి తియ
కోగం నయమైందా? చిట్టిచెల్లాయి చక్కగా
ఆడుకుంటోందా? బామ్మ యింకా దగ్గరకూ
అవ్వపడుతూనే వుందీరా? ఏమిటా? దానికి

యోగ్యుడికిపోయినా ముఖమా—కాంతి వుండ
కుండా పోతున్నాయి. చెప్పరా! కానీనీకమ్మని
కలుపు చెప్పరా! ఎన్నోళ్ళకీ యాడగల్గారా!
మానాయ నీ! మా బాబే! నువ్వు చాలా చిక్కి
పోయావురా! చెప్పవన్నా! అంతా పులా
సాగా వున్నారా!

సదానందం : (అశ్రురంగా) ఏమిటి తాతయ్యా నువ్వు
“అంతా పులాసా?” అని అడుగుతావ్? నాకేం
అర్థం కావటం లేదు, ఎవర్ని సరించో తెలియటం
లేదు...

రా. శే : (తెల్లబోతున్న కంఠం) అదేమిటిరా! అమ్మనీ—
నాన్ననీ—బామ్మనీ చెల్లాయినీ ఎరగవుట్రా!
వాళ్ళూ నీతోబాటు పులాసాగా లేయా!

సదానందం : నాతోబాటు యెవ్వరూ లేరే! పులా
సాగా వుండటానికీ... (దీంతగళం)

రా. శే : నీ మొహం... నీతోబాటు లేకపోవటమేమిటి.
నీ దగ్గరకే నీ మొన్న మగ్గి వస్తే. నేను గాదూ
పంప లేక అందర్ని పంపింది! ఒంటరిపోతుకీ
తప్పరిసరిగా యిచ్చవకూతూ...

సదానందం : నువ్వన్నీ పుత్తకంటలే అంటున్నావ్
తాతయ్యా! నాదగ్గర కెవ్వరూ రాలేదు...
నిజంగా...

రా. శే : వాళ్ళొచ్చివస్తూ నువ్వు లేచేవా! మళ్ళీ
విల్చివస్తూకు చూడు, నీవున్నచోటే వుండి
వుంటాడు...

సదానందం : తెలియ కడుతానూ..... తాతయ్యా!
అసలు వాళ్ళెవరు? నాకు వాళ్లు అక్కా -
నాన్నా—బామ్మా—చెల్లాయి అవటం ఏమిటి?

రా. శే : ఓరి! నీ తెలివి నుండిపోనూ—ఏమిటా నీచ్చి
ప్రశ్న...? వాళ్ళెవరేమిటి? నిన్ను కన్నవాళ్లూ—
పెంచినవాళ్ళూ—నీ తోడిదే లోకమనీ—
పంకోడునీ—ఆపందకునీ నమ్మవవాళ్లు...
ఒక చెల్లాయిత్రం నీతోడబుట్టినది... రక్తచార
...నీల్లోంతా నీకయివవాళ్ళే!!

సదానందం : నువ్వెన్ని చెప్పినా నాకేరీ బోధపడటం
లేదు. నాకు నేను తప్ప, నావెంట యెవ్వరూ
వుండటం లేదు. కనీసం వాళ్లు నాకు కనిపించటమే
లేదు. యింకా ఉద్దుకే మంటాగ?

రా. శే : ఓరి! నీకడుపు బంగారంగానూ! యిన్ని అబ
ద్ధాలు అప్పుడే యెట్లా నేర్చుకున్నావురా! నీ

కోసం తపించి—రిపించి, నన్నొంటరివాణ్ణిచేసి,
కన్నీటి సముద్రంలో ముంచిచేసి, నానుండెలా
కాదుచిచ్చు రేగిస్తో, నీకోసం వాళ్ళు ఏదాహా
రాలు చూచేసి, చెతుక్కుంటూపోలే—“నాకు
వాళ్ళెవ్వరూ కనిపించలేదు! నా కెవ్వరూ
లేయా, నువ్వు చెప్పేది నాకర్థం కావటంలేదు.
అసలు నుద్దుకే లేయా!” అంటావు! యిదేం
బోధ్యం రా! ఏమన్నా నమ్మి క్షణంగావుందా
నీమాట... చెప్ప బోనీ...

సదానందం : నువ్వు ఏమన్నా అవకో తాతయ్యా!
నువ్వుతప్ప నా కెవ్వరూ కనిపించటంలేదు.

ఉద్దుకీ రావటంలేదు... ఏం చేయమంటావ్?

రా. శే : (బాధగా) పోన్లేరా! మనవాళ్లే నీకు ఆవవాలు
లేకపోలే, నేనుమాత్రం ఏం చేయగలను?...
సదానందం : నే నిట్లా మారినోయానని బాధపడుతు
న్నావా తాతయ్యా!...

రా. శే : లేదు... యింకా ఆ తెలివితక్కువతనంలో
పడలేదు...

సదానందం : నువ్వు నిజం చెప్పటంలేదు... ఏమిటో
దాచి దాచి అయిష్టంతో మాట్లాడుతున్నావ్?

రా. శే : లేదు రా సదానందం! నా మనస్సులో
ఏ దాహికమా లేదు,
సదానందం : ఉంది... నాకు తెలుసు... నువ్వు తెలియ
నీయటంలేదు...

రా. శే : తెలియవల్సిందకు మనుషుడటలాగా నే నేమీ
లేను. బాధతో—దుఃఖంతో—విరక్తితో నుండే
రాయిలాగా మారిపోయింది, ఆ చేదవలూ—
అనుభూతులూ—ఆలోచనలూ నమసిపోయినయి.
మీ మూలంగా ఒంటరితనం ఏర్పడింది. అదే
నన్ను ఓ విధంగా మొద్దుబారేటట్లు చేసింది.

సదానందం : అదన్నీ వాస్తవానికి నీలో యేమీలేవు.
ఉంటయ్యేమోనని భయపడతూ, వుండిపోయి
నట్లుగా ప్రరర్తిస్తున్నావు. నువ్వు గ్రహిం
తీవిస్తున్నావ్. అంతే... తాతయ్యా!...

రా. శే : కాదురా సదానందం! నీకన్నా పెద్దవాణ్ణి!
అనుభవజ్ఞుణ్ణి!! చెప్పుకున్నా! విను, నేను
యిప్పుడు “మనిషిచేసిన ఒకరాతిబొమ్మను”
తెలిసిందా!!...

సదానందం : (లేక చెయ్యని గొంతికోసం)... కాదులే
తాతయ్యా!

రా. శే : అవును సదానందం! (వస్తుతూ) నిలం గావేరా!

సదానందం : (వివేచనతో) "నవమ్య రాతిబొమ్మని కాదు" అని నేను అంటున్నాను... ఎవరీరా నమ్మవంటున్నాను... వివేచనతో...

రా. శే : ఓరి! నీ తెలివి తెల్లారా! నేను చెప్పేది వివేచన! నాకన్నా తెండవలు యెక్కువ వివేచన వాడిలాగా మాట్లాడతావేరా! కిద్ది అరిందాలాగా—

సదానందం : ముమ్మాటికి నవమ్య రాతిబొమ్మని కాదు తాతయ్యా!

రా. శే : నువ్విట్లా అంటే, నాకు ఓర్పుయందే కోపం వస్తుంది... నీతో యింకా చాలా విషయాలు మాట్లాడా లనుకుంటున్నాను. అసలసరంగా కోపం తెప్పించకు... తెలుసా...

సదానందం : ఘనవాలేదులే వస్తే నవమ్యకోపంలాగా చాలాబాగా మాట్లాడుతావుగా!

రా. శే : నవమ్య తురి యింకా మొండి ఘటానివైపోయావేరా నాకన్నా.

సదానందం : మనవారసత్వం హక్కు యెక్కడికి పోతుంది మరి!

రా. శే : అందుకే నన్ను మార్గంగా నమ్మిస్తావులా! అరవైయేళ్ళా...!

సదానందం : లేదు తాతయ్యా! అంతక్రిమి పెట్టవగా.

రా. శే : కేకపోటట మేమిటి? నా ప్రాణాలతోడతూవుందిమాదా...

సదానందం : "నేను మనిషిచేసిన రాతిబొమ్మని కాదు" అని నమ్మతూ మాట్లాడు... యీవాదవంతా చేరికానీ—

రా. శే : నావ్రాసిన పోయినా సరే నేనెట్లా అనుకున్నా నేను తిక్కునచేసకుని, ముగిసగా వాగి, నీ పెద్దరికాన్ని కాపాడమంటావులా! ఆ పెద్దన పని చేస్తేచెయ్య... ఎవరుకుంటున్నావో...

సదానందం : ను వ్యాధులు ఆ నీవరకూ, నేను నిన్ను విసిగిస్తూ వేవుంటాను... రివలను... ఏమైనా సరే!...

రా. శే : ఏమిటా నీ అగణం? నేను "రాతిబొమ్మ మరా" అంటే నమ్మవేం...

సదానందం : కాదు... నేను నమ్మను...

రా. శే : అవును... నవమ్య కచ్చింట్టు నమ్మల్సిందే!!

సదానందం : (భృగంగా) కాదు...

రా. శే : (గట్టిగా-గంభీరంగా) అవును...

సదానందం : (తెల్లెత్తు-విగ్గరగా) కాదు... కాదు... (స్తూయిగా)... కాదు...

రా. శే : (విగ్గరగా కోపంతో) అవును... అవును... అవును... నన్ను రిసిగించకు... సదానందం...

సదానందం : కాదు...

రా. శే : అవును...

సదానందం : నవమ్య రాతిబొమ్మని కాదు (గొంతుకు చెంతుకూ)

రా. శే : నేను మనిషిచేసిన రాతిబొమ్మనే... అవును... నేను రాతిబొమ్మనే... నమ్మ... నమ్మ సదానందం... (గొంతుకు చెంతుకుంటూ—కోపపుతాడు...)

(భూమ్యాకాశాలు వురుగులు—మెరుపుతగంభీరంగా వుంటాయి... చూడగాలి... వానకొద...)

అప్పన్న : (తెలుపులు బాదుతూ) బాబుగారూ! (గంగారుగా) బాబుగారూ!

రా. శే : (అప్పన్న కేకలు వినిపించుకోక) ను నీవుపాట పుకునచ్చి నన్నెందుకురా యిట్లా విడిచిపెట్టావు సదానందం?

అప్పన్న : (ఆదర్శంగా) బాబుగారూ! ఓ బాబుగారూ! తెలుపుతియ్యండి! ఏమిటా ఆరుపులు? ఎవరితోనండి! అర్ధరాత్రిపూట ఏమిటా గోల... తెలుపు తియ్యండి!...

రా. శే : (బాధగా) ఏదో నా మీద (కేవలరాగాలు వుండి, మాసిపోవటానికి వచ్చాకనవన్నానేగానీ, యిట్లా చిత్రీకరణ చేస్తూ ననుకోలేదురా సదానందం... నన్ను అవసరంగా కలనరచావు. మనస్సుంతా చెరగగొట్టావు... గదరా!

అప్పన్న : (విరాళితో) యీ ప్రాణమూడమిస్తే యిదే గోలగదా యాయనగారిలో! తెల్లవాడూ వాళ్ళి వాళ్ళతో వాగుతూ ఓంటే రిభసచేస్తూ కాలక్షేపం చేస్తూంటారు... ఎవరిమాటా వినిపించుకోరు, ఏమిటో! విచిత్రమైన ననిషి.

(ఉరుకుంటూ—మెరుపులు ఎల్లాపాసి తిట్లతాయి)

సదా : నవమ్యవసరంగా మనస్సుని పాడుచెసుకొన్నావ్ తాతయ్యా!

రా. శే : (అసహ్యంగా) నీ మూలంగానే...

పదా : పోరపాటు. మనిషిమనస్సుగా వుండేక పోయి
వచ్చుడు మనస్సుని చెందగొట్టుకుంటాడు...
అత్యంతమైన చేతులు ద్రాంతిని అర్థం చేసుకు
నాట్లాడుతాడు... నిర్విఘ్నమైతే కాళ్ళి
మని వచ్చుతాడు... బ్రతికివున్నంతకొకటా
తానెవరో తెలుసుకోలేదు...

రా. శే : అడ్డొచ్చి పిల్లని ఎక్కిరించింది. అట్లావుంది
నీ కళ్ళవారం. చాల్లేనానీ, యికనోయ్యయ్...
పదా : నువ్వు యింకా చాలా యాదులో వున్నావ్
తాతయ్యా!

రా. శే : అక్కడికి నువ్వు లేవట్లు విడిచి! ఎవరినీవు
వాడికి కలపివట్లు మాట్లాడుతాడు... యాదులో
లేకుండా ఎక్కడ వుండమంటావురా... ఇప్పు
యీ ఆస్తీపాస్తుల్ని కొంపాగోడనీ ఏం చేసు
కుంటావురా... దానభర్యాలుచేసి తినితెయ్యి
కుంటావురా! యివ్వానినీ నచ్చేట్లు పంపా
దించివదలతా!... ధిలేవానిరా నువ్వు!

పదా : ఇంతవయస్సు వచ్చాక కూడా, నీలో ఏమిదు
రాకపోవటం చాలా కోదనీయంగావుంది
తాతయ్యా!...

రా. శే : వర్షిక వణిపెట్టిపోవుట!... యెంతవీవు
యిట్లా కేళుకుదంతుతావు? అయినా! నావి
అరవైయేళ్ళొచ్చినా వాలో మాచ్చే రాలేదు!
నువ్వేం చూశావనీ-నీకేం తెలుసువనీ...

పదా : నీవన్నీ గలిమాటలులే! నీలో ఏమిదు
రాలేదు... విబుంబీ వ్యవహారం. పోలేదు...
యింకా అవీ. యిది కొవ్వనీ, దిస్తావేజాలూ
ప్రావిణిసోట్లా ప్రావి యాపాసులుమాట
కడదామనీ ఆకితో నీ ప్రాణం ప్రానినలాడు
వోండి... యింకా కుఖంగామా-కుంకంగామా
బ్రతికేలనివుంది. అరవైయేళ్ళు వచ్చినా,
పొమ్మకై చేత్తోట్టుకుని, పెరిసింది మీసాలకు
రవ్వంతి కల్లరంతులూనీ, జరితంతు గోరంతు
పంచెను చిక్కినోచీపెట్టి, అను చెప్పులు తోడు
కుక్కిని, మైసూరుస్కి చొక్కామీద పెద్దా
పురం పట్టుతిరిగి పేరుకుని ఓ దళిదకుపో
రాజాకు మళ్ళీ వుండామనీ కోరిక యింకా చావ
లేదు. యిదంతా 'మామ' ఆనీవిషయం
తెలుసుకోలేకపోతున్నావ్? యిహపరాలకుగల

తారతమ్యం యేమిటో అర్థంచేసుకోలేక
పోతున్నావు...

రా. శే : ధిలేవానిరా! అవన్నీ రోజూ పురాణం
కాస్తున్నారూ పత్రంలో, పురాణంమెమో
చెప్పటంలా... నేనూ వింటూనే వున్నాను...

పదానందం : అన్నీ అబద్ధాలే!... నువ్వు వివటించేను,
వివటానికీ కాదు కళ్ళే?

రా. శే : మరేం చేస్తున్నానంటావ్?..... అంత
దురమూ కెళ్ళి?

పదానందం : పురాణానికని పోవటమూ — హరికథ
కంటూ అర్థమవుతుంది కళ్ళటమూ కేవలం
అవేవార్ల వంక మామూ కూర్చోటానికీ... కాదా!
ఏమిటి నీలోవచ్చిన మార్పు యింకా... నువ్వు
మనిషిచేసిన రాతిబొమ్మరా? ఎవరూ వచ్చురు?
అపరెట్లా వచ్చేరు... అన్నీ అబద్ధాలే అయితే!!

రా. శే : (కోపం—ఇక్కడోపం)!! ఇకవచ్చుకు
వాసుతావ్. నోయ్యయ్. చూసిపోవటానికని
వచ్చి, లేనిపోని అభిమానాలుచేసి, రచ్చకీకుద్దా
మని మాడ్చున్నావా! ఘో... అవతిరికి... మన
విడివిగదా, ఆపొయ్యింకా వచ్చావనీ, యింత
సేపూ ఓపిగ్గా పూకుని, పూస్తూ మాట్లాడను.
మామలో నువ్వు యేదో కలండానికీ వచ్చి
కట్టున్నావు... దితుతెయ్యి... నీ పరామర్శకో
పనుమాకరం... వెళ్ళిరా పదానందం...
వెళ్ళిరా... ఘో... కృపగా నా మనస్సుని
యిప్పుడేకే చెవింగొట్టేవావ్... వెళ్ళు...
(రాగంగా... గొంతుమార్చుచుపోతూ... వుండుంది)

పదానందం : (బట్టిగా) నేను వెళ్ళిను... నువ్వెలా తియ
రయ్యావో తెలుసుకోవాలి యింకా...

రా. శే : ఎందుకు వెళ్ళివురా?

పదానందం : ఎందుకు వెళ్ళాలి?

రా. శే : నేను వోయిగా బ్రతికిటం నీకెట్లం లేదురా
పదానందం...

పదానందం : వుంది... లేకం... నీకేదం గా వుంది. లేక
పోతే మనవంకం నిరూపమైపోదా! నువ్వు
కలకాలమూ బ్రతికే వుండాలి...

రా. శే : నేనుండను...

పదానందం : వుండాలిందే... నీయిద్దమేనా ఏమిటి?

రా. శే : ఆ... నాయుద్దమే... నే నుండను...

(మాతాత్మగా ఒక కంచు కందం గచ్చువీడవడి నట్లు కేటం అవుతుంది.. రెండు తలుపులు దశేల్లు మూసుకొన్నవని)

సదానందం : (తిగ్గరగా) వుండాలిందే తారయ్య!

రా. శే : (రిసుగ్గా) నన్ను అరేషనిగా రిడిగిందను... శేనందను... వుండలేను...

సదానందం : (గట్టిగా) ఉండవలెను... ఉండాలిందే!

ఒకరుగనోండు : నాన్నా! తలుపులియ్యి... ఎవరితో పోట్లాడుతున్నావో? (తలుపులు బాగుతూ)

రా. శే : (తలుపు తెరుస్తూ) ఎవరు మీరు? అనిగకుండా లోపలి రెండుకొచ్చాను...?

మ. గం : నీ నే నాన్నా! నా యింట్లోకి నేను రావటానికి ఒకళ్ళు ఎవరటం చేసి... అంతా మన వాళ్ళే!...

రా. శే : ఒక నుబ్బుల! యేమిటా అలా వున్నావో? బాగా చిక్కిపోయి... వాళ్ళెవరు?... కనిపించటంలేదురా సరిగ్గా...

భార్య : (దగ్గర... మూలలూ) శే నేనండీ!... యేలా వున్నావో చూసిపోదామని వచ్చాను...

రా. శే : నీకు యింకా దగ్గ నయింకాలా? వ్వు!!... ఉహం...

భార్య : ఏం చేశాను... వన్నీ దగ్గ... పిచ్చి పిచ్చి... పిచ్చి చేసేస్తోంది. (మూలలు)

నుబ్బులు : మానాన్న ని పక్క రింద చేమే కాంతం!

కాంతం : ఏమండీ కులావా... నేను... మీకోపల్కి..

రా. శే : నువ్వూ చాలా ఎండిపోయావు... కాంతం...

కాంతం : ఇందాకొన్నుంచి మామవున్నాను... అసీకట్లో నిల్చున్నవాడు మన సదానందం కాదు!...

యీలారా! కాస్త చెల్లాయి ఎత్తకోరా! నీ కోసం చెంగ పెట్టకొని వుంది...

రా. శే : యిందాకొన్నుంచి వాడుచ్చ మాపుకున్నా దశతో!

నుబ్బులు : నీరా సదానందం... నీకోసం మేమంతా విగళలేక అనష్టపడుతుంటే నువ్వుక్కడికి మళ్ళా వచ్చావా?

సదానందం : ప్రాణనమాసం కదూ! తారయ్య ఎలా వున్నాడోనని చూసిపోదామని వచ్చాను...

రా. శే : వాడికి మీరంతా సుదృశ్య లేరుట!! కనిపించటంలేదుట!... నే నొక్కణ్ణి బాగా కని పిస్తున్నాను...

భార్య : (దగ్గరూ) మాతారా! మీరంటే నాకికంత మనుకొరమా!

రా. శే : అ... వాడి మనుకొరమా, నీమనుకొరమా మజిలొట్టిపై వుండలే! నీ మాటంగా కాదు! వాడిన్ని మాటలు శేర్వగలిగి, నన్ను యిందాకొన్నుంచి దంపుకు తింటున్నాడు...

కాంతం : ఏం చేశావురా సదానందం!...

సదానందం : శే నేమీ చెయ్యలేదు...

నుబ్బులు : మన్నేమీ చెయ్యకపోతే, తారయ్య యెందుకలా బాధపడతాడు...

సదానందం : తన్ను దాడు తెలుసుకోలేక పోయినప్పుడు ప్రతిమానవుడూ అలాగే బాధపడతాడు... ఏంత యేమిలేను.

రా. శే : చూచానా! బాడు నన్నెట్లా పొడిచి— పొడిచి అంటున్నాడో!

నుబ్బులు : ఇక చాడేగానీ వ్రాడకో!...

రా. శే : పోన్లేగానీ నుబ్బులూ!! కుర్రసవ్యాసి...

ఏకో వాగియితే!... మీరంతా యిప్పుడెక్కడుంటున్నారో? ఏం చేస్తున్నారో?

నుబ్బులు : ఏం చేస్తాం... పూరికే వుంటున్నాం...

రా. శే : ఏం తోస్తోందిరా!...

సదానందం : నీకంటే తోయిరుగానీ, మాకెండుకు తోవదూ! తారయ్య!

నుబ్బులు : ఇంకెకాలమా పిడికోసం వెతికలేక అనష్టపడ్డాం... యింతలా ప్రాణనమాసం వచ్చింది. ఒకేవే నీదగ్గర కొచ్చాజేమోనని కట్టకట్టుకుని వచ్చాం...

రా. శే : వాడు రావటమా అయిందీ... ధిస చెరుటమా అయిందీ... పూరికే వుంటాడా— వుండనిస్తాడా! అమ్మో!...

నుబ్బులు : ఒంటరిగా వుంటుంటే ఏం తోస్తోంది నాన్నా!...

రా. శే : ఏం తోచటం మేమిటా! హాయిగా వుంటుంటేనూ! కమ్మగా యెవరగాకున్నట్టు కొల్చుకుంటున్నాను. తిన్న అన్నం సరిగానే అరిగిపోతోంది. కోలాకో రూపాయి కూరగా మహామల మీద మాటగడుతున్నాను... యిల్లనీ - ఆపిసి కల్లిగ్గా పెట్టుకుని, అవ్యాకాంతం గానందాకొపాడుకొస్తున్నాను... ఎటేటా గోడలకి నున్నం చేయిస్తున్నాను... మొ ప్పీ నుగ్గ శే, వేసవిలో యిల్లు తిరగ తీయించాను. ఈయేడు

వొండిపంపు పొలంలో పన్నెండో నెలనూ,
మరిక్కోడుపొలంలో ఆ మక్కువూ పూడ్చిం
చాను. మన నిలక బావిలో పూడితీయించాను..
ఒక పెద్దరీతిగా కోన్నాను...యీ ముగ్గో చవ
రంగంకూడా నేర్చుకున్నాను...మీరు లేక
పోయినా, వాకిలి ప్రతిప్రస్థాంత కలమా తప్ప
వుగా! చేయటానికి...

సుబ్బులు : అవసరంగా క్రమపథకున్నావు.....
హాయిగా కృష్ణ రామా అనుకొంటూవుండక -

పదానందం : నేను అదే చెప్పకున్నా నాన్నా! నివ
టించేదు. పైగా 'మనిషి చేసిన రాతిబొమ్మ'ని
ఒట్టిపెన్నాడు తాతయ్య...

రా. శే : కానుట్రా ముబ్బులూ!...

సుబ్బులు : కాదు నాన్నా! నువ్వు రాతిబొమ్మరి
కావేకాదు...

రా. శే : నీ ముఖం. కాకపోవటమేంటి? మీరంతా
ఎవరివారివ వాళ్ళు వెళ్ళిపోయారే నేను ఎవర్ని?
ఒంటరివాణ్ణిగా! రాతిబొమ్మ నెందుగానూ
అంటా...

సుబ్బులు : కాదులే నాన్నా!...

రా. శే : అవునే! నీవు తెలియదుగానీ పూరుకో!

భార్య : (దగ్గరూ) వాడు కామా అంటుంటే...మీరు
అవునూ అంటారేమిటి! తిక్కమేరంగా...
బుచ్చెయ్యచేతి వంట, నేను వెల్లవ దగ్గర్నుంచీ
లాగా వంటబట్టినట్లుంది.

రా. శే : ముప్పయ్యేళ్లు కాపురంచేసినా, నువ్వు, నా
విషయంలో అలాగే, తీర్మానిస్తున్నావు...ఎం
చేయి? రామచంద్రప్రభో! ఎలాంటిభార్యను
కుదిర్చి పెట్టావురా!

సుబ్బులు : కాదు నాన్నా! నువ్వు ఒంటరి మనిషి తే
గాని, రాతిబొమ్మరికూత్రం కాదు...

రా. శే : (విసుగ్గా) మీరంతా ఎన్నీ కేళి ఒక్కసారిగా
విద్వేషించాలని వచ్చారా విమిషి? ఒకే మాటమీద
వట్కుతున్నారా...

పదానందం : లేదు తాతయ్యా!

రా. శే : నువ్వుగోరా బాబూ! నువ్వు నోరుతెరిస్తే,
వాసుండు చీలుకుపోతుంది...

భార్య : ఉప్పుమాటనే అంటుంటే, ఎందుకలా పురికి
పడతారు...

రా. శే : (కటపుగా) అసలు మీరంతా ఎందు
కోచ్చారు? ఇవ్వారే.

భార్య : ఎలావున్నాకో చూసిపోదామని...

రా. శే : ప్రతికే వున్నారా...

కాంతం : కాబట్టే, చూసిపోవాలని వచ్చింది...

రా. శే : పైకేమీ చూట్టానికి వచ్చావవటం...నా
ప్రజాదాన్ని విసిగించటం...నన్ను కలవరపర్చ
టం...విద్వేషించటం ... యిర్వి లోపల్లోపల
చేస్తూవున్నాడు...

సుబ్బులు : పోనీ, నీ కంఠ కన్నమెలే పోతాం...ఒంట
రిగానే వుండు...ఎవను కాదన్నాడు!

రా. శే : అప్పుడే అంత అలకలాస్తే ఎట్లాగరా,

పదా : మేముండటం యిద్దం లేదుగా...

సుబ్బులు : ఎందుక? అవసరంగా తాగును కలక
చేయటం...

భార్య : ఒంటిరికవారికి - బెగలవాట్లు తోడైవచ్చుకు
మీకు మేమంతా అసహ్యంగానే కనిపిస్తాం...

కాంతం : సంతకర్తగాని కోపారి వచ్చినా ... మీలో
మాచ్చేమీ కనిపించటంలేదు ... బెగ్గొస్తాం
మామగారూ!... (అడవిల వచ్చుళ్ళు)

రా. శే : అంతా నన్ను ఒంటిరివాణ్ణిగా తెళ్ళకట్టి
పోతున్నారనిదూ! పోండి... (రాతగమాసంతస్తే
మళ్ళా మీకే వస్తాడు...)

(ఇంతలో గజియారం గలగలమని స్వచ్ఛందేస్తూ
వుంటుంది...ఉరమబూ. మేకపులూ - భయంక
రంగా ఉప్పుతమై తిన్నతూ వుంటాయి...తిలపు
వచ్చుళ్ళు బిభర్షించారేని, క్రమేపీ తిన్నతాయి)
-కొంచెం నిరాశం-

రా. శే : (నూతాత్తుగా, బొంతుగనంతు:తో) =పున్నా
అప్పున్న : (నిద్రలో వుంటాను)...

రా. శే : అప్పున్నా...ఒ అప్పున్నా...నిమిటా మొద్దు
నిద్ర...కాస్త మెళుమటగా పడుకోమని చెప్ప
లేమా!...

అప్పున్న : పిలిచారా బాబూ (కొంగారు)...

రా. శే : (బాగా) మనివా స్పృహవున్నాడు...

అప్పున్న : (ఆశ్చర్యంగా) ఎవరూ?

రా. శే : (విసుగ్గా) నీ పొంద ఎవరేమిటి? సుబ్బులూ-
పదానందం-కాంతమ్మ, మీ ముసలమ్మ...అంతా
వచ్చారు...

అప్పున్న : ఎవ్వరూ...నీ?

రా. శే : యింకానీవు నిద్రపడుతు విడలేదూ...

అప్పున్న : (కట్టిగా...మూర్ఛితం)... చెప్పండి...మన
వాళ్ళు వచ్చారా!...

రా. శే : ఇప్పటివరకు యిక్కడే వున్నారా!

అప్పున్న : మీరు చాలా ద్రుమపడుతున్నాడు బాబు
గారూ!

రా. శే : లేదు అప్పన్నా! అంత వచ్చాడు...నన్నే
మిటో అడిగాడు...విసిగించాడు...వానా గోల
చేశాడు. పోతానువి తెలిసించాడు...పోతాన్ను
న్నాను ...కోపంవచ్చి... వెళ్ళిపోయాడు...
వుండనున్నా రానుండే...తెలకెనాక వుండే
వాళ్ళు... (విరాళం) ...అందరికీ కష్టం కలి
గించాడు...

అప్పన్న : నాకు, యీలా ప్రాణమూసం-అమావాస్య,
కలిసిక నీ చాలు-మిరిలా అలాపిస్తారనీ.కంగాడు
పడతారనీ తెలుసు.

రా. శే : ఇదంతా నా అలాపనే నంటావా? నాళ్ళె
వ్వూరా లేవా?

అప్పన్న : ఎలా వస్తాడు బాబూ! చచ్చి, మడిలో కలిసివ
వాళ్ళు మళ్ళా ఎలా వస్తాడు చెప్పండి...

రా. శే : ఏమవుతాడు మరి !

అప్పన్న : ఏ గాలిలోనో-ఏ ధూళిలోనో-దయ్యలుగా
మారి కలిసిపోతాడు...

రా. శే : అదంతా వుత్తరీతరా అప్పన్నా! నాళ్ళంతా
రాత్రి మామూలు మనుష్యుల్లాగా వచ్చి పల్క
రించాడు...పల్కకబుద్ధిలో నన్ను కలవరపర్చి,
గోలచేశాడు...అందరినీ మనమనగ్గా కూడా
మూలము! చురుపట్టాడు. కూడా!...

అప్పన్న : అంతా పంపర్నిరాల శేడాలో, ప్రాణం
మూసంబోనే గదా! పోయింది. అందుకని
ప్రాణమేమూలు పురిమి మెరిసినప్పుడెలా-మీ
నుండెలు జలదరి ప్రయి...వాళ్ళేదర్చి మాట్లాడి
పోయివట్టు భ్రమపడితాడు...

రా. శే : అంతేనంటావా అప్పన్నా!...

అప్పన్న : అంతేబాబూ! అంతే...

రా. శే : నీ నిలా ప్రతికటం రానుండలేదని ఆత్మ
పించాడు రా! నేను మనిషిచేసిన రాతిజామ్యుని
కాదని వాదించాడు రా! నాలో కోరికలూ-అభి
రుచులూ - అపవిత్రాలూ - ఆకలూ చాపలేదని
కచ్చితంగా వెలుపడ అనేకారా... నేను
బుచ్చెయ్యచేతికాదు తిన్నాక కాగా మరి
పోయాట్రా...బంటరివాడిని నీ కి రాదరబంది
ఎందుకని అంత అన్నారా...

అప్పన్న : మీర క్తం నుండి పుట్టి, మీకన్నా ముందు
కాలం చేశాడు కాబట్టి, మళ్ళా మీ వద్దకే
వచ్చి, మనస్సుని కలవరపర్చాడు. మీ వంటి
యలు మిమ్మల్నే కోరతాడుగాని, పరాయి
వాళ్ళ నెందుకు పీడిస్తాడు?...

రా. శే : పరకానీ...ఏంచేస్తాను...పై మెంతయిందో
చూడు...

అప్పన్న : చూడు వాడించి బాబు గారు!...

రా. శే : అందుకే వెళ్ళిపోయాడు. వానవచ్చినా-వరద
వచ్చినా-బంధువు లొచ్చినా-మృత్యువొచ్చినా
యెప్పుడైనా కాలం ఆగవు. అంతలో న ప్రయి...
మరణిలోనే పోతాయి...ఎమిటో వెనకలోకం!
అన్నీ తెరపడే నాటకాలే!! ఒక్క జీవితమా
నిగ్గావుండను. అన్నీ భిక్షులే! అన్నీ ఆను
మానలే!! భ్రాంతులే!! వృత్తి!...

అప్పన్న : వద్దం వెలిసినట్లుంచి బాబూ! యీదురుగాలి
కూడా తగ్గింది...ఆకాశం కూడా పురమటం
లేదు!...

రా. శే : నా నుండెలు బ్రహ్మచేసి కలవరపర్చటానికి
యీ ప్రాణమూసం-యీ అమావాస్య-యే శేటా
వచ్చిపోతూ వుంటాయి...ఏంచేయను?

అప్పన్న : కాలాన్నీ - మానవుని కయస్సునీ - పముద్ర
తరంగాన్నీ-ఆపగలమా బాబూ! అనుభవిస్తూ
వుండాలిందే!...

రా. శే : అంతే అప్పన్నా! అంతే!! యీలోకమే
అనేక బా:లతో నిండినగాని, అలాంటప్పుడు
మన వో లెఖా-జహ!...

అప్పన్న : చక్కగా తెలివచ్చాడు బాబూ!...

రా. శే : (తాత్వికంగా) అసలు యీ బాధ అను
కున్నంత బాధగాదు...బాధపడితా చేమోనిని,
అనుగతుక్కి బాగ్ తిపడటం ఒక పెద్దబాధ...
ఆది మా:వుణ్ణి అనేకసమస్యల రూపంలో తార
నీర్తి క్రుంగుతీస్తోంది...తిమవు లాక్యితం కాదని
తెలిసినప్పన్నా - యీ లోకంమీద యింకా
ఆరి, భ్రమ పట్టుకుని (వేళ్ళా)కూనే వున్నాయి.
నా తిగునాతి యీయిల్లా-కాకిరి-ఆ నీపాసులు-
పొలమా-పుట్రా ఏమవుతయ్యా తెలియదు.
వున్నంతి కొలమా అనుభవించటానికి మనస్సావృ
టంలేదు...కాంత - కవతార్ని విస్తరించలేని
బలహీనత మానవునిలో ఎందుకు ఏర్పడివుందో,
ఎంత నీరిపారాంకిం విన్నా, ఎన్నిపురణాలు
విన్నా తెలిసిరావటంలేదు ... యింకా
యీ పాడులోకంలో యీ పాపిష్టి జీవితం
యెన్నాళ్ళి యీలా పొగకలసివుందో-

అప్పన్న : ఎందు చెప్పగలరు బాబూ!...యీ జీవిత
యాత్ర గూర్చి - పెద్దలవ్వులు, యీ మానవుని
బ్రతుకు-“దివదివగండం నూరేళ్ళు ఆయుష్షు”గా
వుంది...

రా. శే : అంతే అప్పన్నా...అంతే...
(నేపథ్యంలో కోడికూక-పిల్ల పె ధూపాలరాగపు గీట్లు,
ఉపన్యస మూచించే సంగీతం...)

అన్యాయదేశము: భల్లటుడు

శ్రీ బొమ్మకంటి శ్రీనివాసాచార్యులు

“సహాధరః కుంకుమ శీసరాణామ్
ధనంతి నూనం కవితామిలాసః,
న తారదాజేతి మహస్య దృష్టః
తేహం య దవ్యక్తి రుయా ప్రరోహః.”

కుంకుమ శీసరములతో పాటు కవితామిలాసముకు
గూడ తారదాజేతి (కాశ్మీరము) జన్మ
భూమి అన్నాడు నిల్వగది—తన నిత్యమంగడేన
చరితములో. నిల్వగ, మల్ల తాది కవిలంకులనే కాక,
అనందవర్ధన, అభినవగుప్తాది ప్రముఖలంకారికులను
గూడ ప్రసరించి, తారదాజేతిమని అవ్యర్థనామము
పొందిన పరిత్రభూమి కాశ్మీరము. అక్కడ జన్మించిన
ఉత్తమంపిష్కరికవులు పరంపరలోనివాడు భల్లటుడు.
కాశ్మీరరాజవ్యవస్థ చరిత్ర రాజతరంగిణిలో అనంత
వర్మ తరువాత శ్రీ. క. 888 నుంచి 902 వరకు ఆడియు
నేలిన కంకరవర్మ పరిపాలనను కల్పణ కవి ఇట్లు
వర్ణించెను :

‘త్యాగభీరురయః తస్మిన్
గుణిసంగ పరాజ్యుభే,
అసేవం తావరావృత్తిః
కవయో భల్లటాదయః.”

ఇవ విాయవలసిన స్వస్థులను భయముతో కుణవంతుల
యొడ కంకరవర్మ పరాజ్యులు డగుటవలన భల్లటాది
సత్కవుల నేకులు రాజపోషణలేక, ఉదరపోషణకు
హీనస్వత్వ లభించింపడం నెచ్చివదిలభల్లటాది కంకర
వర్మ సమకాలికుడరి, 9 వ శతాబ్ది చివరను, 10 వ
శతాబ్ది మొదటను ఆయన జీవించెనని దీనినిబట్టి స్పష్ట
మగుచున్నది.

భల్లటుడు వ్రాసినది భల్లటశిలక మొక్కటి కని
పించుచున్నది. ఇది అన్యాయదేశ కళికము. మన ప్రత్యక్ష
సంబంధములైన నిర్వికల్పములను, వర్ణనకోపాదేయము
లైన ఉత్తమనీతులను అవ్యాపకముగా, హృదయంగ
మముగా ఈ కళికము పోషించును. మానవుల ప్రవర్తన
లోని వ్యతీతలను వ్యంగ్యముగా పరిహాసించు ఈ

కావ్యమే భాంతీయ సాహిత్యములో మొట్టమొదటి
‘వ్యంగ్యపరిహాసరస (Satire)’ అని చెప్పవచ్చును.

కృష్ణరాజసేన నిర్భక్తుడును సత్విమును, బాహ్య
కర్మగును మోషహీయ కృష్ణులను సేవింపరాదను ఉప
దేశమును చతుత్కారముగా ఒక ‘చిలుక—బూరుగు
చెట్టు’ వృత్తాంత వ్యవహారముతో ఈ కళిక విట్లు పోషిం
చును.

“వికాలం కాల్పల్య
నయనసుధిగం వీక్ష్య మనుచున్
కుక ప్యాపీ ద్యుద్ధిః
ఫలమసి భవే దివ్య సదృశమ్,
ఇతి ధ్యాతోపాస్తం
ఫల మసి ద దైవాత్ పరిణతమ్
విపాశ తూలోఽస్తః
సవది మనుతా సోఽవ్యవహారః.”
(బూరుగుచెట్టుపూలు మన
మక పారించుచును, చిత్రవర్ణ తన
మీర, ఫలమ్ములుక తమను
మేయమలొను, యనోవారమ్ములై
తీరు నటించు దాన వన
రిం గొనె చిల్కయొకండు; పండ్లలో
వారయ నూది యయ్యె కుడి;
నద్దియు హా! హృతమయ్యె గాలిచే!)

పూలసాగను మాచి బూరుగుచెట్టు వాక్రియించి;
కుడకు విఫలమనోరథ అయిన చిలుక వృత్తాంతమే ఇచట
వాద్యమైనది. ఈ అప్రస్తుతవస్తువర్ణనముద్వారా,
సామాన్యజీవుల — నింబప్రతినిధిబాధముతో —
ప్రస్తుతిమైన ‘కృష్ణరాజసేన నిర్భక్తుడు’ అను
సత్యము గమ్యమానమగుచున్నది. అయినను—ఇక్కడ
వ్యంగ్యాధియకన్న వాచ్యాధిమే ఎక్కువ ఆకర్షక
ముగా తోచుచుండుటవలన ఇది అప్రస్తుతప్రశంసా
లంకాంమే యగునుగాని, వస్తువస్తిని మదాహరణము
కావాలను. వ్యంగ్యాధిమ వాచ్యాధిమము మించి చతు
త్కారమైనప్పుడే ఒక కావ్యము ధ్వనికోటిసండునని

అలంకారికమతము, వస్తువునికే లక్ష్యధారములైన శ్లోకములగునాన ధిల్లట శిలకములో అనేక మున్నవి. ఉదాహరణమునకు :

“అంతః పూష్టో భగతి మహారే
వోపతాపాయ యస్మాకే
కారే ప్రాప్తే క ఐవ న యయ
ర్యాంతి యాస్యంతి వాఽఽస్తమే,
ఏతావత్తు వ్యగ్రయతి తిరాన్
లోకభాష్యాస్తమాభిః
తస్మిచ్ఛేవ ప్రకృతి మహతి
వ్యామ్ని లభోఽఽకతాః॥”

(భానుడు ప్రంక డిట్లు వగ
వన్ పదిలేను; జగములోన కా
లానకు కొదు అస్తయ
మందని వా దోకనుండు కల్లునే?
కాని, రవిద్రకా మని
కన్యర మా వియదంగణమ్మిట్లులే
హీన తిమస్సమాక్రమణ
కీగుటయే వ్యభగూర్పు మాటికె!)

ఇక్కడనున్న సాయాపకముననే అప్రస్తుత మైన మూర్త్యునకు, చీకట్లకు సంబంధించిన వాచ్యా ర్థమునుండి ‘ధర్మపథుడైన ఒక మహాపురుషు డవతరించి, అతని స్థానే జనకంబున దైనవ్యక్తి అధికారమునకు వచ్చుట శోచ్యము’ అను ప్రస్తుతార్థము గమ్యమానమున చున్నది. ఇక్కడ వాచ్యార్థముచే విభూషితమగుచు వ్యంగార్థమే అధిక దిగుతార్థముగ స్ఫురించుచుండుటచే వీనిని ధ్వనిస్థలముగ గణంపవచ్చును.

ఉత్తమనీకులను, కాశ్యతేనస్థిములను ఒక వంక వ్యంగ్యముచేయుచు, మరొకవంక తనకాలమునాటి సాంఘిక, రాజకీయ పరిస్థితులనుగూడ ధిల్లటకని తన శ్లోకాలలో ధ్వనింపచేసెను. ‘అంతః పూష్టః’ అను పై శ్లోకములో—‘ధర్మప్రభువు అవంతివర్మ పరమపదించి, అతని స్థానములో ప్రూరుడు, కుటిలుకు అయిన శింకర వర్మ రాజయినకథయే కని పనుకాలికులకు స్ఫురించి యుండును. ‘మూర్త్యుడు—చీకటి’, ‘మూర్త్యుడు—మిణుగురుపురుగు’ వంటి ఇట్టి అప్రస్తుతాంకిముల వర్ణన ద్వారా అవంతివర్మ, శింకరవర్మల తారతమ్యమును మరి 7, 8 శ్లోకాలలోగూడ ఈవిధ వ్యంగ్యముచేసెను.

అవంతివర్మజవరంజముడైన మహారాజా. రాజ తరంగిణి కర్త కల్లణు డాయనను మాంధాతతోను,

ఆ యన పరిపాలనకలమున కృతయుగముతోను పోల్చినాడు. అనందవర్ధన, రత్నాకర, శివస్వామి, ముక్తాకణాది ఉద్భవకవిపండితుల నెందరినో పోషించిన వినియోగ ప్రభువాయన. క్రీ. శ. 888 లో ఆయన పరమపదించగానే సింహాసనముకొరకు రాజకుమారుల మధ్య కలహ ము ర భమయినది. కుత్సితులలో కుత్సితుకు శింకరవర్మ అందరిని విద్ధించి, తాను గద్దె ఎక్కినాడు. అతడు చేయని దుర్మృత్యములేదు. దేవాల యాల ఆస్తులను కలుపుకొన్నాడు, తన విలాసముల కోసమై ప్రజలను పీడించి వస్తులు వసూలుచేసినాడు, అయోధ్యల నంపను తన దుట్టును చేర్చుకొని, యోధ్యలకు, ధర్మపరులకు శిరీసను గుర్ధరముచేసినాడు. అతని పాలనను రాజతరంగిణిలో కల్లణు డిట్లు వర్ణించెను :

“నిర్వికలా న్సుకంఠః
భాటికో లబట స్త్యధూత్,
ప్రసాదాత్తస్య దీవార
సహస్రద్యుతు వేతనః.
కల్పపాలకురే జన్మ
తతేనైవ ప్రమాణితమ్,
క్షిప్రోచితాపధింకోక్తః
రైబి వాగ్యస్య వాధవతే”

సుకవులకు వేతనాలు లేవు. లబటాడను అల్లు డోకడు రాజానుగ్రహము పొంది, నెలకు రెండువేల దీవారముల జీతముమీదా శోకాధికారిగా నియుక్తు డయ్యెను. వాడు పుట్టినది కల్లుగీసికొని శివించు గొళ్ల కుఁములో. అపధ్రంశి భావకు అలవాటుపడిన ఆ లవ టుగీకి సంస్కృతియు అంటక పోవుచే వాని కులమును వ్యక్తముచేయుచున్నది.

అర్హతవలన కా, శేవలము అవృష్టమువలన ఉన్నతపదవులు పొందిన లవటునివంటి అల్లులను పరి నాసించుచు 10,15 శ్లోకములు ధిల్లటశిలకములో ఉన్నవి. ఒకటి :

“యే బాత్యా లభుతః సదైవ గగనం
యాతా నయే కుత్రచిత్
పద్భ్యామేవ నిమగ్నతాః ప్రతిదినం
భూమా నిరీవా శ్చయే,
ఉత్క్షిప్తా శ్చివలాశయేన ముతా
పశ్యాంతిరక్షైఽనునా
కృంకానా మపరిస్థితిం క్షిరిభృతాం
కుర్వ స్త్యహి పాంసవః.”

(ఘంటలు చాలితే, గగన

రాశి రావోకాదు నెందు; పా
దభున విఘ్నేతములయి

ధాత్రి నిరీపత నంకు నిత్య; మా
విఘ్నేత పాంకులే రవల

కృత్తి సహాధికతమింటి క
త్తగబడి నేడు చాడుడదె.

తత్ శీలిభ్యుత్ కిలరాని (ప్రాకటిం!))

ధూమిలో అగని ఉండరానిన ధూళిగములు,
చపలాశయమైన ఒక గారి సాహాయ్యమున అంతరిక్ష
మున కెగిరి, నిరిశ్చిరముల సభిలోహించిన ట్లున్నదట -
లవటనివంటి అనర్థుల ఉన్నతోద్యోగప్రాప్తి! మరొక
శ్లోకములో—నిర్దవమైన ఒక పుంతలో మారితేకుండ
పడిఉన్న పెరుగునుతనమచి, తల నిక్కించుట
మొదలైన వికారచేట్లు చేయు ఏకాక్షి అల కాని
వల్లించి లవటునివంటి వారిని భల్లటుడు పరిహసించెను.
ఆ లవటుడుకూడ బహుళ: ఏకాక్షియే నేమా! ఇంకొక
శ్లోకములో—“కుక్కకు బాలు అంటిందగముగాని,
అది సింహమువలె గర్జించునట్లు చేయగలమా?” అనెను.

రాజతిరంగణిలో ఉన్న కొద్ది అంశములు తిప్ప
అవాటి కాశ్మీరదేశపు పరిస్థితులు వివరముగా మనకు
తెలియవు. తెలిసినదో భల్లటుని ప్రతిశ్లోకము వెనుకను
వాటి కాశ్మీరదేశపు సాంఘిక, రాజకీయ జీవితములోని
ప్రముఖాంశ మేదో ఇబ్బడి ఉన్నట్లు స్పష్టము కాగల
దని నా నమ్మకము. శేవలము ఏవో నీతులను బోధించు
టకై వ్రాసినట్లు కాక, భల్లటశ్లోకములోని ప్రతిశ్లో
కము అవాటి దుర్భరపరిస్థితులలో నిరాశోపహతుడై
క్రుంగిపోయిన ఒక ప్రాథకని గుండెమాసికొనిఉచ్చిన
ఒక వేడి నిట్టూర్పువలె అనిపించును. అంతటి కలుషైన
జీవితానుభవములో ప్రేమిపాతుకొని ఉండకపోయి
నదో భల్లటుని భావనలలోగాని, భావప్రకటనములో
గాని అంతికి వ్యక్తమగుట అసంభవము!

అభినవన ప్రశు, మహిమభట్టు, శ్రేమేండ్రుడు,
మమ్మటుడు మొదలైన ప్రసిద్ధులంకారికు లెందరో
భల్లటుని శ్లోకములను లక్ష్యములుగా ఇచ్చివారు.
గ్వస్వాలోకర్త ఆనందవర్ధనుడుకూడ ‘పరాధ్యాయః
పీడా మనుభవతి’ అను భల్లటశ్లోకమును రెండువోట్లు
ఉదాహరించెను. కాని, అది భల్లటుని శ్లోకమని అయిన
పేర్కొనలేదు. అంతేకాక “అమీ యే దృశ్యస్తే” అను

మరొక శ్లోకమును స్వకీయముగ కూడ అయిన ఉదాహ
రించెను. కార్తవీర్యపదతి, మాక్రిముక్తావళి అను ముక్తక
పద్య కంఠుటములు ‘పరాధ్యాయః పీడా మనుభవతి’ అను
శ్లోకము ఇంగురాజరచిత మన్నది. కుభాషితావళి,
సాధూక్తిరత్నాన్మృతము వేరెనరోకతుల కీ శ్లోకము
నంటగట్టినది. ఈ విషయగ భల్లటశ్లోకములోని 10,
12 శ్లోకములు సంకలితగ్రంథాలలోను, అలంకార
గ్రంథాలలోను అవ్యక్తర్థములుగా పేర్కొనబడుట
జరిగినది. మూరు 20 శ్లోకాలు వివిధగ్రంథాలలో
స్పష్టముగా భల్లటుని పేరుతోనే ఉదాహరింపబడినవి.
కనిపేరు లేకుండ ఉదాహృతములయినవి 20 శ్లోకాల
వరకు ఉన్నవి. భల్లటశ్లోకములోని కొన్ని శ్లోకముల
కర్తృత్వము విషయమై ఇట్టి సందిగ్ధస్థితి ఏర్పడుట
చూడగా—చాటువులుగా ఈ కవి చెప్పిన శ్లోకములు
అతని జీవితకాలములో గ్రంథస్థము కాక, అతని అనం
తము ఒకటి రెండు శతాబ్దములు గడచిన తరువాత నే
గ్రంథస్థము లయినట్లు తోచుచున్నది.

భల్లటుని కవితాశైలి సరళమైనదికాదు. కవి
నము 20 శ్లోకములలో అయినను అవ్యయిక్తి వ్యత కవి
పించుచున్నది. అయినను, ముగ్ధంజకములయిన పద
ములువాడి, తానుద్దేశించిన వ్యంగ్యమును ముట్టముగ
మృరింపజేయు సేర్పు భల్లటునికి గలదు. కృత్యాదిలో
అట్టి సేర్పుగట్ట తనకుల విశేషాదరమును ఆయన
ప్రకటించెను.

“బద్ధా ముదర్మగ రవీన విమర్దతూర్య
మర్థాన కథం యుటితి తాన్ ప్రకృతాన్ న దద్యుః,
దోరా ఇవాతియృదవో మహతాం కవీనామ్
అర్థాంతరా గ్యపి హతా ద్వితరన్తి కిత్వా.”

(అరిమృగువున ప్రశస్తము మ

హాకి వాక్మీదమయ్యు తోరసం

తలివలె వేర అర్థసము

దాయము నైరము బర్మి వ్యక్తమా

గతి నొనరించునన్న, మును

గాప్రయశించి యదర్థబోధనా

మరి కవివాడుకే ప్రకృతి

మైన తదర్థ మొనంగు టబ్రమే?

దోరులవలె మహాకవి ప్రయుక్తకల్పములు కూడ
బాగుగ మర్చితిమలైనదో ప్రకృతార్థములేకాక
అర్థాంతరములను గూడ సమర్పించునని శ్లేషించి, తన

కలిత అంతయు వ్యంగ్యార్థపరమగుటను ఈ శ్లోకములో
భల్లటును చూచించెను. అతిశయోక్తి ఈ కరికి గిట్టదు.
లేనిదాని కల్పవలతో వస్తు నిజస్థితి తెలుగలేని అని
వేసుల వితకు పరిచావించెను.

“కాచోమణి రృణః కాచో

యేమం లేల క్షేపి దహిసః,
సద్వి లే మధియో యేమం

కాచః కాచో మణి రృణః.”

(రాలు రతనములుగ మేలి రతనములను
రాలుగా నెంచునానికి ప్రతిశ్లేషము,
రాలు రాలుగ రతనముల రతనములుగ
గాంచు సత్యమే సుకృతి ఈ జగములలో!)

భల్లట శతకములోని శ్లోకములన్నియు అన్యథ
దేశములు కావు. పై శ్లోకములో అన్యథదేశము చెప్ప
నక్కరలేదు. ఇట్టివి మరికొన్ని శ్లోకములు కూడ
ఉన్నవి. శృంగారపరములయిన శ్లోకములు కూడ ఒకటి
తెలుసు ఈ శతకమున చేరినవి. ఒక విరహిణి విరహ
వేదనను వర్ణించు ఈ శ్లోకము అన్యథానికడగినది.

“వాతా వాన్తు : దంబరేణశిఖర

స్పృత్యంతు సర్పద్విదః

సోత్సాహో నవవారిధారగురవో

మందంతే వాదం ఘనాః,

మగ్నాం కాంతిరయోగదుఃఖజలధా

మాం విక్ర్య దీవాఃసాం

విద్యుర్ ! కిం మృగసి త్యయ ప్యకరణా

ప్రీత్యేష్యేష్య కుశ్యంతి.”

(పొలయునుగాక మేల కడివి

పుప్పాడితో పవనుడు; వాత్యముల్

పలువునుగాక బర్హి పతి;

సాగునుగాక వయోదరాజ గ

ర్జులు; రటిదంగవా! విరహ

సాగర మగ్నను వడ్డునాచి సా

టి లలనవయ్యై ఈ మెరయు

లేలని నీవును విద్వియాత్మయై?)

‘వాత’, ‘సర్పద్విజ్ఞ’, ‘ఘన’ శబ్దముల పులింగ
మును, ‘విద్యుత్’ శబ్ద స్త్రీలింగమును ఆధారముగ
గొని విరహిణి మనస్థితిని భల్లటు డీశ్లోకములో పరప
ముగ చిత్రించెను.

వాక్ స్వాతంత్ర్యము కరుచై, నూటిగా మణిని
మణి అని, గాజా పెంకును గాజా పెంకు అని చెప్పి విభా
యించుకొనిరచ్చుటకు వీలులేని గోత్రాలలో పుట్టిన ఒక
దురదృష్టవంతుడైన కవి భల్లటును, అన్యథదేశముగ
చాటవు లల్లకొనుట తప్ప అతనికి గత్యంతరము లేక
పోయినది. ఆ వాడును సందర్శనసారముగ అధి
కారులకు, బలవంతులకు వంతపాటపాడిన కవియైవు
లనేకులుండవచ్చును. కాని, వారి ఊరున, పేరును
మనకు తెలియవు. అట్టివారితో గొంతుకలుపక, అత్య
గౌరవముతో అభివాదముచేసి, అత్యల్పసంఖ్యలో పే
శ్లోకములు తన తరువాతితరములవారికి దిగవిడిచి
పోయిన భల్లటకవిమాత్రము సంస్కృతసాహిత్య
చరిత్రలో కాళ్యేతమైన స్థానము పొందివాడు. అన్యథ
దేశికాత్యరచనకు అంకురార్పణచేయుటయే కాక,
ఆ రచనామార్గములో పరాకోటిని ప్రాపించిన వాడగు
టచే భల్లటుని కీర్తి చిరస్థాయి అయినది.

చాతకములు, కొంగలు, హంసలు, సరస్సులు,
మేఘములు, సముద్రము, ఒండె, చెరుకుగడ్డ, శింఖము,
సింహము, కక్క, పాము, ఘోరి, గాలి. ఇట్టి సాధా
రణవిషయముఃతోమహోదా త్రిసత్యముల మధ్యస్థించిన
మహాకవి భల్లటును, అందుచేతనే కాళిదాస, భవ
భూత్యాది ప్రథమశ్రేణి కవుల పరంపరలో ఇతను
స్థిరంపబడినాడు.

“మాఘ, శ్రోశో, మయాశో, మరతిపు, రవశో

భారవి స్సారవిద్యః

ప్రీ హద్విః, కాళిదాసః, కవి, రభ భవభూ

త్యాదయో, భోజరాజః,

ప్రీ దండీ, డిండిమాఖ్యః, క్రుతిమకుటకురు

రృల్లటో, భట్టభాగః,

ఖ్యాతాఖ్యా క్షే సుబంధ్యాదయ ఇహ కృతిభి

ర్విశ్వ మాహాదయా ని.”

శ్రీ సత్యసాయి బాబా

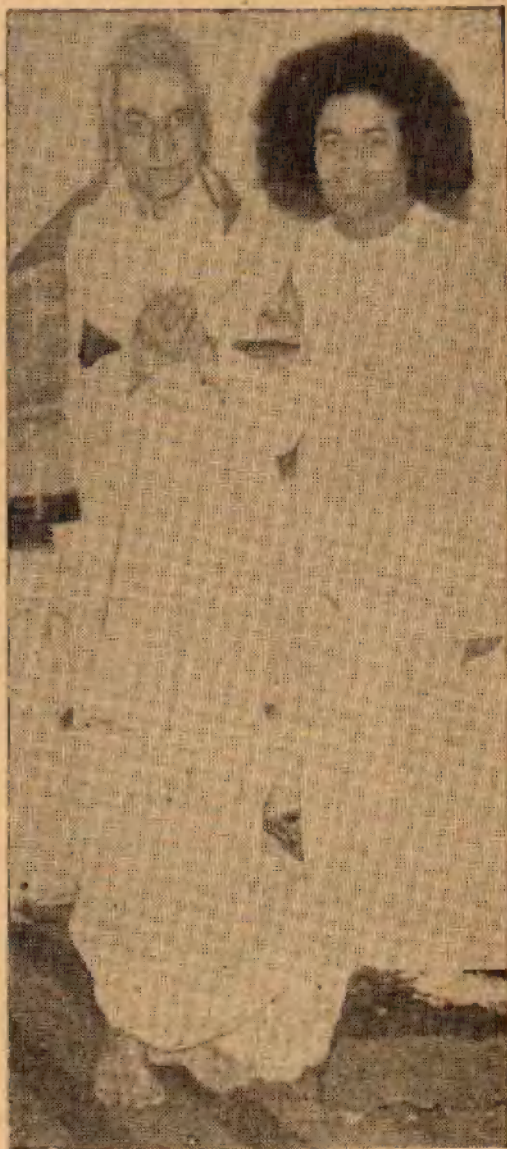
శ్రీ వేదారి శివరామకృష్ణ

శ్రీ సత్య సాయిబాబానుండి మీ ఆభిప్రాయం ఏమిటి? - అని వలువులు ప్రశ్నిస్తారు; నేను తెల్లవాతాకాని అంతలోనే సంభాషించుకొని - "స్వయంగా దర్శనం చేసుకొండి, మీకు మీరే అర్థం చేసుకొండి" అని వారికి విన్నవిస్తాను.

"పరమహంసనంటివారా? లేక రమణమహర్షి నంటివారా?" అని మరి కొందరు అడుగుతారు. "సత్య సాయిబాబా సత్యసాయివంటివారు" అని వారికి ప్రత్యుత్తరం చెప్తాను.

పుట్టదర్శిలో - ఇది ఆనందీపురంజిల్లా పెనుకొండ తాలూకాలో ఉన్నది - శ్రీ సత్యవారాయణ ఆశ్రమ బాలుడు ఆవుపేపు దారిం చినపుడు శ్రీ కృష్ణుని వనమ గుహరంలో యశోదాదళలు బ్రహ్మాండాలు చూచి వలులు కొండలు రామకృష్ణాద్వైతశాస్త్రాలు చూచి - ఇతడు దేవబాలుడు అని అనుకొన్నాడు! కొందరు రితని పికాదగ్రస్తుడు అని అనుకొన్నాడు. ఆవు దీతకు తోడి బాలురచేత సంకీర్తనం చేయించట మారంభించాడు. ఆవుకు తోడివారికి పుష్ప ఫల భాద్యాగూను సృష్టించి ఇస్తూ వుండేవాడు. "ఇవన్నీ ఎట్లా ఉస్తున్నవి?" అని అడిగితే - "నాలో ఒక ముహూర్తం ఉన్నాడు, ఆయన ఇస్తున్నాడు" అని చెప్పేవాడు. ఈ రీతిగా రీలు చూపుతూ చూపుతూ బలవంతం ఉరవకొండలో ఫోరీల్ ఫారం చనువుతూ చనువుతూ గుమారు పన్నాల్లు విండ్లవృక్షుడు (20 అక్టో-40) చల్ల గురిచి ముంతి చాచినెం ఎందుకన - "నేను సాయిని, నేను సాయిని; నే నచ్చిన పనికి నే చాలాను" అని బడి తోపాటు ఇల్లుకుడా వదిలి -

మానస భిక్షరీ శుభదరణమ్,
దుస్తర భిక్షపాగర తిరుణమ్.

అనే సంకీర్తనతో ఈ సాయి తన మహిమలు సహస్రముఖాల మాత్రమే మొదలు పెట్టాడు. పూర్వ సాయిచరిత్ర (విని వ్రాసింది కొబ్బటి పూర్ణప్రమాణం కాకపోయినా) చదివినవారు, మరి పాఠ్యం ఎరిగిన

వారు, ఈ సాయి మహిమలు చూస్తే ఈ ఉర యువా, సంపాదల తాత్రయం పోగొట్టడానికి వచ్చిన ఏక తత్త్వ ము గ్రహిస్తున్నారు.

అందరూ అందుబాటులోని దవి, వీరు భక్తిని బోధిస్తారు. ఆదాగోపాలమూ భజన చేయిస్తారు. పుస్తకాలు దదివివట్లు అందరివూనయాలూ దదివేస్తారు. అధిని వ్యాధిని బోగొట్టుకున్నార, ఇష్టేశకతా విగ్రహాలను వజ్రవైడూర్యగులను అమృతాది రసాయనాలను స్వాద్యమైనైవ భావ్యాలను దిగ్ద్యమైనైవ బౌద్ధధాను, — ఒక పేమిటి — సంకల్పకృతావ తాము తిరువరి తొచిన పనుస్తూర్ని సృజించి యాయా మేకాడు — మరి తిమ్మిని బమ్మినిగాను బమ్మిని తిమ్మినిగాను చేసి వేయడం కలదు. నిర్మాణకాయాలో ఏకకాలాన అశేషదీశాలలో ఆపద్ధిస్తులన భక్తుల మద్ధిగిస్తున్నారు. దూరక్రమణ్ణవాది యోగవిధులు వీరికి పెన్నతో పెట్టినవి. వీరిమహిమలను చెప్పకలిగవస్తే

వ్యానుఃవారిశోకు కానుకుకాదా పనిరాదు. ఈ తత్త్విము మహిమలకు కుశేరనిధి.

ఇది అందరూ అందుబాటులోనన్నా అందరాని తత్త్వం. వీను మిగిలిన భక్తులయూ జ్ఞానులయూ పరిపాకం ఇందున్నా ఇది అందరికన్నా విజాతీయం. దీనికి సహస్రముఖాలు ఉన్నవి. వీకో ముఖం కనబడితే వాకో ముఖం కనబడుతుంది. దీనిని కవివంశ చాలు; మరి చాదు. ఇది ఎరివరమో అంత ఆత్మీయం. జగములో తల్లులందర ప్రేమా కలిసి వా ప్రేమయనుమైన తాతత్త్వ నితి పరిపూను.

ఈ తత్త్వం పుట్టవర్తిలో పుట్టివా పుట్టుక లేవది. తెలుగు వాడులో అవతరించివా ప్రపంచానికి వెలుగు. మానవమో మరి అమానవమో! ఇది చగువరిదయినా దగువు. కుదిర్చి క్షితి ములధం. పాండితికి పరిక్షి. అందరూ శ్రీరామపక్షి.

కవీశ్వర హృదీశ్వరో విబుధ పంకజాహస్కరో
మునీశ్వర మహోహర స్సకల హృద్గుహాభాస్కరః,
పసిపత దసీకేసీ సురధుసీ మహామోహిని
ఘణీశ్వర వచోభరో జయతి సాయివాగీశ్వరః.

సాయి మహానుభావుఁ డిను సంకతి పల్కు రెఱింగియున్న దా
సాయియె నత్యసాయి యన చల్లని మూర్తిగ పుట్టవర్తిలో
కాయము దాల్చె నన్నదియు భాయము, కాని, యెఱుంగువాడు నా
రాయఁబుఁడో మహేశుఁడో హిరణ్మయపూరుషుఁడో వదంతురే !

కరుణామూర్తి యట్రుడు కొందఱు నినున్, గాలించి లోలో నపాం
స్ఫురణామూర్తి యట్రుఁడుఁ గొందఱు మదిం బూజింతు, రింకొందఱు
దురు యోగీశ్వరుఁ డంచు నిందు నిజ మేదో యన్నియున్నిక్కమో
యెఱుంగనేర్పరము నీవ చెప్పవలె సాయీ ! శ్వాసరూపత్రయీ !

ఏ యద్వైత సుఖానుభూతికయి నే నీక్షింతునో దానికెన్
మా యోపాయము లెన్ని యో తెలిసియుండంబోలు నాఁగక, యీ
నీయం దారసి విశ్వరూపము నొగి న్నిభక్తు లొందంగలా
రా యద్వైత మొ ద్వైతమో మఱి విశిష్టాద్వైతమో తెల్పుచే ?

కనులార నిన్నుఁ గాంచం
గనినంతన శరణు తెంది కనుదోయి! నిం

గనరాక నీ వెలుంగా

వననిధి మునుగుదును నీదు భక్తశ్రేణుల్.

పిలిచినఁ బలికిడి దైవము

కలదా యని నందియంబు కలిగినయెడలన్

దిలిది పరీక్షింపుడు ! మీ

పిలుపు హృదంతరమునుండి పెకలఁగవలయున్.

ఉజ్జిమి ముట్టులు వర్షింప నోలలాడు

చేటు లన్నియుఁ బ్రాదేఱు చేకునటులు

కవుల మదినుండి పొంగు వత్కావ్యరసము

లల్ల రసరూపుఁడగు సాయియందు కలియు.

చివరకు నాకవిత్య మది చెల్లరె నాలుగె యక్షరాలుగా

మిలిలె, రసంబు లన్నిటను జేలి రసంబున కాలవాల మ

య్యని యెనిగి 'సత్యసాయి'యను నట్టివి, అయ్యనిగూడ రెండయై

మిలిలెడి 'సాయి, సాయి'యని; మిక్కిలి వర్ణము లెల్ల చూర్ణముల్.

'రసో వై స' ఇతి బ్రూతే తిత్తిరి శ్చందసాం గిరి,

శివరామ స్త్యనుబ్రూతే సాయినం తస్య విగ్రహమ్.*

* ఇవి ఇటీవల దురాపంశుగలో జరిగిన కఠినమృగసంహారేను బాబాగారికి సమర్పించినవి.

విడిపోతున్న రెండు సంస్థలు

శ్రీ మైకర్ పొలాన్య

సర్వశాస్త్రస్థానాకాష్ట్రానిః సంస్కృతిః మధ్య
మన్వ విభేదం కోదితీయమని భావిస్తున్నాడు.
నేనూ ఒక్కటంటాను, కానీ ఈ సమస్య విషయంలో
వా దృక్పథమే వేరు. మన తిక్కిన మహోద్వాహరాల
పైన శాస్త్రప్రభావం తిక్కునకాదని నా అభి
ప్రాయం. నిజం చెప్పాలంటే, నేను మాంపుల బుద్ధి
పైనే కాష్ట్రానికంటే అధికం సంగ్రహించినది.
నేటి సంస్కృతిలో (ఫాయిడీ, మార్క్సుల ప్రభా
వంతేని భాగాలు చాలాతిక్కున. వారిద్దరి ప్రబో
ధాలు శాస్త్రంపై ఆధారపడినవి. కానీ ఈ ప్రబోధ
ములా "రోమాంటిక్" (కల్పనిక), "యుటిలిటీరియన్"
(ప్రయోజనవాదు)లు అనే పెద్ద ప్రవాహంలో
జనించిన రెండు చిన్న పాయలు. అవిలు ఈ "రోమాం
టిక్"లకు, "యుటిలిటీరియన్"లకు కూడా కొరగ
మైనవారు న్యూటన్ ప్రతిపాదించినట్లు ఉత్తేజగులేన
విశ్వాస వికాసకాలపు చింతితులే.

కాస్త్రము ప్రాముఖ్యము రహింసక మునుపే గ్రీకుల పూర్వదన హేతు ప్రాధాన్యంగా వుండేది. ఈ సంప్రదాయం కత బాబుగా పరిపరగా వస్తూ వేళ్ళన్నది. కాని 17 వ శతాబ్దపు కాస్త్రమే ఆధునిక హేతు ప్రాధాన్యవాదానికి హేతుస్థూతము. "అశ్వించి ప్రజల బంధురా ఒక శా బోనుమే లాగ ఆలోచించేవారు. ఆ మర్నాడు వోర్ టైర్ లాగ ఆలోచించారు." అని పోల్ హబర్ వాగారు.

ఇది అతియోక్తి అయినప్పటికీ మొత్తానికి సత్య
మారం మాత్రం కాదు. క్రీస్తు ముఖ్యశిష్యుల తిరునాళి
మాడు కళాబాలలోనూ క్రైస్తవమతం వివిధంగా
పెంపొందిందో అదేవిధంగా 'రాయల్ సొసైటీ'
స్థాపించిన మాడుమందిల ఏళ్ళలో విజ్ఞాన శాస్త్రమే
(హాసనీకంగా) అగ్రస్థానం ఆక్రమించింది. 17 వ
కళాబాలలో, "ఇది మతానికి వ్యతిరేకం!" అంటే,
20 వ కళాబాలలో, "ఇది శాస్త్రీయంగా లేదు!"
అంటారు.

మన సంస్కృతికుడ్యా కాస్త్రముధ్యా పెద్ద
ఎడం ఏర్పడినదని ఒప్పుకున్నప్పుటి ఈ ఎడం కలం

కొంతమంది సాహిత్యచేత్రులూ కాస్త్ర విషయమున
సంబంధించిన అజ్ఞానము వల్ల ఏర్పడినదని నేను నమ్ముటం
లేదు. ఎంతమంది కాస్త్రజ్ఞులకు తమ ప్రశ్నలకుగా
కృషి చేస్తున్న కాస్త్రంశాత్పత్తి తక్కినవాటిలోని విష
యాలు తెలుసు? ఇటువంటి అజ్ఞానం నున కాస్త్రాగ్ని
వృద్ధికి ముఖ్య కారణమయిన 'నీలపని నాటిపని' అనే
విధానానికి పూర్వజాతిమయినది.

ఈ విధిజన మన సంస్కృతి అభివృద్ధికి కూడ
దాలా అవసరం. మన సంస్కృతి అతివిస్తార
మయినది; ఒక్క మునుష్యుని మేదిమూలో ఇముచుంది.
అందుచేతనే ఆయా క్రాస్త్రవిధాగాల్లో నిష్ణాతులైన
అనేకులు (దానిని ప్రవరింపజేయుదానికి) కావాలి.
ఈ నిష్ణాతివర్గం లేకపోతే పౌరుషకథలను వివరించే
వారే పండితులవుతారు. మన సంస్కృతి వాతన
మయిపోయి దానివిశేష లోకమంతా ప్రాథమిక
పండిత్యం ఏర్పడుతుంది.

మన కర్తవ్యము ఆయా శాస్త్రవిధానాల్లో నిష్ణాతులయ్యెడిదిని ఆపవలెకాదు; జ్ఞానపూజావాదము మధ్య నుట్టుకొనము సంపాదించుట. ఇక్కడే నానాక అనుమానం కలుగుచోంది. ఇక్కడే శాస్త్ర వంశము కల మధ్య కర్తవ్యము మొదలు పెనుతోందని అని పినోంది. ఈ కర్తవ్యలానికే కారణ మేమిటో పరిశీలించి చూడాలి.

మధ్యకాల సిద్ధాంతాలపైన (Medieval thought) ఆధునిక శాస్త్రప్రభావమే ఈ కారణమని వా అభిప్రాయం. శాస్త్రము అభివృద్ధి చెందిన తరువాత కార్యకారణంబులములేని సిద్ధాంతాలను త్రోసి వేసి ఆమధ్యకాల ప్రాచీనజ్ఞులనే పీడించింది. చిట్టచివరికి ఈ విశ్వవిద్యార్థులందరికీ యాంత్రికమైన సిద్ధాంతాన్ని సాధించాలని నిశ్చయించింది. కాని మానవుల సాంఘిక, నైతిక, నిర్మాణ విషయంలో యాంత్రికమైన సిద్ధాంతమైన వివరణలే ప్రయత్నించింది.

ఈ న్యాయావలల కాపాడితి (పక్కతిపెస
విద్యదీని అధికారము విపరీతంగా పెరిగి
పోయింది. నైతికమైన ఉద్రేకా
లను మరి ప్రభావించి తప్పించి దాదాపు ప్రతి
మానవసంబంధాన్నీ హాసు చేసింది. సర్వోదయస్థాయి

అంతకుముందు తాము పింటివారముని గారి, అనామ కులమునిగాని భావించిన ప్రజలలో పరిష్కరాభివృద్ధి పైన ఆపత్తి కలిగించాయి. ఒక్కటంటే ఇప్పు యంటే కాస్త్రీయమైన హేతుపాధావ్యవధానం మన ప్రస్తుతిత్రు మానసిక, నైతిక, సాంఘిక పురోగమవానికి కారణం.

కాని హేతుపాధావ్యవధానం ఆర్థికరేపిదవి గుజువుచేయుటం చాలా ముఖ్యం. సంప్రదాయం ఇత్య గలిగిన అధికారం లేకపోతే మన బుద్ధి పనిచేయ నేలేదు. అసలు భావ వాడుకకు సంప్రదాయమే ఆధారం. అనుభవసిద్ధియైన అధ్యాయపాఠ్యమనం జ్ఞానం సంపాదించలేము. ఈవిశ్వ విద్యాభావి కోక యాంత్రిక మైన సిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదించాలనుకోవటం అర్థము లేదని. అంటే ఆవియతి సిద్ధాంతి మాత్రంతో దీనికోసం బంధం ఉందనికాదు. ఈ విశ్వ లోని పరమాణు స్థానాన్నిటిని తెలుసుకోవాలని ఎవ్వరూ ఆశించరు. నీతిని నైపుణ్యంగా వివరిస్తే మాత్రమే అసలు బాధ్యతే ఉండదు. ఇదిమాడ ఆర్థికరేపిదవి విద్యా దర్శనవైపు దూరంమంచి ను పుష్పించి కాం కాస్త్రీయమైన హేతుపాధావ్యవధానం ఉపయోగ పడింది. కాని ఇది ఎంతోకాలం ఉండలేదు. చివరకు తన ఆశియాలోని సత్యం సన్నగిల్లి పోయేటప్పటికి స్వభావసిద్ధమైన అసంగతి, అనుపపత్తి పైయేయచినుకోక రిప్పించకొడు. 20 వ శతాబ్దంలో ఇదే జరిగింది. కాస్త్రీయమైన ప్రగతి విశ్వము మన సంస్కృతిని ఆక్రమించటమేకోక అపత్తిమైన తన ఆశియాను బుధంంగా కాస్త్రీయికి అంటగతులొంది. ఇంగ్లీ యలను గురించిగాని, వాటి వ్యాపారాలను గురించి గాని మాట్లాడినప్పుడు హేతువిద్య (Teleology) వారి పదిపోతామో అన్నట్లు ప్రవర్తిస్తారు. ఇటువంటి భావాల ప్రభావంఉండి రిప్పించు కోసేందుకు చివరకు అన్నీ భౌతిక, రసాయన, కాస్త్రీ లకు లొంగుతాయని అంటారు. చైతన్యమునే భావనల నిర్వహణ సమస్య లన్నిటిని ఈవిధంగా పరిష్కరిస్తారు.

“చైతన్యమునేదీ కేవలం అనుమానం, ప్రత్యక్షమైనదికాదు.” (Helb) “చైతన్యమునే భావన లేకుండాగడించుకొని నిజంగా అనుభవించిది ఏమిలేదు.” (Kubie) “ప్రకారం ఉన్నాదిమనోబంధం కేవలం అపకవనరేమైన ప్రతిపాదన.” (Lashley)

కాస్త్రీయ వృత్తిగా భావించి యిటువంటి ప్రతి పాదన అంగీకరించడం వారి వృత్తికి అత్యంతమైన

దిగా పెద్దగుంటాను. సిరాకాస్త్రజ్ఞులను (Neruo logist) చైతన్యాచైతన్యాలయ్య విభేదము తెలుసు. —ఈ విభేదించిది వారపదానికి కారణం ఉన్నది. వారి ప్రస్తుతిజ్ఞానంతో దీనిని వివరించలేదు కనక లేవట్లు ప్రకటించటమే మంచి దినుకొంటాను. నిజం చెప్పాలంటే ఈ మూఢవిశ్వాసాన్ని కొదవ్వు కాస్త్రజ్ఞులని అందరు హేయభావంతో చూస్తారు. ఈ మూఢవిశ్వాసాలప్రభావం పరిణామ సిద్ధాంతం పైన చాలాంతం ఉన్నది. పరిణామ సిద్ధాంతివాది పాధానంగా ఇలా వాదిస్తాడు—చైతన్యం ఉపయోగకరమై యుండాలి. లేపోతే ఇన్నాకు ఎందుకో నశించుకుండా ఉంటుంది. కాని ప్రతి అనుభవవ్యాపారము భౌతిక, రసాయన కాస్త్రీలకు లోబడియుంటుంది కొబట్టి చైతన్యమునేదీ పడవమీద నేమాన్ని కదిలించలేదని తీర్మానిస్తాడు. అంటే యిది నిరర్థకమైనదంటారన్నమాట. ఈ విషయ పరిష్కారం కోసం చాలా ప్రయత్నాలు తీరగలేకాను. కాని లాభం లేకపోయింది. ఇటువంటి సమస్యలను ఎదుర్కొనడానికి ప్రతుత్తిస్తే కాస్త్రజ్ఞులనే తిరుపకావు పోతుంది వారికి తెలుసు.

ఇటువంటి ఉదాహరణల నన్నీ వివరించబడ్డాయి. కాని యంతివరకు కాస్త్రప్రయోజనాలకోసం సత్యాన్ని నిరసించుంచేక కాస్త్రీని కేవలం యంకా కలగలేదని నేను నమ్ముతున్నాను. ఏదెట్లా ఉన్నా ఈ వ్యాసంలో వా ఉద్దేశ్యం, సంస్కృతిపైన కాస్త్రప్రభావాన్ని వివరించటం, కొన్ని కాస్త్రీయమైన ఆశియాలోని విజాన్ని నిర్లక్ష్యం చేయటం వలన కలిగిన వానిని వర్ణించటం.

ఈ పరిణామక్రమం చాలా దాగులు ప్రోత్సహించి, మళ్లీ ప్రాచీన్, మార్క్కులకు ఉదాహరణలుగా తీసుకొందాం. వారి సిద్ధాంతాలు 18 వ శతాబ్దపు సంప్రదాయాను సమాంతరంగా మార్చివేకాయి. విజ్ఞానవికాసయుగం ప్రకారం చూసవుని నైతికవిధి ప్రకృతిలోనే యిమిడివుంటుంది, ‘యాహా’ అనాగరిక చూసవునే ఉత్తమువని భావించాడు. ఉత్కలమైన భావాలు స్వలిప్పిధంగా గొప్పవని ప్రతిపాదించాడు. పద్ధతిక్రీ, అనిశ్చయవృత్తి, రేపమైన స్వలిత్వం, నార వివరితగిని వన్నాడు. ఇంతకంటే యాంత్రికమైన సిద్ధాంతాన్ని బెంక్ హం (Bentham) చాలోపిషి

యస్ (Helvetius) లు బోధించారు. మనుష్యులను కేవలము వాంఛాశ్రుతిలకుగా చిత్రించారు.

యాహో అవాగరిక మానవుడివలననే ప్రాణిత్వం కాదు (వల్బర్తిని (Libido) పూజించి అడుపుగా ఉంచుతోంది. కాని దానికి ఉత్పన్నమైన చలాచలం లేవు. లేకపోగా నీతివాదముగా కాదు ప్రకృతిని అంగీకరిస్తూ కూడా ఉంటుంది. ఈ విగ్రహం అవాగోగ్యకరమైనది కనుక గర్హనీయమైనదిని వారి అభిప్రాయం. ఈ ప్రతిపాదనలలో ధర్మాధర్మాలును తావులేవు. అలోగ్యావాగోగ్యలయి ఉంటాయి. కెంత హాస్యమంది మార్క్సిస్టులకు ఉన్న పూర్వంక గతునము రెండు భిన్నమైన సాంఘికవర్గాలవల్ల నిర్ణయించబడింది. ధర్మము ఇష్టానిష్టాలవలన ఉపయోగము యొక్క విజయమువల్ల సాధించబడు. ఒకవర్గంపైన మరొకవర్గం జయించుటకు ధర్మసాధన అనే ఉపాధి ప్రబలమవుతోంది. కార్యకర్త విజయము ధర్మం. అంటే అంతరించు ఒక నైతిక నియమం కాదు నిష్కర్మ వాదమునైతికమైన వాస్తవికతలతోగా మారిపోయింది.

అయినా, ఈ అవిశ్వాసము అధునిక వైఖరియొక్క ముఖ్యగుణంకాదు. ఎందుచేతనంటే పూర్వ యుగంనుంచి అవిశ్వాసము, దానివల్ల ఏర్పడే ముఖ్య పుణ్యవర్తనాదం (Hedonism) దురాచారము (Liber-tinism) మొదలైనవి ఇప్పుడెంత ప్రబలంగా వ్యాపించి యున్నాయో అప్పుడూ ఉన్నాయి. ముఖ్యమైన మార్పు ఏమిటంటే ఈ నైతికవిశ్వాసము నైతికమైన ప్రోత్సాహకరమే. అపరాధమైన ఈ రెండు వైఖరులు కలవటంవల్లనే అధునిక శూన్యవాదం ఏర్పడుతుంది. 19 వ శతాబ్దము మధ్యలోని రిచర్డ్స్ విప్లవ కారులు అధునిక శూన్యవాదం స్థాపించారు. వీరు వోల్టే పుస్తకమైన సాంహ్యుటి: రిక్విరిరాకరణవాదులైనా వీరిలోనే మరొక వైపు ధర్మవిప్లవ, క్రొవీకపక్షి పాఠశాల ఆచారాలు ప్రవృత్తిలు ఉంటేవి. వారిశూన్యవాదానికి, నైతికమైన అవిశ్వాసానికి సంబంధములేదు. అవ్యాధ్యాన్ని ఖండించటానికి అవిశ్వాసాన్ని ఉపయోగించుకొన్నారు. పాశువాదంవల్ల ఏర్పడిన రెండు మానసిక క్రమ:ను ఏం చెబుతారు. ఈ క్రమ రేఖలుంటే కాస్త్రీయమైన వాస్తవికత, సాంఘిక పుంక్షి ర్యాదా సక్తిని, మన అధునిక శీత-అవిశ్వాసవాదం (Sceptico-fanaticism) ఈ విధంగా ఏర్పడింది. ఇది నిరాశ చెందిన అదర్శవాదంవల్ల ముగిసినదే సాధించిన కాస్త్ర

మమకార యాంత్రికవ్యవహారం వల్ల ఏర్పడిన అదర్శవాదం.

ఈ శతాబ్దములో జరిగిన అమానుషదర్శనం అశ్రేయమైనది కావు. వీటికారణం అవిశ్వాసంవల్ల జరిగిన మన నీతికాదు ఈశ్వరవ్యవస్థలను కారణమైనట్లే చేరు. అవిశ్వాసమువల్ల నిర్దాక్షిణ్యమైన బలమొక్కటే పరిష్కార రాజకీయనీతి అని నమ్మిన నైతికతలే ఈ కేసులు.

వాట్సిజన్ విషయంలో కూడా ఈ వాదం ప్రవర్తిస్తుంది. ఎందుచేతనంటే వాట్సిజన్, జర్మన్ కల్పనిక శూన్యవాదంలోనుంచి జన్మించింది. ఈ శూన్యవాదం జర్మన్ యువోద్యమము (Jugend bewegung)లో ప్రతిబింబించింది. మంచితనం కడుపుమైనది, నిర్దాక్షిణ్యమే నిద్రకడుపుమైనది ఈ వాదం స్వీకరించిన వారు నమ్మేవారు. మార్క్సిస్టు శూన్యవాదపు ఉపాధి ప్రపంచాన్ని (Socialist Utopia) వివిధంగా కాస్త్రీయం చెబుతో అదేవిధంగా వాతీయాభిమానాన్ని వాట్సిజన్ నిర్దాక్షిణ్యంగా చేపట్టింది.

మానవాభివృద్ధి పాదవ్యవస్థల సంతకరమే ముగియలేకపోయి, ఎంతవరకు ఖండించకుండా వుంటామో అంత ధర్మాభిమానం కలవారమని అధునికవిప్లవ కారులు నమ్ముతున్నారు. అతర్వర్తిమైన (Immanent) ధర్మానికి ప్రతిష్ఠితమైన అదర్శప్రవర్తన ప్రమాణంగా స్వీకరించారు. కాని ఈ నైతిక విపర్యయం ఎంతో కాలం ఆగదు. ఎప్పుడో ఒకసారి దానిధాటికి తిట్టకొలేక పరిశ్రమకారులు కాని మానవాభివృద్ధి పునర్వ్యవస్థీకరణానికి ప్రయత్నిస్తారు. అప్పుడే కరమాయని చేల్చుకుంటుంది వింటాము.

కాని విపర్యయమైన ధర్మాన్ని వదిలి సాధారణ ధర్మాన్ని ఆశ్రయించేవారు ఇంకా తిరువివర్యయం లోనే అధికమైన ధర్మాభిమానం ఉన్నదనుకొంటారు. ఒకవిధంగా ఇది పరిష్కారమయ్యింది. కార్యసాధనము కోరికలంత ఉత్సాహములేనివారే ఈ విపర్యయానికి గురికొనుండా ఉండేవారే.

అందువల్ల మనము మనుష్యులను ఉదారవ్యవస్థలకు కలవారనికాదు, నీడవ్యవస్థలకు కలవారనికాని స్పష్టంగా చెప్పలేము. పూర్వకవర్తనం పనిచేయడం (Jamtomarrow) మనుష్యులలోని ఉదారవ్యవస్థావాన్ని కదలిస్తుంది ప్రాసినపుడు అతని ధర్మాన్ని ఉత్తేజం చెబుతే రెలునుకోవాలి-అంటే "అంతర్వర్తి మైనదా"

ఈ "ప్రత్యక్ష మైనదా" అని, ఒకదాని ప్రమాణాల దృష్టిలో అత్యుత్కృష్టమైనది రెండవదాని ప్రమాణాలదృష్ట్యా అసహ్యకరంగా ఉంటుంది.

మానవ శ్రమకాన్ని తేలింగలంలో, కుటుంబాలను విడకొట్టడంలో, స్వేచ్ఛలను చెడకొట్టడంలో ఈ ప్రమాణాలు సంబంధించిన అసమర్థత మించినవి ఏమీ లేవు. "అసలు చరిత్రలో ఎప్పుడైనా సమర్థతావల్ల హింస జరిగిందంటే అది 20 వ శతాబ్దములోనే" అని టెర్రిక్ ప్రకాశించి, కానీ యింకా మనం ప్రమాదాన్నింది తప్పుకోలేదు. పరిస్థితులు ఎంత భారవదైనా సాంఘిక దానికే విప్లవ శక్తుల మధ్య ఒడంబడిక కుదరలేదు. విటంబాబు బాక్సంలో కోరి ప్రమాదం ఉన్నదనే చెప్పాలి.

ఈ శతాబ్దములో శాస్త్రీయమైన హేతువాదం ఒక వైపు ప్రమాదాలకాన్ని చెడకొట్టివాలితికొని రిషయంలో మాత్రం క్రొత్త దానిలను చూపించింది. జోస్టాన్ షీప్ మంచి ప్రారంభమైన ఆధునిక రచయితల పరిపరధ ధర్మమాయ్యమై సత్యావేషములో కూర్చున్నాడవు అంతులకును వెళ్ళింది. కొన్ని సమయాలలో ఈ అవేషము నిరాశకు కారణమైనప్పటికీ మొత్తానికి మన శతాబ్దపు ధర్మమై అని యింకా ఉత్కృష్టం చేసి క్రొత్త ధర్మానికి పునాదులు వేసింది.

దీనికి సమాంతరమైన అవేషము ఇంకొకటి ఉన్నది. ఇది కలలోని శిష్టప్రమాణాల మధ్య విచ్ఛేదన కల్లోలాన్ని పరిక్షించింది. ఇది కొన్ని సమయాలలో పిచ్చి పిచ్చి వైఖరులకు తెచ్చుకునే దారిద్రీయా, మొత్తానికి ఎదురుదాడినివాటికే నడిపెట్టింది. మనలోనే ఆగని యొన్న స్వంతనాలను వెటకు తీసింది. కథానివేతనాన్ని అంగీకరించి చేతులుచేతి పరిరియలిజమ్ విమర్శ చేరింది.

అస లింగికమండే అంత తీవ్రం గాని ఉద్యమము ఒకటి ప్రారంభమైంది. ప్రస్తుతము మనం చూస్తున్నది దాని సంపరలలోనిదే. ఇంప్రమిజమ్ అనే ఉద్యమము 1860 ప్రాంతాలలో ప్రారంభమైంది. ఈ ఉద్యమముయొక్క ఉద్దేశ్యము అప్పుడు ప్రబలంగా ఉన్న రిచలిజమ్, నెటిమెంటరిజమ్ల భారీనాండి శత్రురక్షించి నివేతనంగా చేయడం. ఇంకొకటి ఇటువంటి ఉద్యమా లెప్పుడూ ఒక చీటియ్యంగంలేకుండా జరిగి చరచింది వా అభిప్రాయం.

ఇటీవల యూరోప్, అమెరికాలలో పెద్ద మాన్యమునందినదయ్యి. 1950 నుంచి పాంఫిక్ మేనే ఉత్సాహము (Social zeal) నశించిపోయింది. పార్వత్య దేశాలలో ఈ మాన్యతలన ఆశయాలు

దలచి పార్వత్యమైన ఉపాయాల విధాన దృష్టి పోయింది. రిషయలోను, కొన్ని కమ్యూనిస్టు దేశాలలోను సైరిక నివర్తనంమైన అసహ్యం కలిగింది. పోలాండ్ లో కమ్యూనిస్టు మేధావులలో ఈ తిగుగులాలు చాలానకు జరిగింది. పిలువంటే "మా శరీరలో" నివర్తనకు వెళ్ళేదే. ఈ రెండు దేశాలలోను సైరికంగా తిల్లించులైనవారు తిరిగి పరిగ్గా మంచున్నారు. దగ్గరలో ఇటువంటి రెప్పుడూ జరిగలేదు.

దీనికి సంబంధించిన ఉద్యమము మేధావులలో ఒకటి జరిగింది. దీనినే పోలియట్ ప్రభుత్వం "రివివలిజమ్" అని అందించింది. దీనివల్ల అంతకుంకు కూర్చున్న పరిశోధన దారిద్రీయాపిని విజ్ఞాన ఇంకొక గతంగా వ్యాఖ్యానించడం పరిపాటియింది. అందుకే తన "The sane society" అనే గ్రంథంలో ఎరిక్ హ్రామ్ ప్రకాశించి, మార్క్సిజము నుంచి ప్రస్తావిస్తూ ఇలా ప్రకాశించి: "మానవంగా ఆశోక్త్యం కంటే మన మనస్సుని ఆశయాలు చేసు, నిర్ణయించే; అటువంటివాడు తన ప్రాణాన్నే కాక జీవితానికి మానవుల ప్రాణాలకును గౌరవభావంతో చూస్తాడు." ఇటువంటి పరిస్థితి ఒక దిగ్గమైన మానవతావాదంమై అధారపడిన గ్రానావచరిజం (Humanistick Communitarian Socialism) విర్వరుస్తుంది ఈయన నమ్మకం.

పుస్తకమైన వాచిదీ లేపోయిన పార్వత్య దేశాలలో జనులకున్న పునర్విమర్శవాదం(రివివలిజమ్) పోలియట్ దేశాలలో జనులకున్న వానివంటిదే. ఎదుగుతీరిన కమ్యూనిస్టులు వాటినువారులైనట్లు ప్రెంచిప్రజలు దీగారే వైపు మొగ్గురు.

కాస్త్రోనికి, సంప్రీతికి మధ్యనున్న సంబంధాన్ని ఈ సంప్రీతిలో పరిశీలించాలని వాద్యమ విశ్వాసము. ఇంకా కాస్త్రోనికి బుద్ధిమైన అధికారము ఉన్నది. కానీ దేశభక్తి, మతిము, నీతి మొదలైన వాటిని విధిముగాను మునుపటికంటే బలపరచలేదు. రహాయనాస్త్రపరిక్షివ్యాసా గాని మైక్రోస్కోప్ వ్యాసా పరిక్షించిగాని అబద్ధం చెప్పిన నానినీనుమనిగా నిరూపించలేదు. అందుకే కాస్త్రీయమైన హేతువాదిప్రవాన్ని రిద్దుచేయలేదు. క్రొత్త దృష్టాంతం ఎన్నికయిపోవాలంటే అధికారం ఎంతకుంకు ఉన్నా పరిక్షించి చూడాలి. మన మెంటి కర్తవ్యం జీవకాస్త్రీయము, నిరకాస్త్రీయము, శాంతికాస్త్రీయధికారిమంచి తోలించాలి. ప్రస్తుతం ఈ కాస్త్రంమే అంటాట్టిన అవకాశము ఉందించాలి.

(ఎన్ కాంటర్ మంచి)

భారతంలోని స్త్రీ పాత్రలు: అంబ

శ్రీమతి పి. సత్యవతి దేవి

పంచదశంగా ప్రభావితమైంది మహాభారతం. అట్టి భారత బృహత్కావ్యమే. ఆ రచనకు పటిమ చేపూర్వక ప్రాచీన భారతీయ భావనలు అంగీకరిస్తూ, వాటిలో నిలబడి, విశదం అయిన ప్రాచీన విధానాలను మహాభారతం అంబ జీవితం భారతీయ భావనలను సాంఘిక జీవితంలో స్త్రీలకుగల స్థానాన్ని గుర్తుచేస్తున్న మహాభారతం.

అంబ కౌరవ జ్యేష్ఠతను, కౌరవ జనకులూ కైలైన అంబ, అంబి. అంబాల్లీలూ యుక్త వయసులోనే దేశ కాలానుసారంగా, క్రితమ కులాలవలెగా 'వ్యయంబం' ప్రకటిస్తాడు. ఆ వాగ్విని శేఖ వాలకుడైన మహాభారత గాథాధికారాలలో చతురంగబలమేరింగా తిరిగివస్తాడు. విప్రపాత్ర యోధుడైన విచ్చితి వీర్యునికి వివాహం చేయగోరి, తన ఆజన్య బ్రహ్మదర్శ క్రతభారి అయినప్పటికీ రిల్లి అనుమతితో వ్యయంబం మహాభారతానికి గమ్యంకై, ఏకాధికై వస్తాడు భీష్ముకు. భారతచరిత్రలోని రాజనీతిలో మార్గమధ్యంగా కీర్తిసాంధ్య భీష్ముని రాక విర్యమల్పమైన కన్యల వంశవత్సవ వీరులందరికీ ఆకర్షణం కల్గిస్తుంది. ఆజన్య బ్రహ్మదర్శ క్రతభారి అని చేరిన ప్రతిష్ఠను వారిందరకే పెండ్లికొడుకు కావాలన్నాడని కొందరు గాజులు పోషానీ, వరు ప్రాంతాల్లోనే వా పోషించలేదని మరొకరినూ పోషించలేదని. ఆ పరిణామానికి ప్రధాన భీష్ముకు పట్టుబట్టగా తానే వ్యయంగా ఆకర్షణను వీస్తాడు. పరాక్రమ విశేషమైన ఆకర్షణలను తన విధానీల గావించి, సోదర్యభావంతో, పుత్రికా వాత్సల్యంతో వోడ్డాని అని తిరిగి అప్పగిస్తాడు.

మహాభారతంలో ఆ కన్యలను విచ్చితిరీత్యుని కిచ్చి అతివైధికంగా వివాహం జరుపమన్న సయయంలో అంబ దానికి తన అధ్యంతరం తెలియజేయంది. తను ఇదివరకే సాంధ్యపూజలకు భుజించే స్వామివని నిండానీ, అతడుకూ తన్ను వరించినవాడనట తన రాకకై సరిగ్గా సింబాడనీ, చక్కనివైన నీవు సాల్వరాజు అన్ని ధికే నన్ను సంపదలనింపనీ వేడుకుంటుంది. ఆమె అప్రీతిని భీష్ముని తిరిగి ఎత్తకతితోనూ, తనమంత్రి ప్రకాశిత యుక్తివాదులతోను చెప్పి, విచ్చితి

వీర్యులకు కూడా ఆమె ఆహ్వానం అనే నిషేధం వున్న పక్షాదు. చక్కని నిర్ణయం వున్నది, తనవారి అనుమతిపొందే అంబను గౌరవపురస్కారంగా సాల్వరాజుకు సంప్రతానం ధర్మపరిపూర్ణమైన భీష్ముకు.

అంబ కీర్తివన పాపాలియే సాల్వరాజు అన్ని ధికే చెప్పి నిలబడమనగా గౌరవ సహా ప్రయోగం చేయాలి అంటుంది; తిరిగివచ్చిగా విచ్చితి వారిని నిర్వాహించి, వ్యయంబరానికి ప్రార్థన చేసి, వారిని వివాహం జరుపటం భీష్ముగొడవనంది నీ సన్నిధికి చేరుకున్నానంటుంది. ఆమె నిష్కలాలను సాల్వరాజు పెంచెరినట్టి, ఆమెను స్వీకరించలేంబాడు. పునరీ పకు లంగరి పడుతున్న భీష్మ పరిగ్రహింపబడిన నిన్ను స్వీకరించడంకంటే వాడు అనూనం ఉండవలసిం బాడు. దైన్యపరల వీర్యుకు వచ్చిం నన్ను ధర్మ దృష్టితో అనుగ్రహించమని అంబ అతిపట్ల నకుల గాథామరగాం వ్యక్తంచేస్తుంది. కానీ, వీరుడైన భీష్మునికి భీష్మపక్షాదున్నానని, నీవు అనినీ ఆక్రయించడం నీకు, వాడు క్రేమవాదానునని సాల్వరాజు అంటాడు.

భీష్మకు నుం వివాహం
వ్యయం కన్య మువత్తితం,
అవ్యయభాగ్యం రాజేంద్ర
తిష్ఠిస్తావాధికాంక్షిణం.

అంటూ అంబ తన నిష్కలాల మైన ప్రేమను గౌరవించి, సాహసోపేతిమైన తన ఆశనువాల్చి అవ్యయ భావించడకే నీ భక్తురాలిత్వం నన్ను పరిగ్రహించడం ధర్మంకాదని ప్రార్థిస్తుంది. కానీ ప్రవాహాలకుడైన వేడు నిన్ను స్వీకరించడమే ధర్మవిధమని సాల్వరాజు అంబను తిరస్కరిస్తాడు. సాల్వరాజు ప్రేమతోనం అంబ ని సంఘాన్ని అలక్ష్యం చేసిందో ఆ సంఘంకోసమే సాల్వరాజు అంబ ప్రేమను తిరస్కరిస్తాడు. ఒక వాడు అంబను ప్రేమించి ఆమెను వివాహ ముగిసి వ్యయంబరానికి విచ్చిన సాల్వరాజు ఆమె తానుగావని అతివైధికమైన అర్పించి నీవుకు అంగీకరించలేక పోతాడు, ఆ వాడు వ్యయంబం యుద్ధంలో భాగీధి కొడుకుడే రియవంధుడైన సాల్వరాజు ఆమెను స్వీకరించి సంఘంలో నంబులు పాలు కొరవకంటే ఆమెను వదిలించు కోవడమే

కుంచీదిని భావించి, ఆమెను చిలకపడేసి పొన్నుంటాడు. అతను నిరంజన, భిక్షువులను అంబ తిరిగి భిక్షుని పన్ను తీసి వస్తుంది. సాహసంతో నన్ను వరించావు కనుక నీవే నాకు ధర్మపుత్రుడు అవుతుంది. తాను వివాహానికి వియ్యాలి, అన్ని పక్షాలైన కన్యకు తన తియ్యనకు భార్యకు చేయించుకొని అందరినీ భిక్షునింటాడు. తాను వలచిన పాత్రకు, తిన్న గిన్నె భిక్షుని ఇద్దరికూ దూకేసిన అంబను 'నిశ్చిత'మవుతాడని నుంచీ మరీ అని వచ్చి వాడు వ్యాధి.

పుణిలో మరీ యే యంతరి కనీసం యెగువలె విడుదలైతే అంబ వాటి సంఘ జీవితంలో అనుభవిస్తుంది. ఇది గుర్తించి తన తండ్రి, భిక్షుని, పాత్రకు, 'పరిశీలి' కి గతించిన వాటి సంఘం కొంగును అంబ భావిస్తుంది. తన అభిమాని చిలక నివసక నిర్మలకుగా ప్రకటించిన తండ్రి, తన తియ్యనిక తనను స్వయంవరంలో జయించిన బ్రహ్మచారి భిక్షుని, ప్రేమవిలసన గుర్తించలేని పాత్రకు, వాటి సంఘ జీవితంలో తన ప్రేమ గొరవాన్ని కొనసాగించే ఆప్తులు బంధువులు అంతా పోషించి ఆమె మనో శక్తిని ముందు గోదరిస్తాను. స్వయంవర సమయంలోనే భిక్షుని పెప్పించి, తాను పాత్రకు చెరిగిపోవడం తన తిప్పించిగా అర్పిదామని చెబుకుంటుంది. ఉత్తము రాలివైన వాటిల్లి వివరితపరిస్థితికి వికృత పరిస్థితి కారణమని భావించి వినోదిస్తుంది.

'సర్వదా భాగ్యకామి స్వామి ప్రాప్నోతి మానవః' అనేది పెద్దల మాట. కాని తాను మాత్రం ఇది గాని తన జీవితంలో ప్రవేశించి చెప్పుకున్న గుమ్మరాలకు దుప్పరితాన్ని పునరుద్ధిస్తున్నట్లు వ్యవహరించి విలసిల్లుతుంది. తన ఆకాంత చిత్రానికి, అతను పాత్ర ప్రకృత్యానికి కొంత ప్రకాంతిని చేకూర్చుకొనగోరి మామలను పర్యవేక్షించుచేరి, తాను వాడనీరైన తాపనిజీవం కొనసాగిస్తుంది. తన తపోమహిమల కొంతకాలానికి అమంపనాపతి కుమారస్వామి అను గ్రహాన్ని సంపాదించి గుమ్మరుతుంది. కుమారస్వామి ప్రత్యేకమైన ఒక మామల అనుగ్రహించి, నీలిని ధరించిన నీల భిక్షుని జయించగలవని భావిస్తాడు. అంతటితో కొంత తీరాలవెంటే తన ఆశీర్వాదానికి తగిన రాజాశ్రయానికి అత్యవసరం పొందింది. మునుపే పరివర్తన పరాయణుడు, పాంచాలరాజు కర్ణుడు అయిన సోమకుని కుటుంబానికి తన ఆశీర్వాదానికి తనని వినిపించి, తన స్థితికి భిక్షుని కారకుడని, నీ ఆశ్రయం లభించిన నాకు శ్రేయభిరామి, పరాజయంకొని ఉండదు కనుక ప్రసన్నుడైన నాకు యిటువంటి కృపని ప్రార్థి

స్తుంది. సర్వదయాకు సోమకుని యధాశక్తిని ధర్మ పాలనం చేస్తానంటాడు. ప్రత్యేకములకు ప్రభుత్వం, బలము ధర్మాదర్శనలకు నే లభిస్తాయి కనుక ధర్మవాదిని కయిన నీవు భిక్షునికి భయపడకువలసి అనియిస్తున్నాను. తిర్యగ్గతి సోమకుని అంబను భిక్షునిపట్ల ప్రసన్నుడని చెబుతాడు. ప్రయత్నిస్తాడు. భిక్షుని పాత్రకు వుంటాడు. ఇట్లుగా, అంతిమో నీవు వైరంకావని పాత్రకు చెబుతాడు. అంబ తన వర ప్రసాదమైన మామల ధరించి భిక్షుని సమరంలో జయిస్తానంటుంది. భిక్షు పరాజయమే కర్మంగా అరణ్యాలకు గడిచి తాపనల ఆశ్రయ ప్రాంతాలకు చేరి వారి ఆశ్రయం అర్జిస్తుంది. గుమ్మరంలో ఆర్జితమైన అంబను అరణ్యం నుంచి తిర్యగ్గతికి అర్జితమైన అంబను అంబ జన్మాంతరం సంపాదిత పాపఫలితాలను పోషించుకోవానికి; మరొక జన్మలో ఇట్టి దుష్టికి తావులేకుండా చేసుకోవానికి తన మాదరిస్తానంటుంది. అనేక సమయంలో ఆశ్రయం విచ్ఛేదం అంబ మాతామహుడు మోక్షివాసన ముచ్చటి ఆమె వర్తిత విని పరిశీలించి, తిరిగి ప్రకటనలు తానే స్వీకరించి, ఆమెకు రక్షణగా ఉంటానంటూ ఆమెను ధైర్యం చెబుతాడు. ఆమె ఏమయినా పరమరాముని అనుచున్నదైన ఆశ్రయంగా ముచ్చటతో సంపాదిస్తాడు. అంతా భిక్షుని తిరుగుతూ నిర్ణయించి, తేజోమూర్తి అయిన పరమరామునితో కూడా అంబ విమతం పొందుతాడు. అంబ అంబలి ఘటించి పరమరామునికి పాదాభిషేకం చేసి తన గుమ్మరం వినిపిస్తుంది. తామసాధుల లోనయే ఇంకా పొందే అంబ గుమ్మరంకొకటిగా తిరిగి వచ్చి యెడల అభియిస్తున్నాడు పరమరాముడు. కాని భిక్షునితో వైరం తిగిచి ఆమెను ఇచ్చి చెప్పి ప్రయత్నిస్తాడు. అంబ తన లక్ష్యం విడచి, పరమరాముని ప్రార్థించి, ప్రార్థనపడి, ప్రార్థించి యుద్ధానికి ప్రేరేపిస్తుంది. అశ్రురక్షణ, మోక్షివాసనానాలు ఆమె మనోరంపం పెరచేసుకుని పరమరామునికి విజృంభిస్తాడు. అంతిమ పరమరాముడు అంతోనీ, తిరిగి తిరుగుబాటులోను మునుకైత్రం చేశానని, భిక్షునికి తన అగమ్యచార్ల తెలియజేస్తాడు. భిక్షుని నుంచి తనకు తెలుగు అర్థమైతే అర్థమైతే పెరచేస్తాడు. ఆ తిరుగుబాటు భార్యకు అంబను స్వీకరించమని భిక్షునికి ఆజ్ఞిస్తాడు. భిక్షుని సమయంగా అంతా పరిత్యాగించి గల కొంతకాలం నుంచి నివసిస్తాడు. క్రమంగా నుంచి తిరుగుబాటు అంబ కారణంగా వివాదం పెంచుకొని, యుద్ధానికి సిద్ధపడతాడు. నీరు మధ్య యుద్ధం వివాదించడానికి గంగ చేరిన యత్నం నిలబడు భీకర యుద్ధం చేరగలకుంది. ఇటువంటి

నాలుగురోజుల పాటు జరిగిన యుద్ధాన్ని తిలకించి, అక్కడ చేసిన తాపసులంతా వెంట్రుక పడులులు, అజీయూ అని గ్రహించి వారిని యుద్ధవిరుదానకు పిచ్చుతూ "అంభో శైత్యమా భిక్షు వ్యవసా భిక్షువ్య భాగ్దా!" అని ఇద్దరికీ సాయుధ్యం కూర్చి యుద్ధ విముఖులను చేస్తూ. యుద్ధావంతిం భక్తి వివస్రు డైం భిక్షునితో "యుద్ధవిప్లవ తోషితోహం భృకిం త్యయా" అని పిలుచిన భిక్షుని అభివందిస్తూకు పుకు రానుకు. అంబతో "భిక్షుమేన ప్రవర్త్యం నలే వ్యా విద్యతే గతిః" అంటూ భిక్షునితోగాతి సాంఘముంటాడు.

రాజవం, యైతం రాశికా కూర్చిన స్త్రీ అంబ పరమరామని అభిక్షుకు వచ్చుకుంటూనే, అంత తిరుకు తపస్సు చూపి శ్రద్ధాపరులగు కృతిజ్ఞత వ్యక్తం చేసుకుంటుంది. కాని భిక్షుని అక్రియంచనం అనేది ఎవ్వరూ జరగజోననీ, అతిని యుద్ధంలో నేనీ పరాజితుణ్ణి చేస్తానని ప్రతిజ్ఞ చేస్తుంది. శోష తాప్యవ్యాధులతోచూడై ఆ తోలు వీడిపోతుంది.

తన పంట సేద్యకై అంబ ఆదరించిన తపస్సు అతిమానుష మనది. పన్నెండు సంవత్సరాల దీర్ఘ కాలం తపమాదరించి, అనేక మువ్వకొమ్మల సంధ్యించి, అనేక పుష్పాత్మికాలు వీరించి తనవు ప్రసక్తిం చేసుకుంటుంది. ఆ పనుయంలో గంగ అంబను ఆమె తపాదీక్షకు కారణం ఏమిటని ప్రశ్నిస్తుంది. 'భిక్షువినాశం కోరి తపమాచరిస్తున్నాను. తపమను గ్రహించి మంటుంది అంబ తన భోంజే తపనగా. ఆమె మూర్ఖతకు విచారించి, కుటిల, దుష్ట్రీ అయిన నదిరికన్నుని అంబను శిష్యుంది గంగ. ఆ మాన్యుమార్తి భావ ఫలితంగా తత్పరమాలలో అంబ తన పేరనే పదియై ప్రసక్తి చెందుకుంది. తన తపః ప్రభావంతల అంబ చేహంతో నడియై, మిగిలిన చేహంతో కన్నగా తపోదీక్ష కొనసాగించగలుగుతుంది. అనేకయంగి తాపసులు ఆమెను తపస్విగ్యనుండి మరల్చడానికి వ్యర్థ ప్రయత్నాలు చేస్తారు. వారికి జవాబుగా 'భిక్షు తిండ్లు తింటుంది, పరిపూర్ణానికి దూరమై కాశ్యత దుఃఖాన్న పథివిస్తున్న నాకు భిక్షుపరాజయమే తీరితలక్ష్యం. అదే వాదీక్ష. అదే వా తపస్సులోగల పార్థం' అంటుంది. "పతిలో కాద్యహి వాద నైక స్త్రీ న భుజా నిహ" అంటూ తన వర్ణధర్మతాన్ని తిలుచుకొని పొంతే మానసికక్షోధను వ్యక్తం చేస్తుంది. సంఘ నియమాలనే బంధాలలో ముక్త స్త్రీ తీరితమంటేనే అన హిగించుకుంటుంది; స్వేచ్ఛాయితమైన పుత్రుడ తీరి తాన్ని కోరుకుంటుంది.

అంబ తపస్సుతో పరమశివుని మెప్పించి, ప్రత్యక్షుం చేసుకుంటుంది. అతినినుండి భిక్షుపరాజయం

పరంగా కోకుంటుంది. ద్రుపదునింటి కింటి నాలుతో విభ్యాతి చెంది విజయం పొందగలవని న మిస్తాడు శివుడు. తక్షణమే శోషదీప్త చేతిస్సుతో అంబ అగ్ని ప్రవేశం చేస్తుంది.

అంబకై పూనితల్చి, బలాధికుడైన పరమరామకు సాధించలేనిభిక్షుని, "ఆకార్యం వా సత్యం వా శిలం వా పరాక్రమభిత్వం వా కుండ్రతమ అనాశిమల"ని కారణమం ఎప్పుడ భిక్షుని కింటిగా జన్మించి, దండ కి కిత్ ఎదిగ్చి సాధించన కిక్తి వ్యూహిణి అంబ; తన తీరిత దీర్ఘితో మహాభారతేతహానికి తానిని కూర్చిన భారతీయ కన్య అంబ.

సాంఘిక దైత్యానికి, మానవ సంస్కృతికి వాస్త్రంలా : శోషవ్యాధి అంబ చెయ్యడం కంటే కాన్యపృష్టి కి కింతమైనది నమ్మినవాడు వ్యాన్న. సంఘంలో అనర్థం, అక్రమం చెప్పుపెరిగివుతు కానిని నిర్వృతమాటంగా, నిర్మూలపాతంగా బట్ట బతులుచేసి, ఆ సంఘంచేతనే 'మహా!' అనిపించి, మానవసంఘాన్ని నిర్వృతభంలో ఎవరాల మహా తిర కి కి కితికు ఉంది. కివకే సాంఘిక దైత్యానికి గురియైన అంబ ప్రేమను అయర ప్రేమగా చి్తించి, ఆమె వ్యక్తిగతమైన స్వేషానికి, ప్రతికారానికి సాంఘిక నిర్వృతసాధనమే పర్వతసానంగా నిరూపించి, ఆమె కిన్ఫిటి గాథకు విశ్వసనీయ వాదా దించాడు వ్యాసరీ.

తన సోకల్లంతో గుర్తింపిగర్చి, దైవాన్ని వశంచేసుకొని, హృదయ నల్చి, అగ్రాన్ని ఎది రించిన అంబను వ్యానుకు తా నాశించిన విశ్వకాంతికి ఒక వ్యాసంగా ఉపయోగించుకుంటాడు. స్త్రీ పట్ల తనకు గల గౌరవ ప్రపత్తాను వెల్లడిస్తాడు.

అంబవంటి ప్రేమ తపస్వికి నాటి సంఘ మిచ్చిన ప్రతిఫలం 'భిక్షు హృదయం.' ఇది కని హృదయాన్ని కరిగిస్తుంది. నిజానికి అంబ 'వాకు జన్మ జన్మాలకు సాక్షుడే పతి కావాలని' తపస్సుచేసి, వరాన్ని పొందినట్లు, వ్యానుకు ఆమె హృదయిరితిని ప్రవర్పించవచ్చు. కాని వ్యాను దాశించింది ఆమె ప్రేమ సాఫల్యం కాదు. హృదయవిదాక మెనది. ఆమె భక్తి తీరితం. దానికి హేతుకయిన అక్రమాన్ని, అవ్యాధ్యాన్ని, ఎదుర్కోగల మహోజ్వల మూర్తిగా అంబను చి్తించడం.

అంబ వివాద తీరితం భక్తి హృదయలు ఆత్మ హక్కిలకు పాల్పడ వక్కరలేదనీ, తమ అమూల్య మయిన మానవతీతాన్ని పత్కార్యాదరంగా వివి యాగించి, సంఘానికి, జానికి వన్నెతెచ్చి, పర్వ తీవులు కావచ్చుదని ప్రబోధం చేస్తుంది. అదే అంబ వివాద గాథలోని విశిష్టత!

సుమిత్ర సౌజన్యము

శ్రీమతి విక్రాల శ్రీదేవమ్మ

ధరణీ రాజ్యము నేలగా భరతు నుద్దండబడిన రామునిం
దిరుగాడన్ ఘటియింపు మంచు పతితో ధీయుక్తి నై కేయి లా
వరముల్ గోరుట సౌజమీగడ ? ధర న్వాత్సల్య మేచార న
వ్వరు ప్రీతిన్ దముకన్నవారికొకటై వాంఛింపరే సంపదల్ ?

రాముడు పెద్దవాడగుట రాజ్యము నేలగ నర్హుడౌను, నే
నేమని యిచ్చువాడ వర మీ విధినంచు వదించు రాజుతో
నామె వసంబు కంపుమనె నా క్రియ రాము; సుమిత్ర పుత్రు డా
నేమిటి కంపగావలయు ? నేమి యగత్యము వచ్చెనామెకున్ ?

భువి నటయంగ నేఱు తమ పుత్రుని “కానల కేగి యన్నతో
నవహితబుద్ధితో మెలగునుయ్య !” యటంచని పంపువార, లా
కువలయనేత్రి కోనలునికూతురు సైతము రాము నంపుచే
త వనటజెంది దుఃఖవిధులన్ దపియింపగలేదె దీనతన్ ?

అకటా ? రాముని బాసి యే విధిని నీ యంతఃపురి న్నిల్చి, వా
నికి దిక్కెవ్వరు ? ఘోర కాననములో నిల్వంగ నెట్లొపు ? సం
చు కలంగంబడు నా నవత్నికి మహాకోకమ్ము జల్లార్చి డా
న కలంకస్థితి నంచె నాత్మసుతు దోడై కొల్వగా రామునిన్.

నెరవొందన్ సుతు లిర్వురుంజరిగదా ? నేర్వొప్పగా నంచు నా
క్కఱునిం బంపున మండగా ననుచు వీకన్ బంపినోయేమొ, నా
తరుణీగర్భము రాఘవేంద్రునితో, యే తన్వంగియైనన్ ధరన్
వరపుత్రుల్ కతమున్న బంపునొకొ ? నెచ్చటన్ విచారించినన్.

ఒక రోజు ? మఱి రెండురోజుల ? కటా ఒప్పార వాహ్యులి కు
త్సుకతన్ బోవుటయా ? యదేమి, సుతు సంతోషంబుతో సంపగా
వికట క్రూర పిశాచరాక్షసచమూ బేతాళ యాత్రా భయా
నకమా కానకుఁ బంపనోర్చెనట పద్మావేండ్లు నొక్కొమ్ముడిన్.

“అమ్మా! యన్న వధూనిక స్థలసి పిత్రాజ్ఞ స్వసీపిధిన్
 నమ్మానంబున నేగుచుండెడిదె, నన్ నంతోపచిత్తంబుతో
 నమ్మా! పంపు”మటంచు లక్ష్మణుఁ డనన్ “నాయన్న! పుత్రైంచు” మం
 చెమ్మాక్కీ న్వదియించెన్! తెలియ మ య్యోగక్షి సౌజన్యమున్.

“దశరథు మాడ్కి రాఘవుని, ధారుణిజాతను మాకు దీటుగన్,
 దశరథు రాజధానివలె దండకసీమనుఁ గాంచుచుండి న
 ద్యశము ప్రవర్ధిలన్ బుధు లహో యన రమ్ము కుమార! నీ పయిన్
 వశమగుఁగాత శ్రీశుక్యవ వారక సం”చననంట ధీరతన్.

అలరగ భర్త యజ్ఞ పుగుపార్శ్వపాయన మల్లనాకు కో
 నల సుగతున్ నగం బానగి చయ్యన గైకకు కేష మివ్య వా
 రలు చెరి కొంత నిచ్చిన నరాసరి గైకొననంట చిత్త మం
 దలరి, మతెవ్వరైన నిల నల్లరె? నాయకు డట్లొర్చినన్?

మొదలనుండియు గనగ నీముదిత భేద
 మనుట నెఱుగక నర్వజనాధి కెపుడు
 హితములే కూర్పు దయతో నమ్మోము జూడ
 నెపుడు నర్వత్ర హితమాచు నెగడు కరణి.

స్వార్థదృష్టిలేక సాధు స్వభావ సా
 జన్యములును గలిగి చెలగుచుంట
 పెద్దవారలిడిన పేరు సార్థక మయ్యె
 మిత్రవంశమణి సుమిత్ర కహహ!

తంత్రశాస్త్ర రహస్యాలు

శ్రీ వాసిరెడ్డి పార్థసారథి

కుదాసింకో ర్యడ్యే కురవిలపివాటిపరివృతే
మణిద్వీపే, వీపావనవరి, చింతామణిగృహే,
కాకాకారే, మంచే, పరమేశ్వరగంగనిలయాం
భజంతి త్వం, భవాః కలిదన చిదానందలహరిం!

కాన్పి విషయాలలో భారతదేశం తంత్ర శాస్త్రమునకు ఎంతో ఋణపడివున్నదని సర్ జాన్ బెడ్ ఫోర్డ్ వ్రాశాడు. వీరు హేతువాదం ప్రధానంగా గల ఆంగ్ల దేశంలో పుట్టి పెరిగాడు. తంగదేశం హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి పదవినేషి గొప్ప న్యాయశాస్త్రజ్ఞుడు. పాశ్చాత్యులలో, వేదములకు మాట్సుములగు ఎట్టి సేవ చేశానో, అట్టి సేవను వీరు తంత్ర శాస్త్రములకు చేశాడు. ఘనవైశ్యులకు కూడా నయం కాని వ్యాధి మంత్రమునకు నయమాల వీరు చూశాడు. అప్పటినుంచి సంస్కృతిభావము దిదిరి, తంత్రశాస్త్ర సుధానింధువును తిరిచాడు. తంత్రశాస్త్ర గ్రంథములు రహస్యములనియెంచి కొందరు కొన్ని గ్రంథాలను వీరికి చూపనుకూడా లేదు. “మహావిర్యాతంత్ర గ్రంథము”ను నేపాలు వే హేతువేదది సంపాదించాడు. కాని ఈ గ్రంథంలోని మంత్రములను అయ్య వేయుటకు ఒప్పుకో న దా మిత్రుడు. మంత్రమును ను మాత్రం అయ్య వేయునట్లు చెప్పి ఆ గ్రంథమును సంపాదించాడు. అనేక కథముల కొద్ది వారికాలమును, ధనమును, శ్రమను తంత్రశాస్త్రపరికోధంకు ఉపయోగించేగాను. కొన్ని గ్రంథములను వారిపేరులేక నే “ఎటలాన్” అనగా ‘ఒకరు’, అనే వామంతో ప్రయోగించారు. వీరు తంత్ర శాస్త్రమును పునరుద్ధరింపచేశాడని హిందూ మొదలైన ప్రతికలు వ్రాసినవి. తంత్రశాస్త్రము శరీర, ప్రాణ, మనో, బుద్ధి, వాచీ, జ్యోతిష, చైద్య, రహస్యన శాస్త్రముల కంతో దాహించెడి, మహత్తరసేవ చేసిన దని వీరి అభిప్రాయం.

తంత్రసాధనలో కొన్ని భయంకరాచారములు ప్రబలివి. ఇంగువలన వాటికి కొంత కఠోరంబిర్పిస్తేది. కాని ఇందువల్ల తంత్రశాస్త్రోపయోగమును మనం కాదన లేము. వివిధయమునైనా చాని భరితముల ననుసరించి

మంచి చెడులను నిర్ణయిస్తాము. మహావీరి కాలిదాను, జగద్గురువు శంకరాచార్యులు, మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్య స్థాపకుడు శివాజీ మహారాజా, యోగపవిత్ర రామకృష్ణ పరమహంస, అరవిందమునీ తంత్రసాధకులే. మనం ఎరిగినవారిలో 18 వర్ణముల భారతమును, భాగవత రామాయణాది అనేక గ్రంథములు వ్రాసిన శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు, వాసిరెడ్డి ఇంటాబ్బి నాయకుగారి ఆస్థానశిష్యుడు, మంత్రవేత్త, దేరిభాగవతాద్యనేక గ్రంథకర్త, అభినవకాలిదాన విరుదాంకితుడు, “మక్తిద్యారము తిప్పనీయగదా నామండీ, “అని చెప్పి ఆలయప్రాకారము లిలుపును తీయించిన ముజుగు పాపయాచార్యులు శిష్యులొసకులే.

తంత్రశాస్త్రముయొక్క గమ్యం జీర్ణమైక్య క్యం. ఉపనిషత్తుల సిద్ధాంతమే ఇది. కాని ఉపనిషత్తులు ఎక్కువగా జ్ఞానమును ఆధారంచేసుకున్నవి. శక్తిని ఆధారంచేసుకున్నవి తంత్రశాస్త్రములు. ఆత్మజ్ఞాన గ్రంథాలు రహస్యగ్రంథము లవ్వారు పెద్దలు. దీనినే గీతాకారుడు ‘జ్ఞాన యాభ్యాసం సుహృద్ధునాగిరం’ అన్నాడు. కనుక తంత్రశాస్త్రమును రహస్యభావంలో వ్రాశాడు. ఈభావము సంధ్యాభావ అంటారు. సంధ్య వేళయందు చీకటి, వెలుగులు రెండున్నట్లు, సంధ్యా భావము రెండర్థాలున్నవి. తెలిసినవారు చదివితే ఒక అర్థం, తెలియనివారు చదివితే ఇంకొక అర్థం వస్తుంది. ఇటువంటిభావవల్ల ఎవరికి అవసరమైన అర్థంను వారు తీసికున్నారు. తంత్రశాస్త్రంలో అనేకకథలు, వీటిని పొందుటకు శ్రమప్రదములైన ఉపాయము లెన్నో వున్నవి. వాటినివలించి క్లుప్తంగా మనవిచేస్తాను.

భారతీయులకు ముఖ్యమైనవి వేదములు. వేదము లుండగా తంత్రశాస్త్రము లెందుకు వ్రాయుచుంది? ఈ ప్రశ్నకు జవాబువల్ల తంత్రశాస్త్రమును కొంతవరకు అర్థం చేసుకోవచ్చు. ‘ఎటలాన్’ వ్రాసిన తంత్ర గ్రంథములు మహావిర్యాతంత్రగ్రంథం, మల్లార్జునతంత్ర గ్రంథములమీద ఆధారపడివున్నవి. ఇవి వామచార మనకు సన్నిహితములు. మహావిర్యాతంత్రశాస్త్ర

మును క్షేత్రాసవర్వతంబొన పరశేష్యులును దేవిః
చెప్పారు. తంత్రికాస్త్రములు పుట్టింది హిమవర్వర్వత
ములలోనని కొందరు అభిప్రాయపడ్డారు. ఇక్కడ
టికెట్టువుంది. దీనిని మనవాడు మహావీర మన్నాడు.
నునలో నీవాచారంవుంది. ఇదే మన ఋషులు
లిపయ్యుచేసుకున్న పవిత్రధూమి. మహానిర్వాణతంత్రం
అరంభంలోనే ఈక్రిందివిధంగా పారవ్యతీదేవికి పరమే
శ్వరుడు చెప్పాడు. "కలికాలంలో మాంపులకు ఆహార
వ్యవహారములు మారకవి. వారు బలహీనులు, దురా
చారులై వుంటారు. వేదకర్మలను ఆదరించే శక్తి వంతులు
కారు వారు. ఎవ్వరైతే వేదకర్మలు ఆనకే, అవ్వకు
కలిప్రవేశించినట్లు సురు. కలిమానవులకు ఆదరణయోగ్య
ములైన పాదములు ఏర్పాటుచేయకలెదచ్చింది. ఇవే
తంత్రపాదములు. ఇవి కలియుగంలో వేదకర్మలకన్న
శక్తిప్రదములు, శీఘ్రగాములు." మనఋషులు తంత్రాల
వేదము. ఏ యుగంలో ఎట్టితరిస్థితులు ప్రబలుతుందో
ముందుగా దాహించగల దూరదర్శులు. వేదములు
స్త్రీ శూద్రులు వేదకర్మలను ఆదరించకూడదని బహి
ష్కరించినవి. దీనివల్ల కలియుగంలో హిందూ మత
మునకు ఆపాయం ఏర్పడింది. స్త్రీ శూద్రులు ఆత్మజ్ఞా
నమునకు, విమతముల వాగ్దేయిందలలినవచ్చింది. ఇట్టి
స్థితిలో తంత్రకాస్త్రం వెలిసింది. కులార్థవతంత్రం
యుగమున కొకకాస్త్రం విధించబడిందని చెప్పుతుంది.
కృతయుగమునకు వేదములు, త్రేతాయుగమునకు
స్మృతులు, ద్వాపరయుగమునకు పురాణములు, కలి
యుగమునకు తంత్రకాస్త్రము ఆదరించదగినవని చెబు
తుంది.

ఉపనిషత్తులు తత్త్వవిధాంత నిర్వాచకములు.
తంత్రకాస్త్రము పాదవగంఠము. తంత్రమునకు
ఉపాయం అని కూడా అర్థం ఉంది. ముఖ్యవిషయము
లను వేదములనుండి తంత్రకాస్త్రము లీసుకున్నది.
ఆ లీసుకున్నదానిని విశేషపరిచి వ్రాసింది.
తను అనగా విస్తరించును. తమరిస్తూకే. త్ర ఆనగా తరింప
చేయు జ్ఞానము. తరింపచేయుజ్ఞానమును విస్తరించి చెప్పి
నది తంత్రకాస్త్రం. తంత్రకాస్త్రములో శక్తి (స్త్రీ)
ఆరాధనముఖ్యం. స్త్రీపూజ వేదములలో శ్రీ సూక్తిం
మొనలైన వాటిల్లోవుంది. గాయత్రికూడా స్త్రీయే.
యజ్ఞములందు పశుబలులు, సోమపానములు ఉన్నవి.
తంత్రకాస్త్రములు దేవతారముల ననుసరించి అనేక
రూపాలుగా వున్నవి. ఈ సంప్రదాయములుగల రాష్ట్ర

ములను క్రాంతియు లంటారు. వింగ్లకు పుత్రరాజపున్న
భూమిని రాధాక్రాంతినుంటారు. ఇక్కడ కాశ్మీర
సంప్రదాయం వుంది. కూర్మవపున్న దేశమును విష్ణు
క్రాంతి నుంటారు. ఇక్కడ గాద (వంగ) సంప్రదా
యంవుంది. దక్షిణదేశమును అశ్వక్రాంతి అంటారు,
ఇక్కడ కేరళసంప్రదాయంవుంది. ఎవరి ఆచార వ్యవ
హారముల ననుసరించి ఆపాదము ప్రబలివని. వంగీయులు
మత్స్య మాంషవియులు—వీరు వీటిని విశేషంగా
ఉపయోగించారు.

తంత్రపూజలు ఐదు విధాలు: (1) నూర్య, (2) గణ
పతి, (3) విష్ణు, (4) శివ, (5) శక్తి. ఇవి ఒక్కొక్కటి
విశుదూపాలు. పాదములు: పాదభూషణము, సమర్పిత
కనుపరించి పాదము వాల్చివిధాలుగా విభజించారు.
(1) పూజ, (2) జపం, (3) ధ్యానము, (4) బ్రహ్మ
త్వం. పాదభూషణములు మూడు: (1) పశుభావం, (2)
వీరభావం, (3) దివ్యభావం. (1) బ్రహ్మమోహకామక్రోధా
దులనే పాశములతో కట్టుబడివున్న వానిని వశ్యుచారు
డంటారు. (2) పశుబంధమును తేంచువని, ఆతేంద్రియ
జైనవానిని వీరాచారుడంటారు. (3) బ్రహ్మజ్ఞానం
పన్నుజైనవానిని దివ్యుచారుడంటారు. కులార్థవ
తంత్రము విదురకల ఆచారమును చెప్పింది. (1) వేదా
చారము, (2) వైష్ణవచారము, (3) శైవాచారము,
(4) దక్షిణాచారము, (5) వామచారము, (6) సిద్ధాంతా
చారము, (7) కాలాచారము. ఆచారమునగా పాదపా
విధానము, గమ్యం చేయమెట్లు. (1) వేదాచారం: ఇది
ఆచారములకు స్థూలజీవంతంబిది. బహిఃపూజలు
చేయువిధాన మిది. ఇది క్రియామార్గం. (2) వైష్ణవచా
రము. ఇది ధర్మయోగము. హృదయపాదప. (3) శైవా
చారము. జపయోగం, ధర్మస్తాపంచేయుంటిది. శ్చితి
యగర్వం లంటిది. (4) దక్షిణాచారము. దక్షిణకాలి
కమపూజించుటవల్ల దక్షిణాచారం అంటారు. వీరిని
సమయులంటారు. కొందరు దక్షిణ, వామ ఆచారములు
రెంటే చెప్పతారు. వీరికి దేవిగాయత్రిమంత్రోపదేశం
చేయబడుతుంది. గాయత్రి తంత్రంకు అద్యశక్తి, బ్రహ్మ
శక్తి, ఇది బ్రాహ్మకత్వానిపాదప. శక్తిపూజార్థుడౌతాడు.
ధ్యానయోగం ఇక్కడనుండి అరంభమాకుంది. ప్రవృత్తి
నుండి, నివృత్తిమార్గంలోనికి ప్రవేశంకలును. (5)
వామచారము: జప్యతః మానవుడు దక్షిణాచారంలో
పుట్టును. సురువులల్ల తంత్రసిక్తి పొందివత్సర వామ
చారసంపన్నుడౌను. వామదేవిని పూజించుటవల్ల ఈ

పేరుకలిగింది. శ్రీ వామహర్మ్యంలోవుండు శ్రీపూజ దీనితో ప్రారంభమౌతూ కనుక వామచారి అవచ్చు. వామ అనగా వ్యతిరేకపక్షం, అనగా విప్లవకర్త. ప్రకృతికర్తయనుచు వదిలి, నిర్గుణిలో ప్రవేశించుచే యది. ఇదియే పరమభావంలోవుండేదియ, లజ్జ, మోహ, కులశీలాల కట్టుబాటులను అరికడవేయదు. శృంగారగోప కల వస్త్రములను అపహరించి, గోపికల జ్ఞాన పోగొట్టడు. ఇత్యుతః సంసారబంధమునువదలెను. వామచారిని వీరాచారి అని, హతయోగి అని అంటారు. వామచారియలలో కూడా భేదాలున్నవి.

(6) సిద్ధాంతచారము : లజ్జాభయ మోహములు విరిగి ఉండవు. దీని శృంగారంలో వుండును. శృంగార వాసియైన శత్రునిస్థితిలోవుంటారు. వీరిలో అహంకారయోగా వాయలంగురు. యోగరహస్యములు తెలిసికంటూ వుండురు. దేహంలోని వాయుసంచారములను, మనో వృత్తుల నిగ్రహములను తెలిసికొందురు. పిండాంశ బ్రహ్మాండములను విదివ్యకై పరిపాలనచేస్తుండో గ్రహిస్తారు. వేదాచారములో వున్న రహస్యములను గురువు ఇతివి తెలియచెప్పతారు. గురువు వీరికి దీక్ష ఇస్తాడు. అహంకారయోగమును సాధించి, కురీయాచారమైన కాలాచారమునకు అర్హులౌతున్నారు. ఇలాంటివారిని దివ్యాచారు అంటారు. (7) కాలాచారము. ఇది భగవద్గీతలో చెప్పబడ్డ బ్రాహ్మభావం. ఇతివి కిశ్రుమిత్రులు, లాభనష్టాలు, శోషణములు మట్టిబంగారము అనే భేదం లేదు. అన్నీ ఒకటే. గీతలోని సమతాయోగము. ఇతియ కొన్ని పాఠ్య శ్రుతినివలె, కొన్ని పాఠ్య పిచ్చివానివలె, కొన్ని పాఠ్య శత్రువులవలె, కొన్ని పాఠ్య ధూతశ్రేణి పిఠాదములవలె వుండును. ఏకాంతంగా శృంగారభూములందు వుంటూ నిర్వికల్పపరార్థినిస్థితిలో వుండును. ఇతినివృద్ధ యం ఇత్యుదు శృంగారవాటిక అక్కడ కౌముదీధాను అన్నీ తిరులపెట్టబడ్డవి. ఇతియ జీవన్ముక్తుడు, పూర్ణ మానవుడు, పరమహంస, అనికూడ అంటారు.

సామాన్యులు మొదటి వేదాచారంనుండి సాధనలు చేస్తూ గమ్యం చేరాలి. పూర్వజన్మంలో సాధించినవారు, కురీయాల ఆచారం నుండి సాధన చేయుదురు. రామకృష్ణ పరమహంస కురీయాచారములను సాధన చేశారు. వీరికి వీరి శ్రీ జగజ్జుని కనుపించేది. మహా భావం వారికి కలిగినందున వామచారం వారు ఆదరించిన వదనం లేకపోయింది.

యంత్ర, మంత్ర రహస్యాలు

తంత్రసిద్ధికి సాధనలు మంత్రమంత్ర పూజలూ, హత, రాజయోగములు. మంత్రమంత్ర పూజలు బహిష్కారము, హతయోగములు అంతిష్కారము. బహిష్కారములన్న అంతిష్కారము సుభాగములవి. మూలిసంహితలో దేవిపూజలు చేసినవారి, అంతిష్కారముల అర్హులని చెప్పబడ్డవి. మంత్రయంత్రములు శక్తిసమన్వితములైనవి. మంత్రము శబ్దబ్రహ్మయందే వుట్టింది. కనుక మంత్రము బ్రహ్మశక్తి. దీనివల్ల అంతిష్కారమునకుండుచిదివద్ది కలుగుతుంది.

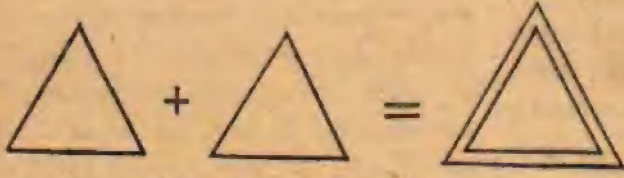
మంత్రము శబ్దశక్తి, యంత్రము చిత్రశక్తి. యంత్రము శరీరము. మంత్రం ప్రాణము. శరీరమందు ప్రాణం వున్నప్పుడే చైతన్యవంతమౌతూ, యంత్రమందు మంత్రం చేసినప్పుడు జీవన్ముఖమౌతూ, కామ శ్రోతాదులను నియంత్రించేయునది యంత్రము. ఒక స్థితినిపొందినవాడే యంత్రపూజార్హుడు; అందరూకాదు. మనసందేత తిరిగిపడేయునది మంత్రం. మంత్ర యంత్రములు రెండూ రహస్యంగా వుండగలవే.

యంత్రము సాంకేతికశక్తి. శత్రునికాని, శక్తిగలిగి త్రికోణము యంత్రిక సంకేతము, మూడు గీతలు ఒక్క ఆకారంగాచేసిన త్రికోణము. ఒక్క రూపంలో మూడువస్తువులున్నవి. ఒకటే మూడు ఆకారాలుగా వున్నది. కింది అడ్డగీతమిది గీతమిది త్రికోణమిది. ఒక్క శక్తియే త్రికోణముగాను, త్రిగుణాలుగాను, త్రి అవస్థలుగాను, భాసించుచున్నది. ఒక్క మూర్తియందు త్రిమూర్తులు భాసిస్తున్నాయి. కనుక త్రికోణము అదిశక్తిగలిగి, అది శంభునికేగాని సంకేతమైన యంత్రము. త్రికోణము శక్తికి సంకేతమన్నాము. శక్తిసమన్వితపంథమును ఉత్పత్తి చేయుయోని. కనుక ఈ త్రికోణాకారమును యోని అని కూడా అంటారు. శివగర్భులు శత్రుకు బ్రహ్మమూ ఒకటే. విడిచి నవ్వుడు రెండు మాపాలుగా కనుపించును, ఇది సోహం. సోహం ఒక్కటే మాట. దీని అర్థం అదే నేను, సోహం విడిచినప్పుడు సహం, అనిఒకరు, నేను ఒకరు అని అర్థం. అదీ, నేనూ ఒకటేరూపం కనుక, శత్రునియొక్క శక్తి సంకేతాలూ ఒకటే. అది త్రికోణాకారము. శత్రునికైది ఒకటే రూపంగా చూపించుటకు, రెండు త్రికోణా

కరమును ఒక దానిపైను ఇంకొకదానిని చూపుటచేత ఈ శ్రీదివిధంగా వుంచెదరు.

త్వత్తిరి ఈ విధంగా చూపించుటకు, వాదముచిందువుగా పరిణమించును. చిందువును

○ పూర్ణచంద్రుని పంటి కంటం సంకేతము. సృష్టిలో చీకాత్వత్తిరి యంశంలో ఈ విధంగా

సృష్టియనగా శివశక్తులసంయోగము. శివుడు శక్తితో కలిసినప్పుడు చిందుత్వత్తియై, అది సృష్టిగా పరిణమించును. ఈ చిందువునుండి పంచభూతాలుపుట్టి, అది ప్రపంచరూపంగా మారును. ప్రపంచశిబ్బంలో, ప్రజనగా విడిచిచెట్ట పంచ అనగా అయిదు భూతములు. దీని అర్థం పంచభూతముల వికాసమే ప్రపంచము. చీకమైన చిందువుకు, శివశక్తులసంయోగము ప్రధానకారణము. దీనిని యంత్రములో ఈ శ్రీదివిధంగా చూపించెదరు. అది శివునిసంకేతమైన త్రికోణాకారమీద శక్తిసంకేతమైన చ్చికోణాకారమునా, తలక్రిందులుగాచూపి వుంచెదరు. ఇప్పుడు శక్తిసంకేతమైన ఈ చూర్చి చూపించబడిన దానిని యోని అంటారు. ఈ శివశక్తుల సంయోగము ఈ విధంగా వుంటుంది.

చిత్రిస్తారు. ఈయంత్రంలోని చిందువునుండి పంచభూతాలు పుట్టి ప్రపంచరూపం తాల్చును. శ్రీరక్తము ఈ విధంగా వుంటుంది. ఈ చిందువులో శివశక్తులు రెండుకలిసి ఒక్కరూపంగా కనుపిస్తున్నవి. ఈచిందు మధ్యలో ఒక నిలువుగీతను ఈ విధంగా గీసి వస్తాడు, ఇది రెండు భాగములుగా కనుపిస్తుంది. శివగిరిజ

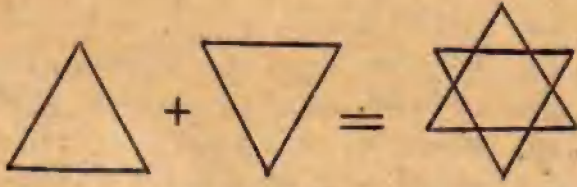

చూచుటకు మధ్య గీతలేని చిందువులకే కనుపించును. కాని దానిపై చాట్టును తీసివేసినయెడల మధ్య నిలువు గీత గీయబడిన చిందువులకే కనుపించును.

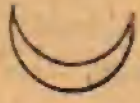
చూచుటకు మధ్య గీతలేని చిందువులకే కనుపించును. కాని దానిపై చాట్టును తీసివేసినయెడల మధ్య నిలువు గీత గీయబడిన చిందువులకే కనుపించును.

ఇప్పుడు ఈ శివగిరిజలలో రెండుభాగాలు కలిసినగిరిజ వుంటుంది. దీనిని చిందీస్తే, రెండుచేక్కలు వచ్చును. ఇదే శివశక్తులు. ఈ చేక్కలు కలిసి, ఇవ చూచుటగా ఉండు చాట్టు కప్పబడివున్నప్పుడు, అది చిత్తుగా చీకాత్వత్తిరి పనికవచ్చును. ఈ చిత్తుగా చాట్టు ఇది చిత్తున్నట్లు, చిందువుగా ప్రపంచం ఇచ్చబడివుంది. వికాసమునకు నరరక్తములున్న శ్రీరక్తమును రచించురు. పైచింబము నుండి ప్రగవం, దీనినుండి ఆ, ఉ, మ లు పుట్టి ప్రపంచమునకు కారణములై నిలి. ప్రగవంలో వున్న ఈ చూడే త్రిమూర్తులు, త్రిశక్తులు, త్రిపురములు, త్రిలోకములు, త్రిపదాలు, త్రి అవస్థలు, ఈవిధంగా వస్తూత్వత్తిరి శివశక్తులు కదలి. ఇదే మంత్ర, యంత్ర, యోగరహిత్యుల రహస్యం. పాస్త్రతీ రహ మేళ్యులుల రహస్యమిదిలే రహస్యోదయము. పై యంత్రంలో శివశక్తి సంయోగం చేసిట్టుగా, యోగములో కూడా వుండెదని శక్తిని, సహస్రారంలోని పరమేశ్వరునితో సంయోగముచేతురు. ఇదే యోగసిద్ధి.

ఈ అరుకోణాలు తల్పిన ఈ యంత్రమే శివశక్తుల సంయోగము. ఇది సృష్టిక్రీడ. తంత్రోక్తాస్త్రం దీనిని సదాశివ మంటుంది. మంత్రోక్తాస్త్రం సృష్టాదిరంధ్రం అంటుంది.

బ్రహ్మకు, రెండుశక్తులు. (1) సాకళి, (2) నిష్కళి. బ్రహ్మ మూలప్రకృతిలో కలిసినప్పుడు సాకళి, కల ఒక ఉన్నప్పుడు నిష్కళి. మూలప్రకృతితో బ్రహ్మ కలిసినప్పుడు, ప్రకృతి గర్భమును చీకాత్వత్తియోను. అప్పుడు ఒక స్వనిసం విచ్చును. ఈ స్వనిసమే వాదం. వాదంనుండి చిందువు విచ్చును. వాదమునకు సంకేతము

పంటి తాలదండ్రాయంత్రంలో వాదా

కరము.

సాహితీ సుగతుని స్వగతం

అబ్బ! ఇటీవల విశ్వంధుఁడైన తామరకవి అయింది. అయింది మరి! ఎందుకీ విపరీతం! భారతదేశాని కంతా రాజ్యాగారమైన మనవాడులోనా ఈ విపరీతం? ఇంకా వేరేదే! వాటిమంచి విశ్వవృత్తులలో మనదేకా తెచ్చేయి మనకవులు విశ్వస్థుని, విశ్వస్థునిది ఎంతగానో కల్గించారే!

మన గ్రామకీర్తనాని! తొలికికారవదగిన గాథా సప్తతిలో వరిచేయి, వరిములు, కాలిదాస్యం, విశ్వం పిండికొట్టడం మున్నగువాటినిఁగించి ముక్తకాల కొలులు. పాపం ఒకానినా కాలిక్షేత్రం ప్రతుసకూ గమ సంకల్పనం. కాలిక్షేత్రం పండి తెల్ల బతుకూంది. త్వరలో కొత్త జగతుకాయి. మరి ఎక్కడ కలుగు కోపం ప్రియున్నో? హరితాళం—అరవిందం—పూసు కున్నవటికిరే జపపచ్చెను ఎదురుపూస్తుంది—అని అంది వెరికై ఊండిస్తున్నది :

కిం దులపి ఓణలమహీ
ధవలాటంలేకు పారిశ్రేతు,
హరిలల మండితమహీ
గదివ్య పగవాడిత జాల. 1—9.
(కిం కోడి వ్యవసకముఖీ
ధవలాయనా నేను కాలిక్షేత్రేభు,
హరితాళమండితిముఖీ
నటివ కింవాటికా జాతా.)

మరొకవోల పండిన వరిచేయి వరికాలంతో తపకు ముదిమిలో లిలపంగం (కల్పింతో సహవాసం) అవుతుందనే చింతతో తల(కంఠ) వేలవేసుకొని, ఏడుస్తున్నదట—యందుబొట్టు కిందికి వారిపోతుంటేగామాస్తే.

కహం మే పరిణమితే
అలసంగో హూహి ఇత్తి చింతంతో,
ఓణలముహూ సమూహి
రువగెన పారి కుసారేణ. 6—88
(కథం మే పరిణమితే
అలసంగో ధరివ్యతిరి చింతయన్.
అవనతిముఖః సహాహో
కోదంతి కాలి క్షుమరేణ.)

ఇలా చెప్పకొంటూవారే ఎంతో గ్రంథం అవుతుంది. గాథనాలలోను, తెలుగుసాహిత్యంలోను విశ్వం ప్రపత్తి కొడుకులేదు. “పెరుగు కడు కలిసివట్లు” అనే పామెలే నే స్పష్టించాడు నన్నెల్లోడుకు.

విశ్వంకూల తడియనే భూగోళం భూస్థానం వంచి పదమబ్దివలంకు యాత్రచేయక తప్పదు మరి మనం. ఓగ కదిపితే జంఁకా కడులుతుందంటారు కదూ మరి!

వరి దక్షిణ భూభాగంలోని సంలేవని వృక్షకా ప్రస్తావ నిర్ణయం. ఇది దక్షిణాపథంనుంచి కొచ్చిన చీవాకు, చీవాకు నిర్ణయం. అక్కడినుంచి ఉత్తరా పథానికి తిరిగివచ్చి అరవియా, ఈశ్వరమీదుగా (గ్రీకులనిర్ణయం), పాశ్చాత్యదేశాలకు వ్యాపించిందట.

చీవాలోనే మొదట రిఫలం ఉండేదని, క్రీస్తుకు మూడువేలపందన్నిరాలకు ముంగునుంచే చీవావారికి రిఫలం సంకలి తెలుసునని డ్రీన్ లెన్ జూలియన్ అనే కాస్త్రజ్ఞాను తెలిపాడు. క్రీస్తుకు పూర్వం 2,800 పందన్నిరాలవాడున్న చీవా చక్రవర్తి చిన్ మంగ పంచదాన్యాలు ప్రవర్తించే ఉత్సవ మొకటి నిర్వహించేవాడట. వరిని చక్రవర్తి స్వయంగా దర్శనంలో ప్రజలకు చూపేవాడట. కనుక యిది చీవానుంచే ప్రపంచానికి వ్యాపించింది—అని ఈయనవాదం.

ఏమైనా వరివ్యాప్తినిగురించి మూడు వాదాలున్నాయి. (1) ఇది చీవానుంచి వ్యాపించింది. (2) భారతదేశంలోనే అవాదిగా ఉండి, ఇతర పాశ్చాత్య దేశాలకు వ్యాపించింది. (3) దక్షిణాపథంనుంచి—ముఖ్యంగా తిమికి దేశంనుంచి పర్షియా, అరేబియా, గ్రీకులమీదుగా పాశ్చాత్యదేశాలకు ప్రాకింది.

చీవాదేశంవనే వాదంనుంచి మొదటే చదివారుదా? ఇంకవవాదం విపండి : సంస్కృతంలో వరికి ముఖ్యంగా వాడేమాట బ్రహ్మి. (బ్రహ్మి దేహ విరి—బ్రహ్మి. (దేహాన్ని ధరిస్తుంది) అని, (బ్ర ధరణే అనే ధాతువునుంచి బ్రహ్మిజ్ఞం వుట్టిందని సంస్కృతవిద్వాంసులుచెప్పేవృత్తి. వృణోతి దేహం(బ్రహ్మి—(దేహాన్ని అభివృద్ధికోసం వరిస్తుంది.) అని కూడా సాధించవచ్చునంటారు. అవాదిగా ఇది భారతదేశంలో పంకుతున్నది. వివాదాది చైదిక కార్యాలలో దీనిప్రాధాన్యం ఉండదమే దీని ప్రాచీనతను విదర్శనం. వివాదంలో పెండి కూతురుసోదరుడు పెండికొడుకుకు కాలిదాన్యంపేలాలు అండిత్యదంకల్గితే కల్గిం (దాన) అనేమాట వుట్టింది. పాతభారతీ భాషలో దీనికిసహనపదం కనిపించక పోయినా, శీటిఫారీనీమాట నిరింకో. పురులో (విజ్ఞా. బహువచనం) వ్రక్ష. వకీర్పూనలోని బరకాయి తెగలో

విజ్ఞా. ఆశ్చర్యమయిన లోకం. హిందూమత భావల
లోని నిరీతి భావన (భావ, విశ్వాస. నేటి పాఠి
ప్రపంచాన్ని తిరిగి భావన (గ్రంథ, సంస్కృతంలోని
జాతరం పాఠశాల భావన జాతరమాయుంది. సమాప్త-
మాతర, హిందూ—జను, మృత్యు—జరణ, కనుక
ఇంతో—పరియన్ కామన చెందిన ఈమట కాది
లోనియనుంచి గ్రీకులలో (పాఠి విరుజా అయింది, ఇది
ఇటాలియన్ లోనిన అయి, (ఫెంచీలో రిక అయి,
ఇంగ్లీషులో రన్ అయింది. కనుక రన్ అనేది (విహి-
నుంచిన వచ్చిందని, భారతదేశం నుంచి పాశ్చాత్యదేశాదు
వ్యాపించిందిని (గ్రీ. నే. రియల్ పండితుల వాడుకు.

మాడవనామిది: తరిని తెలిపే ఏ పదయా-
ముగ్యదంలో లేదు. అభ్యుదయంలో మాత్రం యవ
మాతలలో కలిపి చెప్పబడి ఉంది. ఓరిస్సాలో
వియ్యం విశ్వామిత్రప్పటి అనే వ్యవహారం ఉంది.
ప్రాచీనకాలపు ఈజిప్ట్ దాస్యం చిత్రాలలో వరి
వియ్యం చిత్రాలులేవు. మధ్య ఆసియాలో ఇరిఫూర్వం
కనిపించలేదు. దక్షిణ ఆసియాలో ఇది పాతపంట కాద
నదానికి అవకాశంలేదు, ఋగ్వేదంలో దీని ప్రస్తావన
లేకపోవడమే ఈ అనుమానానికి కారణం—అని ఆధు-
నిక వృక్షశాస్త్రజ్ఞులంటున్నారు.

తెలుగులకు. ఇతర దక్షిణాత్యం ను తరిసంకరి
చాలకాలంక్రిందనే తెలుసునదానికి అరి, అరిసి,
తిరి అనేమాటలు ప్రమాణమని మొయిస్ మెరిఫ్ అనే
శాస్త్రజ్ఞుడవాడు. కనుక దక్షిణాపథం నుంచి ఇది
ప్రపంచానికి వ్యాపించి ఉంటుందని ఈయనాదం.

తెలుగులో వియ్యంకి సమానపదాలైన అరి, అరిసి;
కన్నడంలోని అక్కి, అరి, మళియాలలోని అరి
అనే పదాలలోను, తెలుగులో ధాన్యనాచక మైన వరి,
వల్ల, వల్ల, ఉల్ల (కొన్ని ప్రాంతాల మాంబలికం) అనే
పదాలలోను; అనాది జాతులలో ఒక్కటైన పంజాబ్
తెలోని ఉరి, ఉరి హారి అనేపదాలలోను తరచు
కనిపిస్తున్న మాటకెల్లం అరి, అరిసి, అరి నేరుచెయి
(అక్షమంచి వేరుచేయబడింది) అనే అర్థంలో అరి,
అరిసి (వియ్యం) అనేమాటలు ఏర్పడాయి. అరి అనే
పదానికి కన్నడంలో బహుళ బహువచన ప్రత్యయం
కాలకమాన చెరడంవల్ల అరికల్, అక్కి అయి,
బహువచన ప్రత్యయం మరికొంత కాలానికి జాగ్రహయి,
అక్కి-అక్కి అనే నేటికూపం ఏర్పడిఉంటుంది.
తెలుగులో ఆ అర్కల్ అనేపదం మరొక బహువచన
ప్రత్యయంతో అమ్మిళ్లు అనేమాటలోనిదిని ఒక
తెగ ధాన్యం తెలిపేమాటయింది. అరిసి అనేపదం అరిసె
అనేపదంలో లోంగిమామ్మ ధిక్కివికేవ వాచకంగా
నిలబడింది. అరిసెలు వియ్యప్పిండితో తంజేవ గురుక
అనుమానానికి ఆస్కారంలేదు.

తెంతులం అనే సంస్కృతం మాలోను
ప్రాచీనభాషామయలు ఉన్నాయని మొయిస్
మెరిఫ్ అన్నాడు. అజంకడి (ఉత్తరప్రదేశ్) ప్రాంతం
లో నివసించేవాణ్ని తెన్నీ అని వాడుతారని, తెన్
అనడమే దక్షిణాది సంబంధం తెలుపుతున్నదని ఆయన
అన్నాడు.

ఈవాదంలో కొంత సత్యంఉంది. తెంతుల
కెల్లాన్ని వియ్యం అన్న అర్థంలో అమరకౌరుకు
ప్రసాదలేదు. తిరితాడనే (కొట్టు) అనే భావపు
నంచి (వల్ల ను దండంవల్ల కలిగింది) అని తర్వాతి
సంస్కృత పండితులు పాధించారు. అమరకౌ-
రాయునికాల పర్యాయాలలో కనిపించే చిత్ర
తెంతుల కెల్లాన్ని బటి తెంతుల పదానికి గింజ అనే అర్థం
వస్తుంది. ఇంతకూ (విహి-కమ) ప్రాచీనం కావచ్చును
తెంతులపద ప్రాచీనత్య విచారం ఎందుకూ?

ఈ అరిసి చివా భారత పాఠశాల విద్యుగా
అరవియాచేరి, అరవీభాషలో అరవత్, అరవత్
అని, ఈజిప్ట్ భాషలో అరూవ, రూవ్, రూవ అని,
గ్రీక్ లో ఒరుజా అని మార్పుచెందింది. ఇది ప్రాచీన
కాలంలో మధ్యప్రాచ్య దేశాలలో కనిపించడంలేదే
వృక్షశాస్త్రజ్ఞుల మాటనే మనం ప్రామాణికంగా తిసు
కొందాం. (వీహి కెల్లానికి వ్యుత్పత్తి తర్వాత కల్పించ
బడి ఉంటుంది.

ప్రపంచమంతటా వ్యాపించిన ఈ అరిసి మన తెలుగు
వారి నిత్య వ్యవహారం నుంచి వారిపోవడం అత్యున్నత
కరం. వాగ్మయ వియ్యం అనే పదం వాడుకలోకి
వచ్చింది. ఇది ఇతర ప్రాచీనభాషలలో లేనిమాట;
సంస్కృతి ప్రభావంవల్ల వరుసంకరిగా వచ్చినమాట.
దీని వ్యుత్పత్తి (వీహి-కమ) ప్రాచీనం అని. ఈ ప్రాచీనం
వియ్యం, వియ్యం, వీయం అని మూడురూపా-
లయింది. (వియ్యం అని కొన్ని అనాదిజాతులలో
నేటికీ వాడుకలోఉంది.

సంస్కృతంలోని యకారం జకారం కావారి
తిద్యవాదులలో - చైద్య - చైజ్, కార్యం - కజ్జం
అనేవిగా - అని మనమి అనుమానం కలగడం సహ-
జమే. కాని, కొన్ని తిత్సమపదాలలో యకారం
ప్రాకృతంలో అట్టే నిలిచిపోవడంకూడా గడ్డు; ఆర్థ
పుత్ర-అయ్యకల్ల, నీహం-నెయ్యం ఉండవచ్చుంది.

దీక్షం అనేమాట వియ్యం అని అయినది కొందరు
అంటారు. వారు (వియ్యం, (వియ్యంలు అని కొన్ని
అనాదిజాతులలో ఉన్న వ్యవహారానికి ఉపపత్తి చెప్ప
వలసి ఉంటుంది.

మరి ఏమిటి ఘోరం! నేను వియ్యంకి - మన
నేకం నుంచి విశ్వమంతా వ్యాపించిందన్న దానికి—
అంకలాచ్చ! —రామచంద్ర.

కష్టాలలో కాలగమనం

శ్రీ పోరంకి ఆనందం

హః పుడిగ నడుస్తూంటే బాటన వేలిగోరికి ఎదురుదెబ్బ
 తగుల్చుకున్న నిర్భాగ్యుడి నడకలా
 బలవంతుడు ఏదో బలవత్తర కారణంతో 'ఫైన్' లాగితే
 ఆగబోతూన్న 'ట్రైయిన్' నడకలా
 మంచిలోంచి చెడుకైనా, చెడులోంచి మంచికైనా పరివర్తన
 చెందుతూన్న మనిషి నడకలా
 కారణం లేకుండా మెల్లిగా..... కుంటుతూ... తూలుతూ... ఇలా
 పోతోందేమో కాలగమనం ???

కాలచక్రం ఏకధాటిగా త్రిప్పగా త్రిప్పగా
 నీచేతులు నొప్పి పుట్టాయా ?
 నిను నీ 'డ్యూటీ' నుంచి 'రిటైర్' చేసేవాడేలేక
 విసిగి నేసారి అలిసిపోయావా ?
 నే నిన్ని కష్టాలలో ఉండగా కొంపతీసి నువ్వు
 చెయ్యటం లేదుకదా రాజీనామా ?
 ఏమైనా గొడవ లుంటే పడవలసిన వారితో
 పడరాదూ చక్కగా రాజీ ?

కలికాలం ప్రళయపాదం దాటి రెండవ అమగు వేయలేదే !
 ఈ కలికాలం కాస్తా అయిపోతే తీసుకోవచ్చేమో నీవు కలికాలం 'రెస్టు'
 నేగంగా కాలచక్రం త్రిప్పేయడమే నీకూ నాకూ అందరికీ 'బెస్టు'!
 ఇది నీ విధి—నువ్వు నక్రమంగా నిర్వర్తిస్తే నీవే అందరిలోకీ 'ఫస్టు'!

కలగూరగంప

ఉల్లి చేసిన మేలు

శ్రీ నిడదవోలు వేంకటరావు

అశోక చక్రవర్తి శోకమాటు చాలా జబ్బు చేసినది. ఎంతయందీయో వైద్యశాస్త్రవేత్తలు పరీక్షించినారు. కాని శోకము పోట్టుకొనలేకపోయినారు. కొంతమంది వైద్యులు ప్రతిక్రియలు చేసిరి. కాని లాభముగలకలేదు. తుదకు గవ్యంతరిని బోలిన వైద్యులు దైద్యము చాలదని పెదవి విట్టిచినారు. అందఱును సశోకుడు జరించువను యాశీర్వాదు గంటివది. అశోకుని భార్య 'లిష్యురక్షితి'. ఆమె మాత్రము హృదయములో నెట్లున్నను వైక మాత్రము నిరుత్సాహము కనిపలుపక నిర్బరముతో బ్రవర్తించుచుండెను. ఆమె మిక్కిలి చాకచక్యము గలది. ఒక యాపాను మాలోచించినది. తన రాజ్యములో నెక్కడ నైనను అశోకుని జబ్బుగంటి జబ్బుచేత భాషకు వారెవ్వరైన నున్నవారిని శోకలోనికి దీసికొని రమ్మని యాజ్ఞాపించినది. రాజభటులు మిగుల గవేషణచేసి తుదకు నేలార్జననేమి యొక శోగిని లీనుకొని వచ్చిరి. ఆతనికి సశోకుని జబ్బుగంటి జచ్చే కలదు. అప్పుడు లిష్యురక్షిత శస్త్రవైద్యునిని విలిపించి ఆతని పొట్టచీర్చి లిష్యురక్షి మాదముని యాజ్ఞాపించినది. వారట్లు చేయగా సంకోక పుడుగు కనిపించినది. అది బ్రదికియో యుండెను. కావున దానిని చంపుటకు ఘాటుగల వస్తువులు శోన్చి తినిపించిరి. కాని యది చాకలేదు. తుదకు "ఉల్లి పాయ" నొకదానిని తెచ్చి ఆ వారిపురుగు ముందట పెట్టి తినిపించగానే ఆ పురుగు చనిపోయినది. ఇదియంతయు రాణి లిష్యురక్షిత గను నిందినది. అశోకచక్రవర్తి కడుపులో వారికుగుత్తునని గ్రహించినది. అతనిని ఉల్లి పాయ తినమని కోరినది. అశోకుఁడంత, క్షుత్రియుఁడైన తనకు "ఉల్లి పాయ" విషిద్దమని, తిననని పట్టు పట్టివచ్చాడు. పాదా పాయకర సమయమున విషిద్దము కాదని, అది యాచగ తుని యుప్పించి లిష్యురక్షిత ఉల్లి పాయ తినిపించినది.

అశోకుఁ డంగీకరించి, ఉల్లి వి తినగానే, కడుపులో వారిపురుగు నశించినది. అతఁ డాశోగ్యతంతుఁ డైవాఁడు.

"ఉల్లి చేసిన మేలు తల్లి యైనా చేయును" అనే సామెత అశోకుని వాటినుండి యున్నట్లు వైకభ వలన గ్రహింపవచ్చును.

అశోకుని జననము

అశోకుని తల్లి సుభద్ర లేక 'సుభద్రాంగి' వృత్తాంత 'కారిపాత్రాట్ట' ద్వితీయ తృతీయ కాండములగలదు. నేపాళి బౌద్ధవాఙ్మయ చరిత్రమున సశోకుని తల్లి వృత్తాంత మీ క్రిందిరీతి మన్నది:-

పాలరీత్యత్రమును విందుపారుకు పరిపాలన చేయుచున్న కాలమున నొక పేద బ్రాహ్మణుడు యా యావారవృత్తిచే జీవనము చేయుచుండెడివాడు. అతనికి ఒక్కరి మాతరు. ఆమె చక్కని చుక్క, ఒకవాడా బాలిక యాడుకొనుచుండిగా సోదకత్రై యొక తెచ్చి, అట్టి నుమాచి "నీవు రాజాను పెంట్లాడి రాణిగానుండువు." అని చెప్పినది. ఏదో జభాశోభ ముగా చెప్పినది అని యాబాలిక యూగుకొన్నది. కాని అప్పుడే, విభిలోనికి వెళ్లి తిరిగివచ్చిన తండ్రి చెంది యామాటలు పడినది. "సోదకత్రి చెప్పినమాటలు తోద్యాలు కావు. నిజమయ్యేయుండును" అను భావ మాతని మనసులో మెలిసింది. ఆమెకు యావనము రాగానే, తండ్రి రాజాగారి అంతః పురాని కామెను తోడ్కొని వెళ్లివచ్చాడు. ఆ సమయములో రాణిగారికి కొంతమంది యనుచరులు కొలవలి వచ్చివారు. కాబట్టి తత్ క్షణమే యామెను తమ సహచరవర్గములో నొకరైగా తీసికొన్నారు. తండ్రి యింటికి వచ్చివచ్చాడు.

అంతః పురములో స్త్రీలమధ్యనే యున్నప్ప టికి ఆమె అందము, చందము అందఱకు నమాయ కల్పించినది. ఆమెను ఏరితిగా నైనను రాజాగారి దృష్టిపథములోనుండి తప్పించుటకు ప్రయత్నించి వారు. ఆమెకు హీనమైన పనులకు నియోగించేవారు.

వానిని యోగ్యుడో నామె నిర్వహించేది. మృగదర్శ ములపై కోమలులను నిర్మాణించు పని విచ్చివారు. అదియు నామె చేసినది. ఆపై నీరు మంగలిపని వచ్చు నా యని యడిగివారు. ఆ పనియు చేసినది. అని ఆమె చెప్పినది. అప్పుడామెను అంతఃపురములోనున్న కొఙ్ఘాలకు తీవరము చేయుపనిలో పెట్టివారు. ఆ పని ఆమె చేయుచుండెడిది. ఇంతిట్లో ఒక నాడు, రాజుగారి ఖాసా మంగలి రాలేదు. రాజుగారి తత్వవసర కార్యము మీద అవశ్యోమగా పెళ్ళివలసి యుండెను. “ఇంకా మంగలి రాలేదేమి?” అని రాజు చిత్తము పడుచున్నప్పుడు ఒక పరిచారికవచ్చి “మంగలి పని చేసిన యొక దాని అంతఃపురమున నున్నది” అని విన్నవించివారు. రాజుగారు తీవ్ర తుగమే తీసికొనిరిమృగివారు. ఆమె భయపడుచు వచ్చి నమస్కరించింది. కాని రాజుగారి ప్రసన్న గంభీరమైన మొగము చూడగానే భయము పోవోయినది.

“మౌరము చేయవని పెలవా?” అని ఆ దాని అడిగినది. రాజుగారిమె ముఖముపై ప్రచూచి, “మగ వారు చేయుపని, నీవు చెబుగలవా?” అని ప్రశ్నించి వారు. “అవసరాన్ని బట్టి ఆ విధి స్వేచ్ఛవలసివచ్చినది ప్రభూ! తా మనుగ్రహిస్తేవా కేర్పు చూపుతాను” అని ఆమె ప్రత్యుత్తరించివిని.

“సరి” అన్నాడు రాజుగారు. మౌరము చేయ డియు ప్రారంభించుసరికి రాజుగారికి కొంచెము నిద్ర వచ్చినది. ఆ నిద్రను సేమాత్రము భంగము కలుగకుండు పని పూర్తిచేసినది. రాజుగారికి తెలివి వచ్చినది. అద్ద ములో ముఖము చూచుకొన్నాడు. చంద్రబింబమువలె ముఖము ప్రకాశించినది. చంద్రబింబ తీవరముచేసిన ముఖము చంద్రబింబమువలెకొక నువ్వులు రీరి యెట్లుండును? రాజుగారు చాల సంతోషించి కొవల వినది కోరుకొన్నాడు. తప్పక యిత్తునన్నాడు. ఆమె, రాజుగారిచే భర్తగా కోరినది. “నీవు హీనజాతి స్త్రీ. నేనెట్లు పెండ్లాడుదును” అని రాజుగారు చెప్పివారు. “నేను బ్రాహ్మణజాతి స్త్రీని మీ అంతః పురములో.....” అని జరిగిన కథ యంతయు యేగువు చెట్టినది. రాజుగారిమెను దేవరీగా పరి గ్రహించివారు. ఆమెకు పుట్టినవాడే జగద్యఖ్యాతి యెక్కువైన సకీక చక్రవర్తి.

ఈ గెంతు కథలు “The Nepalese Buddhist Literature” అను గ్రంథము నుండి గ్రహీతబడినవి.

ఆ గ్రంథము (క్రీ. శ. 1882 లో వర్చయినను నితరుల ధ్యయకారు.

కాదంబరీ కథకు మూలం?

బాణకవి కాదంబరీ కథావస్తువును ఎక్కడినుంచి గ్రహించాడు? ఎవరికి ఋణపడిఉన్నాడు? అనేది వివేచించడం యుక్తం.

సోమదేవుడు రచించిన కథాసరిత్సాగరం వశమ లంబకం 19 వ శతరంగంలో నుమననుడనే రాజు - ముక్తాలత అనే నిమిషకవ్యం కథ కనిపిస్తుంది. ఈ కథనూ, కాదంబరీ కథను గణనార్హమైన వ్యత్యాసాలున్నా, ఉన్న పోలికలు గమనించదగినవి. కథావస్తువు లోను, రచనలోను ఈ రెండింటికీ వ్యత్యాసం కనిపించదు. కథాసరిత్సాగరం రచించిన సోమదేవుని సంపూర్ణ నామధేయం భట్టాచార్య సోమదేవుడు. అతడు 11 వ శతాబ్దిలో కాశ్మీరదేశాన్ని పరిపాలించిన అనంతరాజు కాలంవాడు. అనంతరాజు పత్ని అయిన సూర్యావతి ప్రాప్తానంతో అతడు బృహత్కళను అనుసరించి సంస్కృతంలో కథాసరిత్సాగరం వ్రాశాడు. ఇది మూలంలోని అన్ని కథలనూ గ్రహించింది.

సోమదేవుడు 11 వ శతాబ్దివాడు గనుక అంతకు ముందున్న బాణభట్టు అతని కథాసరిత్సాగరం చూడడం అసంభవంకదా! కనుక సోమదేవుని కథా సరిత్సాగరానికి మూలమైన బృహత్కళనుంచే బాణుడు ఈ కథావస్తువును స్వీకరించి ఉంటాడనడం సహజం. సుదాఢ్యుడు ప్రాచీనభాషలో వ్రాసిన ఈ బృహత్కళ నేడు ఉపలబ్ధంకాదు.

బృహత్కళను కేమేంద్రుడనే మరొకరుకూడా అనువదించాడు సంస్కృతంలో. ఇతడుకూడా కాశ్మీరవాడే. ఇతడు అనంతరాజు కాలంలో (1028-1080) ఉన్నవాడు. ఇతనికి నామాంతరం వ్యాసదాసు డని, సుదాఢ్యుని బృహత్కళ ప్రాచీనభాషలో ఉండడం వల్ల సర్వజనాదృతరీతీనందున, అదొక బృహద్గ్రంథంగా ఉన్నందున ఇతడు దానిని ‘బృహత్కథా మంజరీ’ అనే పేరుతో సంస్కృతంలో వ్రాశాడు. ఇతడు పద్యకాదంబరీ అనే గ్రంథంకూడా వ్రాశాడని ప్రతీతి.

బృహత్కథా రచయితఅయిన సుదాఢ్యకవి క్రీస్తు శకం ప్రథమ శతాబ్దంలో ఉన్నవాడు. ఇతడు ప్రతీయైన పురాణీకవరుడైన సాతవాహనుని ఆస్థానంలో ఉన్న

వాడు. కనుక ఇతనికాలం ప్రథమ కీర్తాద్వి అని అందరికీ తెలిసిన విషయమే. ఈ బృహత్కథ కాదంబరికే కాక ఇంకా పెక్కు మహాకావ్యాలకు, నాటకాలకు మాతృక అయింది. ప్రహస్తమే తన నాగానంద ప్రియదర్శికారత్నావళి యావకాలకు, వికాఖదత్తుడు తన ముద్రా రాక్షసానికి, భవభూతి తన మాలతీమాధవానికి బృహత్కథనుంచే తమవుల గ్రహించాడు. పంచతంత్ర, హిందోపదేశ, శతతాళపంచమికీర్త్యాదులకు కూడా బృహత్కథే ఆకరం.

బాణుడు కాదంబరిలో ఈ బృహత్కథను గురించి ఉజ్జయినిపట్టణవర్ణన సందర్భంలో “బృహత్కథా మళితేన” అని ప్రస్తావించాడు. బాణుడు గుణాధ్యునినుంచే తన కథావస్తువును గ్రహించాడనే ఊహను ఇదికూడా దృఢపరుస్తున్నది. ఈవిధంగా బృహత్కథ నుంచి గ్రహించిన వస్తువును బాణుడు పెక్కు రీతులుగా మార్చుకొన్నాడు.

బాణుని కాదంబరిని సంగ్రహించి ‘కాదంబరీ కథాసారః’ అనే పద్యకావ్యాన్ని కాశ్మీరవాసిఅయిన అభినందుడనే మహాకవి 9 వ శతాబ్దిలో నేరచించాడు. ఇది అనుష్టుప్ భండములో ఉంది.

(అన్నరౌఢి ఆఫ్ ఓరియంటల్ రీసెర్చ్-మదరాసు విశ్వవిద్యాలయం - లోని శ్రీ వి. కంకరకెదలయగారి వ్యాసంనుంచి-1958.)

ప్రాచీనవాస్తువులో గచ్చు, గార

ప్రాచీనభారతీయ వాస్తుశాస్త్రగ్రంథాలలోని కొన్ని సంశ్లేషణకాల అర్థాలుతెలిపేవే కాని, సిమెంట్ మొదలయిన నిర్మాణసామగ్రిలేకనే ప్రాచీనులు ఎంతటి ప్రహ్వం మైన భవనాలు కట్టేవారో వివరము అర్థం కాదు. కల్కనునే పదాన్నే తీసుకుందాం. ఇది కాశ్మీర పశ్చిం 84 వ అధ్యాయంలో వివరించబడింది. కల్కనుంటే కాస్త్రీయంగామాస్త్రే గృహనిర్మాణంలో ఉపయోగించే మృదువైన గారనంటి పదార్థం. ప్రాచీనులు దీనిని ఇలా వివరించారు :

“ద్రవ్యనాత్రిం శిలాపీఠం
కుమ్భం వా జలమిత్రతం,
తదేవ మారిధీః పూర్వైః
కల్క ఇత్యభిధీయతే.”

ఈ కల్కానికి ప్రధానంగా వాడే పదార్థం కెర్నర, అంటే నవలలోనో, చెరువులోనో, బావులలోనో, నీరు తరచుపారేదాములలోనో దొరికే ఇసుక. ఈ కెర్నర పెద్ద పెద్ద పంటలుగా ఉండాలి; దీక్షిసరిగా

బరువుగా ఉండాలి; త్వరగా నీటిలో కరిసిపోయేదిగా ఉండరాదు. (దీనిని ఇప్పుటి ఇంజనీరులెక్స్ “ఫూర్ (గ్రావల్” అనవచ్చు) కల్కానికి ఈకర్నరను గ్రహించాలి. దీనిని నీటితో కడిగి ఆరబెట్టాలి. తిర్వాణి మారి నుంచెట్టి శుంఠులు చేయాలి. ఈ ఉండలను క్రమంగా ఆరబెట్టి చిట్టతైన బంకనీరు చొక్కరించాలి. ఈచొక్కరింపు మూడువిధాలు: (1) స్వక్రమం, (2) స్వాదలం, (3) నైకతం, అని. స్వక్రమమంటే నీరు చాచ్చుగా కలిసి ధారగా పోయడం. స్వాదలమంటే అంతగా నీరు ఒడికగా పారించకపోయడం. నైకతమంటే కొద్దిగా నీరు కలిసి చిలకరించడం. ఈ మూడింటిలోను కెర్నరను, బంకనుబట్టిని, మనం అభిలషించిన కల్కాన్నిబట్టి వాడాలి. గోడలు కట్టడానికి విరియోగించే కల్కాన్ని సిద్ధపరచడానికి నైకతం, సాగరగా వాడడానికి స్వాదలం, గండ్లు మొదలయినవి పూర్వ దానికి స్వక్రమం అనువరించాలి. ఈ కల్కర ఉండలను బంకనీటిలో బాగ పారించాలి. పిదప దారాలు ముక్కలుచేసి కలపాలి; అంతటి నానెవా సరే. అప్పుడిది అడుసులాగ అవుతుంది, వెంటనే ఉపయోగించవచ్చు.

ఈ మూడురకాల కల్కాలలోను తెల్లపు నీరు పోసి అది కలవడానికి బాగా మురించాలి. దీనితో పూత పూస్తే గోడ మొదలయినవి చీటవారవు. ఈ పూతను మూడునెల్లు. కనీసం నెల - ఆరనివ్వాలి. దీనిపైన ఉడికే అన్నపు గంజికిలివిన మన్ను కలిపి, మంచినిరు చేర్చాలి, కెర్నరత్నాకరంలో వజ్రలేప కల్కావిధానం ఇలావుంది.

అమంతింగుక నునం
కపిత్థం పుష్పమనెద కాల్యలాగ్ని,
దీవాని పల్లకీనాం
భవ్యవల్లభో వచాచేతి.
విత్తైః సరిల్లదోనాః
కౌశ్ఠయితవ్యో మృగాగళేషు,
అవతాళ్యోష్యద కల్కా
ద్రవ్యగిరేతైః స్పృశమయోజ్యైః.
శ్రీవాసో నుగ్గుల భి
ల్లారక మందులుక పర్వరైః,
అతిపీచితైః క్షయితైః
కల్కాయం వజ్రలేపాశ్శయైః.

(510 వ పుట.)

(బోడా యూనివర్సిటీ ఓరియంటల్ ఇన్ స్టిట్యూట్ ఇర్నూర లోని శ్రీ డి. ముప్పారావుగారి వ్యాసంనుంచి.)

గ్రంథ విమర్శనము

విశ్వనాథ నాయడు

[కర్త. శ్రీ. కి. వారాయణశర్మ. పోలవరపు
రంగం, హైదరాబాదు. ప్రతులు: ఆంధ్రబుక్ షాన్,
మల్లాదిపాళె, హైదరాబాదు. 87 పుటలు. వా: 2 శ.]

ఇది మాత్రాద్వంద్వములలో అరు ఖండములుగా
వాచికాక్షయ, ఇతివృత్తియ చార్మితము—చోళ
రాజు చంద్రశేఖర పాండుని పీఠించి రాజ్యము
లాభునగా పాండుని క్రొవ్వుదీపరాయలను కింజ
బోధింపెను. రాములు నాగమనాయకమ దివనాయని
పాండునితోరిగి దీర్చుచుగ పంపెను. నాగమనాయకు
చోళరాజును తిరివికొట్టి గురాళిమలోపై పాండుని
రాజ్యము తా నేయేలకొడగను. పాండుని మరల రాను
లతో మొర పెట్టుకొ నెను. నాగమనాయనిపట్టి కేగలవా
డెడదని భయ రాములకుగగా నెవ్వగును ముందుకు రా
లేదు. నాగమనాయని కుమారుడైన విశ్వనాథనాయకు
తను ముందుకువచ్చి ప్యామిర్ కై ప్రకటించెను. రాయల
అజ్ఞతో విశ్వనాథనాయకు పెల్లి తండ్రిని జయించి
బంధించి తేచ్చి రాములముందు నిలిపెను. రాయలకుని
ప్రభుధ క్తికి సంతసించి పాండుని ఎమ్మరిపై పాండ్య
రాజ్యమును విశ్వనాథనాయని కిచ్చి యేలు నునెను.
నాగమనాయని పీఠించెను. ఇందలి కథయిది. ఈకథ
‘తెంబాపురాధరాజుల చరిత్ర’లో నున్నది.

తండ్రికొడుకులు పోరాడిన కథలు చాలిక్కునే.
బ్రహ్మహను దస్తునుతో పోరాడినాడు. అదియు
క్షత్రియవర్మనుకొను. ఇంగ్లీషులో తండ్రికొడుకుల
పోరాటమును వర్ణించు 'పోహరాట్ అండ్ రుస్తుమ్'
అనే కథను అర్చన వ్రాసినాడు.

తెలుగుపాఠశాలకు పరిచయమైన శ్రీ సి. నారాయణరెడ్డిగారిచేత చార్జీ లేక కఠను ప్రపన్న మధురముగా రిప్పిరాగు. నాగమనాయక సంధానము లేక లేక విశ్వనాథుని తల్లి పూజించుటలన విశ్వనాథనాయకు పుట్టినన్నది మర్రికాంచయన్నది కవి ప్రార్థనగా కల్పించిన విషయములు. చిరర చంద్రకేసరపాండువును

పాతే రాజ్యమును విశ్వనాథుని కేసుబలపెరిచి రాయ
 లతో కప్పలు గూడ నిట్టిది కావచ్చును. ఈ కావ్యమున
 విశేష మేమనగా కవి సర్వవీరమును పోషించుట. అంత
 నీయముల కంటెగా ప్రయత్నింపఁబోవుట లెల్ల చేసి,
 ధందవులలో ఖంఠకతి, త్రిశైలకతి, మిశైలకతును,
 క్యాచిత్రంగా చతుర్దశికవి—మనసులో నుండు
 కొవివ్రాయుటలెల్ల చేసి ధార దక్కగా ననుసరించి, రచ
 నలో లెర్ల నీలకు సాఫల్యము, శిష్టతి, అద్భుతములు నవ్యత
 ఉన్నవి. ఇందువలె విశ్వనాథుని వ్రాసించి భాష్యతో
 గూడ బయటికివచ్చిన నాగనునానుకు—

“నెలకును పాత్రికేయులను
కలకలమున నవ్వించును
బాలనూర్య వింబయ్యను
అలాగేం చెను—”

మరి కంబ—

“గూటినుండి వెళ్ళి చిరు
కొమ్మవూడ గూర్చో తన
విసుగు చుంచు దువ్వెడు పెం
టిరి జాబెను—”

ఈ మాటల యొక్క విశ్వాసము రమణీయమని చెప్ప
వచ్చుచేడు. అంతవ్యాప్తియైన మల్లికార్జున కవి యిట్లు
తలించుచున్నాడు :

"చినుకు వడియను; అవుని కల
 ఘటితిగా అంజలు లేచెను
 మల్లి కాంధిక సప్తమి
 మ్రొవ ధారణి వార తోచెను."

ఈ కథ వ్రాయుటలో కవి యొక శాదాత్మ్యము
సాధించినాడు. అది కావ్యము జరిగిన నీ తెలిసినవ్వు
విషయము. ఇది వారాయణ రక్షిణి గారి కవిత్వ సాధనలో
చెప్పవలసివీధులు. కావ్యము ఉదాత్తముగా మధుర
ముగా ప్రసన్నముగా నున్నది వేరే చెప్పబలేదు.
ఇది సాత్త్విక హాసాత్మ్యమున తేరగల కావ్యముని చెప్పి
వలె చాలును. ఎన్. క.

ప్రమాణ పద్ధతిపై ప్రసంగము

(రెనె డెకార్ట్ (Rene Descartes)

[అనువాదం; శ్రీ కె. నర్సిరామచంద్రమూర్తి. పి. హెచ్. డి; శ్రీ కె. వి. ఆర్. సరసింహం, పి. హెచ్. డి; ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ ప్రచురణము; పీఠికగార 118 పేజీలు; పీఠిక 36 పేజీలు; వెల 8 రూపాయలు.]

రెనె డెకార్ట్ 17వ శతాబ్దంలో ఐరోపాలో తలపడిన తత్వజ్ఞులలో అగ్రగణ్యుడు. ఆయన పుట్టుకతో ఐరోపా తత్వశాస్త్ర వ్యవహారం పెద్ద విప్లవానికి గురి అయింది. అంతకుముందు ఆగ్నేయ తత్వజ్ఞుల మోహంపట్టి పరమజ్ఞులగాను, కైతస్యరహితులగాను, దారికెన్ను లేనివిగాను పుంటూవుండేవి. ఇందుకు క్రైస్తవ మతప్రాబల్యాన్ని ప్రబలకారణంగా చెప్పివారు పుష్కలము. క్రైస్తవ మతం వదిలి నీతివాదం అవసరమే. అందులో తత్వశాస్త్రానికి తోటలేకపోయి, గ్రీకు మేధావులు దిద్దిన దార్శనిక మార్గాలు ఆదురున పడిపోయినాయి. ఒంటే, ద్విరదిగిరి పోయినాయి. క్రీస్తును మించిన ప్రవక్త, దైవియను మించిన శాస్త్రము, లేదన్న భావం ఏర్పడిపోయింది. ఒకటి గ్రీకు మేధావులను అనుసరించేవాళ్లు ఎవరన్నా పుష్కలము. వాళ్లు ఈ మతానికి ఐరోపాలోని స్థితిని అవలంబించి, తమకు తాము కుంతితం చేసుకోవలసి వచ్చింది. లేదా ప్రాణాలు కోల్పోవలసి వచ్చింది. ఇందుకు గణితమే ఉపాయం ప్రపంచ ఉదాహరణం.

ఇటువంటి కాలంలో డెకార్ట్ జన్మించి, పాశ్చాత్య తత్వజ్ఞుల మాగాణాన్ని తన ముసుగు అనే నాగలితో దున్ని, ముందు తరాలవారికి పునరుజ్జీవం కల్పించి, ముప్పు అయిన రాయలను దిద్దిపోయినాడు. అందుచేతనే ఆయనను, అధునాతన పాశ్చాత్య తత్వజ్ఞుల పితామహుడు అన్నారు. ఆ విధమం ఆయనయందు అన్వేషం

డెకార్ట్ ఒక్కతత్వశాస్త్రంలోనే కాక ఇంకా అనేక శాస్త్రాలలో ఆరితేరిన మేధావి. ముఖ్యంగా గణితశాస్త్రం ఆయనకు ప్రాణం అయిన పద్ధతికి పట్టు గొమ్ము. ఈ గణితశాస్త్ర ద్వారానే చాలా వరకు ఆయన తన తత్వశాస్త్ర మోహంపను ప్రమాణాలుగా దిద్దవలసివేత, ఆయన చెప్పిన దానికి ఒక క్రొత్త గౌరవము, ఒక క్రొత్త ప్రతిష్ఠ ఏర్పడ్డాయి. తరువాతి కాలం ఆ పద్ధతులను అనుసరించారు.

డెకార్ట్ చాలా గ్రంథాలు వ్రాశాడు (1) అత్తైత్రా (2) జగత్తు (3) మనో శీత్యత్వ నిబంధనం (4) సంకీర్ణ కోణం (5) తత్వజ్ఞ మార్గాలు (6) పాశ్చాత్య పద్ధతి మోహం (7) ప్రమాణ మోహం లేక ప్రమాణ పద్ధతిపై ప్రసంగము. ఇవిగాక ఇంకా చిన్నా, పెద్ద గ్రంథాలు ఆయన వ్రాసింది చాలా వున్నాయి. ఇప్పుడు ఈ గ్రంథాలలో ప్రమాణ పద్ధతి మోహం లేక ప్రమాణ పద్ధతిపై ప్రసంగమును దాని పచ్చివాసంద మూర్తి, దాని సరసింహంగార్లు తెలుగులోకి అనుదితం చేసి, ఆంధ్ర ప్రజకు మహానీకారం చేసి పెట్టారు.

ఈ గ్రంథంలో కొంతభాగాన్ని డెకార్ట్ చిన్న తనంలోనే ప్రారంభించేవాడు. తత్వజ్ఞ పద్ధతిలో ప్రారంభించేవాడు. తర్వాత అగ్ని, కొంత పెద్ద వాడైన తర్వాతగాని దాన్ని పూర్తిచేసి క్రిందిచేశాడు. 1638 లో అది ప్రకటితమైంది. అప్పుడు దానిమీద చాలా గాలి గుమరం లేగింది. అసలు డెకార్ట్ తత్వం మీదనే కాక పుణ్యాంధులు పెద్ద మహిమ చేశారు. ముఖ్యంగా జి. వాటిమన్. ఫెర్మా పండితులు ఈ పుణ్య పక్షికి తల వేసి తిగినవాళ్లు. పీటర్ వ్యక హారం కోర్టుదాకా పోయింది. పెద్దలు కల్పించుకొని అభానుకాశండా రక్షించారు.

ఇప్పుడు రెనె డెకార్ట్ తత్వం యొక్క పూర్తి స్వరూపాన్ని వివరించడానికి ఇది సంస్కారకాను. కాని ఒక్కటి మాత్రం చెప్పవలసి ఉంటుంది. ఈయన బుద్ధి ఒక్కటిగానే ఉంది కనుక పద్ధతిని పనిచేసింది. (1) పాశ్చాత్య తత్వజ్ఞ ప్రపంచంలో దార్శనికమైన పద్ధతిని, శాస్త్రీయమైన ప్రమాణ విధానాన్ని ప్రకటి పెట్టడం (2) తాను శీత్యత్వ మతామయంగా గమక, ఆధునికం మీద విశ్వాసాన్ని తరులుకోలేక, తన ఆలోచనాను కుంతితం చేసుకోవడం.

ఇది మానవ మన తెలుగుదేశంలో శైత్య మత ప్రవర్తనలో ఒక రైతన ముగి కాదన పండితాధిగ్రుల వారి ఒక పద్ధతిని జ్ఞాపకం వస్తుంది. బండారు బసవకు బయలుదేరి విశైత్య దర్శనాన్ని ప్రపంచమిస్తూ పుండగా ఆరాధ్యులు వారికి, బసవకు చెప్పిన భక్తిగీతం మీద విభు పోయి పెట్టింది. కాని ప్రాచీనాగ్నిలో పాత్ర ఆరాధ్యుల వారిని చెప్పకులాగింది. ఈ విధిని ఆయన ఒక పద్ధతిలో దక్కగా చెప్పవచ్చును.

“భక్తిమీద విభు బ్రాహ్మణ్యంబతో పాత్ర బాయలేదు సేను బసవలింగ”

అట్లాగే డెకార్ట్ కు కూడా శాస్త్రీయ దార్శనిక పద్ధతి (Dialectics) అందుకలవు; అట్లా అని కేథ రిక్కు మతితో చాక్షును వసులుకోలేకపోవడం. — ఇట్లా చివరికి గెంటిల్ చెడిన కేవలమై, అటు వారి చేతిను, ఇటు వీరిచేతిమగూడా మందలింపులని లోకై బాధ పడ్డాడు. — యవ జీవితంలో అనిండి, తాత్విక వ్యవహారంలో అనిండి, ఇది విమర్శన లిం అయి పోయింది.

ఇప్పుడు ఈ పరిశీలించబడుతున్న “ప్రమాణ పద్ధతి” (ది కూర్ డ్ లా మేథోడి; Discours De La Methode) లో, తిత్వ విజ్ఞానము చేయడంలో తాను అనుసరించిన పద్ధతి, పెలుకున్న ప్రమాణాలు, వివిహ డెకార్ట్ వివరించాడు. తనకు ముందువున్న పండితులు, సమకాలీనులైన పండితులు అనుసరించిన, అనుసరిస్తున్న “బట్టి” మార్గం ఆయనకు నచ్చలేదు. తద్వారా మన జ్ఞాన సంపాదనకు పోతున్నారని సంపాదనంచేసి పెడితే నేనాని కుదినదు. తూర్పు పట్టి పద్ధతిలో ఈ పోతువుగాని, స్వతంత్రమై ఆలోచన కాని లేదు. వాటికి అంగుతో ప్లావించేను. అంగు చేత డెకార్ట్ ఆ మార్గం తినమార్గం కాదనుకున్నాడు. కొరిమార్గాన్ని దిద్దడంలో గణితశాస్త్రాన్ని గట్టిగా వినియోగించుకున్నాడు. ఇందుకు కారణం వుంది. డెకార్ట్ కేథరిక్కులో “జమ్యాట్” కాఖకు చెందినవాడు. వాడుగాని, మరి యే యితర మతివర్గం వారుగాని, గణితశాస్త్రంయొక్క అధికారిన్ని, ప్రామాణ్యాన్ని తిన్నీరించలేదు. అందుకల్ల ఈ గణితం సహాయంతో ఆయన ఐకోహలో మాత్రవ దార్శనిక పద్ధతిని ఏర్పాటు చేశాడు! Analytical Geometry ఆధారంగా ఐర్వశాస్త్ర సమన్వయానికి తూతుకున్నాడు. అప్పటికి అది గొప్ప.

ఇక ఆయన విజ్ఞానము ఆధారంగా నిర్ణయించు కున్న ప్రమాణ పద్ధతులు ఇవి. (1) తాను పరిశీలించి చేరిని నూర్చి తెలుసుకున్నాడో దాన్ని గ్రహించడం. (2) ప్రతి స్థాపిత సత్యాన్ని అనుమానించి, మీమాంసిస్తున్నాడా, నిత్యి కింగుకు కాకుండా వుండడం. (3) కేవల సమన్వయ వచ్చినప్పుడు ఆ సమన్వయ ప్రతిష్ఠించడానికి పలుగా, ఆ విషయాన్ని విభజించి పరిశీలించడం (4) ముందు మిక్కిలి కులధియలూ ఐరక ములు, ఆయన ప్రతిపాదనతో ప్రారంభించి, వాటిని నూర్చిన ఆలోచనలను ఒక్క ప్రమంబో పెట్టి, ఆతిర్యత

ప్రమంగా, కచ్చిస్తున్న జటిల విషయాలమీదకుపోయి, అక్కడనుడా ఆలోచనలకు ఒక్క ప్రమమాపాన్ని సంశ్రించడం (5) ఈ విజ్ఞానంలో ఏ ఒక్క అబ్బువిషయాన్ని తాను విడిచిపెట్టు అనిపించకుండాదు. ప్రతి ఒక్క విషయాన్ని నూర్చి అట్లా కూలంకషంగా సమీక్షి చేయడం. (6) సత్యాన్ని క్షేపణంగా ప్రతిష్ఠా విషయాన్ని, గణితశాస్త్రములూ మాత్రమే పరిగ్గా నిర్ణయించిట్లు, తూర్పు అనుభవాన్ని బట్టి కేలుతున్నది గనుక, దానిని ప్రధానప్రమాణంగా నిర్ణయించుకో నడం. (7) ప్రపంచంలో జ్ఞానంచేత తెలుసుకో తగిన విషయాలన్నీ పరస్పర సంబంధం లివున్నట్లు అనుమానంచేత నిర్ణయం అవుతున్నది గనుక, ఆ పద్ధతిని అనుసరించి, అసత్యాన్నించి సత్యాన్ని చేసేసి, దానిని శాస్త్రాట్లుగా నిరూపించడం—ఇట్లా డెకార్ట్ కొన్ని ముఖ్యమైన ప్రమాణాలు నిడుకున్నాడు.

అంగు కే ఏ ఎంజెల్స్ (Frederic Engels) గెంటి సద్ధాతాత్విక పేర్తనూడా డెకార్టును మాత్రవ దార్శనిక మార్గ స్థాపనావాదులలో ప్రమణ్యాన్నిగా కిల్లా న్నాడు. ఐకోహలో మగ్గ యుగంలో లోపించి పోయిన తాత్విక దార్శనిక పద్ధతికి, ఈయన, ఈయన సమకాలీనుడే అయిన స్పీనోసా, తిరిగి ప్రాణం పోశారు అన్నాడు. అందుకు కారణం వుంది. గ్రీకు లలో అప్లాటిలు పక్కా దార్శనికులు. ఆయనకు ముందు హెరాక్లిటస్ కూడా ఈ దార్శనిక మైన పద్ధతి లోనే తత్వవిచిత్తి కొనపాగించి వున్నాడు. అలగ్నాండియన్ లకంవాటి తాత్వికులుకూడా దార్శనిక మైన పద్ధతిలోనే ఆలోచనలు చేశారు. ఐలే క్రైస్తవ మత ప్రాబల్యంతో ఈ పద్ధతి కుంటుకట్టి గంట వాయించింది. 1713 డెకార్ట్ దానికి ప్రాణప్రతిష్ఠ చేశాడు. దానికి మళ్ళీ ఒక గౌరవాన్ని, ఒక ప్రతిష్ఠను తెచ్చి పెట్టాడు. అప్పుడు ఐకోహీయ తాత్విక ప్రపంచంలో ఒక వ్యవస్థ అంటూ ఏర్పడింది.

డెకార్టు చెప్పిన విషయాలు ప్రాచ్య తాత్వికు లకు, ముఖ్యంగా భారతీయ తాత్వికులకు తెలియనివా అంటే, అనడానికిలేదు. ముఖ్యంగా మనస్సును గురించి, జేహాన్ని గురించి, అత్వికపరించి, భగవంతుణ్ణి గురించి ఈయనచేసిన మీమాంస అంతా, మన వారు ప్రపహింపచేసిన ఆఖండ తత్వ భాగీంధి ముందు పిల్ల కాల్యలాగా కచ్చిస్తుంది. ముఖ్యంగా మనస్సును గురించి డెకార్ట్ యేమి, ఇతర ఐకోహీయ తత్వపేర్త

లేమి, జరిగిన, జరుగుతున్న వివాహంనలేమి, మన తత్త్వములు జరిగిన వివాహంనలకు చాలా తక్కువ అవుతాయి. ఈ విషయాన్నే ఈ మధ్య ప్రాథేషీ హోల్డేస్ వ్యవంగా చెప్పివున్నారు.

గణితశాస్త్రాన్ని గూడా మనవాళ్ళు తత్త్వ వివాహంనలో బాగా వాడుకున్నాడు. అందుకు ఉదాహరణలే సాక్ష్యం. ఈ వంశం చూడండి:

“ఓం,

పూర్ణమిదః పూర్ణమదః

పూర్ణాత్ పూర్ణమదద్యతే

పూర్ణస్య పూర్ణహదాశు

పూర్ణమేవావశిష్యతే

ఓంకాంతిః, కాంతిః, కాంతిః.”

ఈ ప్రమాణపద్ధతి తిట్టరాదుననించి చెప్పకలసింది ఏమిలేదు. దాని మూర్తి ఆంధ్రరత్నవిద్యాలయంలో తత్త్వశాస్త్ర పీఠాధిపతులు. దాని సరసింహం అక్కడే తెలుగు ఉపన్యాసకులు, అయినా కొన్ని చోట్ల వాక్యాలు పటిష్ఠమైతూ వున్నాయి. అవి సరళంగావు. పేరానుకంసరించింది. ఉదాహరణకు:

“మనమధ్యయోగములైన జ్ఞాన విషయము లన్నియు సరస్వతము సంబంధము కల్గియున్నవనియు సర్వమునకు బదులు, మనము, అసర్వమును పరిగ్రహించుట మానివేసి, ఒక సర్వమును మరొక సర్వమునుండి అనుమానించుట కనసరమున వర్జితం. మన ఆలోచనల తల్లవృత్తు పదిలపరచుకొనినచో, మన అందుబాటు నకు దూరముగను, మన మనోవేదము చేయులేవంత ప్రశ్నలనుగను ఏదియు లేదనియు నేను భావించు నట్లుగా చేసినది. (29 పేజీ)

“కావున భావిపట్ల వాణాపూర్ణుడనై యుండుట వాకు తప్పనిసరి యగుచున్నది.” (5 పేజీ)

“మన తలిరి, మంచిదియో చెడ్డదియో, వివరింపనంతరము, మనమేకమవుము కొడుకుగాని, వర్జించుటగాని చేయుము గాన, ఉచితాచరణకు అవశ్యకమైనదంతయు ఉచితమగు నిశ్చయకబుద్ధి మాత్రమే.” (పేజీ 48)

“ఏలన కైమంతులను మనస్సు కలిగియుండుట చాలదు.” (పేజీ 1)

ఈ పద్ధతి వాక్య విశ్వాసంలో వివాదీయ వాదనలు కొడుకున్నాయి. ఈ గ్రంథం ఇంకోసారి అయ్యుపదే సందర్భంలో ఈ లోపాన్ని దిద్దుకుంటే సంతో

షము. పుస్తకమున అధికంగా వుంది. ఈ గ్రంథాన్ని అనువాదకులు సింహాదలం వరాహ సరసింహస్వామల వారికి సమర్పించారు. ఉచితంగా వుంది.

హా. శి.

రా లి న పూ లు

[కథాసంపుటి, సంపాదకుడు: శ్రీ గుళ్లపల్లి వాగేశ్వరరావు. ప్రకాశకులు: జ్ఞానమండర్ కృష్ణారం, విజయవాడ. పుటలు: 142. మూల్యం: రెండు రూపాయలు.]

ఎన్నో పుస్తకాలు, పుట్టుతూ గిట్టుతూ ఉంటుంది. మొగ్గులుగానే ఉండిపోయేవి కొన్ని. కొమ్ములు ఉండేవి కొన్ని. ఇతియలకు ఆనందం కలుగజేసేవి ఒక కొన్ని. వికసింపజే కై ఆన్ని పుస్తకాలకు లేదు. కొన్నిటికే ఉండేమా! కై కొన్ని వారోవరగం అనుకూలించనిది వికసింపడం సంభవం కాదు వికసింపజేసే సాధనమా అవసరమే.

మానవ మృదయం కూడా అలాంటిది. మృదయాలి వికాసం కలుగజేసే సాధనం మరీ అవసరం. అన్నీ అనుకూలించినా మృదయం వికసింపడం చాలా గొప్ప విషయం. తేలిక మృదయాన్ని వికసింపజేయడం నిజంగా ఆపూర్వమే. ఉత్తమమైన కావ్య రచనను ప్రేరేపించేదా ఇది!

తెరచుకొన్న మృదయ కవాటాను తిరిగి యూత పడే కై లేదు. వికసించిన పుష్పం వాడేవాడనినది కాని తిరిగి ముగించుకొనలేదు. ప్రకృతి ధర్మమే అంత.

మధువు ఆస్వాదించే తుమ్మెద యోగ్యతా యోగ్యతలతో వికసించిన కుమారునికి విమిత్రం లేదు. పుష్పానికి కలకే మృదయానికి విలువలు కట్టే కై కూడా లేదు.

కొరి మృదయం ఆర్పించుకొన్న స్త్రీ ఎన్ని ఇరువులు అయినా సహించగలదు. కాని తినివీర ప్రేమామృతం జాగ్రత్త ఆ మృదయాన్నే నింపించడానికి పురుషుడు పూజకొంటే మాత్రం స్త్రీ సహించలేదు. మృత్యువునే కోరుకొంటుంది. మృదయం కలవు అయిన తరువాత అయినా సత్యాన్ని గుర్తించక తప్పని ఆ ఆభాస్యం చేరితం వాగేనం అవుతుంది. ‘వరసవిల్లెన’ లో దీనినే ఉదాత్తమైన విధంగా చిత్రించారు శ్రీ బలివాడ కాంతారావు. సమకాలీన సాహిత్యంలో ఈ

కథకు ఉన్నతమైన స్థానం ఉన్నదంటే అతిశయోక్తి లేదు. 'రాలిన పూలు' ను ఈ కథకొరకు అయినా చదువవచ్చు.

శ్రీ మిక్కిలి మందరరావు రచించిన 'అమృతప్వచేసింది' ఈ సంపుటలోని మొదటి కథ. పంచకు చెరిస అనాధలూని చేదీసి కడుపులో పెట్టుకొని కన్నబిడ్డలా పోషించి ఒక వేళ్ళి. అర్జించిన డబ్బుతో చదువు చెప్పించి తీవనాధారము కల్పించినది. అప్పటికి కాని (?) ఆమె వేళ్ళిని తెలుసుకొన లేదు అరికను. ఆమెను విడిచిపెట్టాడు. చివరికి ఆమె మృతిచెందే సమయంలో అమృతప్వను మన్నించాడు అనునీది. అలాగే మైన త్యాగాన్ని మార్మత్వాన్ని అపహాస్యం చేస్తున్నది ఈ కథ. అసంబద్ధంగానూ ఉన్నది.

'విశాలహృదయం' శ్రీ ముద్దంకెట్టి హనుమంత రావు రచించారు. ఒకానొక రాక్షస హృదయంపై నైదుగురు వేరొక సహృదయుని (పాక్షి)ను పాడుకేయ దానికి తాను లేవదీసికొని వచ్చిన స్త్రీని ఉపయోగించి చివరికి ఆమెను భంగపరిచాడు. ఆమె నిజం చెప్పకొని తుమాభిక్ష పొంది తాను మోసగించిన నైదుగుని ప్రేమకు పాత్రురాలు అయినది. 'విష్ఫుల్ థింకింగ్' ఈ కథకు మూలం. ఇనోక గిరిగిరితనంబిడి.

ఎవరెనో లేవదీసుకొనివచ్చి కాపురం పెట్టిన మిత్రుని విమర్శించిన పెద్దమనిషిలో వాంఛ రగుల్కొల్పి సుఖపాపం నేర్పిన ఆ సహృదయురాలి కథ 'కావ్యశ్రీ' రచించిన 'అంతరాలు' వాస్తవానికి విరుద్ధమైన ప్రవృత్తులు, అనుభవాలతో కూడి ఉన్నది.

భర్తరాలించాడు. పిల్లలకు లిండిపెట్టి బ్రతికించుకొనే ఉపాయం లేకపోయింది. మానం అమృతాని కన్నబిడ్డలను దక్కించుకొన్న ఆ స్త్రీని అతమానం చేస్తున్నది శ్రీ పాలకురుదుర్గా ప్రసాదరావు రచించిన 'అపకవిత'.

భర్త చావుకు కారణమైన స్త్రీ ప్రేమకునిత తీవ్రతేదం ఆనందంగా గడపాలనుకొన్నది. కాని ఆ భర్తచావే ఆలాంటికోరికకే గడ్డరి పెట్టు అయింది. శ్రీ దివ్యప్రభాకర్ రచించిన 'పచ్చిమొక్కలు' కథా సాహితీవంశంలో ప్రధివించిన పిచ్చి మొక్కలలో ఒకటి.

శ్రీ 'రాఘవ' రచించిన 'సర్వదమ్మలు' మూఢనమ్మకాలు, అయోమయమైన భావన ఆధారం చేసుకొన్న గాథ.

'అతి' రచించిన 'గోపిహృదయం' కథకారు గద్యాత్మకమైన గేయం. ఆత్మార్పణాన్ని హృదయంగమమైన ఘక్తిలో నిశేధించడం ప్రశంసార్హం.

'వందనెలుక', 'గోపిహృదయం' మినహాయించితే తరిమ్యాకథలు అన్నీ శేటికథా సాహిత్యం స్థితిని ప్రతిబింబింప చేసేవి. ఆలోచనాశక్తి, కల్పనాశక్తి ఉన్నవి. కాని పరిచితమైన జీవితాన్ని అయినా సమగ్రంగా అవగతం చేసుకొనే ప్రయత్నంలేదు. రచనకు పూనుకొనేయందు భాషలో తగినంత అధికారం సంపాదించుకొనే పూనిక మృగ్యం. ఈ స్థితి ఒకొక్కప్పుడు నిరుత్సాహజనకంగా ఉంటుంది.

ఒకకోవకు చెందినకథలు ఎన్నుకొని సంపుటంగా ప్రచురించడం ప్రత్యేకంగా పేర్కొనవలసింది. తిన్నక తగిఉన్నది.

—కామరాజు.

అంగార వల్లరి

[రచయిత: శ్రీ కె. వి. రమణారెడ్డి. ప్రకాశకులు: ఆంధ్ర అభ్యుదయరచయితల సంఘం, విజయవాడ. ప్రతులు: విశాలాంధ్రప్రచురణాలయం, విజయవాడ-2. 40 పేజీలు. షె. అర్థరూపాయి.]

తెలుగువిశ్వంలో అభ్యుదయ కవిత్వాలు స్థిరపడిపోయిందనే చెప్పవచ్చు. శ్రీ శ్రీ, అరుద్ర, వారాయణబాబు, అనిపెట్టి, పతాభి, దాశరథి, రమణారెడ్డి, మాదిరాజు మొదలైనవారంతా ఈ మార్గానికి చెందిన కవులు. వీరిలోనూ ఎక్కినారు విలక్షణమైన రచనామార్గాన్ని ఏర్పరచుకొన్నవారు. రాజకీయ సాంఘిక సిద్ధాంతాలమీద నమ్మకాలెలావున్నా, వీరతాపాగమైన వీరి రచనల్లో ప్రాయశః సమత, శాంతి, సాభాత్రం, దౌష్ట్యంమీద తిరుగుబాటు మొదలైన విశ్వజనీన — మానవతావాదవోచాదీలాలైన — భావాలు వస్తువులు. ఎటొచ్చి ఆ భావాలను సాంఘిక రాజకీయ విచక్షణలకు అన్వయించుకొనేటప్పుడే అర్థాలు చెప్పకోవడంలో ఇతరులకూ వారికి లేదా కనబడుతుంది. కాని ఆ భావాలను కాదనడానికి సాగ్యంకాదు. అభ్యుదయ కవుల రచనలవలె ఉద్వేగశీలమైన రచనలు ప్రాచీన వైదిక సాహిత్యంలోనూ కనబడతాయి. కాని కొంత లేదా ఉంటుంది. ఈ ఋక్కు చూడండి:

'అత్యవస్థి రీయతే సంరభస్వం

ఉత్తిష్ఠత ప్రతరతా సభాయః |

అతా జహాను యే అగ్నేశవాః,

శవాన్ వయః - త్తే మాభివోహ511

[ఋ 10-58-8.]

‘వాహజనుయ మేన వదము ప్రవహించుచున్నది. కలిసినదవుడు. మీ శరస్సులు పైకినిలువుడు. సఖులారా చాటుకు. సత్యమును వ్యతిరేకించు వారిని బలవదలునము. శ్రేయస్కరమైన సంస్థితులకొఱకై మనము తరించెదము రండని దీనిభావము. ఇంతకంటె అభ్యుదయ కవిత్వముండునా అనిపించే రచన యిది!

శ్వేహస్మిగూర్చి యజాశ్వదం విమంతున్నదో చూడండి:

‘మిత్రస్య మాదక్షుషా

సర్వాణి భూతాని సమీక్షితం |

మిత్రస్యాహం వక్షుషా

సర్వాణి భూతాని సమీక్షే |

మిత్రస్య దక్షుషా సమీక్షుమహే (36-18)

‘సర్వభూతములు నన్ను శ్వేహ దృష్టుల జూచును గాక! సర్వప్రాణుల నేను మిత్రత్వమున జూచెదను గాక! మేము పరస్పరము నెఱుఁగము జూచును గాక! యని దీని భావము.

జాగృతిని గోరిఁ జెడిక ఋషి ‘తాతా’ జేవా అభివోదతానో మహేంద్రా ఈశ్వరైశ్చ జల్పి’ అని ప్రార్థిస్తున్నాడు. ‘నిద్రావాచాలత్వములు మమృధీనము గాదెంపకుండునట్లు తరింపజేయు దేవతలారా మమృశ్యోద్దింపుడని దీని భావము. ‘సత్యం బృహత్ ఋతం ఉగ్రం దీక్షా తపో బ్రహ్మయజ్ఞః పృథివీం ధారయంతి’-సత్యం, శ్రేష్ఠత్వం, ఖండేతిమైన వ్యాయ్యం, ఏకాగ్రత, తపస్సు, ప్రార్థన, యజ్ఞాలు పృథివిని ఉద్ధరిస్తున్నవని వారినమ్మిక...ఈవాటి మన అభ్యుదయ కవులు ఇతన్ని కాకపోయినా ఇందులో కొన్నింటి నైనా నమ్మినట్లు వారి రచనల్లో కనబడుతుంది.

ఇకపోతే రచనా కల్పనలు. ఒక వాడు అభ్యుదయ కవిత్వలో కల్పించిన వట్టి తిరుగుబాటు తత్త్వం తగ్గి తెలుగుమాటలకొని సంస్కృతపదాలు కానీ భావానుగుణంగా వాడుకోవలసిగస్తుందని ఆలోచించి చెప్పే వాడు కనబడడం శుభోదర్శకమే. కాని రచనకు ధ్వని అలంకారము మొదలైనవన్నీ చాదస్తాలనే అంటూ వ్నాగ. అలంకారాలస్థానంలో భావచిత్రణ (Imagery) చెప్తున్నాడు. ఒకమాట ప్రక్కన మరొక మాట పొదిగితే విశిష్టత కలుగుతుంది. అది చమత్కార

రావహంగా ఉంటేనే చిత్తవిద్రుతికి కారణమవుతుంది. ఈదృష్టి తప్పినవాడు రచన ఆస్వాదయోగ్యం కాదు; పాకకు చాపావధించలేడన్నమాట. అభ్యుదయ కవుల్లో సాందర్యా పేక్ష చేతి రోకరల భావచిత్రాలు కట్టడానికి ప్రయత్నంచేసేవాడున్నాడు. ఫలితంగా రచన ‘కొంకరానికొయ్య’ అవుతున్నది. వాడి, వేడి రెండూ ఉండి కొంత క్లిష్టంగా ఉన్న రచన ఈ అంగారపల్లరి.

ఇందులో పండ్రెండు ఖండికలున్నాయి. ‘మాత ప్రజానీకుల అమృతస్పృశికి’ వ్రాసినది ‘అంగార పల్లరి’ అనే ఖండిక. ‘మూర్ఖములి నూపం తాల్చిన మానకవృద్ధయ యవ్వన ప్రతిష్ఠి’ అయిన ‘ఆవాహన’తో మొదలై మయకోవిన్ది వ్రాసిన ‘ది మార్చ్’ అనేదాని కనువాదమైన ‘ప్రస్థాన’మనే ఖండికతో ముగుస్తుంది సంపుటి. ‘ఆవాహన’లో మూర్ఖుడు ప్రతీక మాత్రం. అట్లే ‘అగ్నిపుష్పం’ అనే ఖండిక ‘స్వేచ్ఛాఫలాన్ని వివ్వల పూవుగా సంభావించిన పాట. కల్పకృషింగా స్వేచ్ఛ కేర్పొనబడింది.’ అంగారపల్లరి అనే ప్రధానఖండిక ‘చీటి కామగ పూగుతి’ అనే ఆర్థం గలదై ‘మృతిలో కూడా ప్రకాశించే విరులను నిర్దేశిస్తుంది.’ ఇవన్నీ కవి కొన్నింటిని కొన్నింటితో సంకేతించి వ్రాసినవి. కవిత్వం సాంకేతింగా ఉండవచ్చునా కూడదా అనేది మూలధూతమైన ప్రధాన చర్చయి!

‘విశ్వరత్నం’ అనే ఖండికలో ‘మానవుణ్ణి ప్రకృతిని శాసించిన క్రమబద్ధగతిలో నడిపే విశ్వరచాస్యము’ వర్ణింపబడింది. అది నేవును మట్టుకు కొదంటాడు కవి! పోతే ‘బాధాగాధము’ ‘చిట్టడివిగా’ చిన్నారి అనే ఖండికలు ‘గద్య పద్య గుడాలను కూడగట్టుకొని గొంతెత్తి చదివేందుకు అనువైన ఈ కావ్యధోరికి కొత్త దంటూ వాటిని ‘కావ్యోపవాహ’లన్నాడు కవి, ఈ కావ్య సంపుటిలో

‘మాడుము నీ మాపులంను
మాత కాభి చివురించెను;
వన్నెల వెలుగుల నేకుక
వాంధా కేరీ వాటిక’

వంటి మెగుపులా ఉన్నవి. ‘గ్రుడ్డిసంజ’ వంటి నైరాశ్యం చిలకేని ఉన్నవి.

‘వదలిత ద్రాక్షకు మధువందించే కిశోర్లస్థితి గల’ స్పెయిన్ లో ప్రతిభావంతుడూ ప్రఖ్యాతి రచయిత అయిన క్రెస్టఫర్ కాడెర్ల చనిపోయినదాన్ని

జ్ఞాపకం చేసుకొన్న స్మృతిగీతం—ఇటువంటిదే ఆయన ఇకరాలూ ఉన్న వింగులో. ఈ స్మృతిగీతాల్లోనివారి పూర్వార్థాలు తెలిపినవారికి ఈ గీతాల్లో ఉన్న మహాభారతగాథ కలతలములకమని శ్రీ శ్రీ సరి కమంలో వ్రాయడంచేత ఈ భాషికాసంపుటి పాఠక లోకపు పరిధి చాలా విస్తరించుకొనినది అనుకోవలసి వస్తుంది. ఏమైనా రమణ రెడ్డి చేతగల చెయ్యి; పద గల పలుకు.

'కి ర్మి రం'

[గీతాలు: కర్త: శ్రీ మాదిరాజు రంగారావు; ఆదర్శ పాపాత్మకుల, 17.5-850 ద్వితీయ పుస్తకం, హైదరాబాద్. 2. 58 పుటలు. వెల: 62. ప. పై.]

ఇందులో ఇరవై ఖండికలున్నాయి. శ్రీ రంగారావు రచనలో క్లిష్టత తక్కువ. కాని భావచిత్రణ మీది మోజు, శబ్దాలమీది వ్యాపారం కొనసాగింది.

'విన్నూ మాయలు నీకాతాగులు'

కొంతి ఖండం ప్రయోగించినా శబ్దమూ ఈ చీటి వలపుతుంది మఱిమాటకీ కావాలి సకలముగా

ప్రస్తుతించి, దిగంతాల

కొని యెగిరి గగనంలా

నిలచిపోవాలని చూస్తుండేం?

అని (8 పుట) స్పష్టంగా వ్రాసినా కొన్నిచోట్ల ఆయోమయంగా ఉంటుంది చూడండి:

'ఎంతి స్వర్ణావంతులు మీ ప్రపంచం

రిత ప్రతిబింబమేగా ఉండేరిం.'

ఈ కమంలో కొన్నిచోట్ల విశేషమేనుంటే ఈయన తక్కినవారితలక పదార్థాలలోని పదార్థభేదం ఒప్పుకోనే వాగిలాగ కనబడతారు. ఆర్యునియకపుల రచనల్లో ప్రయంగా కొన్నిచోట్ల ఆయన 'నిష్కలము' 'వెలుగుచీటి' 'అందరి సంకేతం' 'ఇచ్చాగీతం' 'వాగ్' 'నేకు' 'కీర్తి స్తంభాలు' 'ఘంటావాదం' 'కొంతి దగ్గరి' మొదలైన ఖండికలున్నాయి. శ్రీ

శ్రీ 'మహాప్రస్థావం' ప్రభావం ఈ ఖండికల క్లిష్టతలోనే చీలగా కనబడుతుంది. పాతే, శ్రీ శ్రీ క్రొత్తగా నీవీవారి, 'భిక్షువర్తి మనీ', 'పరిశ్రీ' వంటి శబ్దాలు అప్రమాదంగా వాడిన బరచడిలోనే శ్రీ రంగారావు గారు 'హాని' 'మనీ' 'లలంతికా' 'ప్రవాహము' మొదలైన పదాలను వాడినట్లుగా వ్రాస్తుంది. 'అత్యుదయము నవాదాదీత్యమూర్తి' (28 పు.) అన్న చోట అత్యుదయం ఉన్న మాటకు నూర్చోదయమైన పిరప గూడా నిద్రించేవాడని అర్థమేర్పడుతుంది. ప్రాద్దు పాడిచిరి పిరప నిద్రించేవాని అత్యుదయమని, ప్రాద్దు శ్రుంజీటవ్వకు నిద్రించేవానికి శబ్దంబున్నదని నీరు. సహజంగా ప్రసన్నమయిన చేయి గనుక భావమీద మరి కొంత ప్రభుత్వము సంపాదించి, సంస్కృత పదాలమీది వ్యాపారం తగ్గించుకుంటే రంగారావు గారింకా మేలైన రచనలు చెయ్యగలరని చెప్పవచ్చు.

వేదవతి

[నాటకము. కర్త: శ్రీ కోటగిరి వేంకటకృష్ణారావుబహదూర్ జమీందారుగారు, గంపలూరు, కృష్ణాజిల్లా. 61 పు. వెల: 21 రూపాయి.]

పాత్ర మృదయము నావిష్కరించుచున్న కష్టము. రాజునివంటి 'తెలిసిన ముద్దు'ని మృదయమును అనుగడుగుం తెలియజేప్పట మరెంత కష్టము. మునుపెప్పుడో 'అభినవ పాండవి'యను నాటకమును 'యోనివిగ్న'యను కొన్నియును, 'లెబ్బలి' నాటకమును, మొన్న మొన్న 'దేవదాసి' యను నాటకమును వ్రాసిన శ్రీ కోటగిరి వేంకటకృష్ణారావు బహదూర్ గారు ఈ వేదవతి యను నాటకమున రాజునృపదియ స్వరూపము నావిష్కరించినారు. కుశ్యజ మహర్షి కుమార్తె వేదవతి. ఎందరో దేవతలు రాక్షసు లామెను కల్యాణము దగ్గరే. కుశ్యజు డామెను శ్రీ హరి కిచ్చివినెను. ఆమెనుగోరిన దంభుడను రాక్షసు డాతని జంపెను. ఆ పాపమునకీ వాడిను జచ్చెను. తిండిచిల్లము ప్రకారము వేదవతి శ్రీ హరిని పరిగా గోరి తపశ్శ్రద్ధ బూనిన. బ్రహ్మవర దర్శితుడైన రాజుని కోకసారి యామెను జూచి కామించి వేదవతి గ్రహణ మొనర్చెను. వేదవతి కుపితురాలై 'సహోదరా' ప్రసంధానముతో నివ్వరిగినగా నెవరుయ్యెనని యోగాగ్ని దగ్ధయ్యెను. ఆమె శ్రీ కుమారునింకావరిసరములం దోక తామరపూవున గన్పింపగా

సరిక్రొత్త సాంకేతికకావ్య గ్రంథములు

ద్యుతసాయము-ఇంజనీరింగు-చెద్యము వృత్తివిద్యలు వినిపై గ్రంథములు గలవు. కేటలాగు ఉచితము.

ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి.

N.K. Paul & Sons, Post 12202, Calcutta-5

రాజులు దామెను పెట్టెలో పెట్టిరిని సముద్రమున
(ద్రోయించెను. నీవన ఆమెయే నీతగా వాగితి చాలులో
ఇంకా మహారాజునకు దొంగిలించి. నీకే కారణముగా రాజులు
వధ జరిగినట్లగు అందరెరిగినరే.

వానిగంకములుగా నున్న ఈ వాటకములో
ప్రభువాయువ రాజులును నేనంతరి కామించి కత్తు
దెగులు, రెండువయకమున తెల్లలైన కుక్కలు ముగిరి
పూపాటున జరిపిన రావణుడు చింతించుచుండగా
సంస్కృతాని మృతాశాంతిరమున అదికి యావిస్స
విందుట ఆమె నెగిరి యోతడు సముద్రమున ద్రోయి
చుట, శృంగేయమున ముగియించునీరును రావ
ణుడు వారగువీరవన నీతే రాయలు కల్యాణమును గూర్చి
విని, శివవర్ణంగము చేసిన రామునిపైకి పరమరాముని
పురికొల్పి నీకే పారణులయోగించుట, దక్షిణాంకమున
మిథిలలో రావణుడు దళిరభరామ భార్యరాముల సమా
వేశము వీక్షించుట, పరమరాముని లేవకై పరిచ్యుత
నుట, నీతే రాముల కల్యాణము నున్నది. రావణు
డిందు భిక్షుకు, మంగళాశాసనము చేసిన ఈ పద్యము
వాటక కత్తు దెగులు చక్కగా చూపుచున్నది.

“వెనుకముందు తెలిగి మొనగాని తనయూని
పరమపదముగొనిన పంక్తిముఖుడు
తనమనః పరితపన నిల్లడించుచు,
నను ద గూర్చివచ్చి నుడుగుగాలి!”

శక్తియంతిమెవరచన. రాజవాహనమువిహార
మును, ప్రదర్శనయోగ్యముగనుంచుట. అనునది ఈ వాట
కములోని గొప్పలక్షణములు.

సారంగి

(మానసాత్రిక, పంచకర్పరం చందా: 8 మా. విడి
సంచి 80 ప. పై. ప్రాప్తిస్థానం: 195, బామిన్
కోడ్డు, మద్రాసు-5.)

శ్రీ కుమ్యులపల్లి నీతారామరావుగారి సంపాద
కత్యం ‘సారంగి’ అనే సాంస్కృతిక సాంస్కృ
తిక మాస పత్రిక తొలి సంచిక మా కార్యాలయం
చేరింది. శ్రీయువలు నివేదనలు చేసినరావు,

విల్ తత్తుని మందరశిల్ప, కొవ్వరికంటి ముఖం
రావు. పి. వి. రమణ, ముగ్గుగారికం రాజారాం,
సోమసుందర్, తోలపల్లి శివరామ కృష్ణంరాజు, ధి
రవ్యరం పట్నామర్, వి. ఎస్. అరవాలి, డాక్టర్
వి. రాఘవ్, గోరెపాటి వెంకట సుబ్బయ్య, హరి
తపరాం రచనలు నీటిలో ఉన్నవి. మామకొల్ల
చిల్లర జనాభాగల తెలుగువాడుకు ఇలాటి పత్రికలు
ఎన్నోవా కావాలి. ఈ సారంగి మా స్వారం.

గ్రంథ స్వీకారం

క వి రా జ శి ఖా ము డి

రచయిత: శ్రీ రిహ్మ కజ్జుల కొదంబరామయ్య.
ప్రథమభాగం. పుటలు: 200. వెల: రెండున్న
మాపాటు. ప్రాప్తిస్థానం: పాపయ్య కుటీరం,
మద్రాసు-31.

న వ త ం తు వు

వ్యాస సంపుటి. రచయిత: డాక్టర్ యస్వీ
శోగరావు. పుటలు: 168. వెల: రెండున్న
మాపాటు. ప్రాప్తిస్థానం: యం. యస్. ఆర్.
మార్టి ఆండ్ కో, మక్ పెల్లగిల్స్, విశాఖపట్టణం-2.

మాట—మన్నెన

రచయిత: శ్రీ గోరెపాటి వెంకట సుబ్బయ్య.
పుటలు: 70, వెల: ఒక మాపాటు. ప్రాప్తిస్థానం:
డికే కవిశాసనం, విజయవాడ-2.

శ్రీ ధశవర్త సత్సవారాయణ శర్మగారి రచనలు

1. జనప్రాచారకావ్యము 1-12-0. 2. సాంస్కృ
తికాంధరి 0-12-0. 3. భీమేశ్వరమతి 0-8-0. 4. జనీనాక్ష
పరమార్థము 0-12-0. 5. శ్రీ సత్సవారాయణశర్మ
సానము 1-12-0. 6. శాస్త్రసానము 0-8-0.

* కొలది ప్రతులు మాత్రమే గలవు.

సారస గ్రంథమందలి, తెనాలి.